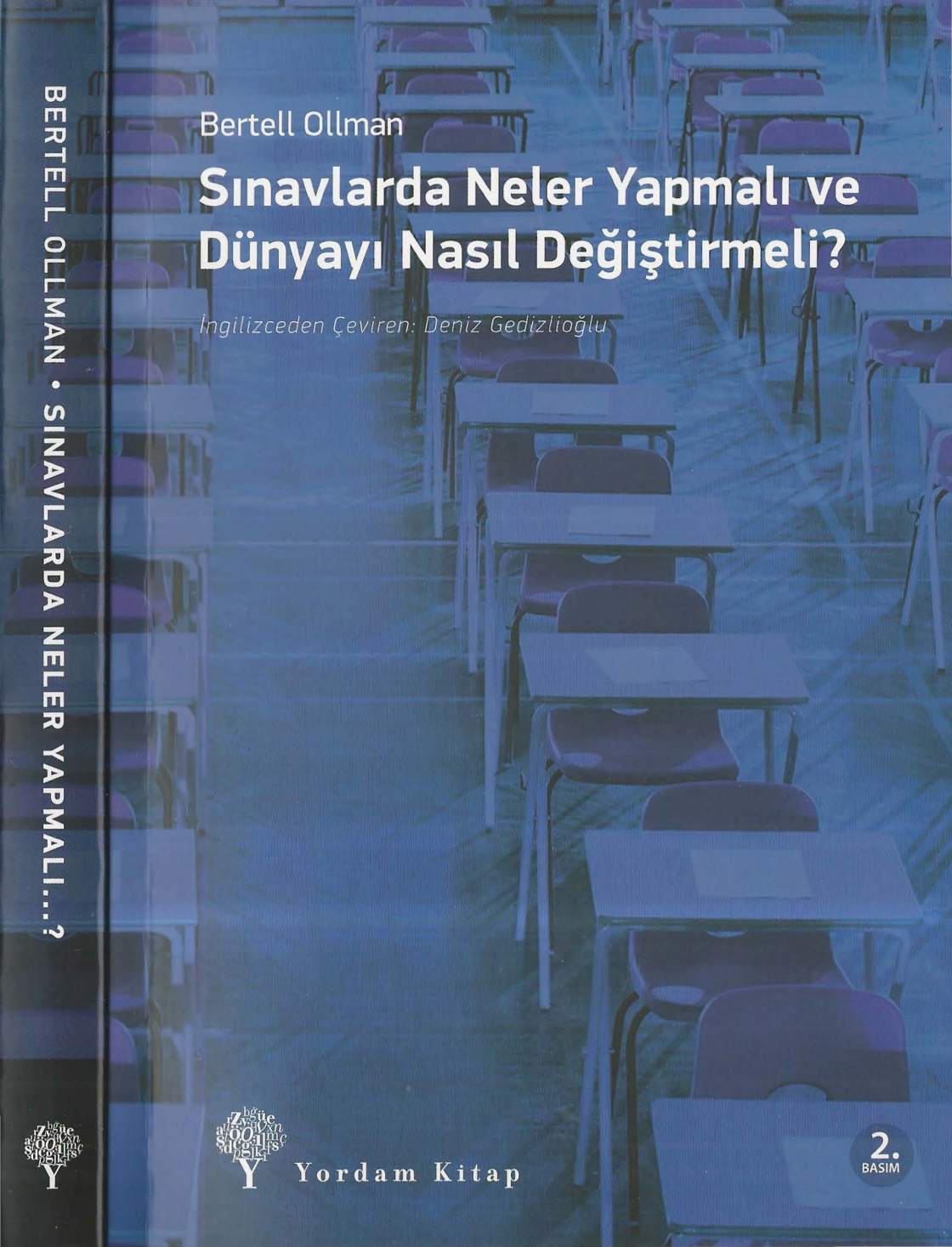

BERTELL OLLMAN • SINAVLARDA NELER YAPMALI...?

Bertell Ollman

Sınavlarda Neler Yapmalı ve Dünyayı Nasıl Değiştirmeli?

İngilizceden Çeviren: Deniz Gedizlioğlu

Yordam Kitap

2. BASIM

Bertell Ollman

New York Üniversitesi siyaset bilimi profesörlerindendir. Aynı üniversitede diyalektik yöntem ve sosyalist teori üzerine dersler vermektedir.

Yazarın başlıca eserleri Türkçede Yordam Kitap tarafından yayınlanmıştır:

Alienation: Marx's Conception of Man in Capitalist Society (New York, 1971) [*Yabancılaşma: Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı*, çev. Ayşegül Kars, 2012; 2. basım: 2014].

Dialectical Investigations (Routledge, 1993) [*Diyalektik Soruşturmalar*, çev. Cenk Saraçoğlu, 2011].

Dance of the Dialectic (University of Illinois Press, Urbana ve Chicago, 2003) [*Diyalektiğin Dansı*, çev. Cenk Saraçoğlu, 2006, 4. basım: 2015].

Marxism: An Uncommon Introduction (Stirling Yayınları, Yeni Delhi, 1991) [*Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş*, çev. Ayşegül Kars, 2009, 3. basım: 2015].

Dialectics for the New Century (Tony Smith ile, 2008, New York) [*Yeni Yüzyılda Diyalektik*, çev. Şükrü Alpagut, 2013].

Remember What Happened to The Horses ... And Grab The Stick [*Atları Hatırlayın... Ve Sopayı Kapın!*, çev. Deniz Gedizlioğlu, 2013].

Ollman, aynı zamanda Türkçe versiyonu Yordam Kitap tarafından Mayıs 2013'te basılan "Sınıf Mücadelesi" isimli bir masaüstü oyunun da yaratıcısıdır. Yıllardır üniversitelerde akademik özgürlük mücadelesi veren Ollman, Amerikan Siyaset Bilimi Vakfı tarafından pek çok ödüle layık görülmüştür.

Eserin orijinal adı:
How to Take an Exam...and Remake the World
(Black Rose Books, Montreal, 2001)

SINAVLARDA NELER YAPMALI VE DÜNYAYI NASIL DEĞİŞTİRMELİ?

Bertell Ollman

İngilizceden Çeviren
Deniz Gedizlioğlu

Yordam Kitap: 246 • Sınavlarda Neler Yapmalı ve Dünyayı Nasıl Değiştirmeli?
Bertell Ollman • ISBN 978-605-172-092-0 • *Çeviri:* Deniz Gedizlioğlu
Kitap Editörü: Ali Gündoğan • *Düzeltme:* Özge Işıkçı-Dilan Keyvan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Eylül 2015 • *İkinci Basım:* Aralık 2017
© Bertell Ollman, 2001; © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

SINAVLARDA NELER YAPMALI VE DÜNYAYI NASIL DEĞİŞTİRMELİ?

İÇİNDEKİLER

SON ARZU VE VASİYET 9
TEŞEKKÜR 11
GİRİŞ 15
BİR 19
İKİ 35
ÜÇ 56
DÖRT 70
BEŞ 83
ALTI 96
YEDİ 112
SEKİZ 130
DOKUZ 143
ON 156
ON BİR 169
ON İKİ 183
ON ÜÇ 192
ON DÖRT 208
ON BEŞ 222
DİZİN 235

SON ARZU VE VASİYET

Dünyanın tüm öğrencilerine, istedikleri en yüksek notları, uğruna savaşmaya istek duydukları güzellikte bir hayatı ve bunların ikisini gerçekleştirebilmeleri için de sahip olduğum bir miktar bilgiyi bırakıyorum.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın daha iyi bir hale getirilmesine katkıda bulunan dostlarım, çalışma arkadaşlarım ve öğrencilerimin yer aldığı onur listesi, en az kitabın yaratılmasına sebep olan kötü karakterlerin listesi kadar uzun. İkinci listede yer alanların çoğu, ilerleyen sayfalarda paylarına düşeni alacak; bu nedenle şu anki fırsatı, sahip oldukları bilgi, deneyim ve uzmanlığı en çok ihtiyaç duyduğum anda benimle paylaşanları alkışlamak için kullanmak istiyorum.

Bill ve Ben Livant'e (başından beri yanımda oldukları için), Jack Barbalet, Mark Roelofs, John Ehrenberg, Michael Brown, Michael Parenti, Vincente Navarro, John McMurtry, Ira Shor, Leah Haus, Mitchell Cohen, Milton Polsky, Izzy Silver, Paul Gullen, Jon Birnbaum, Ed Vernoff, Frances Golden, David Harvey, Joe Murphy, Howard Sherman, Christine Harrington, Marilyn Laporte, Jim O'Connor, Savas Michael, Peter Hayments, John Ahliger, Leo Panitch, Paul Livant, Zack Brown, Joel Cohen, Rick Kuhn, Andrew Ross, Craig Stanley, John Meumaier'e ve saymayı unuttuğum daha birçok kişiye teşekkür ederim (ve kendilerinden özür dilerim). Ayrıca son on yılda derslerime girmiş bulunan, kitabımın farklı taslaklarını üzerlerinde denediğim ve böylece son halini vermem açısından bana büyük yardımları olan dört-beş bin kadar öğrenciye de teşekkürler. Bir diğer çok büyük teşekkür ise en iyi işlerinin

bazılarını kullanmama izin veren yaratıcı ve muhalif çizerler takımına gidecek: Jennifer Berman, Tulie Kupfberg, Charles Rodriguez, Mike Konopacki, Fred Wright, Carol Simpson, Rick Flores, Clay Bennett, Kirk Anderson ve özellikle Gary Huck.

Son olarak, bütün bunlar olurken her zaman olduğu gibi süreci benimle birlikte yaşayan, gülen ve sıkıntılara katlanan karım Paule ve oğlumuz Raoul'u anmadan geçmem mümkün değil. Paule benim vicdanıma, sağduyuma ve zevkime ince ayar çekme işiyle meşgul olurken (ki bu devam eden bir iştir); Raoul özel bir erişme gücüyle bilinçaltıma ulaşarak burada bulduklarıyla kitabın kapağını tasarladı. Nelere katlanmak zorunda kaldıklarını –ve onlara yeterince teşekkür etmemin

neden mümkün olmadığını– daha iyi anlayabilmek için, kitabın sonunu şereflendiren Ollman aile fotoğrafına bir göz atabilirsiniz.

Hepinize kocaman, sıkı sıkı sarılıyorum. Tek tesellim, *Sınavlarda Neler Yapmalı ve Dünyayı Nasıl Değiştirmeli?* adlı bu kitabımın size, –genç insanlara her ikisine yönelik beceriler geliştirmeleri için sahiden yardım ederek– böylesine absürt bir ikili için harcadığınız vakit ve enerjiye değdiğini hissettirmesi olacaktır.

GİRİŞ

✸

Tüm öğrencilerin rüyası gerçek oluyor: On adet Doğru/Yanlış sorusundan oluşan bir sınava gireceksiniz; üstelik bütün sorularda cevabın "Doğru" şıkkı olduğunu baştan biliyorsunuz. Unutsanız bile, tüm doğru cevaplar sınav kâğıdının arkasında yazılı. Bütün bunlara rağmen başarılı olamazsanız, aynı gün içinde sınava tekrar tekrar girebilirsiniz, ta ki geçer not alana kadar... Michigan eyaletinde tabanca sahibi olmak için yapılan resmî sınav tam olarak böyledir; eyaletin başkenti Detroit'e ABD'nin "cinayetler başkenti" denmesine şaşırmamalı. Eğer girdiğiniz tüm diğer sınavlar da bunun gibiyse, bu kitabı şimdi elinizden bırakabilirsiniz. Değilse, okuyacağınız sayfalarda topladığım sınav tüyolarının bazıları çok işinize yarayabilir. Ancak burada bir adet sorun, bu yüzden bir de bit yeniği var.

Öğrenciliğim sırasında yüzlerce sınava girdim, otuz yıllık profesörlüğüm sırasında öğrencilere yaptığım sınav sayısı ise bundan bile fazla olabilir. Tüm bunlar sayesinde muazzam bir sınav birikimi edinmiş bulunuyorum. Ancak, işin doğrusunu söylemek gerekirse bunları sizinle paylaşmak için çok güçlü bir dürtü hissetmiyorum. İşte sorun dediğim bu. Benim yapmak istediğim şey, size kapitalizmden, yani toplumumuzun

zenginliğini üretip dağıttığımız sistemden bahsetmek; ancak, çoğunuzun bu konuda söyleyeceklerimle pek de ilgilenmeyeceğini tahmin edebiliyorum. Oysa sınav tavsiyelerimi dinlemeyi muhtemelen hepiniz isteyeceksiniz. O halde: *Bir anlaşma yapalım.* İşte size bit yeniği.

Eğer siz kapitalizm hakkında söyleyeceklerime kulak verirseniz, ben de sınavlarda mümkün olan en iyi cevapları vermek için bilmeniz gereken "püf noktalarını" anlatırım. "Anlaşmamız", bu kitabın kendisi olacak. Vaadim şu: Hemen hemen bütün derslerde notlarınızı yükseltmesi neredeyse kesin olan tavsiyeler edineceksiniz. Karşılığında alacağım ödül: Beni esas ilgilendiren konuda size nutuk atma –insanı, en azından sizi canınızdan bezdirecek kadar değil, yalnızca birazcık– şansını yakalamak olacak. Anlaştık mı? Fakat öğrencilerin birçoğunun en küçük fırsatta hile yaptığını iyi bildiğim için, bu iki malzemeyi birbirinden ayırıp farklı bölümler halinde tasnif etmek gibi bir saflık yapmadım. Sizin duymayı çok istediğiniz şeylerle, benim size anlatmayı çok istediğim şeyler bir güzel harmanlandı. Sınav tüyoları, siyasi gerçeklere ışık tutmaya çalışan sayfaların başında, ortasında ya da sonunda olabilir. Harflerin büyüklüğü ve biçiminde de neyin ne olduğuna dair ipuçları bulamayacaksınız. Bu bakımdan, kitabın düzeni fındıklı-üzümlü bir keke benziyor; üzümleri bulmak için fındıkları da yemeniz gerekiyor.

"Ama bu haksızlık!" diye isyan edeceksiniz. Doğru. Adaletsizlik karşısında hoşnutsuzluk damarınızın kabarması sizin için en güzeli. Aynı zamanda bizim için de en güzeli, çünkü hepimiz aynı toplumun parçasıyız. İşte, neyin adil olup neyin olmadığı, neden adil olmadığı ve bu konuda neler yapabileceğimiz, tam da benim sizinle konuşmak istediğim şeyler. Eğer dikkatinizi çekebilmek için birazcık haksızlık etmem gerekiyorsa, varsın öyle olsun.

Okuyacağınız sayfalarda, sınav tüyolarıyla siyasi olgu ve fikirler müzikal füglerdeki gibi[1] bir araya gelen zıt ezgiler misali birbirini kovalarken, biraz duraklamaya ihtiyacınız olduğunu düşündüğüm yerlerde esler olacak. Tıpkı Bach'ın füglerinde olduğu gibi, önce ezgi yavaşça gelişecek, ardından melodiler birbirine karışacak ve şiddeti giderek artarak bir kreşendo ile sona erecek. İnişli çıkışlı bir başlangıç yapacak olsanız da kendinizi ritme bırakın; nasıl dans edileceğini kısa sürede öğreneceksiniz.

1 Füg, klasik müzikte kullanılan bir formdur. Genel olarak, bir müzikal temanın, birbiriyle diyalog halindeki iki ayrı (daha fazla da olabilir) ses tarafından tekrar tekrar kurulmasıyla oluşturulur. *–çev.*

BİR

✸

‡ Temel olarak dört sınav türü vardır: Olgusal sınavlar (Doğru/Yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli testler ve kısa cevaplı sınavlar bu türe dahildir), yazılı sınavlar, sözlüler ve uygulamalı sınavlar (deney ve diğer kontrollü aktiviteler). Aşağıda, bunların her biri için faydalı olacak ipuçlarının yanı sıra, genel olarak bir sınava nasıl hazırlanmak gerektiği konusunda da tavsiyeler bulacaksınız.

ABD Deniz Harekât Başkanı tarafından yayınlanan bir telsiz görüşmesinin deşifresi (10.10.1995):

Kanal Bir: Çarpışmadan kaçınmak için, lütfen rotanızı 15 derece kuzey yönüne kaydırın.

Kanal İki: Çarpışmadan kaçınmak için, rotanızı 15 derece güney yönüne kaydırmanız tavsiye olunur.

Kanal Bir: ABD Deniz Kuvvetleri gemisi kaptanı konuşuyor. Tekrarlıyorum, rotanızı değiştirin.

Kanal İki: Hayır, tekrarlıyorum, siz rotanızı değiştirin.

Kanal Bir: Bu bir uçak taşıma aracıdır. ABD Deniz Kuvvetleri'ne ait büyük bir savaş gemisiyiz. Rotanızı derhal değiştirin.

Kanal İki: Burası Puget Koyu Deniz Feneri. Karar sizin.

Burada kayalara doğru ilerlemekte olan acaba bir Amerikan gemisi mi, yoksa ABD'nin "serbest" girişim sistemi mi? Bu ki-

tap, bu sorunun cevabını bulmanıza yardımcı olmayı amaçlıyor. Cevabı bulduğunuzda ise, şunu aklınızda tutun: "Karar sizin."

‡ Amerikalı mizahçı James Thurber'a sormuşlar, "Karın nasıl?" Thurber soruya "Neye göre nasıl?" diye cevap vermiş. Yazılı ve sözlü sınavlarda, sizden muhtemelen değişik konularda birtakım yargılara varmanız istenecektir. Bir şeyin büyüklüğü, iyiliği, kuvveti, güzelliği vs. hakkındaki yargıların çoğu, ister açık ister örtük biçimde olsun, karşılaştırmalardan faydalanır. "Neye (ya da kime veya hangi zamana) göre?" sorusunu kendinize sık sık sormalısınız. Neye göre kıyaslama yaptığınızı açıkça ortaya koyarak söz konusu meselede bunun neden önemli olduğunu açıklamak, ileri sürdüğünüz yargılara netlik kazandırmak ve başkalarını bu yargılara ikna etmek için son derece elzem olan, ancak sıklıkla ihmal edilen bir adımdır.

Genç bir gazeteci, önde gelen bir işadamına ilk bir milyon dolarını nasıl kazandığını sormuş. "Çok kolay oldu," demiş işadamı. "Beş sentim vardı; bununla bir elma aldım. Akşam elmayı parlattım ve ertesi gün on sente sattım. O parayla iki elma aldım. Akşam elmaları parlattım ve ertesi gün ikisini de satıp yirmi sent kazandım. Bu parayla dört elma aldım. Akşam elmaları parlattım ve ertesi gün hepsini kırk sente sattım." İşadamı, 12 dolar 80 sente gelinceye kadar hikâyesini bu şekilde sürdürmüş ve sonra şöyle demiş: "O sırada karımın babası öldü ve bize bir milyon dolar kaldı."

(Baba) George Bush'un ağzında gümüş kaşıkla doğduğu halde kendisini yoktan var ettiğine inandığı sık sık anlatılır. Silikon Vadisi'nde voliyi vuran bilgisayar dâhilerini unutun siz; onlar birer istisnadır. Geçerli olan, George Bush'unkidir.

"Git kendi mirasına kon."

Doğru/Yanlış türü sınavlar: Doğru şıkkın hangisi olduğu hakkında hiçbir fikrinizin olmadığı durumlar için tahmin yürütmenize yarayacak bazı istatistikler mevcut. H.E. Hawkes, E.F. Lindquist ve C.R. Mann tarafından yapılan çalışmanın sonucu; "hepsi" kelimesini içeren ifadelerin beşte dördünün, "hiçbir" sözcüğünün yer aldığı ifadelerin beşte dördünün ve "daima" (ya da "her zaman") sözcüğünün yer aldığı ifadelerin dörtte üçünün yanlış çıktığını göstermektedir. Diğer yandan, "bazı" sözcüğünün yer aldığı ifadelerin beşte dördü, "genellikle" sözcüğünün yer aldığı ifadelerin ise

dörtte üçü doğrudur. Araştırmacılar ayrıca, ifadenin uzunluğu arttıkça doğru olma olasılığının yükseldiğini ortaya koymuştur.

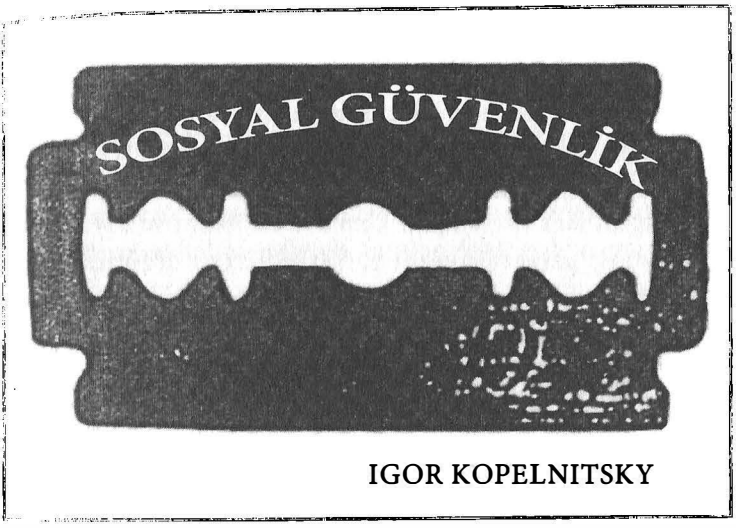
Bu kitabı okuyanların, kapitalist dünyamızdaki mevcut öğrenci kitlesinin tipik üyeleri olduğunu varsayarsak, aranızdan kimileri gelecek yıllarda intihar edecek ya da uyuşturucu veya alkol bağımlısı haline gelecek, bunlar değilse de hayatının bir kısmını toplumdan dışlanarak ya da hapishanede geçirecektir; biraz daha şanslı olan diğerleriniz ise evini veya işini kaybedecek ya da asla iyi bir işe veya düzgün bir eve sahip olamayacak, öfke ve hayal kırıklığı yüzünden dönem dönem depresyon yaşayacak, hıncını ise eşine ve çocuklarına şiddet uygulayarak çıkaracaktır. Şimdi sizi bu korkunç yazgılardan kurtarabilecek bir şey söyleyeceğim. Can kulağıyla dinleyin. *Suçlu olan siz değilsiniz!* Çektiğiniz acıların neredeyse tümünün sorumlusu olan koşullar, sizin suçunuz değil; Tanrı'nın iradesi ya da talihsizlik de değil. Sizi çıldırmanın eşiğine getiren şey, büyük ölçüde çok basit bir gerçeğe dayanıyor: *Oyun baştan hileli!* Bırakın eşitliği, size hiçbir zaman adil bir fırsat bile tanınmadı ve tanınmayacak da. "Fırsat Eşitliği", İmparator'un yeni kıyafetlerinin üzerindeki markadan başka bir şey değil. Kapitalizmin kirli, küçük sırrı işte budur. Bu sırrın farkında olup onun nerede ve nasıl gizlendiğini anladığınız zaman, kendinizi ve sevdiklerinizi cezalandırmaktan vazgeçebilir ve oyunun kurallarını değiştirmek için verilen mücadeleye katılabilirsiniz.

‡ Yazılı sınavlarda size en kolay gelen soru yerine zor görünenden başlamak genellikle daha akıllıcadır. Hakkında en çok bilgi sahibi olduğunuz sorudan başlamanızın, o sorunun cevabını fazla uzun yazmak ve diğer sorulara yeterince zaman bırakmamak gibi bir tehlikesi vardır. Ayrıca, yazılı sınav sorularında insanın önce biraz ısınması gerekir; bu sebeple en çok bilgili olduğunuz soruyu ikinci sıraya bırak-

mak, verebileceğiniz en iyi cevabı yazma olasılığını yükseltecektir. Şahsen, hayatım boyunca en kötü şekilde cevapladığım soru, tam da sınavda çıkmasını umduğum soruydu. Soruyu görür görmez üzerine atlamıştım; fakat cevabın sonunu getirmekte çok zorlandım, çünkü söylemek istediğim çok fazla şey vardı. Sonra diğer sorular için çok az zamanım kaldığını fark ederek paniklemeye başladım ve bayağı kötü bir sonuç paragrafı yazdım. Yazdıklarımı düşününce, bugün hâlâ ter basıyor.

Üniversitede dört-beş yıl boyunca zorluklarla cebelleşip birtakım fedakârlıklarda bulunduktan sonra, artık "kariyerinize" başlamaya hazırsınız. Bir iş bulacak kadar şanslıysanız; yarı zamanlı, geçici işlerin, "esnek", düşük ücretli ve sigortasız çalışma koşullarının dünyasına hoş geldiniz. Bugün işgücünün yüzde 30'dan fazlasının yarı zamanlı çalıştığı tahmin ediliyor, yaratılan yeni pozisyonların çoğunluğu ise yarı zamanlı ve/veya geçici işlerden oluşuyor. İşletmeler için geçici ve yarı zamanlı çalışan temin eden bir ajansın sahibi, yüzü hiç kızarmadan "gözden çıkarılabilir ve tek kullanımlık çalışanlardan" oluşan, "yeni bir Amerikan terhanesi [*sweat shop*] yaratmakta olduğumuzu itiraf ediyor. (*New York Times*, 13 Mart 1993) Bunca zaman hazırlanmış olduğunuz şey bu mu?

Hindistan'da Bombay yerel yönetimi, geçtiğimiz yıllarda şehirde büyük bir temizlik yapma kararı alarak fare avlama görevi için yetmiş kişi alınacağını duyuran bir iş ilanı verdi. İş için 40 bin kişi başvurdu ve bunların yarısı üniversite mezunuydu. Bu durum, yalnızca Üçüncü Dünya'da görülen tuhaflıklardan biri mi? Yoksa New York'ta (ve Toronto ya da Londra'da) beş ila on yıl içinde hayatın ne hale geleceğinin ürpertici bir işareti mi?

‡ Sözlü sınavlarda sorular çoğunlukla o anda oluşturulur, bu yüzden oldukça muğlak ve hatta birbiriyle çelişkili olabilir. Beraber çalıştığım bir profesör vardı; mesleki açıdan çok parlak biriydi, ama kafasındakileri başkalarının anlayabileceği şekilde dile getirmesi ancak iki-üç denemeden sonra mümkün olurdu. Otoriteye büyük saygı duyan öğrencilerse onun ağzından çıkanların daha ilk kelimesinden itibaren akla uygun olacağını varsayar ve ona bir cevap verebilmek için perişan olurlardı. Orada bulunan diğer hocalar olarak, özgüveni gözlerimizin önünde paramparça olmaya başlayan zavallı öğrenciye acısak da yapabileceğimiz bir şey yoktu. Bu sebeple, sözlü bir sınava girdiğinizde soru size alışılmadık derecede zor gelirse, hemen bunun kendi hatanız olduğunu düşünmeyin. Soruya açıklık getirilmesini isteyin. Cevap vermeye başlamadan önce, size ne sorulduğundan iyice emin olun.

"Dünyanın sanayi üretiminin beşte dördünü elinden tutan en büyük 1000 şirketin patronu ile ABD başkanı da dahil olmak üzere 33 ülke liderini bir araya toplayın. Bunları İsveç'te

gözlerden uzak bir kayak tesisine koyun ve etraflarını silahlı polislerle çevirin. Dünya Ekonomik Forumu'nun Davos'taki yıllık zirvesinin, kimilerine göre, dünyanın çok uluslu şirketlerini yöneten, siyah takımlar içindeki beyaz adamlarca küresel bir ekonomi komplosu tezgâhlanmakta olduğuna delalet etmesinde şaşıracak bir şey var mı? Artık pek çok kişi –ki bunlar sadece Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle'daki son toplantısında olay çıkaran uzun saçlı ve pankartlı gençlerden ibaret değil– çok uluslu şirketlerin, ulus devletlerden daha güçlü olduğunu düşünüyor ve bu şirketlerin; insanların geçim kaynaklarını, doğayı, sol muhalefeti yani elde ettikleri kârın karşısında dikilen her şeyi yok etmeyi kafalarına koyduklarını görüyor." (*Economist*, 29 Ocak, 2000)

Sözüm ona saygın bir yayın organı olan *Economist,* bu iddianın doğruluğunu reddetmekte gecikmedi –çok uluslu şirketlerin iyiden yana bir güç olduğunu açıklayarak yaptı bunu– ancak takke artık düşmüştü.

‡ "Eğitim" denen şey yüzyıllar boyunca farklı şekiller almış, içeriği A'dan Z'ye değişmiştir. Bunu belirleyen şey ise, yalnızca o zaman diliminde bilinenlerin sınırı değil, aynı zamanda her toplumda yönetenlerin, yönettiklerine hangi beceri ve kişisel özellikleri aşılamak istediği olmuştur. Örneğin, antik şehir devleti Atina'da öğretim programının önemli bir kısmı retorikten ibaretti. Diğer yandan, kuvvetle muhtemel ki Sparta'lı hocalar pratik kılıç eğitimleri ve askerî cesaret üzerine dersler veriyordu. Ortaçağ Avrupa'sında ise en çok ilgilenilen konu teolojiydi. Gelgelelim, her nerede olursa olsun muhtemelen bütün öğrenciler, "öğrenmenin" aldıkları eğitimden ibaret olduğuna ve olması gerekenin bu olduğuna inanıyordu.

Ancak eğitim böyle göreceli bir hal aldığında, akla iki sorunun gelmesi de kaçınılmaz. Bunlardan ilki şu: İçinde bulunduğumuz modern kapitalist toplumun iktidar sahipleri, sizin neden

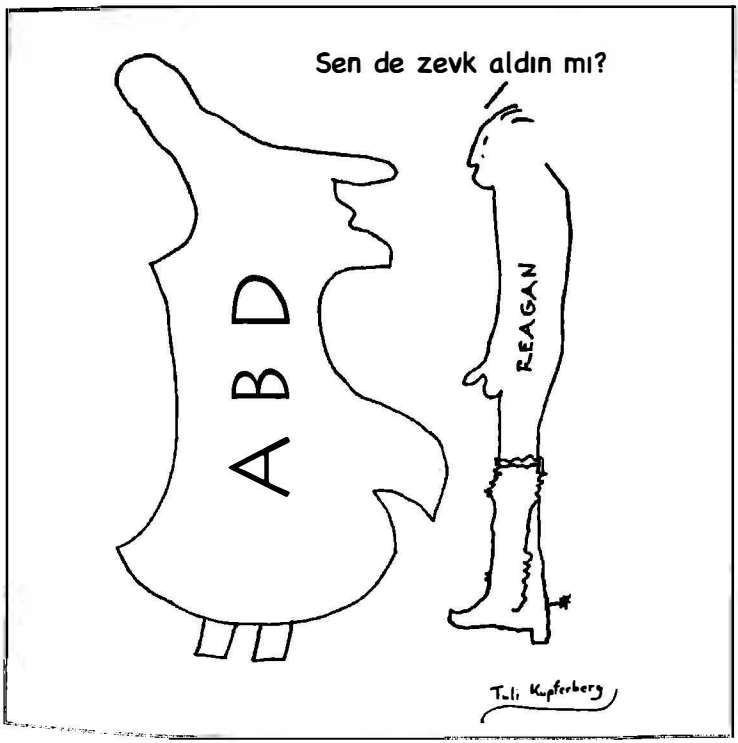
bunları öğrenmenizi ve neden bu şekilde öğrenmenizi istiyor? Bu kitaptaki kendi özel meselemizi düşünürsek, soru şu şekilde tercüme edilebilir: Neden bu kadar çok sınav var? Şimdi de ikinci soru: Kendi ihtiyaç ve ilgilerinizden başlayarak; siz neyi, nasıl öğrenmek isterdiniz? Aşağıda, üzerine günler/haftalar/yıllarca kafa yormaya değecek bir çift hayat sınavı sorusu bulunuyor. Benim "iyi eğitim" anlayışım, olsa olsa bunları cevaplamanıza yardımcı olmak olurdu.

1983 ve 1997 yılları arasında, Amerika'da emeğin verimliliği yüzde 17 artarken, emekçilerin refahtan aldıkları pay, yüzde 3.1 oranında düştü. Yani, daha çok üretip daha az kazanır oldular. Borsa değerlerindeki hızlı artışın kaynağını merak ettiniz mi hiç? İngiliz gazetesi *The Observer*'a göre, bunu fazla uzaklarda aramanıza gerek yok:

> "Piyasa uydurma balonlarla değil, sınıf savaşının ganimetlerinden oluşan taş gibi sağlam temeller üzerinde yükseliyor." (2 Ocak 2000)

Bu yeni zenginliğin yüzde 85.5'i, Amerikan toplumunun en zengin yüzde 1'ine (ki bunun içindeki 268 kişi dolar milyarderidir) dağıldı, çünkü ABD menkul kıymetlerinin yüzde 88'i onların elinde. Öyle görünüyor ki, bol bol reklamı yapıldığı gibi, kendi alımları ya da emekli ödenekleri yoluyla hasbelkader birkaç hisse sahibi olmuş olan insan sayısındaki artışın, ülkedeki refah dağılımına pek az etkisi olmuş.

Diğer kapitalist ülkelerde olan şey de aynısı. Örneğin, İngiltere'de en zengin 200 kişinin serveti son on yılda ikiye katlanmış durumda. Daha kalburüstü bir zümreyi ele alacak olursak, Birleşmiş Milletler'in bir raporuna göre dünyanın en zengin 200 kişisi, servetlerini son dört yılda ikiye katlamış bulunuyor. Yine bu rapordan öğreniyoruz ki, bu süper-zengin insanlar servetlerinin yalnızca yüzde 1'ini bağışlasa, dünyadaki çocukların hepsine ücretsiz ilkokul eğitimi verilebilir.

Çoktan seçmeli sınavlarda, cevabı bilemeyip rastgele seçmeniz gerekirse birbirine çok benzeyen seçenekleri es geçebilirsiniz, çünkü hiçbir öğretmen, doğru cevabın birebir aynısı olduğunu düşünmesi sebebiyle, verdiği cevabın neden yanlış olduğunu anlayamayan kızgın bir öğrenci yığınıyla karşı karşıya kalmak istemez. Diğer yandan, eğer iki cevap birbirinin tamamen zıddıysa, bu durum genellikle bunlardan bir tanesinin doğru olduğuna işarettir, çünkü pek az öğretmen yanlış bir seçeneğin tamamen zıddı olan bir başka yanlış seçenek bulmak için uğraşır.

Yaygın inanışın aksine, ABD'nin, sıradan vatandaşlarının refahı için yaptığı hiçbir şey, milyarderlerini yaratmak için gösterdiği çabayla boy ölçüşemez. Tüm diğer ülkeleri geride bırakacak bir zenginlik üretilmesine rağmen; ABD, okuryazarlık oranı, ortalama ömrün uzunluğu, bebek ölümleri, sosyal hizmetler ve ortalama gelir kriterlerini değerlendiren Birleşmiş Milletler Yaşam Kalitesi Endeksi'nde ilk yirmiye girememiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün Haziran 2000'de nüfusun sağlık ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığına ilişkin yaptığı araştırmada ortaya çıkan sıralamaya göre, ABD 37. sırada yer almıştır –yanlış okumadınız, tam 37!

Elbette ABD'nin dünya birincisi olduğu pek çok şey de var. Kısa bir liste yapacak olursak: Cinayetler (Genç erkekler arasında yaşanan cinayetler, Batı Avrupa'dakinden yirmi kat fazladır), askerî harcamalar, uyuşturucu tüketimi, hapishanedeki tutuklu ve mahkûm sayısı, başarısız olan kapitalistler için mali yardım paketleri ve milli borç miktarı. Doğru cevabın bu gerçeklerden herhangi birini içerdiği bir sınava girdiniz mi hiç? Halbuki, toplumsal alandaki işleri yoluna koymak istiyorsak, öğrencilerin öğrenmesi gereken daha önemli pek az şey olabilir. Bundan böyle, herhangi bir dersin sınavında, bu kitaptaki fikir ve gerçeklerin ne kadarının kendine yer bulabildiğinin peşine düşmek istersiniz belki.

‡ Bir sınava hazırlanırken, durumunuz, restoranda müşterilerin siparişini bekleyen bir aşçınınkine benzer. Siparişi önceden hazırlayamazsınız, çünkü sizden ne isteneceğini bilemezsiniz (Soruların ne olacağını bilemediğiniz gibi). Yapabileceğiniz en iyi şey, menüde yer alan yemekler için gereken malzemeleri hazırda bulundurmak ve birden fazla yemekte kullanılan malzemelerin azalmamış olmasına ise özellikle dikkat etmektir. Dolayısıyla yazılı ve sözlülerde iyi cevaplar verebilmek için size en çok yardım edecek şey, konu-

da geçen temel kavramların kısa ve net tanımları olacaktır. Tıpkı bir aşçı gibi, bu malzemeden elinizde yeterince bulunduğundan emin olmalısınız ki siparişlerin hepsini karşılayabilesiniz.

Bir Fabrikatörü Anma Töreni

Cenazede Devlet Bakanının Söylediği:	Aslında Kastettiği:
* İşin kolayına kaçıp kendini emekliye ayırmadı.	* Bunadığı halde hâlâ şirketin başındaydı.
* Onun dostu olmak herkese nasip olmazdı.	* Herkes ondan nefret ederdi.
* Aile bağlarının toplumsal görevlerinin önüne geçmesine asla izin vermedi.	* Ailesi bile ondan nefret ederdi.
* ... güçlü bağlılıkları vardı.	* Önyargılıydı.
* Kaynağını Kuzeyli damarından alan, taviz vermez açık sözlülüğünü hep korudu.	* Irkçının tekiydi.
* Kadın çalışanlarının ihtiyaçlarına özel ilgi gösterirdi.	* Cinsel tacizden adı çıkmıştı.
* ... bunun yanında hayatın keyifli yanlarını da hiç unutmazdı.	* Sünger gibi içki içerdi.
* Her zaman anlatacak hoş hikâyeleri vardı.	* Hep aynı şakaları yapa yapa milleti canından bezdirmişti.
* ... uzun kariyerini dikkatleri üzerine çekmeden hizmet sunmaya adadı.	* Yönetim kurulu bile onun varlığını unutmuştu.
* Şimdi onun başardıklarını konuşmanın yeri ve zamanı değil.	* Maaşını veren artık o değil.

Max Shulman'dan çok özür *dileyerek, Paul Buhl*[2]

Şimdi de siz deneyin. Okuduğunuz gazeteler, ders kitapları ve hatta belki hocalarınızın derslerde anlattıkları bile, bunlar gibi sorgulanıp yeniden yazılması gereken ifadelerle doludur.

‡ Doğru/Yanlış seçenekli sınavlarda, hem inandırıcı hem de yanlış olacak ifadeler yazmak çok fazla zaman ve yaratıcılık

2 Max Shulman, 1988'de vefat etmiş Amerikalı bir yazar ve mizahçıdır. Özellikle 50'ler ve 60'larda popüler işlere imza atmıştır. *–çev.*

gerektirdiğinden, genellikle "doğru" ifadelerin sayısı daha fazladır. Hocalar çok yoğun insanlardır; bilhassa, sınavları hazırlar ve not verirken aceleleri olur. Dolayısıyla kestirme yolları kullanmaya meylederler. Bu kestirmeleri bilmek, şansınızı bir tık arttırabilir.

Amerikan idealizmi (şimdilerde yavaş yavaş tüm dünyaya sızmaktadır), bir Çin restoranına gidip pizza sipariş ettiğinizde, size bunun gerçekten getirileceğine inanmaktır. Yurttaşlarımızın çoğu, gerekli olan şeyin sadece yeterince istemek, başarılı olacağına inanmak, başarı için istekli olmak –gerekiyorsa masalara vurmak– ve "hayır" cevabını kabul etmemek olduğunu düşünür. Elde ettiklerimiz (ya da edemediklerimiz), bireyler olarak bize bağlıdır. Hepimize öğretilen şey, bu değil mi?

Nefesinizi boş yere tüketmeyin. O Çin restoranında bir hafta kalıp istediğiniz kadar ısrarcı davransanız, hatta oradaki herkesi çileden çıkarsanız bile, size pizza getirmezler. Neden? Çünkü menülerinde pizza yoktur. İşte, toplum da tıpkı bu şekilde, her birimize bir menü sunar ve hayatın her alanında yapacağımız seçimler bu menüdekilerle sınırlıdır. Marksizm en kaba haliyle bir "menüler bilimi" olarak düşünülebilir; farklı sosyal sınıflar için mevcut olan farklı menüleri (Herkesin sizinle aynı şeyi yediğini düşünmüyorsunuz herhalde?), bu menülerin nasıl hazırlandığını, nasıl değiştiğini ve mahkûm edildiğimiz "beslenme düzenini" beğenmediğimiz zaman –birlikte hareket etmek koşuluyla– neler yapabileceğimizi inceler. Şimdi, kim pizza yemek istiyor?

‡ Farz edin ki askerî bir diktatörlük hakkında bir şeyler okuyorsunuz, sözgelimi Burma. Ülkedeki üniversitelerin yönetiminden sorumlu mütevelli heyeti üyelerinin neredeyse tamamının generallerden oluştuğunu öğrenince, bu ülkedeki eğitimin yapısı hakkında bazı yargılara varmakta hak-

lı olmaz mısınız? Varmazsanız saçma olur, değil mi? İşte, Amerika'daki üniversitelerin yönetim kurulları da benzer şekilde işadamları -ki bunlar çoğunlukla en büyükleri ve onların avukatlarıdır- tarafından ele geçirilmiştir.

Toplumun en bilgili insanları mıdır bunlar? Halkın yararını en çok düşünenler midir? Çoğu zaman, bu hizmetlerinin karşılığında hiçbir ücret almazlar çünkü. Öyleyse, orada ne yapmaktadırlar? Ellerine geçen nedir ve bu sizin eğitiminizi, hatta girdiğiniz sınavları nasıl etkilemektedir? Burma'da kendilerine bu tip soruları hiç sormamış öğrenciler olabilir, ama ben bu soruların olası cevaplarından endişe duyuyorum.

Hollywood yapımcılarından Samuel Goldwyn, "Samimiyet her şeydir. Samimi bir insan taklidi yapabilirseniz, bilin ki her şeyi yapmışsınızdır," demiş. Onunla çalışmış olan oyunculardan biri bu dersi o kadar iyi bellemiş olmalı ki, sonunda Amerika Başkanı oldu.[3]

"Dürüstlüğün sınırlarını kabul edilemez derecede aştık mı?" -Vietnam Savaşı sonrasında General Westmoreland'e karşı açılan manevi tazminat davasında mahkemeye sunulan CIA yazışması.

Time dergisinin kurucusu Henry Luce, sinemalarda filmden önce gösterilen haber kesitlerini hazırlayan yan şirketi The March of Time'a "gerekli olan hâllerde gerçeğe uygun olmak kaydıyla sahte haberler" kullanması talimatı vermişti.

"Yalan haber her yere nüfuz eder." Bunu söyleyen, Cumhuriyetçi Parti'nin eski genel başkanı Lee Atwater'dı. Bir bildiği olsa gerek.

3 1981-1989 yılları arasında Başkanlık koltuğunda oturan Ronald Reagan'dan bahsediliyor. *-çev.*

"Sahtekârlığın evrensel olduğu bir zamanda doğruyu söylemek devrimci bir harekettir."

– George Orwell

Zihinsel Esir Kampı

‡ Şimdi biraz duralım. Daha fazla ilerlemeden önce, sizin için küçük bir sınav hazırladım. "Zihinsel Esir Kampı" adını verdiğim bu oyun, zihninizin hangi ölçüde düşman işgali altında olduğunu belirlemeyi amaçlıyor. Sınavın sonunda ise birtakım ödüller dağıtacağım.

"Doğru" veya "Yanlış" Şeklinde Cevaplayın

1. İnsanlar özünde açgözlü ve bencildir.
2. Zenginler, sahip oldukları şeyleri hakkıyla kazanmıştır.

3. Fakirler de ancak ellerinde olan kadarını hak etmiştir; çünkü paylarına düşeni çoğaltmak için yeterince çabalamamışlardır.
4. Zenginler ve fakirler geçmişte daima var olmuştur ve sonsuza kadar da var olacaktır.
5. Seçimlerde iki partinin bulunması ve halkın bu ikisinden birine oy vermeye zorlanmaması, demokrasiden söz etmek için yeterlidir.
6. Devlet istediklerimizi yapmamızı kısıtlamadığı sürece özgür sayılırız.
7. Amerikan devleti, dünyaya özgürlük ve demokrasi yayan büyük bir güçtür.
8. Amerikalıların çoğunluğu orta sınıftır.
9. İşçilerin çoğu, içinde bulundukları koşullardan memnundur ve dış güçler tarafından kışkırtılmadıkça greve gitmezler.
10. Sosyalizm, Sovyetler Birliği'nde uygulanmış olan düzenin adıdır.

Şimdi: "Doğru" cevabını verdiğiniz her soru için kendinize on puan verin ve hepsini toplayın. Şimdi ödüllerinizi takdim edeyim:

0-30 arası puan alanlar, Albert Einstein Sorgulayıcı Düşünce Madalyası almaya hak kazandı. Einstein'ın sosyalist olduğunu biliyorsanız, fazladan bir madalya da benden.

40-70 arası bir puan aldıysanız, ödülünüz bir Tiresias[4] Rozeti (iki tarafında da iğnesi olacak); bu sizin iki tarafa da meyilli olduğunuza işaret ediyor.

Puanı 80 ile 100 arasında olanlar ise Ronald Reagan Zihinsel Esir Kampı Flaması kazandı; bunu ikiye katlayarak üç renkli (kırmızı-mavi-beyaz) bir gözbağı olarak kullanabilirsiniz. Ödüllerin hepsi mezun olurken üniversite diplomanızla birlikte takdim edilecektir. Sonuçta, sizin bu ödülleri kazanmanızda en çok etkisi olanlar hocalarınız değil mi?

---

4 Tiresias, Yunan mitolojisinde hem kadın hem erkek olarak yaşamış bir kâhinin adıdır. *–çev.*

(Not: Kitabın sonunda sizin için minik bir test daha var. *Bakmak yok.* O testte elde edeceğiniz iyi ya da kötü her sonucun tüm sorumluluğunu ben üstleniyorum.)

Çetin mahallelerde ayakta kalabilmek için sokakta akıllı davranmak gerektiğini herkes kestirebilir. Üniversite ortamının da kendine has tehlikeleri vardır. Bunların en ürkütücü olanlarının bile üstesinden gelmenize yardımcı olmak için, sizi sınav kurdu yapmaya çalışıyorum. Söz konusu zorluklar, sokakta olanların diploma almaya çalıştığınız tehlikeli kuruma uyarlanmış hali. Zorluklar değişebilir; ancak sağ çıkabilmek için tehlikeleri soğukkanlı bir şekilde değerlendirmenin, güç sahibi olanların nasıl düşündüğünü anlamanın, seçenekleri görmenin önemi ve hepsinden ötesi de iyi bir zamanlama yapmak için duyulan ihtiyaç asla değişmeyecektir.

Sınav tüyolarını sizinle paylaşırken amaçladığım diğer bir şey, sizde sistemimizin bütününe dair farkındalık yaratmak, çünkü tüm enerjinizi şimdiden başınıza yıkılmakta olan bir binaya ulaşabilmek için harcamanız pek akıllıca değil. İşin püf noktası, kendinizi içinde bulduğunuz koşullar altında şimdi başarmanız gerekenler ile insan olarak ihtiyaç duyduklarınızın tamamını kapsayacak şekilde koşulları değiştirmek için vereceğiniz bir mücadele arasında denge kurmak. Ne okulda ne de dışarıda, vasatlığa rıza göstermek için hiçbir sebep yok.

Sizden bir önceki kuşağın üniversite gençliğinin kutsal kitabı haline gelmiş olan *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı* gibi, *Sınavlarda Neler Yapmalı ve Dünyayı Nasıl Değiştirmeli?* de hayatın bütününe dair ipuçları sunuyor; fakat benim kitabımın özünde yatan düşünce şu: BOYUN EĞMEK KORKUNÇ BİR ŞEYDİR. Bu sebeple; gözünüzü açın, uyanık olun, sokakları tanıyın, kendinizi kapağı açık kalmış rögarlardan kollayın. Ve gelelim esas mevzuya.

İKİ

✸

Derste uykunuzun gelmesine engel olamıyor musunuz? Bunu değiştirmek için şu yönteme bir göz atın:

Saçmalık Tombalası

Nasıl oynanır?: Ders sırasında, aşağıdaki kutuların içinde yazılı olan kelime ya da cümlelerden birini duyduğunuzda, üzerine çarpı koyun. Dikey, yatay veya çapraz olarak beş kutudan oluşan bir sıra elde ettiğiniz zaman ayağa kalkıp bağırın: *SAÇMALIK!*

Çelişki	**Müşfik muhafazakârlık**	**Ekonomik küçülme**	**Milli güvenlik**	**Başka seçenek yok**
Demokratik kapitalizm	**Sistem dışı**	**Fırsat eşitliği**	**İçime çekmedim**	**İnsanın doğası böyle**
Pozitif ayrımcılık	**Serbest ticaret**	**Kurumsal sorumluluk**	**Milli çıkarlar**	**Bütün koşullar eşit kabul edilirse...**
Esnek çalışma koşulları	**kazan kazan**	**Tüketici egemenliği**	**Orta sınıf**	**Yeşil alanlar**
Bu sıraya ise	**kendi**	**aklınıza**	**gelenleri**	**yazın.**

(Kampfer'a teşekkürler)

Oyundan memnun kalanların görüşleri:

> Çok eğlenceli! Bu oyunda ilk kez kazandığımdan beri, okul benim için bambaşka bir yer. -David D., Florida, ABD
>
> En son siyaset bilimi dersinde, on dört kişi birden, beşinci kutunun gelmesini beklerken, sınıftaki heyecanı kelimelerle tarif etmem mümkün değil. -Catherine L., Atlanta, ABD
>
> Sınıftaki sekiz kişi iki saatlik derste üçüncü kez "SAÇMALIK" diye bağırınca hoca şoka girdi. -Jack W., Boston, ABD

‡ Yazılı ve sözlülerde muhalif görüşlere sahip öğrenciler, özgün bir sorunla karşı karşıya kalırlar. Hocalar çoğunlukla cevapların içeriğine katılmamakla kalmaz, ne dediğinizi anlamakta da epey zorlanırlar. Sorunun başlıca kaynağı, ileri sürülen varsayımlar ve kullanılan muhalif dildir (veya tersinden bakacak olursak, muhalif olmayan hocanızın kullandığı dil de bir sorun olarak düşünülebilir; ancak neticede sınav olan kişi sizsiniz). Bunun için uygulanacak geçici bir çözüm, mümkün olduğunca az varsayımda bulunmak, muhalif terimler içeren bir dil kullanmaktan olabildiğince kaçınmak, mutlaka kullanmak gerekiyorsa, bu terimleri çok dikkatli bir biçimde tanımlamaktır. Sonuçta, insanın dünya görüşünü savunması için uygun fırsat, sadece sınavlar değildir. Gelgelelim, muhalif öğrenciler, bu kitaptaki tavsiyelere uydukları takdirde, kendi inanç ve görüşlerine ihanet etmeden, sınavların çoğunda başarılı olabilirler. Tabii şunu da eklemem gerek: Benim eğitimci olarak deneyimlerimi edindiğim yer olan New York Üniversitesi, Amerika'nın en kozmopolit şehrinin tam ortasında bulunuyor. Başka bir yerde eğitimcilik yapmış olsaydım, bu konuda bu kadar iyimser olamayabilirdim.

Geçtiğimiz yıllarda Los Angeles'ta yaşanan deprem, kentin ekonomisi için adeta bir nimet oldu. Nasıl böyle oldu? Deprem milyarlarca dolarlık mülk kaybına, binlerce işyerinin kapanmasına ve dahası yüzlerce insanın ölmesine veya sakat

kalmasına neden olmadı mı? Elbette öyle; fakat aynı zamanda yıkılanların yerine yenilerinin yapılması için, kamusal ve özel kesimden toplam 15 milyar dolarlık yatırımın gerçekleştirilmesine yol açtı. Tüm bunlar, depremden önce bir işi ya da geliri bulunmayan insanlara her ikisini de sağlamış oldu. Kapitalizmin mucizelerinden biri işte budur: Yıkılan şey kâr getirir.

Eskiden ekonomimizin ihtiyaç duyduğu desteği savaşlar sağlardı, ama ekonominin bugünkü büyüklüğü düşünülürse küçük çaplı savaşlar artık bunu yapmak için yetersiz kalıyor. II. Dünya Savaşı gibi gerçekten büyük olanlarsa, kullanılan silahlar yüzünden gezegenimizin kaldıramayacağı kadar fazla. Öte yandan, depremler, öyle görünüyor ki yıkıcılık bakımından tam da ihtiyaç duyulan seviyede. Keşke bir de bunları, ülkenin her yerine eşit olarak dağıtabilseydik! Bütün büyük depremlerin Kaliforniya'nın payına düşmesi büyük haksızlık. Diğer bir seçenek olarak, toplumumuzun kenarda saklı tuttuğu zenginlikleri ortaya çıkaracağı başka bir yol düşünebiliriz. Tabii ülkenin toplumsal sorunlarını çözmesi için yeni ve daha büyük depremler beklemek size gayet doğal, mantıklı ya da erdemli geliyorsa, o başka.

‡ Sınavların tümü için Altın Kural, yanıtları olabildiğince düzgün, okunaklı yazmaktır. Not verilecek yığınla sınav kâğıdı varken, doktor reçetesi gibi bir sınav kâğıdını okumak kadar sinir bozucu bir şey olamaz. Ayrıca pek çok hoca, üstünkörü bir yazım tarzını, üstünkörü düşünmeyle bir tutar. Bunun öğrenciye bedeli ise, hemen hemen her zaman daha düşük bir not almak olur. Diğer taraftan, lisedeki bir arkadaşım, cevabı bilmediği zaman hep okunmaz bir yazıyla yazardı. Öğretmen onun ne dediğini anlayamayınca, yüzde 50 ihtimalle bu taktiği uygulamadığında alacağından daha yüksek bir not alacağını düşünürdü. Şahsen, bu ihtimalin o kadar

yüksek olacağını sanmıyorum, ama taktik arkadaşımın işine yaramış olmalı ki, kendisi bugün hakiki bir doktor olarak okunmaz reçeteler yazmayı sürdürüyor.

Popüler medya kapitalistlerin öyküleriyle dolu olmasına karşın, dikkat ederseniz "kapitalist" terimi çok nadiren kullanılır. Sektörün hâkimleri, çoğunlukla "girişimci", "işadamı", "sanayici" ya da "işveren" kelimeleriyle anılır (fakat asla "işsiz bırakan" denmez, halbuki çalışanları işten atan da onlardır). Hollanda'da bunlara "iş sağlayan" veya "sosyal partner" derler. Tüm bu sıfatlar, kapitalistlerin sahip olduğu gücün gerçek temelinin; yani üretim, dağıtım ve mübadele araçlarının mülkiyetini ellerinde tutmalarının ve bunları kâr elde etmek amacıyla kullanmalarının, özetle kapitalistleri daha önceki yöneten sınıflardan ayıran her şeyin üstünü örtmektedir.

Görünen o ki "kapitalist" terimi; mülkiyete, pasif bir devlete ve kârı maksimize etmeye yaptığı vurgu ve içerdiği bütün toplumsallık karşıtı çıkarımlar aracılığıyla gerçeği rahatsız edici bir çıplaklıkla ortaya seriyor. Böyle olunca, gayet işlevsel olan bu teknik terim, muhaliflere (bir kişi, sadece bu terimi söylemekle bile, bazı çevrelerde muhalif olarak etiketlenebilir) ve ilginçtir ki bir de aralarında konuşurken kullanmaları için kapitalistlerin kendilerine kalmış oluyor. Örneğin, iş dünyasına yönelik yazılı basında, "kapitalist" teriminden söz edip durulur. Anlaşılan, kapitalistler, özel konuşmalarında köre "kör" demekten çekinmiyor; fakat biz geri kalanların, onların biraz daha faydalı şeyler yapan insanlar olduklarını düşünmemizi istiyorlar.

‡ Yazılı inceleme sınavlarında zaman kısıtlı olduğu için, söyleyebildiklerinizden daha fazlasını bildiğinizi göstermeniz çok faydalı olacaktır. Birtakım önemli isimlerden bahsedip durmak, toplum içinde hoş görülmese de sınavlarda oldukça işe

yarar olabilir; aynı şey kitap adları vermek ve geniş bir şekilde açıklamaya fırsat olmayan tezlerden kısa ve vurucu alıntılar yapmak konusunda da geçerli. Geçenlerde, meslektaşım Mark Roelofs, bana Tom Lehrer'in şarkısında söylediği bir şeyi hatırlattı: "Tek bir kitaptan fikir çalarsanız buna intihal denir, ancak bir düzine kitaptan çalarsanız, bunun adı araştırma olur."[5] Ancak, aşırıya kaçmamak gerek. Bu "destekleyici noktaların" cevabınızın ana kısmını oluşturmamasına dikkat etmelisiniz. Yazılı sınavı bir sözlü sınav takip edecekse, bahsettiğiniz kişi ve kitaplar hakkında soru gelmesi hayli muhtemeldir; dolayısıyla bu isimleri, haklarında gerçekten bilgi sahibiyseniz cevabınızda kullanın.

Peki, zaten hepimiz "orta sınıf" değil miyiz? Orta sınıf fikri, kapitalistler (bunlar, zaman zaman sporcular ya da film yıldızlarını da içerecek şekilde, üretim, dağıtım ve mübadele araçlarını elinde tutanlardır) ve emekçiler (bunlar ise, yukarıda bahsedilen grup için çalışanlardır) arasında vücut bulan toplumun en önemli ayrımını görmemizi engellemek için gözlerimize indirilmiş perde görevi görmektedir. Kapitalistlerin genel nüfus içindeki oranı, yüzde 1-2'den fazla değildir. Bunca büyük bir zenginlik ve gücün, bu kadar az sayıda insanın elinde bulunmasının yakışıksızlığını ve tüm emekçilerin oy hakkına sahip olmasının kendileri açısından yarattığı hassasiyeti gizlemek isterler. Sosyal sınıfı belirleyen temel faktörlerin yaşam tarzı ve insanın hayattaki duruşu olduğu ve Amerika'nın büyük bir orta sınıftan oluştuğu mitini yaratmalarının sebebi de, işte bu gizleme niyetidir. Bu niyetin bir parçası olarak kapitalistler, beyaz yaka takan emekçilerin kendilerine "çalışan", "tekniker", "asistan", "personel" ya da "orta kademe yönetici" gibi isimler yakıştırmalarından çok memnun olurlar; emekçi olmasın da ne olursa olsun.

5 *Lobachevsky* adlı şarkıdan bahsediliyor. *-çev.*

Gelgelelim, şayet emekçiler, aynı zamanda kendilerinin görevlerini, maaşlarını ve çalışma koşullarını da düzenleyen başka emekçiler tarafından işe alınıp işten çıkarılıyorsa; günümüzde her zamankinden fazla sayıda emekçi var demektir. Kendi işini yapan profesyoneller ve girişimciler, geçen yüzyılda ABD'nin ekonomik açıdan aktif olan nüfusunun yüzde 40'ını oluştururken, bugün sahip oldukları oran yüzde 10'a bile ulaşmamaktadır. Bu tarz işlerle uğraşanların çoğu, bugün, başkaları tarafından çalıştırılmaktadır. Bu durum onları, kendileri farkında olsun ya da olmasın, borsada birikimleri bulunsun ya da bulunmasın, geniş anlamıyla emekçi sınıfının bir parçası yapar. İşin aslı, ABD'de sanayi kolunda çalışan işçilerin oranının, tüm iş gücünün yüzde 23.8'ine tekabül eden oran ile tüm zamanların en düşük seviyesi olması, ücretli ve maaşlı çalışan her iş kolundan emekçi sayısındaki artışın üzerini örtmek için kullanılmaktadır. 1999 yılı itibariyle, aktif iş gücünün yüzde 89.6'sını ücretli emekçiler oluşturuyor. Bu da Amerika'yı, sanayi kolunda çalışan emekçi sayısında aynı düşüş ve genel emekçi sayısında aynı artış gözlenen gelişmiş kapitalist ülkeler arasında ilk sıraya yerleştiriyor.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (eğer yaz tatili döneminde ya da yarı zamanlı olarak halihazırda çalışmaya başlamamışsa), mezun olduktan sonra kendilerini ya bu emekçi sınıfın içinde buluyor ya da ekmek parasını emeğiyle kazanan bir ailenin ferdi oluyor. Bu sebeple, Amerika'da emekçi sınıfının ortadan kalkmakta olduğuna yönelik sürekli tekrarlanan efsanenin, en çok da kendini emekçi olarak gören insanların çoğalmasının altından -politik açıdan- kalkamayacak insanlar tarafından dillendirildiğini fark etmek, kendi -sınıfsal- çıkarınız için uygun olan şey olacaktır.

"Bu sana kötü geliyorsa sendikasız bir yerde çalışmamışsın demektir."
George La Mendola, orijinal basım New Masses, 4 Haziran 1940]

‡ Not verme süreci, kişiden kişiye ne ölçüde değişir? 1912'de Daniel Stark ile Edward Elliot, İngilizce dersi için yazılmış iki cevap kâğıdını, not vermeleri için 200 adet lise öğretmenine gönderdiler. Ellerine 142 not geçti. Sınavlardan birisi için verilen notlar 50 ile 99 arasında değişirken, diğeri 64 ile 99 arasında değişen notlar aldı. İngilizce dil ve edebiyat dersi "objektif" yaklaşılması mümkün olan bir alan değil, diyeceksiniz. Eh, aynı şeyi matematik dersi için yaptıklarında da, aldıkları sonuçlar bu kez 28 ile 95 arasında değişiyordu. Gerçi her iki derste de verilen notların çoğu orta bir seviyeye denk düşüyordu, ancak alınan herhangi bir notun büyük ölçüde sınava giren değil, onu kontrol eden kişiye bağlı olduğu açıktı.

Başka araştırmalar, bundan da sorunlu bir durumun varlığına işaret ediyor ve aynı öğretmenin, kendini nasıl hissettiğine, günün saatine, bir önce okuduğu sınavın ne kadar iyi veya kötü olduğuna (sizin kâğıdınız çok iyi bir kâğıdın hemen arkasından okunursa genellikle böyle olmadığı durumda alacağınızdan daha düşük bir not alırsınız) ya da okunan ilk ve ya son kâğıdın sizinki olup olmadığına bağlı olarak, size vereceği notun değişebileceğini gösteriyor.

Alınan notlar öğretmeninizin kaprislerine, ruh durumuna ve hem bilinçli hem bilinç dışı faaliyetine (buna önyargılar da eklenebilir) bu kadar bağlıyken, sınav stratejilerinin sonuca pek az katkısı olacağı düşünülebilir. Oysa durum bunun tam tersidir; çünkü tam da notlama sürecinin oldukça öznel niteliklerinden ötürü cevabınızı nasıl sunduğunuzun sonuca etkisi büyüktür. İş görüşmelerine giderken "doğru" kıyafetler seçmek gerektiğini pek çok insan bilir. Sınavlarda iyi not almak da, çoğunlukla böylesi bir yaklaşım gerektirir.

Yukarıda yazılanlara dayanarak, kısa cevaplar istenen sınavların, yazılı inceleme sınavlarından daha nesnel olduğu sonucuna varılmamalı. Bu düşünce, belki not verme süreci için doğru olabilir, ancak öğretmeninizin eğilimleri; soruların se-

çiminde, ifade ediliş biçiminde ve sunulan cevapların türü ve sayısında çoktan kendini göstermiştir. Yazılı sınav yerine kısa cevaplı bir sınav tercih etmiş olması, öğretmeninizin aynı zamanda yaratıcılık ve çeşitliliğe karşı tek seslilikten yana tavır aldığını gösterir. Özetle, kaleminizi elinize aldığınız anda, artık sizi sınava tabi tutanların kurduğu dünyadan kaçış yoktur, ancak bu dünyada kazananlardan biri olma şansınızı azami düzeye çıkarmak için çeşitli yollar mevcuttur.

Ofis İçi İletişim Notu

Aşağıdaki not, Londra'daki bir ofis binasının yıkıntılarından çıkarılmıştır ve 1852 yılına aittir:

1. Bu şirket çalışma saatlerini azaltmıştır. Çalışanların, hafta içi sabah 6:00 ile akşam 7:00 arasında büroda hazır bulunmaları gerekmektedir.
2. Ağırbaşlı bir kılık tercih edilmelidir. Büro çalışanları, parlak renklerde giyinerek kendilerini teşhir etmeyecek, iyi durumda ve sağlam olmadıkça uzun çorap giymeyecektir.
3. Ofis içinde ayakkabı kılıfı ve pardösü giyilemez; ancak, havalar soğuksa atkı ve başlık kullanılabilir.
4. Büro çalışanları için bir ocak tedarik edilmiştir. Odun ve kömürün kilitli dolapta tutulması gerekmektedir. Soğuk havalar devam ettiği müddetçe, her büro çalışanının günde iki kilo kadar kömür getirmesi tavsiye olunur.
5. Hiçbir büro çalışanı, amirinin izni olmadan çalıştığı odadan ayrılamaz.
6. İş saatleri içinde konuşmak yasaktır.
7. Tütün, likör ya da keyif verici maddeleri tüketme isteği zayıflıktır, bu sebeple bunların tüketimi tüm büro çalışanlarına yasaklanmıştır.
8. Çalışma saatleri önemli ölçüde düşürüldüğü için, saat sabah 11:30 ile 12:00 saatleri arasında yemek dağıtımına izin verilecek; fakat iş, hiçbir koşulda durdurulmayacaktır!

9. Büro çalışanları kendi kalemlerini getireceklerdir. Amirden talep edilmek kaydıyla kullanılabilecek yeni bir kalemtıraş mevcuttur.
10. Ofis amiri, ana ofis ile amirin hususi ofisinin temizliğinden sorumlu olacak kıdemli bir büro çalışanı belirleyecektir. Tüm çocuklar ve kıdemsizler, dua saatinden kırk dakika önce ve ofis kapanışından sonra olmak üzere, kendisinin direktifleri altında temizlik için hazır bulunacaktır. Fırça, süpürge, paspas ve sabun şirket sahipleri tarafından tedarik edilecektir.
11. Şirket sahipleri yeni çalışma ilkelerini takdir etmekle birlikte, neredeyse ütopik olan bu koşulların karşılığını almak için çalışma veriminde önemli bir artış beklemektedir.

1852'den kalma bu şirket içi iletişim notunu okurken dikkatimizi ilk çeken şey, kapitalizmin o günden bu yana ne kadar değişmiş olduğu. İkincisi ise, aynı zamanda ne kadar az şeyin değişmiş olduğu. Bunların ikisini de, kendi deneyimlerinize bakarak kontrol edin. Kapitalizmde nelerin değişip nelerin aynı kaldığı çok önemli bir soru; bu soruya kitabın gelecek bölümlerinde tekrar döneceğiz.

‡ Çoktan seçmeli sınavlarda, doğru cevapta "saçma", "manasız", "nahoş" gibi duygusal anlamlar taşıyan ifadelerin geçmesi pek olası değildir. Ayrıca hocanın derste hiç kullanmadığı teknik terimleri içeren ifadeler de doğru cevabın başka bir seçenekte olduğunun önemli bir işaretidir. Benzer şekilde, komik ya da tuhaf ifadelerin doğru çıktığı da oldukça nadirdir. Hocalar, mizah duygularını dışa vurmak için genellikle doğru cevabın yer almadığı seçenekleri tercih ederler. Bir ihtimal, sınavları hazırlarken akıl sağlıklarını bu şekilde koruyor olabilirler, hatta belki de bilincinde olmadan da olsa dayanışmak için zavallı öğrencilere el uzatıyorlardır.

New York Times Sunday Magazine, 29 Eylül 1991'de pahalı kürk mantolar için yirmi dört sayfalık bir reklam yayımladı. Vizon, çinçilla, samur, tilki... Satın alma gücü olanlara, bunları nerede bulabileceklerini duyurmak için yılın en uygun

zamanıydı. "Tabiatın şıklığı, yadsınamaz bir güzellik... Kadın, bir kürke sahip olmak istiyorsa, edinmek onun hakkıdır... Özlediğiniz ihtişam." Bu reklamlardan hemen sonra ise, pat diye ve hiçbir utanma ya da sıkılma olmaksızın, New York'taki yoksulluk üzerine altı sayfalık bir makale başlıyor, yüz yıl önce çekilmiş fotoğraflar, bugüne ait fotoğraflarla yan yana veriliyordu. Makale sona ererken, günümüzde silahlar, uyuşturucu ve farklı ırkların getirdiği sorunlar sebebiyle, yoksulluğun öncesine göre "çok daha derin ve yayılmış" olduğu sonucuna varılıyordu. Örneğin, 1991'de (yani o yıl) doğan çocukların yarısı, 18 yaşına basmadan önceki hayatlarının bir döneminde, devletin ya da başka bir kuruluşun yardımına muhtaç olacaktı.

‡ Yazılı sınavlarda önemli bir genelleme yaparken en azından bir istisna göstermek (başka istisnalar da olduğu varsayımıyla birlikte) şık duracaktır. Bu durum, genellikle sizin konu hakkında bilgili olduğunuzun bir işareti olarak görülür. Eğer bu istisnanın nasıl oluştuğunu da –kısaca– açıklayabilirseniz, beş yıldızlı bir cevap vermiş olursunuz.

"Tonto, etrafımız Kızılderililerce sarıldı!" Bu fıkrayı biliyor musunuz? Tonto şöyle cevap verir: "Buraya bak Maskeli Süvari, 'biz' de kim oluyor?" Ne zaman birisi, hayatın herkes için daha iyiye gittiğini göstermek niyetiyle Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) arttığından bahsetse, aklıma bu fıkra gelir. Halbuki GSMH sayıları, bize yalnızca ne kadar zenginlik üretildiğini söyler, bu zenginliğin nelerden oluştuğunu (büyük bir kısmı bir işe yaramaz, ya da daha da fenası, silahlanma, hapishaneler, reklamlar gibi kalemleri kapsar) ve kime düştüğünü değil. Gayri Safi Milli Hasıla'mızın yüzde 45'inin "finansal işlem masraflarına" gittiği hesaplanmaktadır: Bankacılık, sigorta, toptan-perakende ticaret ve muhasebe. Bu rakam, tüm diğer ülkelerden daha fazla olduğu gibi, yüz yıl öncesine kıyasla bahsedilen kolların milli gelirden aldığı payın yüzde 20 arttığını da göstermektedir.

Hükümetin her şeyden çok övündüğü GSMH artışı, çok sayıda insanın, hatta nüfusun çoğunluğunun kazandığı gelirin, önceki dönemlere göre azalmış olduğu gerçeğiyle hiçbir şekilde çelişmez. Aynı durumun yaşandığı Meksika'da, başbakanın ekonomi danışmanlarından biri, halk arasında yayılan güvensizlik karşısında "Üstesinden gelmemiz gereken başlıca zorluk, ekonomimizin, sayıların gösterdiği kadar iyi olduğuna halkı ikna etmektir" demiştir. Halkın sürdüğü hayat ise, bizlere işin aslının başka türlü olduğunu gösterir.

Bundan sonra bir "liderimizin" ya da onun iktisatçı yardımcılarından birinin, son GSMH sayılarını kullanarak sizi ülkenin ne kadar iyi durumda olduğuna ikna etmeye çalıştığını duyacak olursanız, Tonto'nun cevabını verebilirsiniz: "Buraya bak Maskeli Süvari, 'biz' de kim oluyor?" Düsturumuz ise şu olmalı: "Ekonomide hile istemiyoruz!"

‡ Yazılı sınavlar ve sözlülerde, cevaplarınızın çoğuna aynı sözcüklerle başlamamaya dikkat edin. Öğrenmemizi kolaylaştıran kimi formüllerin olduğu doğrudur, ancak hocanıza belli bir cümle kalıbını kullanmadan, yolunuzu bulamayacağınız izlenimi vermeyin. Aslında sizi kurulmuş bir robot gibi gösterecek her şeyden kaçınmalısınız, çünkü yüksek notlar yalnızca insan olanlara verilir.

Amerikan devletinin resmî işsizlik sayılarını hesaplama şekli, 1979'dan beri otuz ayrı düzenlemeden geçmiştir; ne şaşırtıcıdır ki bunların çoğu "işsizliği" azaltmaya yaramaktadır. Böylece, ABD'nin resmî işsizlik istatistikleri yüzde 5 civarında gezinirken, bu sonuçlar başlı başına kötü olsa bile, gerçeği sistematik biçimde, olduğundan hafif göstermektedir. Çünkü tam zamanlı ve düzenli bir iş arayanlar, bu rakamlara dahil edilmemektedir. Yarı zamanlı ve geçici işlerde çalışan emekçiler (haftanın bir günü ya da bir haftalık sözleşmelerle çalışanlar, iş sahibi olarak kabul edilmektedir) işsiz olarak sayılmaz;

iş aramaktan bezip vazgeçmiş ya da özellikle gençler arasında karamsarlık yüzünden iş aramaya bile kalkışmamış insanlar sayılmaz; hiçbir sonuç vermeyen eğitimlerle oyalanan insanlar sayılmaz; tam zamanlı bir işin güvencesine sahip olmayı pekâlâ tercih edecek olan danışmanlar, stajyerler, bağımsız hizmet sağlayanlar, seyyar satıcılar, zarar etmekte olan çiftçiler ve küçük işletme sahipleri sayılmaz; kendi durumlarına uygun koşullar sağlandığı takdirde iş sahibi olmayı arzu edecek olan pek çok ev kadını ve erkeği ya da engelli insan sayılmaz; erken emekli olanlar, mahkûmlar, evsizler ve tam zamanlı bir işi okumaya tercih edecek kimi öğrenciler; hiçbiri sayılmaz.

Bu durumda işsiz olan insanların sayısı nedir? Açık ki bu sayı, bize sunulan rakamların çok üstündedir. Ne zaman bir savaş çıksa, çeşitli işlerde çalışacak insanlar için sonu gelmez ilanlar verilmeye başlanmasıyla birlikte, istatistiklerde hiçbir zaman işsizler arasında gösterilmemiş milyonlarca insanın bu çağrılara cevap vermesi, gerçek sayı hakkında bize bir fikir verir. Bu insanlar aslında her zaman işsizdi ve savaştan sonra yine işsizler arasına katılacaklar, ancak resmî istatistikler elbette yine bu durumu inkâr edecek. Devlete göre, sistemimizin bu kadar çok israfla –israf olmuş emek gücü, bu emeğin yaratabileceği israf olmuş zenginlik, bu ikisinden de mahrum bırakılmış insanların israf edilmiş hayatları– işlediğini kabul etmek akıllıca olmuyor (ya da tehlikeli mi demeli?). Hayat Sınavı Sorusu: Kapitalizm, söylendiği kadar verimliyse, nasıl bu kadar çok israf oluyor?

Benzer şekilde çarpıtılan başka bir istatistik, Amerika'daki yoksul insanların sayısıdır. Bu aldatıcı teknikler şöyle sıralanabilir: Yoksulluk sınırını saçma olacak kadar düşük tutmak (dört kişilik bir aile için yıllık 17,050 dolar olarak ki buna göre ülkede *sadece* 35 milyon yoksul yaşamaktadır; bu da her beş çocuktan biri demektir. 25,000 dolar gibi daha gerçekçi bir sayı, yoksulların ve yoksul çocukların sayısını ikiye katlaya-

caktır); enflasyonun sonuçlarını, özellikle temel ihtiyaçların karşılanması üzerindeki etkisini (yoksul insanların eline ne geçtiğinden bağımsız olarak, onların satın alma güçlerinin öncekine göre azalmış olduğunu) düzgünce ele almamak ve sosyal hizmetlerin sürekli daha da kötüye gittiği gerçeğini (bu yüzden pek çok yoksul insan daha birkaç yıl önce yaşadıkları zorlukları biraz olsun hafifleten tıbbi, hukuki hizmetlerden ve barınma, eğitim, danışma, çocuk bakımı hizmetlerinden mahrum kalmaktadır) hesaba katmamak.

Yoksulluğun işi olmayanlara has bir durum olduğuna inanıyorsanız, emekçi aileleri arasındaki "resmî" yoksulluk oranının son yirmi yılda neredeyse yüzde 50 arttığını da bilmeniz gerek. Bugün, evsizlik sorunu yaşamakta olan yaklaşık iki milyon insanın –ki bu yoksulluğun en uç noktalarından biri olarak kabul edilir– yüzde 25 ila 40 arasındaki kısmı, bir işte çalışan ancak başını sokacağı bir evin ücretini karşılayamayan insanlardan oluşmaktadır. Hayat Sınavı Sorusu: Amerika'daki yoksulların sayısını, bariz şekilde, olduğundan düşük göstermek kimin hayrınadır?

‡ Kafanızı derin dondurucuya sokup ayaklarınızı ocağın üstüne koyduktan sonra alacağınız "ortalama", karnınızın tam da gereken ısıda olduğunu gösterecektir. Anladınız mı? Bize, dünyada üç tür yalan olduğunu söyleyen kişi de benzer bir şekilde, kafası donup ayakları yanarken ortalama ısıyla ikna edilmeye çalışılmış birisidir muhtemelen ve kendisi o üç tür yalanı şöyle açıklar: "Küçük yalanlar, büyük yalanlar ve istatistik." Bunların içinde en kötüsü istatistiktir, çünkü çok... eh, objektif görünür. Oysa rakamlar, çizelgeler ve grafiklerin gösterdiği, temelde doğru olan verileri kullanarak fena halde çarpıtılmış sonuçlar çıkarmak nispeten kolaydır. Önemli olan durumun hangi açısına odaklanmayı seçtiğiniz, neyi önden verili kabul ettiğiniz ("Diğer bütün koşullar eşit kabul edilirse..."), ortalamayı nasıl aldığınız, konuyu belirleyen ana

terimleri nasıl tanımladığınız, incelemeye aldığınız dönemin başlangıç noktasının hangi zaman olduğu, verileri nasıl topladığınız, karşılaştırma için hangi verileri kullandığınız ve sonucu etkileyecek bunun gibi başka pek çok değerlendirme ölçütü tercihinizdir.

Genelde öğretmenler, istatistiğin mümkün kıldığı manipülasyonların sanıldığı kadar farkında değildir. Dolayısıyla sizin bu konuda da gözünüzü açmanız gerekiyor. Bir soruda yer alan istatistikleri yorumlarken ya da kendi verdiğiniz bir istatistikten alıntı yaparken, en azından bu verilerin tarafgirliğinden ve ortaya *koymadığı* (büyük ihtimalle de koyamayacağı) şeylerden de bahsetmelisiniz.

"Yoksullara yemek verince, bana aziz diyorlar. Neden yoksul olduklarını sorduğum zaman ise komünist oluyorum." –Brezilya Piskoposlarından Dom Helder Camara.

İsa, zenginleri, etraflarında bunca yoksulluk varken zengin olmalarından ötürü lanetlemiş ve "Zengin bir adamın cennete gitmesi, bir devenin iğne deliğinden geçmesinden daha zordur" demiştir. Aynı şekilde, ilk Hristiyan rahipleri, zenginlere ve ellerindeki zenginliğin meşru sahipleri oldukları iddialarına sürekli karşı çıkardı.

Aziz Basil'e göre, "Zenginler, meydanda herkesin kullanması için yapılmış bir alanı işgal edip orayı kendilerininmiş gibi sahiplenen ve başka kimseyi içeriye sokmayan insanlara benzer. Kamusal olanı kendi mülkiyetlerinde bulunduruyorlar diye bunların sahibi olduklarını sanıyorlar."

Aziz Jerome şöyle demiştir: "Belli ki yaygın kanı son derece doğru: Zengin adam ya hak yemiştir ya da hak yemiş birinin varisidir. Servet daima hırsızlıkla elde edilir; hırsızlığı yapan, servet sahibinin kendisi değilse bile atasıdır."

Aziz Augustinus'un sözleri ise şu şekildedir: "Zenginlerde fazladan olan bolluk, fakirlerin ihtiyacı olanlardır. Bu yüzden fazlasına sahip olanlar, başkalarının malına konmuş demektir."

ARANIYOR

İsa Mesih

HALKI İSYANA TEŞVİK ETMEK, ANARŞİSTLİK YAPMAK, AVARELİK VE İŞ BAŞINDAKİ HÜKÜMETİ DEVİRMEK İÇİN PLAN YAPMAK SUÇLARINDAN ARANMAKTADIR.

Kıyafetleri Eski Püskü. Meslekten Yetişme Marangoz Olduğu Söyleniyor. Yetersiz Besleniyor ve Geleceği Gördüğünü Söylüyor. Ayak Takımı İşçiler, Serseriler ve İşsizlerle Birlikte Hareket Ediyor.

Yahudi Olduğuna İnanılıyor.

Takma isimleri – "Barışın Prensi", "Yahudilerin Kralı", "Adem'in Oğlu", "Yeryüzünün Işığı" vs.

Profesyonel Provokatör

Kızıl Sakallı, El ve Ayaklarında İzler Var. Bunlar Saygın Vatandaşlar ve Yasal Otoritelerin Öncülüğünde Hareket Eden Öfkeli Bir Kalabalığın Açtığı Yaraların İzleri.

Günümüzde, Katolik Kilisesi'ndeki Kurtuluş Teolojisi Hareketi (bunu başlatan Papa'ya teşekkür edilmese gerek) ile Protestanların küçük bir kısmı (çoğu Martin Luther King gibi siyahtır) dışındaki çoğu Hristiyan, bu öğretilerden habersizdir. Aksi takdirde, nasıl hem kapitalist düzeni kabul edip hem de kendilerini hâlâ birer Hristiyan olarak görebildiklerini anlamak zor olurdu.

Martin Luther King, Amerika'daki haksızlıklara karşı bir Hristiyan olarak mı mücadele veriyordu, bir sosyalist olarak mı? Yoksa yalnızca makul ve sağduyulu biçimde mi hareket ediyordu (belki de yukarıdaki seçeneklerin hepsi birdendir)? Bir konuşmasında şöyle demişti: "Amerika'da neden kırk milyon yoksul insan var? Bu soruyu sormaya başladığınızda kapitalist ekonomiyi sorgulamaya başlamış oluyorsunuz... Bir gün dilencilikte de reform yapılması gerektiğini mi duyacağız?" Kendisiyle aynı fikirde olmak hiç hoşuma gitmiyor, ancak FBI'ın uzun dönem başkanlığını yapmış olan J. Edgar Hoover, Peder King'i Amerika'daki en tehlikeli "komünist" olarak değerlendirmekte haklı olmalı. Üstelik bunun gibi sosyalist duyarlılıkların yalnızca Hristiyanlığa ait olduğunu düşünüyorsanız, Dalai Lama'ya kulak vermelisiniz: "Modern ekonomi teorilerinden Marksizm, ahlaki prensiplere dayanır; kapitalizm ise yalnızca kazanç ve kâr etme üzerine kuruludur. Marksizm, servet dağılımının eşit şekilde yapılmasını ve üretim araçlarından herkesin adil şekilde faydalanmasını ister. Çoğunluğu oluşturan emekçi sınıflar kadar, imkânları az olanların ve yardıma ihtiyaç duyanların nasıl hayatta kalacağı üzerine kafa yorar. Marksizmin önemsedikleri, azınlık tarafından dayatılan sömürünün kurbanlarıdır. Bunlara bakınca sunduğu sistemi adil buluyorum... Sovyetler Birliği'ndeki rejimin çöküşü, bana göre Marksizmin değil, totaliterliğin başarısızlığıdır. Bu sebeple kendimi yarı Marksist–yarı Budist olarak görüyorum."

‡ Sözlü sınavlarda hocalar öğrencilerin gerildiklerini ve bu yüzden var olan konuşma tiklerinin daha da arttığını bilirler; "şöyle ki", "yani", "bana göre", "... diye düşünüyorum" vs. Hocalar bu tür anlamsız lafların tekrar tekrar kullanılmasından etkilenmemeye çalışsalar da, böyle konuşan öğrencilerin gerçekte oldukları kadar akıllı görünmediklerini bilmeniz gerek. Dolayısıyla, sizin de bunun gibi konuşma alışkanlıklarınız (hatta kusurlarınız) varsa, sözlüden önce bunlardan kurtulmaya bakın. Sözlü sırasında bir soruya cevap vermeden önce durup biraz düşünmek faydalı olabilir –sessizlikten çekinmeyin–, ki zaten insanlar bu türden ifadeleri genellikle ne söyleyeceklerini düşünürken zaman doldurmak için kullanırlar. Bu dertten en çok mustarip olanlarsa hızlı konuşanlardır, dolayısıyla cevaplarınızı verirken biraz yavaşlamak, size yardımcı olabilir.

New York Times gazetesine mektup (yayımlanmamış)
1 Temmuz 1979

Editöre,

Soru: Dünyanın en gelişmiş ülkesi (bizimki) ile bir Üçüncü Dünya ülkesi arasındaki fark nedir?

Cevap: Üçüncü dünya ülkelerinin hükümetleri daha çok hastane yapmaya çalışırken, bizim liderlerimiz mevcut hastaneleri kapatmaya uğraşırlar ("Maliyetini karşılayamıyoruz"). Bizim ülkemize "gelişmiş" denmesinin sebebi budur.

Yakın zamanda İl Özel İdaresi'ndeki bilgi sahibi bir kaynaktan öğrendiğim kadarıyla Vali Koch, bu gelişmişliği bir adım ileri götürmek maksadıyla yerlilerin potlaç[6] geleneğindeki, yeni bir evliliği kutlamak maksadıyla insanların sahip oldukları her şeyi ateşe ver-

6 Potlaç, Kuzey Amerika kıyılarında şeflerin ve zengin kimselerin doğum, ölüm, erginliğe erişme ritleri vs. önemli olaylarda, sahibi olduğu değerli nesneleri başkalarına bağışlaması veya yok etmesi geleneği. Kaynak: Kudret Emiroğlu, Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003. *-çev.*

mesi adetini geri getirecekmiş. Özellikle New Yorklular arasında birden fazla defa evlilik yapan insanların çok olduğu düşünülürse, potlaç geleneği kapitalizmin aşırı üretim sorununu çözmekte oldukça faydalı olabilir. Eğer bunun ardından hâlâ mali olarak elimizdekileri karşılayamıyor olursak, ölülerimizi sahip olduklarıyla birlikte gömmekten başka bir seçeneğimiz kalmayacaktır. Gerçi uygarlık çizgisinde böyle bir gelişim, birtakım dinî doktrinler gerektirecektir, ancak bilgi kaynağımın belirttiğine göre Vali Koch ile temsil ettiği iş grupları, bu fikrin araba ve konut pazarına yapabileceği katkıdan çok etkilenmişler, hele piramitleri hiç saymıyorum bile.

Bütün bunlardan sonra hâlâ yeterince imkâna sahip olmadıkları için eylem yapanlar olursa, bu ancak onların kapitalist ekonomi konusundaki cehaletlerini gösterir.

Saygılarımla,
Bertell Ollman, New York Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü

‡ Kısa cevap istenen sınavlarda, genellikle bir ismi/sözcüğü/ifadeyi tam olarak yazmanız beklenir, ancak olur da hatırlayamazsanız kendi sözcüklerinizle genel fikri yazın. Hocaların çoğu bu çabanıza karşılık biraz puan verecektir.

Şunu kim söylemiştir: "İnsan faaliyetinin neler yaratabileceğini ilk ortaya koyan burjuvazi olmuştur. Mısır'ın piramitlerinden, Roma'nın su kemerlerinden ve Gotik katedrallerden kat kat üstün harikalar yaratmıştır burjuvazi; göçleri ve Haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler gerçekleştirmiştir." Şaşırtıcı şekilde, bunu söyleyen kişi Karl Marx'tır. Kapitalizmin olumlu başarılarını, Marx kadar takdir eden biri daha yoktur. Üretim fazlasına yeni biçimler vererek sürekli daha büyük bir üretim fazlasına dönüştüren kapitalizm, bu sayede daha önce eşi benzeri görülmemiş bir zenginlik yaratmış, bilim ve teknolojiyi de

buna denk bir seviyeye ulaştırmıştır. Ayrıca özgürlük, eşitlik ve demokrasi fikirlerinin dünyada yayılmasına katkı sağlamış ve bu fikirleri kurumlarında şu ya da bu şekilde barındırmak konusunda feodalizmle karşılaştırıldığında azımsanmayacak bir gelişme kaydetmiştir. Tüm bunlar ve dahası için kapitalizm, takdiri hak etmektedir. Ancak dört adet soru, hâlâ cevaplanmayı beklemektedir:

1. Bu başarıların karşılığında, talan edilen doğa başta olmak üzere yaşanan maddi yıkım ve çekilen sıkıntılar bakımından insanlığın ödediği (ve ödemeye devam ettiği) bedel nedir?
2. Bu bedelde aslan payını ödemeye zorlanan gruplar –ulus, ırk, cinsiyet ve sınıf grupları– hangileridir?
3. Kapitalizm, feodalizmin doğurduğu birtakım sorunları çözme yolunda çözümsüz yeni sorunlar (örneğin, giderek büyüyen eşitsizlik, sanayi kaynaklı işsizlik, ekonomik sömürü, yabancılaşmış bir toplum, çarpık kentleşme, ekolojik yıkım, vs.) yaratmış mıdır?
4. Kapitalizmin doğurduğu bu sorunları çözmek için, yine kapitalizmin sağladığı sanayi, servet, beceri ve bilgi birikiminin yardımıyla daha rasyonel yeni toplum düzeni yaratamaz mıyız?

Başka bir deyişle, Marx'ın yaptığı gibi, kapitalizmin daha evvelki sorunları çözmekte insanlığa yardımcı olduğunu, ancak kendi gelişimine bağlı olarak doğan ya da daha da kötü hale gelmiş olan sorunlar için başka türden bir çözüm gerektiğini düşünmekte çelişkili bir taraf yok.

‡ Bir şeyi iki yüzüyle birden görebilen bu yaklaşım, sınavlara da uygulanabilir. Kapitalizmin yükselişiyle birlikte sınav sisteminin getirilmiş olması, toplumda kıymet verilen tüm makamların "kan" temel alınarak dağıtıldığı feodalizmle kıyaslandığında kayda değer bir gelişmedir. Daha önce hiçbir fırsat eşitliği yokken, şimdi belli ölçüde bulunduğundan söz edilebilir. Ancak şu sorular hâlâ yanıt beklemektedir:

1. Mevcut sınav sistemi, eşitsizliğin hüküm sürdüğü kapitalist toplumun güç ilişkilerini nasıl yansıtır?

2. Sınavların, özellikle bu kadar çok sayıda olmasının, eğitime gerçek katkısı nedir?

3. Sınavlar özünde toplumun kazananlarını mı seçer; yoksa çok daha fazla sayıda olan kaybedenlerini, kendilerini bekleyen acıklı yazgıyı şikâyet etmeden kabullenmeye mi hazırlar?

4. Daha iyisini yapabilir miyiz? Başka bir deyişle: Sınavlar olmadan eğitim nasıl olurdu ve böylesi bir reformu mümkün kılmak için başka hangi değişiklikler gerekir?

Sınavlar ve kapitalizm hakkındaki tüm bu soruları yanıtlamaya başlamadan önce bir dakikalığına durup, gerçek bir Amerikan kahramanı olan Tom Paine'in[7] şu sözleri üzerine biraz düşünelim:

"Bırakın isyankâr desinler bana, bundan kaygı duymuyorum; ama olur da ruhumu para karşılığı satarsam, işte o zaman cehennem azabı içinde yanacağım demektir."

7 Thomas Paine (1737-1809), Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin yazılmasında etkili olmuş düşünür, yazar ve aktivist. *-çev.*

ÜÇ

✸

Günümüzde herkesin en bol bulacağı şey yalandır. Soluduğumuz hava yalanla doludur, bu yalanlara ulaşabilmenin bedeli saflıksa, bu hepimizde yeterince bulunur. Bu şartlar altında sağ salim kalabilmenize faydası olacak felsefeyi öğrenmek mi istiyorsunuz? Bakın bakalım, hangisi size göre:

> "Her şeyden şüphe edin." –René Descartes (aynı zamanda Karl Marx)
>
> "Her zaman basit olanı arayın, ancak buna güvenmeyin." – Alfred North Whitehead (İngiliz felsefeci)
>
> "Eğitim, ıvır zıvırı ayıklamaya yarar." (Elbette çoğu zaman böyle işlemez, ama işlemesi gerekir.) –Ernest Hemingway (ABD'li roman yazarı)
>
> "Okulda öğrendiklerimin eğitimimi engellemesine asla izin vermedim." –Mark Twain (ABD'li yazar ve mizahçı)

‡ Sınavlarda kötü not alan insanlar üzerinde yapılan bir araştırma, bu kişilerde şu ortak özelliklerin olduğunu saptamıştır: 1) Dikkat edilecek hususları ya hızlıca gözden geçiriyor ya da bu kısmı doğrudan atlıyorlar; 2) Bir şey üzerinde ikinci defa düşünmüyorlar; 3) Problem çözmede muhakemenin yararına pek inanmıyorlar; 4) Cevabı anında göremezlerse, soruyu yapamayacaklarını düşünüyorlar; 5) His ve önsezileriyle hareket ediyorlar; 6) Tekrar okumak ya da daha iyi açıklamak için, soruya nadiren geri dönüyorlar.

Kendi sınav tutumunuzda bunlardan herhangi biri varsa, yapacak çok işimiz var demektir. Fakat umuyorum ki, bu kitap bunların hepsine yönelik etkili bir panzehir olacak.

Gökbilimciler, birkaç yıl önce uzayda bir galaksi keşfetti. Bilinen galaksi ve diğer gökcisim takımları arasında en büyüklerinden biri olan bu küme, bir "galaksiler kıtası" olarak tarif ediliyor. Çekim kuvvetiyle kendisinden çok uzaktaki cisimleri bile etkileyebildiği için, ona "Büyük Çekim Merkezi" adını verdiler. Bu kadar büyük olan ve galaksimizi (dolayısıyla güneş sistemimizi ve nihayetinde gezegenimizi) etkileyen bir oluşumun, nasıl daha önce görülememiş olduğu ise bir muamma. Belirtmek gerekir ki, gökbilimciler genellikle göğün küçük kısımlarına odaklanırlar, bu yüzden bir gökbilimciye Büyük Çekim Merkezi'nin neden fark edilmediği sorulduğu zaman büyüklüğünü sebep göstermiştir. "Ağaçlara bakmaktan ormanı göremedik. O kadar büyüktü ve göğün o kadar geniş bir kısmını kaplıyordu ki, kimse onun farkına varıp incelemedi."

Kapitalizm de tıpkı bunun gibidir. İçinde olup bitenler üzerinde çok güçlü bir etkisi olmasına rağmen, tıpkı Büyük Çekim Merkezi gibi insanların, bütününü göremeyeceği kadar büyüktür. İnsanlar parçalara –eşitsizlik, taraflı hükümet, paranın gücü, yabancılaşma hissi vs.– odaklanmakla o kadar meşguldür ki, bir türlü kafalarını kaldırıp bunların tümünün neyin parçaları olduğuna bakmazlar. Okullarımız da bize bu konuda farklı bakış açıları sunmaz doğrusu. Büyük Çekim Merkezi'nden bahseden makalede, evrenimizi oluşturan cisimlerin düşündüklerinden çok daha büyük olduğunu gökbilimcilerin artık anladıkları ve dolayısıyla üretilen teorilerin bu durum dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiği belirtiliyor. İçinde yaşadığımız toplumda gerçekleşen ve

bir araya geldiğinde hayatı oluşturan çeşitli olay ve koşulların hepsinin, şu ya da bu ölçüde kapitalist uygarlığın gerçekliğine ışık tuttuğunu anladığımız zaman, bu konuda da benzer bir düzenlemeye gerek duyulacaktır.

Düşünme biçimimizde bazı değişikliklere gerek olsa da, bu her zaman kolayca ya da rahatlıkla yapılamaz. Sözgelimi, bir gökbilimci, Büyük Çekim Merkezi'nin, güncel teorilerin "baş belası" olduğunu ve bu teorileri savunan pek çok kişinin, "onun ortadan kaybolmasını umduğunu" söylemiştir. (*New York Times*, Ocak 1990) Mevcut toplumsal eşitsizlikleri açıklayan ana akım teorilerin savunucuları da, bu eşitsizliklerin yaşandığı kapitalist sistem karşısında benzer bir tutum sergilerler. Ancak, tıpkı Büyük Çekim Merkezi gibi kapitalizm de, basitçe ortadan kaybolmayacaktır. Bu sebeple, düşünme biçimimize, bu sistemin günlük hayatlarımızı, geçmişimizi ve olası geleceğimizi nasıl etkilediğini daha iyi anlayacak şekilde yeniden şekil vermemiz gerekir. Bunun içinse başlangıç olarak, kapitalizmi, tıpkı Marksizmin yapmaya çalıştığı gibi daha açık bir şekilde görebilmeli ve incelemenin temel konusu haline getirmeliyiz.

‡ Sınavlardan yakınmak, çoğu öğrencinin içinde yaşadığı topluma dair en bilinçli eleştirilerini içerir. Bilinçlidir, çünkü bizzat sistemin kurbanı olarak, kendi deneyimlerinden yola çıkarak sınavların nasıl işlediğini çok iyi bilirler. Örneğin, sınavların, soruları okuyup bunlara cevap yazmaktan ibaret olmadığının farkındadırlar. Sınavlar aynı zamanda, öğrencilerin birbirlerinden ayrılmaya zorlanması, sınav esnasında konuşma, etrafta gezinme ve tuvalete gitmenin yasaklanması, normalden çok daha hızlı yazma mecburiyeti, rahatsız fiziksel koşullar, endişe, korku, fazlaca gerginlik ve sıklıkla da suçluluk duygusu gibi şeyleri beraberinde getirir. Pek çok öğrenci kendi deneyimi sayesinde bilir ki, aldığı eğitimin

büyük kısmı sınavlara hazırlanmaktan oluşur. Bu sınavlar, onların aslında ne bildiğini ölçmekten oldukça uzaktır; not verme süreci hayli özneldir ve bu süreç, kendileriyle teması son derece kısıtlı olan hocalarca yürütülür.

Bunların bir tanesinden bile şikâyeti olmamış bir öğrenci olabilir mi? Ne var ki yaptıkları eleştiriler şu noktada kayaya toslar: Öğrencilerin çoğu, sınavların –özellikle bu kadar çok sayıda olmasının– kendilerini ileride toplumda alacakları yere hazırladığını anlayacak kadar toplum hakkında bilgi sahibi değildir.

"İnek" yerine kullandığımız sözcüklerin, hayvan kasapta et haline geldiği zaman nasıl değiştiğine dikkat ettiniz mi hiç? O noktadan sonra daha ziyade parçalarına isimler verilir –"biftek", "pirzola" vs.–, bu durum ise bunların neyin parçaları olduğunu görmemizi engeller. Bu sayede ineği unutur ve önümüzdeki eti yiyebiliriz. Toplumun farklı parçalarını anlatmak için kullanılan kelimelerde de çok benzer bir durum yaşanmaktadır. Büyük resim güvenli bir şekilde göz önünden kaldırıldığında, kalan parçalarla istediğinizi yapabilirsiniz. Bu parçaların, bütünün içindeki yerinin ve rolünün, dolayısıyla anlamı ve öneminin insanlarca fark edilir olması durumunda yapılamayacak şeylerdir bunlar. Örneğin, ev sahibinin "mülk" diyerek sahibi olduğu konuttan kira alması ve bu konutun, içindekiler için yaşamanın bir koşulu olan barınma işlevini yerine getirdiğini yadsıması bu şekilde olur. Aynı şekilde, insanlara "çalışan" demek, kapitalistlerin onları işten çıkarmasını kolaylaştırır, çünkü bu şahıslarla kurulan kişisel veya ailevi ilişkiler geçici olarak devreden çıkarılmış olur. İnsanları "tüketici" olarak tanımlamak, onların, iyi birer tüketici olmak için para kazanmak zorunda olan "çalışan"lar olarak hayatlarını gözden çıkarmaları sonucunu beraberinde getirir.

O ünlü İngiliz tekerlemesindeki duvardan düşen yumurta Humpty Dumpty[8] gibi, kapitalizm o kadar çok parçaya ayrılmıştır ki bunların neyin parçası olduğunu algılamak neredeyse imkânsızdır. Bu durum, bir telefon görüşmesinde yalnızca bir tarafı dinlemeye ya da sadece birkaç cümleyi duymaya benzer. Peki, bu şekilde duyabildiklerimize nasıl anlam verebiliriz? Bu uygulamanın bir örneği, bilginin bölünüp çoğu kez birbiriyle rekabete tutuştuğu ve her birinin kendine ait bir lügatı-yöntemi bulunan farklı disiplinlere ayrıldığı üniversitelere yansır. Bunun sonucu, bütünün doğası hakkında ortaya çıkan yaygın kafa karışıklığıdır. Halbuki, bütünü bir noktada sabitlemeden –Bu kapitalizm için de, inek için de aynı ölçüde geçerlidir–, herhangi bir parçasının yerini, işlevini ve bu haliyle büyük ölçekteki anlam ve önemini kavramak mümkün değildir.

‡ Çoktan seçmeli sınavlarda, "Hepsi" ve "Hiçbiri" cevaplarının arkasında farklı psikolojiler yattığı konusunda uyanık olun. Bana kalırsa, sınavları konu hakkında bilgi aktarmak için başka bir fırsat olarak değerlendiren hocalar, ilkini daha sık tercih edecektir. Ben bu türden bir sınav yapacak olsam –ki pek yapmam– çoğunlukla doğru cevap ilki olacaktır. "Hiçbiri" cevabı ise, genellikle doğruya çok yakın olan seçeneklerin ardından sunulduğu için, bana daha çok öğrencilerine tuzak kurmaktan hoşlanan hocaların tercihi gibi gelir. Dolayısıyla, tahmini bir cevap işaretlemek zorunda kaldığınızda, biraz durup öğretmeninizin bu tanımlardan hangisine daha çok uyduğunu düşünebilirsiniz.

---

8 Humpty Dumpty, *Alice Harikalar Diyarında* öyküsünde geçen ve kırılanın tamir edilemediğini anlatan bir tekerleme:
Duvarın tepesiydi Humpty Dumpty'nin yeri
Aniden yere düştüğünden beri
Ne kralın atları, ne adamları
Getiremedi onu eski haline geri –çev.

19. yüzyıl Fransız sosyalisti Charles Fourier, toplumumuzda görülen son derece çarpık bir durumu tespit etmiştir: "Bütünün parçaları, daima birbirleriyle çatışma halindedir ve bütüne karşı hareket ederler. Her sınıfın, çıkarları gereği diğer bir sınıfın bahtsızlığını arzuladığını görürüz, bu ise bireysel çıkarları her bakımdan genel faydanın karşısında konumlandırır. Avukatlar, özellikle zenginler arasında hukuki anlaşmazlıklar doğmasını ve davalar açılmasını ister; tekel sahipleri ve stokçular, tahılın fiyatını ikiye, hatta üçe katlamak için kıtlık baş göstermesini ister; mimarlar, marangozlar ve duvar ustaları, kendi iş kollarında hareketlilik yaratacağı için yüzlerce evin yanıp kül olduğu büyük yangınlar çıkmasını ister." Fourier, cenaze levazımatçılarından bahsetmemiştir, ancak onların da ne isteyeceği ortadadır. 1970'lerde *Wall Street Journal*, küçük işletmecilerin çok kötü bir yıl geçirdiğine dair bir haber yayımlamıştır; sebebiyse asgari ücretteki mütevazı bir artış ile iş güvenliği kurallarında yapılan küçük iyileştirmedir. Her bireyin, başkalarının başına gelen talihsizliklerden fayda sağlayan mali çıkarlarının bulunduğu bir sistemde, pek çok kişi bu türden talihsizlikler için sahiden umut beslerken, bunun bedelini muhtemelen engelleyemediği bir suçluluk duygusuyla öder. Bu, sahiden bir arada sürdürdüğümüz hayatlarımızı düzenlemenin akılcı, ahlaklı ve ruhsal açıdan sağlıklı bir yolu mudur? Bu durumu –tıpkı maddi rahatlama getiren depremler gibi–, toplumumuzun eksikliğini pek çekmediği birçok "paradokstan" biri olduğunu öne sürerek görmezden gelmek de mümkündür. Örneğin, *International Herald Tribune*'ün daha dünkü baskısında yer alan bir başlık şöyledir: "Piyasa, İşsizlikteki Artıştan Memnun." (3 Haziran 2000)

‡ Sözlü sınavlarda birden çok kez bile olsa "Bilmiyorum" demekten çekinmeyin. Bu normal bir durumdur ve genellikle hocalar tarafından da böyle kabul edilir. Tehlikeli olan, bu durumu kabul ederken paniğe kapılmak ve kontrolü kaybet-

meye başlamaktır. Kimse sizden tüm soruları eksiksiz cevaplamanızı beklemez; tam not vermek için bile. Bu durum için özür dilemeye ya da mazeret sunmaya da gerek yoktur; bunlar sizi savunmaya geçmiş gibi gösterir. (Aynı şey yazılı inceleme sınavları için de geçerlidir.) Yalnızca bilmediğinizi ya da hatırlayamadığınızı söyleyin. "Ancak..." diye bir ilave yaparak sorulana dair bildiğiniz kimi şeyleri göstermeye de çalışabilirsiniz, fakat bu taktik nadiren işe yarar...

Amerika Birleşik Devletleri'nde her yıl 19,000 kişi cinayete kurban giderken, iş cinayetinde hayatını kaybedenlerin sayısı ise bütün diğer gelişmiş sanayi ülkelerini geride bırakacak şekilde 56,000'dir. Buna karşın, medya, cinayet haberleriyle doludur; iş kaynaklı ölüm ve yaralanmalara ise pek az yer/süre ayrılır. Hal böyleyken, ABD'nin toplumsal sınıflara göre kategorize edilmiş ölüm istatistiklerini yayımlamayan tek gelişmiş ülke olması hiç şaşırtıcı değil.

Sorun, Amerika'daki işletmelerin tabiatları gereği diğer ülkelerdekilerden daha tehlikeli olması değil. Sorun, bizde emekçinin sıhhi bütünlüğünü koruyan yasaların çok zayıf kalması, görevi bu yasalara uyulup uyulmadığını kontrol etmek olan devlet denetçilerinin sayısının ihtiyacın çok altında kalması (ABD'de Balık ve Vahşi Hayat Hizmetleri için çalışan denetçi sayısı, işyerlerini denetleyen İş Güvenliği ve Sağlık İdaresi'nde bulunanların sayısından on kat fazladır) ve yasalara uymayan işverenlere komik derecede ufak cezalar verilmesidir. 500 adet kömür şirketinin, madenlerinde bulunan kömür tozu miktarını belirlemek için yapılan testlerin (Siyah Akciğer Hastalığı her yıl binlerce maden işçisinin ölümüne ya da sakat kalmasına yol açmaktadır) sonuçlarıyla oynadığı anlaşıldığında, şirketlere ihlâl başına 1,000 dolarlık ceza verildiği tebliğ edilmişti. Yakalanan şirketlerin ödediği ortalama ceza 10,000 dolar tutarındaydı ki bu miktar yasanın çiğnenmesiyle elde edilen kârın yanına bile yaklaşamazdı. Öyle ki, bu kapitalistler ceza almaktan çok, biraz daha fazla kâr uğruna işçilerini öldürmek ya sakat bırakmak için izin koparmış gibi görünüyor.

‡ Bir meslektaşım, Rousseau'nun toplumsal sözleşme teorisini sınavda kusursuz bir şekilde açıklayan parlak bir öğrencisinden bahsetti. Yalnız sorulan soru şuydu: "Rousseau, toplumsal sözleşme teorisi dışında siyaset bilimine hangi katkılarda bulunmuştur?" Öğrenci "F" almıştı. Öğrenciler genellikle sınavlar başlar başlamaz at yarışına girmiş gibi davranır; başlangıç işaretini duydukları anda koşmaya/yazmaya başlarlar. Ancak hızla ilerlemek, doğru yöne gidildiğinin garantisi değildir. Hiç şüphesiz, öğrencilerin sınavlarda en çok yaptıkları hata, öğretmenin sorduğundan başka bir soruya cevap vermektir.

En büyük tehlikelerden biri esas konudan ayrılmaktır, ancak bazen ana ekseni biraz değiştirmek mümkün olabilir; yani bazen soruyu sizin önceden hazırlanmış olduğunuz güçlü

bir cevap vermenizi sağlayacak şekilde yorumlayabilirsiniz. "'Özgürlük' sözcüğünü şu şekilde yorumlarsak..." Bu taktik genellikle temel bir-iki kavramı, hocanın beklemediği, ancak reddetmesinin de zor olduğu bir şekilde yeniden tanımlamayı içerir. Tabii çuvallamak da mümkündür, ancak altından kalkabilirseniz alacağınız karşılık çok büyüktür. Bu numara, yalnızca üstün öğrencilerin, sadece açık görüşlü hocaların derslerinde kullanabileceği bir tavsiyedir.

Kapitalistler, yalnızca işçilerini öldürmez veya yalnızca onları sakat bırakmazlar. Daha yüksek kâr uğruna müşterilerinin pek çoğunu da öldürürler. *New York Times*'ta çıkan bir haberin başlığı (7 Kasım 1992) şöyledir: "Veriler, General Motors'un Kamyonet Tasarımındaki Tehlikeyi Yıllardır Bildiğini Gösteriyor." Hatanın ilk fark edildiği yıl olan 1983 ile –açılan çok sayıda dava ve tehdidin ardından– GM'nin bu hatayı düzeltmeyi kabul ettiği 1988 yılları arasındaki bilançoya göre, hayatını kaybeden kişi sayısı 300'dü. Aynı şekilde Dow Corning, bir milyondan fazla kadının memesine yerleştirdiği silikon jelin riskli olabileceğini uzun yıllardır biliyordu fakat bu bilgiyi sakladı. Upjohn Eczacılık, Halcion marka uyku hapları hakkında huzursuz edici pek çok bilginin yayılmasını engelledi; bir başka ecza devi olan Bolar ise ilaçlarının sekiz tanesine yabancı madde kattı, ama bu bilgiyi etiketlerine yansıtmadı. Daha tütün, ateşli silahlar ve lastik endüstrilerinde olup bitenleri saymadık bile.

Kapitalistler kârlarını maksimize etmek için ne kadar ileri gidebilir? Bu tamamen kârın ne kadar olacağına bağlıdır. Marx'ın 150 yıl önce belirttiği gibi, "Yeterince kâr varsa, sermaye son derece gözüpektir. Yüzde 10'luk kârın garanti olması durumunda nerede olsa çalışır, yüzde 20 kesinse iştahı kabarır; yüzde 50 için gözü kararır, yüzde 100 karşılığında her türlü beşerî yasayı ayaklar altına almaya hazırdır; yüzde 300'de ise

vicdanının elvermeyeceği suç, bedeli idam edilmek bile olsa göze almayacağı risk kalmamıştır. Kargaşa ve çatışma kâr getirecekse, ölçüsüzce her ikisini de destekleyecektir."

‡ Soru: "Elma ve fil arasındaki fark nedir?" Cevap: "Bilmiyorum." Taşı gediğine oturtan kısım: "O zaman manavdan elma almaya seni göndermeyeceğim kesin."

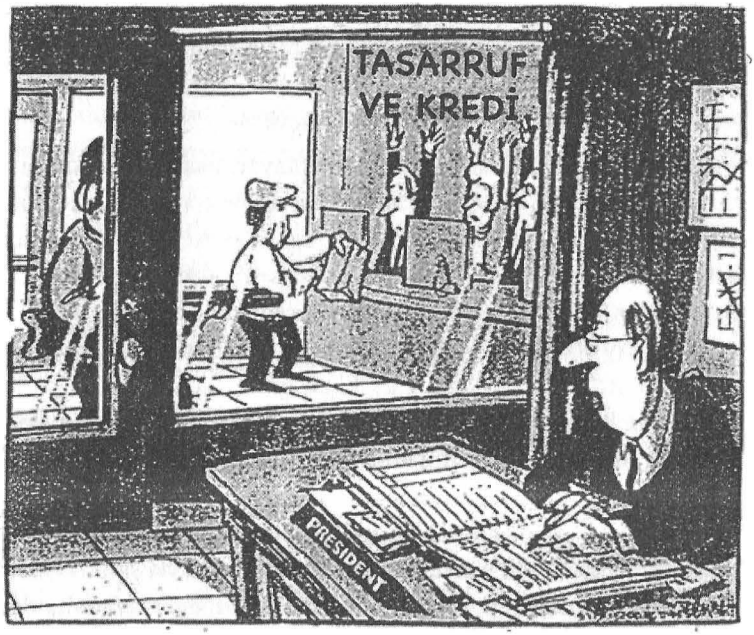
Bu fıkrayı belki daha önce de duymuşsunuzdur, ama içinde fıkrayı bir kere de benim anlatmamı anlamlı kılacak önemli bir ders gizli. Sorunun sorulduğu kişi "Bilmiyorum" diyerek karşı taraftan sinir bozucu bir cevap almayı garantilemiştir. Peki niye böyle bir cevap vermiştir? Elbette elmayla fil arasındaki farkı bilir, ancak beklenen cevabın aklına gelen şey olamayacağını düşünmüştür. Öyle bir cevap, fazla basit olacaktır. Mutlaka tuzaklı bir sorudur bu. Başka bir deyişle, bazı sorular o kadar kolaydır ki, altında daha karmaşık ve zor bir şeyin yatmadığına inanmak çok güçtür.

Bu fıkranın pek o kadar komik olmayan başka versiyonları, sözlülerde, özellikle de sınavın başlarında sıklıkla yaşanır. Anlayışlı bir hoca, karşısındaki adayı rahatlatacağını umarak saçma denecek kadar kolay bir soru sorar. Ancak öğrenci, sorunun göründüğü gibi olabileceğine ihtimal vermez. Böylesi, çok kolay olacaktır. Mutlaka bir hile olsa gerektir. Bu durumda öğrenci hileyi bulmaya kalkışır, bunun için kendisini paralar ve bu sırada özgüveni yerle bir olur. Bu esnada hocaysa kendi kendine şöyle düşünmektedir: *"Bunu* bile bilmiyor." Öğrenciler, sözlü sınavlardaki ilk soruların genellikle tam da göründüğü kadar basit olabileceğini kavradığı zaman, bütün bu sıkıntıdan kolayca kurtulabilirler. Dolayısıyla siz, siz olun, daima bariz olan cevapla başlayın. Hocalar, eğer sizi daha derin sulara sokmak istiyorsa, bunu zaten yapacaklardır.

"Bolşevizm kapımıza dayandı. İçeri girmesine izin veremeyiz. Buna karşı organize olmalı, omuz omuza vermeli ve sağ-

lam durmalıyız. İşçileri kızıl edebiyattan ve kızılların bütün numaralarından uzak tutmalıyız; kafa yapılarının bozulmasına müsaade edemeyiz." Bu sözlerin sahibi, şunu da söyleyen kişidir: "Amerikan sistemimiz, buna ister Amerikancılık deyin, ister kapitalizm, hepimize eşsiz bir fırsat sunar; bunu sıkı sıkıya kavramak ve bundan en iyi şekilde yararlanmak ise bizim elimizdedir." Ne o, dilinizi mi yuttunuz? Evet, kapitalizmin bu ateşli savunucusu, Amerika'nın en meşhur gangsteri olan Al Capone'dan başkası değildir. (*Liberty Magazine*, 1929)

Sizce antik Yunanlılar, tanrı Hermes'in öyküsünü[9] yazarken bize işadamları ve hırsızlar hakkında bir şeyler söylemeye çalışmış olabilirler mi?

"Amatörler!.."

9 Antik Yunan mitolojisindeki haberci tanrı. Kurnazlığıyla bilinir; bu sebeple hırsızların, kumarbazların ve tüccarların koruyucusu olduğu söylenir. *–çev.*

‡ Makineler tarafından kontrol edilen sınavlara hazır mısınız? Değilseniz bile, az sonra olacaksınız. Çünkü makinelerin sınavları kontrol etmesi gelecekte olacak bir şey değil, halihazırda yaşanan bir durumdur ki yazılı sınavları da buna dahil ediyorum. 200.000 işletme mezunu adayın girdiği Lisansüstü Yönetime Geçiş Sınavı (GMAT)[10] makinelerce değerlendirilmektedir ve emin olun ki bu yalnızca bir başlangıçtır. Otomatik yazılı sınav ölçme cihazı "E-rater"ın ne işe yaradığını sanıyorsunuz? Belli ki, kabul gördüğünün aksine, yaratıcı düşünceyi teşvik etmeye değil. Sınavı yapan şirketin sözcüsü, "fikir ve söz diziminden" bahsetmiş, Kaplan Eğitim Merkezi (sınavlara hazırlanmaya yardımcı olan büyük şirketlerden biri) ise, hedefe ulaşmak için neler gerektiğini şu şekilde açıklamıştır: 1) Net bir taslak sunarak başlayın (düzenli bir cevaba işaret). 2) "Bu sebeple" "dolayısıyla" ve "örnek olarak" gibi çok sayıda bağlaç kullanın (iyi yapılandırılmış bir cevaba işaret). 3) Eş anlamlı sözcükler kullanmaktan çekinmeyin (geniş bir sözcük dağarcığına işaret) (*New York Times*, 27 Ocak 1999).

Sınavınız nihayet "nesnel" bir biçimde değerlendirileceği için memnun oldunuz mu? (Eğer olduysanız, belki de başınıza gelecekleri hak ediyorsunuz.)

Aylık Kira

19. yüzyıl şiiri

Bolton Hall

"Tanrı, rüzgârı kırkılmış koyun için keser," dedi papaz yardımcısı.

"Çayıra açılan kapıları kapatayım ki üşümesin," dedi hayırsever.

"Koyunlar daima bizimle olacaktır," dedi yün kırkıcı.

10 Bu sınav analitik yazma ve sayısal sorular olmak üzere iki kısımdan oluşur ve ilk kısımda iki adet kompozisyon yazılması gerekmektedir. *-çev.*

"Koyunlar kırkılmalıdır," dedi işadamı. "Bana makası verin."

"Biraz yün kalsın ki ondan palto yapalım," dedi kâr ortağı.

"Koşulları iyileşiyor," dedi çiftlik sahibi. "Kırkılacak tüyler, seneye daha uzun olacak."

"Tüylerini kırktığımız sırada etinin kesilmesini yasaklamalıyız," dedi yasa koyucu.

"Ama benim niyetim," dedi muhalif, "kırkılmasını durdurmak."

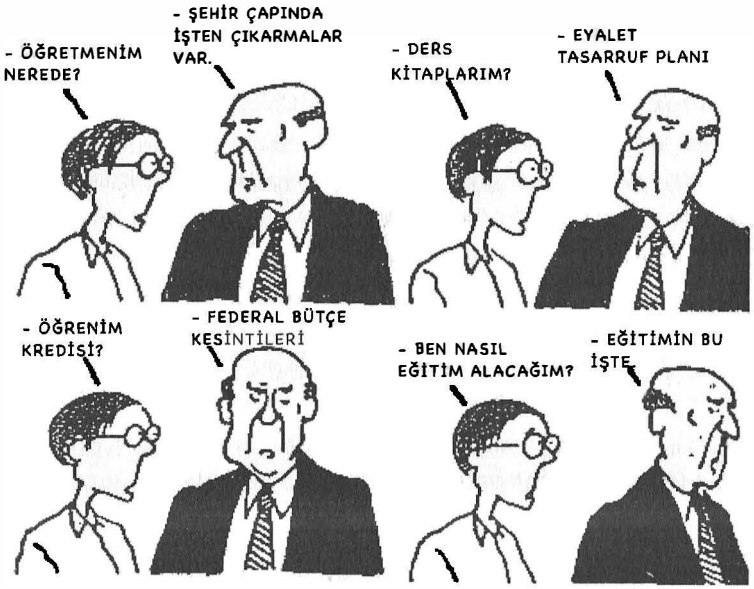
Diğerleri onu aralarından atmak için birleştiler. Sonra da yünü bölüştüler.

Sirk kaplanları, halkaların içinden atlamaları için nasıl eğitilirler? Yanlış yapınca biraz kırbaç, doğru yapınca biraz biftek... Kaplanlar sonunda gerekeni öğrenir. Öğrenciler de bazı halkalardan atlamaları için eğitilir. Ve onlar için de bu süreç kendiliğinden ya da kolayca olmaz.

Sorgulanamayan kısa ve kesin emirlerle dolu olup zayıf not almaktan okuldan atılmaya kadar uzanan binbir türlü tehdit içeren ve bol keseden yapılan sınavlar, işin kırbaç kısmını oluşturur. Alınan yüksek bir not ya da hocanın vereceği iyi bir tavsiye mektubu ise biftektir. Böylesi sadistçe oyunlarla harcanmış bir gençlikten sonra, pek çok öğrenci, müstakbel işvereninin tutacağı her türlü halkanın içinden atlamaya hazırdır artık.

Fransız filozof Pascal, çocukları her gün dua etmek için diz çöktürebilirseniz, fikirleri ne yönde olursa olsun, sonunda hepsinin Tanrı'ya inanacağını söylemiştir. Dualar için geçerli olan, sınavlar için de geçerlidir. Öğrencilerin bu kadar çok sınava girmesini sağlarsanız, sonunda ——— 'a inanacaklardır. Neye? Boşluğu kendiniz doldurabilirsiniz (Ben cevabımı daha sonra vereceğim). Ancak şunu aklınızda tutun, yalnızca okuduklarımızdan (kitaplardan) ya da dinlediklerimizden (derslerden) değil, yaptıklarımızdan ve bize yapılanlardan, kısacası deneyimlerimizden de bir şeyler öğreniriz. Hatta bunların ara-

sında en önemli olan deneyimlerimizdir, çünkü bunlar eylemlerimizi, algının yanı sıra, çoğunlukla tek başına okuma ya da dinlemenin sağlayamayacağı güçlü bir duyguyla birleştirirler. Bunun sonucu olarak, eğitimin şekli –bizim durumumuzda bu, sık yapılan sınavlar ile bunlara girme ve hazırlanma deneyimi oluyor–, düşünme ve hissetme biçimimiz üzerinde öğretilen konunun içeriğinden bile daha etkili olabilir. Marshall McLuhan'ın televizyon hakkında biraz da dalga geçerek söylediği gibi: "Araç, mesajın kendisidir." Bu sınavlar için de geçerlidir. Bu bağlamda, tekrar tekrar yapılan sınavlar bize, bizi ölçtüklerinden çok daha fazlasını öğretirler.

DÖRT

✸

Bir fıkra daha anlatayım. Kız babasına sormuş, "Ev niye bu kadar soğuk?" Babası "Çünkü kömürümüz yok," demiş. Kız öğrenmek istemiş: "Ama niye kömür yok?" "Çünkü kömür madenindeki işimden atıldım," diye cevap vermiş adam. Kız tatmin olmayınca yine sormuş: "Peki işinden niye atıldın?" Adamın cevabı şu olmuş: "Çünkü çok fazla kömür var."

Şu var ki, bu durum şaka değil. Kızın babası, belki sizin babanız da öyledir, madendeki, fabrikadaki, çiftlikteki ya da ofisteki işini tam da bu yüzden kaybeder: "çok fazla" olduğu için. Peki ama bu kimin için "çok fazla"? Bütün bu ürün ve hizmetlere hâlâ çaresizce ihtiyacı olan insanlar için "fazla" olmadığı muhakkak. Bunları üreten ve arz eden emekçiler için de "çok fazla" değil. Burada ciddi anlamda ters bir durum söz konusu. Elbette bu "paradoks" –ana akım medyamız bu gibi deliliklere bu ismi vermekte ısrarcıdır–, sizi rahatsız etmiyorsa, televizyonda bir komedi dizisi açın ve beni görmezden gelin. Aksi geçerliyse, okumaya devam edin.

‡ Bilgiye dayalı sınavlarda yanlış olduğundan emin olmadığınız sürece ilk cevabınızı değiştirmemeniz, hep daha iyidir. Çünkü insanlar, derinde bir yerde, bilinç düzeyinde farkında olduklarından daha fazlasını bilirler. Bu sebeple, ilk verdiğiniz cevabın doğru olması, her ne kadar emin olmasanız da, sonradan yapacağınız düzeltmelere kıyasla daha büyük bir

olasılıktır. Durun bir saniye. Aslında emin değilim. Abarttım mı acaba? Hayır, kendi verdiğim tavsiyeye uyacak ve ilk söylediklerimin arkasında duracağım.

Amerikan toplumunda "politika" denen şey, genellikle hangi diyeti uygulayacağınıza karar vermek, farklı kişisel gelişim terapilerini denemek, sevdiğiniz "talk-show" programına telefonla bağlanmak ve birkaç yılda bir, birbirinden çok da farkı olmayan politikacılardan birine oy vermekten ibarettir. Toplumun soğuk algınlığı salgınlarına yaklaşımında da, sorunu çözme açısından benzer bir tutum görülür. ABD'de soğuk algınlığı ve öksürük tedavisinde kullanılan ürünlerin üreticileri, 1990 yılında 85 farklı boy ve renkte sunulan 48 yeni ürünü piyasaya sürmüştür. Bu ürünlerin birbirinden farkı ya çok azdır ya da hiç yoktur; soğuk algınlığı ve öksürük salgınları da eskiden nasılsa öyle devam etmektedir. Ama bunun önemi yoktur. Seçim, ayakkabı ve pabuç arasında bile yapılsa (ya da belki özellikle ayakkabı ile pabuç arasında olmalıdır), sistemimizde önemli olan seçeneklerin olmasıdır. Anlaşılan o ki insanlar, arasından tercihte bulunacakları çok sayıda seçenek sunulduğunda, kendilerini sorunlarının çözümüne yönlendirilmiş gibi hissetmektedir. Bu sayede, bir tanesi işe yaramadığında, diğerini deneyebilirler. Fakat aslında tüm bunlar, aynı şeyin farklı versiyonlarından ibaretse, bizi seçeneklere boğmak aslında hiçbir seçeneğimiz olmadığı gerçeğini saklamaktan başka bir şey değildir. İşin gerçeği ise, mahkûm edildiğimizdir. Bir sürü farklı marka adıyla satılan aynı hamburgere, işvereni kim olursa olsun hep aynı ölçüde sıkıcı, stresli ve düşük ücretli işlere, bütün medya kuruluşlarının tekrarladığı aynı bayat ve saçma haberlere, farklı farklı şişelerde satılan aynı öksürük şurubuna ve aynı iş çevrelerinin çıkarlarına hizmet eden birbirinin aynısı politikacılara mahkûm edilmiş haldeyiz.

New York Times gazetesi, birçok büyük şirketin aynı anda hem Cumhuriyetçilere hem de Demokratlara yüksek meblağlarda para verdiği "paradoksal durum" (işte bir tane daha) hakkında bir haber yapmıştı (22 Ağustos 1994). Arco Petrol Şirketi'nin başkan yardımcılarından Ken Dickerson, bu durumu "prensip olarak, iktidarda kim olursa olsun, hem ona hem diğer partiye düzenli aralıklarla kaynak sağladıklarını" söyleyerek açıkladı. Prensipten kastının ne olduğunu artık biliyorsunuz. Bu durumda elimizdeki tek gerçekçi seçenek, insanları çok fazla seçenekleri olduğuna dair kandırmakta çok başarılı olan sistemimizden, yani kapitalizmden kurtulmaktır.

‡ İşe yaramaz bir sürü bilgi öğrenmek zorunda mı kalıyorsunuz? Alman filozof Nietzsche şöyle demiş: "Buna yönelik bir açlık olmadan ve ihtiyacın tersine alınan aşırı miktarda bilgi, insanı eyleme yönelten dönüştürücü bir güç olma özelliğini kaybeder." Belki sizin başınıza gelen de budur. Neticede, seçimler yapmanıza yardımcı olan bir sürü bilgi öğreniyorsunuz, ancak –gördük ki– bu seçeneklerin hiçbirisi gerçek bir seçim şansı sunmuyor. Lenin, öğrendiklerimizin onda dokuzunun, gerçekten önemli olan diğer onda birlik kısım üzerine ciddi bir şekilde eğilmemize vakit kalmaması maksadıyla tasarlandığını söylemiştir. Eğer böyleyse, bütün bu sınavlar neye denk geliyor dersiniz?

Toledo Valisi Carty Finkbeiner, şehrin havalimanından kaynaklanan gürültü kirliliği sorununun, bu bölgede yalnızca sağır insanların yaşamasıyla çözülebileceğini fikrini ortaya atmıştır. Bir o kadar parlak başka bir fikir, "çevreyi kirletme hakkını" ticari bir ürüne dönüştürerek, yasaların izin verdiği kirlilik sınırlarını aşan şirketlerin, çok düşük oranda kirliliğe yol açan şirketlerden haklarını ya da "kredilerini" satın almasıdır. Böylece çevreye zarar veren esas şirket mutlu olur, çünkü artık canının istediği kadar kirlilik yaratabilecektir. Aynı za-

manda diğer şirketler de mutlu olur, çünkü zaten yapmadıkları bir şeyi yapmadıkları için para kazanacaklardır. Tek mutsuz olan halktır, çünkü... (öhö, öhhö, ÖHHÖÖ!) Karşınıza bunun gibi numaralar daha çok çıkacak, hazırlıklı olun.

Elbette çevre kirliliğine karşı birtakım yasalar vardır, ama acaba bunlar nasıl işler? Devlet Çevre Koruma Birimi'nin (EPA) eski çalışanlarından Nikki Roy'a göre, kirliliği önlemek için harcanan kaynakların önemli bir kısmı "toksik oyunlara" gitmektedir (*Daily Yomiuri* gazetesi, Tokyo, 2 Ağustos 1994). Örneğin, yakın zamana kadar, çelik fabrikalarının belli bazı toksik maddeleri içeren atık suyu nehir ve göllere boşaltması yasak iken, ocaklarından çıkan kok kömürünü soğutmak için aynı suyu kullanmalarına izin veriliyordu. Sonuç, bu toksik maddelerin buharlaşıp işçilerin ve bölge insanlarının soluduğu havaya karışması oluyordu.

‡ Bir sınava çalışırken yapmanız gereken şeylerin çok oluşu gözünüzü korkutuyor ve işe koyulmanızı engelliyorsa, "bloklar" yapmayı deneyin. Bu yönteme göre, yapmanız gereken toplam işin yüzde 10'luk ya da belki daha küçük bir kısmını ayırarak, bunu ilk halledilecek hedef olarak belirleyin. Bu blok tamamlanınca, yüzdeyi biraz arttırarak aynı şeyi tekrarlayın. Başlamayı başardıktan sonra sadece rahatlamış olmayacak, aynı zamanda koyduğunuz ilk hedefi de büyük ihtimalle aşacaksınız. Böylece artık yola devam edebilirsiniz. Kendini kandırıyormuş gibi hissedebilirsiniz ki zaten öyle. Ama şunu bilin ki, bunu iyi bir sebep için yapıyor olacaksınız.

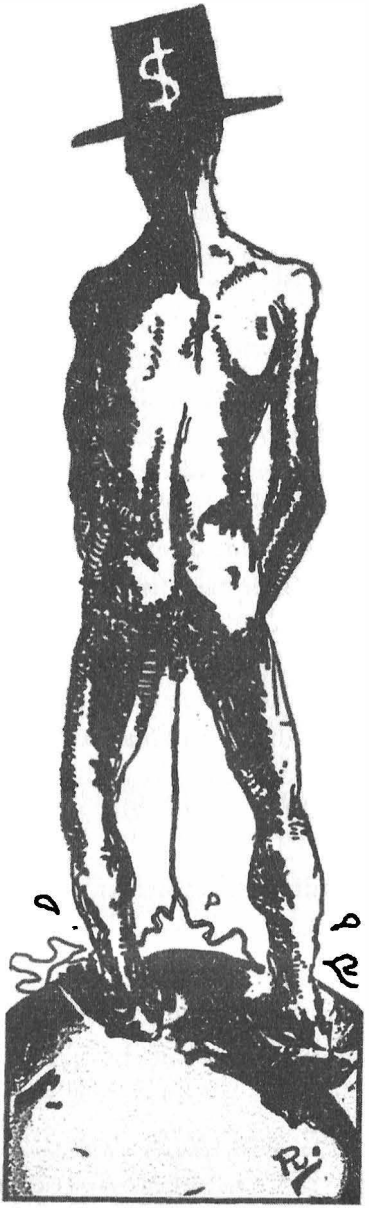
Görünen o ki, herkes çevre kirliliğine karşı ve bu kirliliğin büyük kısmının neden kaynaklandığı da biliniyor. Öyleyse, niye çevre hâlâ bu kadar çok kirletiliyor? Yazar ve muhalif aktivist Jim Hightower'ın, Royal Caribbean tur gemisi şirketi çöplerini okyanusa boşaltırken yakalanınca olanlara dair anlattıkları, bu sorunun cevabını açıklıyor: "(Kendilerini mah-

kemede temsil etmesi için) Adalet Bakanlığı Çevre Suçları Birimi'nden iki eski çalışan, iki eski Adalet Danışmanı, iki eski savcı, bir grup eski hükümet yetkilisi, bir hukuk profesörü ile dört adet emekli amiral [tuttular]. Ardından kendilerini 'yeşil dostu' olarak göstermek için bir servet harcadılar: Super Bowl şampiyonluk maçları sırasında yayınlanan reklamlar... Eski EPA yetkililerinden birini yönetim kuruluna almak ve çevre koruma örgütlerine yüklü miktarda çekler keserek bağış yapmak." (*Lowdown*, Mart 2000) Bir şirket yakalanınca bunları yapıyorsa, yakalanmamak için neler yapıyordur dersiniz? İhtimalleri düşünmeye, yapmak istediklerine müsaade eden yasalar çıkarılmasını sağlamalarından başlayabiliriz.

Bu arada; ormansızlaşma, ozon tabakasındaki sürekli büyüyen delik, buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, çölleşme, küresel ısınma, yok olan türler ve gittikçe dengesizleşen hava koşulları gibi temiz hava ve temiz suyun giderek azalmasıyla bağlantılı olan sorunlar ise sürekli daha da kötüye gitmektedir. Öyle görünüyor ki, doğaya önem vermek hem masraflı hem de kâr etmekten başka bir şey düşünmeyen şirketlerin kârını azaltan bir şey.

Ekolojik muharebe meydanından son haberler: Daha bugün (12 Aralık 2000) *New York Times*'ta çıkan bir haberde, bazı bilim insanlarının iyimser bir bakış açısıyla öngördüğü küçük bir sıcaklık artışının bile, 2100 yılında dünyadaki pirinç hasadını yüzde 20 ila 40 arasında düşüreceği belirtiliyordu. Başka bilim insanlarının ileri sürdüğü daha yüksek bir artışın ise aynı dönemdeki pirinç üretimini neredeyse sıfıra indireceği söyleniyor. Pirinç, elbette dünya nüfusunun üçte ikisi için temel bir gıdadır. Zaman, zavallı gezegenimiz için hızla işliyor. Tıkırtıları duyuyor musunuz?

"Hey, yediğimiz kaba pislemeyi kes artık! Aksi halde..."

Eski bir Kenya atasözü:

"Dünyaya iyi bakın. Dünya size ailenizden miras kalmadı, siz onu çocuklarınızdan ödünç aldınız."

‡ Yazılı inceleme sınavlarında, hem giriş hem de sonuç kısmına yeterince süre ayırdığınızdan emin olun. Öğretmenlerin çoğu, cevabın başında ve sonunda yazılanları, arayı dolduranlardan daha dikkatli bir şekilde okur. Genel olarak, iyi bir giriş soruyu açıklar, bir-iki terimi tanımlar ve cevabın nasıl ilerleyeceğine işaret eder. Yine genel bir durum olarak iyi bir sonuç ise, yeni bir bilgi ya da argüman getirmeksizin öncesinde yazılanları özetler ve bunların

önemini anlatır. Gerekli eklemeleri de yaparak soruyu net bir şekilde cevaplamalıdır.

ABD'deki beyaz olmayan bireylerin işsizlik, kötü barınma koşulları, yetersiz sağlık hizmetleri, düşük nitelikli eğitim ve şehirde yaşanan şiddet gibi sorunlardan daha çok etkilendiğini biliyorsunuzdur; peki çevre kirliliğinin en büyük mağdurlarının da onlar olduğunu biliyor muydunuz? ABD sınırları içindeki siyah ve Hispaniklerin[11] en az yarısı, tehlikeli atık sahalarının bulunduğu bölgelerde yaşamaktadır. Ülkenin en büyük toksik atık boşaltım sahası, nüfusun yüzde 80'ini siyahların oluşturduğu, Alabama'nın Emelle şehrinde bulunmaktadır. Chicago'nun nüfusu yoğun olarak siyahlardan oluşan güney kısmındaki toksik atım sahalarının sayısı ise, bütün diğer şehirlerdekinden fazladır. Kirlilikten kaynaklanan hastalıkların dağılımında da aynı dengesizlik söz konusudur. Örneğin, hava kirliliğine bağlı astım, siyahları beyazlardan beş kat fazla etkilemektedir. Dökülen boya ve eski kurşun borulardan kaynaklanan kurşun zehirlenmesi, yüzde 44 gibi bir oranla bilhassa kentli siyah çocuklar için büyük bir risktir. Genellikle yoksul ve çoğu da siyah olan sekiz milyon çocuk, kurşun zehirlenmesi ve buna bağlı zekâ geriliğinden etkilenmiş durumdadır.

Talmud[12] der ki: "Adaletsizliğe karşı çıkabilecek durumda olup da bunu yapmayan kişi, suç ortağıdır." Bunu Başkan Yardımcısı Lieberman'a söylemek lâzım.

‡ Sınavlarda alınacak iyi sonuçlarda özgüvenin rolü nedir? Elbette cehaletten kaynaklanan bir özgüven de vardır; öğrencinin bildiği o kadar azdır ki ne bilmediği hakkında bir fikri olmaz. İncil'de buna "düşüşten önceki gurur" denir ve düşüş (ki bunu başarısızlık olarak düşünebiliriz) kaçınıl-

11 İspanyolca konuşan ve ABD'de yaşayan Latin Amerikalılar. *-çev.*

12 Yahudilik dinine ait cezai ve medeni kuralların toplandığı hukuki metin. Günümüzde genel olarak haham yetiştirilen okullarda okutulmaktadır. *-çev.*

mazdır. Diğer bir uçta, konuya mükemmel bir şekilde hâkim olmaktan kaynaklanan özgüven vardır, bu durumda ise aldığınız yüksek notun sorumlusu özgüveninizden çok sahip olduğunuz bilgidir. Genelde karşılaşılan ise, bu ikisinin arasıdır. Konuya dair epey bilginiz vardır ancak yeterli değildir ve özgüven, fikirlerinizi açık ve güçlü bir şekilde ifade etmenize ve bu sayede çok yüksek bir not almanıza yardımcı olur. Böylelikle, başarınızın çok önemli bir parçası haline gelir.

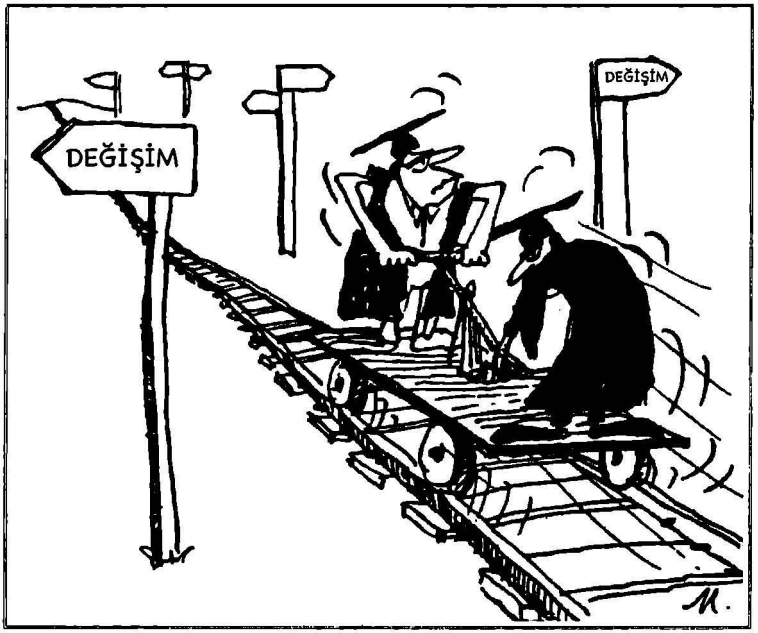
Burada size işe yarayan sınav taktikleri verirken, hocaların sınavları hazırlayıp not verdiği sırada gizlice zihinlerinin içine bir bakış atmanızı sağlarken ve bu sınavlar sisteminin tamamının kapitalist toplumumuz içindeki hayat süreçlerine ne kadar uyduğunu açıklarken yapmayı amaçladığım şey de bu: özgüveninizi arttırarak size sınavlara ve dünyayı değiştirmeye hazır olduğunuz duygusunu vermek.

Peki, ya ben objektif miyim? "Objektif" eğer tarafsız demekse, elbette hayır. Günümüzün büyük toplumsal ve siyasi meseleleri karşısında tarafsız olmak zaten imkânsızdır. Bunu iddia edenler, ya sahip oldukları değerlerin ne söylediği, nasıl söylediği ve neyi vurgulağı üzerindeki etkisinin farkında değildir ya da yalan söylemektedir. Ancak "objektif" kelimesi eğer dürüst olmak, farklı bakış açılarını açıklıkla dinlemek ve aynı fikirde olmayanlara karşı adil davranmak demekse, bu kelimeyi tarafgirliklerini gizlemek için kullanan çoğu meslektaşımdan daha objektif olduğumu iddia edebilirim.

Evet, acaba objektif miyim ben? "Objektif" eğer kuru ve duygusuz demekse, kendi soruma cevabım yine "hayır." Etrafımızı sarmış ve çoğunlukla hem gereksiz hem de düzeltilebilir olan bunca dehşet verici şey karşısında insan sakinliğini nasıl koruyabilir? Halbuki son derece yetersiz kalan "objektif" kavramıyla yanıltılmış olan hocalar, tam olarak bunu yapmaya çalışmaktadır. Amerikalı roman yazarı Jack London'ın 1906 yılında üniversiteler için söylediği şey, ne yazık ki bugün

de aynı ölçüde geçerlidir: "Üniversite... temiz ve asildi, ama içinde pek yaşam emaresi bulamadım. Gördüğüm kadarıyla Amerikan üniversiteleri, Chicago Üniversitesi'nden bir profesörün ifade ettiği şu ideali aynen yansıtmaktadır: 'Tutkudan yoksun bir bilginin tutkusuzca peşine düşülmesi'. –Temiz ve asildir, orası muhakkak, ancak içinde hayat yoktur. Böylesi bir üniversite idealinin Amerikan halkı üzerindeki karşılığı ise hem tutuculuk hem de zorluk yaşayan, muhtaç insanlara karşı umursamazlık oluyor."

Siz objektif olmalı mısınız? Elbette. Ama bu, olgu ve bir araya getirdiğiniz argümanlar bunu gerektirdiğinde kararlı bir tavır almaktan kaçınmak, bunların uyandırdığı duyguları bastırmak, bir fark yaratacağı halde harekete geçmeyi reddetmek veya başkalarını harekete geçmekten alıkoymak anlamına gelmemelidir.

‡ Doğru/Yanlış türü sınavlarda şunu aklınızdan çıkarmayın: Bir ifadenin herhangi bir kısmı yanlışsa, tüm ifade yanlış demektir. Hocalar bazen öğrencilerini yanıltmak için bir sürü doğru bilgi içeren bir ifadeye küçücük bir yanlış bilgi eklerler. Dikkatli olun.

Doğru/Yanlış türü bir sınava giren öğrenciyi, yazı-tura atarken görmüşler. Öğretmen sormuş, "Ne yapıyorsun?" - "Cevapları buluyorum." diye cevap vermiş öğrenci. Sürenin sonunda öğretmen, öğrencinin yeniden seri bir şekilde yazı-tura attığını fark etmiş ve sormuş: "Şimdi ne yapıyorsun?" – "Cevaplarımı kontrol ediyorum."

Tüm toplumlar, vatandaşlarının katılmak zorunda kaldığı hayat oyununu yöneten bir dizi kurala sahiptir. Bizim toplumumuzda, bu oyunun adı "Kapitalizm"dir. Ve her oyun gibi bunda da oyuncular tanımlanır, birtakım hamleler oluşturulur, kazanmak ve kaybetmenin karşılığı belirlenir, ödül ve cezalar, şans kartları, hatta oyuncuların biriktirdiği (ya da biriktirmeye çalıştığı) ve böylece herkesin bir diğerinin durumunu ölçebildiği bir "oyun parası" –gerçek para– hazırlanır. Tüm oyunlar birileri tarafından tasarlanmıştır. Ancak toplumlar söz konusu olduğunda oyunun mucitlerine "Kurucu Atalar"[13] adı verilir. Herhangi bir toplumun oyun kurallarına yakından bakarsanız, bunların, kurucuların ait olduğu sınıf ya da sınıfların yararına olacak şekilde açıkça taraflı olduklarını görürsünüz. Çünkü kendilerinin ve kendilerinden olanların oyunu sürekli kazanmasını garanti altına almak istemişlerdir.

Kapitalizm Oyununun kuralları mı? Bir öğrencim, bu kuralları çok güzel bir şekilde özetlemişti: "Anlaşılan, bizim toplumumuzda zenginin hiçbir zaman 'yeterince' parası olmuyor, yoksulun ise gani gani." Büyük Bunalım'ın tam ortasında

13 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne imza atmış olan, dolayısıyla ABD'nin kurucuları sayılan kişiler. –*çev.*

Henry Ford'a şu sözleri söyleyeten de bu düşüncedir: "Bunlar gerçekten çok güzel zamanlar, fakat sadece birkaç kişi bunun farkında."

Kim yeni bir oyuna hazır?

‡ Yazılı inceleme sınavlarında hocayı yanlışlamayın. Biz, yetersiz maaş alan bir topluluğuz ve birçok hoca yaptıkları işi, en azından öğrenciler nezdinde, saygıyı hak ettiğine inandıkları (tamam, bu sadece bir ümit) için kabulleniyor. Bu nedenle, hocanın sınıfta söylediklerine katılmadığınızda, bunu hocanızın saçma sapan konuşan bir budala olduğunu ya da sizin böyle düşündüğünüzü hissettirmeyecek biçimde belirtin. Bu sebeple, sizin için en iyisi, hocanızın derste söylediği ya da ne düşündüğünü bildiğiniz bir şeyden bahsederken, eleştirilerinizi ve nihayetinde kendi görüşlerinizi sunmadan önce, onun görüşünün doğru olan kısımlarını, hangi durumlarda geçerli olduğunu ve bu görüşün neden savunulabileceğini belirterek başlamak olacaktır.

Genel itibariyle, kendi görüşlerinizi sunmadan önce başka insanların görüşlerini bildiğiniz kadarıyla dikkate almak akıllıca bir davranıştır. Bu şekilde karşınızdakilerin, en azından sözlerinizi "dilleri kulaklarına kaçmadan" (cevap yetiştirmeye çalışırken bir başkasının ne söylediğini kaçırmak anlamına gelen eski bir Çin deyişi) okuma ya da dinleme ihtimalleri çok daha yüksek olur.

Verdiğim bu son sınav taktiğinin büyük bir dikkatle uygulanması gerekmektedir, çünkü eğitim sistemimizin her seviyesinde üretilmekte olan en ölümcül zehirlerden birisi *saygı*dır. Gol kralı olmuş bir futbolcuya, bale dansçısı ya da fizikçi olarak başarı elde etmiş birisine veya kendini işine adamış bir öğretmene saygı duymaya hiçbir diyeceğim yok. Eleştirdiğim şey, karşımızdaki insanın yaptıklarından ziyade kim olduğundan ve dahil olduğumuz hiyerarşiler –okul, iş, devlet, dinî cemaat ve

hatta ailemiz– içinde bizden daha üst konumda bulunduğundan ötürü bizden talep edilen saygı. Bu, mantık ve muhakememizi bir kenara bırakıp hiyerarşinin meşruluğunu ve elbette hizmet ettiği amacı kabullenmemizi, hatta yaptığı her şeyi otomatik olarak onaylamamızı sağlamanın hileli bir yoludur. Bu şekilde saygı duymamızı isteyenler bunun farkındadır; bu durum ise onlara saygı duymamak ve temsil ettikleri çeşitli hiyerarşilere daha eleştirel bir şekilde bakmak için yeterli bir sebeptir.

‡ Çoktan seçmeli sınavlarda seçenekler içinde en uzun olan sıklıkla doğru çıkar, çünkü uzunluk, öğretmenin anlam karmaşasından kaçınmaya çalıştığının bir göstergesidir. Doğru olmayan bir ifadenin gerçek bilgiden daha fazla süslenmesi alışılmadık ölçüde ters bir durum olacaktır. Fakat elbette ki siz hocanızı benden daha iyi tanırsınız.

Gerçek zekâ, insanın verdiği cevaplardan çok sorduğu sorularda kendini belli eder. Karşımdakinin sorduğu soruların kaliteli olması kadar etkilendiğim pek az şey vardır. Eğitimci Neil Postman'a göre soru sormak, sahip olduğumuz bütün bilgilerin temeli ve en önemli eğitim aracımızdır. Ne yazık ki, çoğu insan için merak duymanın en yoğun olduğu dönem, 4 ila 6 yaş arasıyla sınırlıdır. Bunun sebebi, 6 yaşından sonra artık bütün cevaplara sahip olmaları değil, çoğunlukla sorularına gerekli saygıyla kulak verilmemiş olmasıdır. Ancak pes etmemeniz, herkese (özellikle de kendinize) sorular sormaya devam etmeniz ve dünya sizin için "bir anlam ifade etmeye" başlayana dek direnmeniz çok önemlidir. Bu söylediğim şey, aynı zamanda bir sınav taktiği de sayılabilir: İyi bir yazılı sınav yanıtı, birbiriyle ilişkili bir dizi soru etrafında yazılabilir. Hatta verdiğiniz cevabın aklınıza getireceği yeni ve daha önemli olması umulan bir soruyla bile sona erebilir.

Soruları hazmetmek cevaplardan daha güçtür. Bu nedenle, muhalif hareketlerin, insanların henüz sormamış olduğu soru-

lara cevap veren broşürler yazmaktansa, etrafımızı her yönden kuşatmış olan beyin uyuşturucu sloganlara yalnızca birer soru işareti eklemeye daha fazla zaman ayırarak, çok daha büyük bir ilerleme kaydedebileceklerini düşünüyorum: "Oyumuz Al Gore'a (mı)?" "İşçiyi Allah Korur (mu)?" "Herkese bir Finansçı Lâzım (mı)?" "Vitamin Takviyesi Yapan İlaçlara Güvenebilir(-Mi)siniz?" vb... Sizin aklınıza gelen bir şey var mı?

Okumuş Bir İşçi Soruyor

Bertolt Brecht

Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim?
Kitaplar yalnız kralların adını yazar.
Yoksa kayaları taşıyan krallar mı?
Bir de Babil varmış boyuna yıkılan,
Kim yapmış Babil'i her seferinde?
Nasıl yendiydi Galyalıları Sezar?
Bir aşçı olsun yok muydu yanında onun?
İspanyalı Filip ağladı derler
Batınca tekmil filosu
Ondan başkası acaba ağlamadı mı?
Yedi yıl savaşını İkinci Frederik kazanmış ha?
Yok muydu ondan başka kazanan?

Kitapların her sayfasında bir zafer yazılı.
Ama pişiren kimler zafer aşını?
Her adımda fırt demiş fırlamış bir büyük adam.
Ama ödeyen kimler harcanan paraları?

İşte bir sürü olay sana.
Ve bir sürü soru.

[*Türkçeye çeviren: A. Kadir*]

BEŞ

✸

Şimdi yazacağım soruyu, İngiliz İşçi Partisi'nin ilk başbakanı Ramsay MacDonald sormuş: "İnsanların kendileri özgür ama elleri bir efendiler sınıfına ait olsaydı, gerçekten özgür sayılırlar mıydı?" Bu soruyu yine kendisi yanıtlamış: "Hayır." Çünkü insanların çalışmak ve yaşamak için pek tabii ellerine ihtiyacı vardır. Eh, ellerimiz bize ait olabilir; fakat –MacDonald'ın da işaret ettiği gibi– işimizde kullandığımız tüm makineler, fabrikalar, ofis binaları ve ham maddeler, kısacası yaşamamızı sağlayan işleri yapmak için ihtiyaç duyduğumuz her şey başkalarına aittir. Ellerimiz, tek başına kendimizi kaşımaktan başka pek bir şey yapamayacağımız bu zorunlu uzantılarımız, efendiler sınıfına aittir. Bildiğimiz köle sahipleriyle aralarındaki tek fark ise kendilerine başka isimler verilmiş olmasıdır. Şimdi bu durumda biz, "gerçekten özgür" sayılabilir miyiz?

‡ İnceleme ve sözlülerde sonuç belirten yargıların sınırlarını çizerken ne kadar dikkatli olmak gerekir? Oldukça fazla. Öğrencilerin sıkça yaptığı bir hata, sonucu sayı, tür, zaman veya mekân açısından sınırlayacak kanıt ve argümanlar sunarken, bunu herkes ve her yer için daima geçerli bir durum gibi ifade etmeleridir. Ayrıca, ulaştığınız sonuç varsayıma dayanıyor, içinde ihtimaller barındırıyor ya da şüpheye yer

bırakıyor ise –ve aksi mümkün değilse–, bunu belirtin. Bazen belli bir sonuca varamayabilirsiniz ya da iki ayrı olasılık ortaya çıkabilir. Eğer olgular sizi buna götürüyorsa, açıkça söyleyin. Olgular, bu sonuca varmanızı haklı çıkarıyorsa, temkinli bir şekilde sınırlandıracağınız cevabınız, sınavı yapanlar tarafından son derece hoş karşılanacaktır.

Sahte parayla sahte sözler arasında pek çok ortak nokta vardır. İkisi de olmadıkları bir şeymiş gibi görünür ve vaat ettikleri şeyi –birinde değer, diğerinde mana– sağlamazlar; ama ikisi de insanları sıklıkla kandırır ve zaten bu niyetle üretilirler. Bu, 1 ya da 5 dolarlık banknotlar söz konusuyken çok ciddi bir husus değildir belki, ancak konu 100 ya da 1000 dolarsa, iş değişir. Sözcükler için de aynısı geçerlidir.

"Özgürlük" 1 milyon dolarlık bir sözcüktür ve bugün kullanılan anlamı sahtedir. İşaret ettiği şeyi tam manasıyla anlamamızı sağlamaz. Amerika'daki çoğu insan "özgürlük" sözcüğünü kısıtlamaların olmaması anlamında kullanır. Yani, kimse kafanıza silah dayamıyorsa ya da demir parmaklıklar ardında değilseniz, özgür olduğunuz söylenir; buna göre parkta yaşayan beş parasız bir evsiz, en zengin kapitalist kadar özgürdür. Bazı insanlar canlarının istediğini yapmalarını sağlayacak araçlara sahipken diğerlerinin buna sahip olmaması, ikinci durumdakiler açısından özgürlüğü acımasız bir şakaya dönüştürmektedir. Soğuktan donma ve aç ya da cahil kalma özgürlüğü, gerçek özgürlük olamaz. Özgürlüğün, uğruna yapılan fedakârlıklara değer olması için, insanların canlarının istediğini yapmasını bilfiil engelleyenler olmaması kadar, hayat koşulları dahilinde bunları gerçekten yapabilmelerini sağlayacak bir şeyler de içermesi gerekir. Yine de sahte kavramını aklınızdan çıkarmayın; böylece bu aldatmacanın kime fayda sağladığını öğrenebilir ve bunca zamandır bizi kandırmayı nasıl başardıklarını anlayabilirsiniz.

İşte, iyi bir başlangıç noktası: Cumhuriyetçi Parti'nin Teksas vekili Dick Armey, Cumhuriyetçi kanun koyuculara şu tavsiyede bulunmuştur: "Hangi davanın savunucusu olursanız olun, bunu özgürlük kisvesi altında satmalısınız."

‡ Olguya dayalı sınavlarda tahmin yürütmenize yardımcı olacak başka bir husus, birden çok seçenek koyan öğretmenlerin (A, B, C, D şıklarından birini seçin) genellikle doğru cevapları şıklara dağıtmasıdır. Yani, eğer ki emin olduğunuz soruların çoğunun doğru cevabı A ve B şıklarıysa, cevabını kestiremediğiniz soruların çoğunluğu olasılıkla C ve D şıklarına paylaştırılmıştır.

"Yüce yasalarımız, zenginin de fakirin de köprü altlarında uyumasını aynı biçimde yasaklamaktadır." Fransız roman yazarı Anatole France, bu sözleri kaleme alalı yüz yıldan fazla olmuştur ve bugün hâlâ tek bir zengin insanın köprü altında uyumaktan ya da ekmek çalmaktan tutuklandığını görmüş değiliz. Belli ki ekonomik eşitsizlik, pek çok hukuki eşitliği hükümsüz kılmaktadır. Daha da kötüsü, eşitsiz koşullar yüzünden zorluk çeken insanlara ne zaman yasalar önünde aynı hak ve yükümlülüklere sahip olmak gibi eşitlikler verilse, sonuç çoğunlukla eşitsizliğin gerçekte daha da artması olur; çünkü koşullardan zaten fayda sağlamakta olan insanlar, bu fırsat eşitliğini kayda değer düzeydeki mevcut avantajlarını iyice çoğaltmak için kullanırlar.

Bir elle verilen kanuni hakları diğer elle geri almak konusunda, içinde yaşadığımız kapitalist toplumun üstüne yoktur. Örneğin, Amerika'da herkesin istediğini söyleme hakkı vardır ve buna "ifade özgürlüğü" denir. Yalnız şu var, ana akım medyada yer alacak kadar paranız yoksa, başkalarının söylediklerinizi duymasını sağlamak zordur. Bir arkadaş, "Gazeteler elbette özgür" demişti, "fakat sadece, bunlardan birine sahip olabilenler için."

Amerikalı mizah kahramanı Bay Dooley[14], 20. yüzyıl başlarında haklarla ilgili alternatif bir yaklaşım ortaya koymuştur: "Hak istemeyin. Hak alın. Kimsenin size bir hak bahşetmesine izin vermeyin. Hiçbir karşılığı olmadan verilen hakta, mutlaka bir terslik vardır. Bir yanlışın tersten sunulmuş olma ihtimali vardır."

‡ Yazılı inceleme sınavlarında, kafanızda, örneğin iki farklı düşünür ya da iki farklı düşünce ekolünün konuya ilişkin

14 Bay Dooley, mizah yazarı Finley Peter Dunne'ın (1867–1936) yarattığı karakterin adıdır. Dunne, Dooley karakteriyle politik eleştiri ve ironik mizah içeren 700'den fazla makale kaleme almıştır. *–çev.*

söylemiş olduklarına dair iki ayrı cevap varsa hiç sorun değil; ne kadar çok olursa o kadar iyi. Bu derinlikli bir cevap olarak kabul edilir.

Casusluk, en azından ABD sınırları içinde, yalnızca yabancıların yaptığı bir şeydir, değil mi? Hayır, değil. Amerikalılar federal düzeyde, eyalet düzeyinde ve yerel bir sürü ajan tarafından yasal ve yasadışı yollarla sürekli gözetlenirler. Örneğin 1960'larda Chicago Polis Departmanı, ellerinde, 117.000 bölge vatandaşı, şehir dışından gelmiş 141.000 kişi ve 14.000 kuruluş hakkında tutulmuş gizli dosyalar olduğunu itiraf etmiştir. Bu dosyaların kaçının hâlâ saklandığını kimse bilmemektedir.

Kendi FBI dosyanıza ilişkin (ki bunu görmek Amerikalı vatandaşların yasal hakkıdır) herhangi bir talepte bulundunuz mu? Bugüne kadar hiçbir kanunu çiğnemediğim halde, adıma oluşturulmuş 100 sayfalık dosyada, karımla benim Milwaukee'de (ailemi ziyarete gitmiştik) bebeğimiz için süt almaya bir markete giderken takip edildiğimiz ve isimsiz bir muhbirin "Ollman da kız kardeşi gibi komünistin biridir," dediği yer alıyordu. Oysa benim bir kız kardeşim olmadığı gibi –o zamanlar– komünist de değildim. Raporda benden sürekli "BERTELL OLLMAN ya da diğer adıyla BERTEL OLLMAN" şeklinde bahsediliyordu (Kimsenin beni tanımayacağı böyle bir takma isimle hareket ettiğime göre bayağı zeki olmalıyım). Fakat ne yazık ki aptallık, polisleri daha az tehlikeli yapmıyor.

‡ Bana aktarılana göre, vaktiyle sınavlar esas olarak öğretimin gereklerine hizmet etmek için (yani, öğrencilerin öğrenmesini sağlamanın bir aracı olarak) kullanılırmış. Bunun günümüzde nadiren de olsa kendini gösterdiğine şüphe yok. Ancak bu ilişki giderek tersine dönmektedir ve dolayısıyla öğretim artık büyük oranda sınav odaklı (öğrencilerin sınavları geçmesine yardım etmenin aracı olacak) bir hal almıştır. Artık önemli olan ne öğrendiğinizin kendisi değil, öğrendi-

ğinize dair sınavlar ve özellikle alınan notlardan oluşan kanıtlarınızdır. Bu süreçte hocaların çoğu, giderek öğretmenden ziyade sınav koçu ve antrenör işlevi görmektedir. (Tabii bu kitabı yazarak ben de meslektaşlarıma ayak uydurmayı kabullenmiş oluyorum, ancak olanlara dair sizi uyarmak ve birlikte daha iyi bir yol bulup bulamayacağımız üzerine düşünmek, ancak bu şekilde mümkün.)

Bu tersine dönüşün nasıl işlediğini kavramanın anahtarı, sınavların eğitim dünyası kadar iş dünyasında da rol oynadığını ve bunların ikisi üzerinde güç sahibi olanlar için ikincisinin çok daha önemli olduğunu görmektir. Eğitim süreci, ağırlıklı olarak, sizi gelecekteki işinize ve müstakbel (büyük olasılıkla kurumsal bir kimliği olacak olan) işvereninizin şart koştuğu hiyerarşiye hazırlayacak bilgi, beceri ve tutumlarla donatmayı amaçlarken, sınavlar (ve alınan notlar) da, işvereninizin iş ile çalışacak bireyi eşleştirmesine yardımcı olarak bu süreci tamamlar. İşverene göre, sınavlarda aldığınız sonuçların yapabileceklerinize ilişkin ortaya koyduğu bilgi, sizin bu konuda vereceğiniz bilgiden daha doğrudur. Amerika'da yüksek öğrenimin yaygınlaşmasından önce şirketler, gereksinim duydukları eğitim, sosyal entegrasyon ve işgücünün sınıflandırılması gibi işleri kendi başlarına ve masrafları kendileri karşılayarak yapmak zorunda kalıyordu. Şimdi ise, bu işlevleri, eğitim merkezi, olgunlaşma enstitüsü, iş bulma kurumu ve ihtiyaç olmayan emekçilerin saklandığı depolar gibi yerlerin bir karışımı haline gelmiş olan üniversiteler üstlenmiş durumda. Masraflar ise halk tarafından (bu da "şirketlerden bağımsız" demek oluyor) karşılanıyor. Bu süreçte Amerika'da eğitim (diğer kapitalist ülkeler de hızla bunu taklit etmektedir), iş hayatı ile işimizi kontrol altında tutanların –teknik ve örgütsel olduğu kadar toplumsal ve politik– ihtiyaç ve çıkarlarının bir uzantısına dönüşmüştür. Yönetici sınıf, bütün bunların sorunsuz bir şekilde yürümesini güvence altına al-

mak için, çok güvendiği az sayıda ücretli çalışanıyla birlikte eğitim sisteminin hâkim mevkilerini işgal etmiştir. Birçok üniversitenin yönetim kurulunun, büyük işadamlarıyla onların avukatlarının denetiminde olmasının sebebini sormuştum, hatırlıyor musunuz? Cevabı burada gizli.

"Serbest girişim", güçleri ellerinde bulundurdukları zenginliğin miktarıyla orantılı olan girişimcilerin, bu gücü çalışanlarına, tüketicilerine ve küçük işletmecilere karşı serbestçe kullanabilmesidir. "Serbest ticaret", en büyük girişimlerin, kendilerinden daha zayıf olan yabancı rakiplerini acımasızca hırpalamak konusunda serbest bırakılmalarıdır. İş dünyası ile iş dünyasına odaklı olan devletler, politik kısıtlamaların olmadığı sınırsız ticaretten bir fayda sağlıyorsa ona onay verir, sağlamıyorsa karşı çıkar. Brezilya, yakın zamanda ABD hükü-

metinin serbest ticaret değerlerine methiyeler düzerken; aynı hükümet, ülkelerinden ihraç edilen seksen farklı ürünle ilgili ne yapıp edip bir şekilde müdahalede bulunduğunda, ondan yakınır olmuştur. İşin aslına bakarsanız, belki akademideki birkaç naif meslektaşım dışında, serbest ticaret "prensibine" gerçekten inanan kimse yoktur.

"Serbest piyasa", herkesin ne isterse (buna işgücü de dahildir) uygun gördüğü fiyattan alıp satabildiği sisteme denir. Bu modele göre, hoşa gitmeyen sonuçlar doğması halinde suçlu, insanın kendisi ve yaptığı kötü tercihlerdir. İyi ama, yoksul insanlar maddi olanaklarını aşan malları tercih edebilir mi? Veya işveren hakkaniyetli bir ödeme yapmayı istemiyorken, işçinin emek gücünü doğru dürüst bir ücrete satmayı tercih edebilmesi mümkün mü? Dikkat edilecek nokta, tercih anından ziyade, insanların aralarından tercih yaptığı seçenekleri son derece kısıtlı bir şekilde belirleyen adaletsiz koşullar olmalıdır. Ancak o zaman serbest piyasanın hakikatte ne olduğunu kavrayabiliriz: Serbest piyasa, güçlülerin sahip olduğu gücün yarattığı eşitsizliği görmezden gelerek –ve güçsüz olanları da görmezden gelmeleri için kandırarak– güçsüzlerden istediklerini almasının bir yoludur.

Bazı okuyucuların "Pekâlâ," dediğini duyabiliyorum, "serbest piyasa adaletsiz, haksız, demokratik olmaktan ve hatta serbestlikten bile uzak olabilir; ama finansal olarak, planlı bir ekonomiden daha verimli değil mi?" Eğer reklam harcamalarını dışarıda tutup mevcut düzende hepsi birer "dışsal" maliyet olarak görülen milyonlarca emekçi ve tüketicinin bozulan sağlığını ve çevre kirliliğini önemsemezseniz, evet. Bunun ötesinde; sahiplerine yeterince kâr getirmediği için, halihazırda mevcut olan makine, ham madde ve emeğin büyük bir kısmının kullanılmamasından doğan muazzam bir ziyan da söz konusudur. İnsanların maddi yoksunluk tehdidi karşısında

çok çalışmasına bakarak (ki bu en iyimser ifadeyle yalancı bir lütuftur) verimliliğinden ötürü kapitalist piyasa ekonomisine övgüler düzen kişiler, bütün bu gereksiz ziyan ve ortaya çıkan maliyetleri asla hesaba katmazlar.

‡ Sözlü sınavlarda bilmediğiniz şeyi biliyormuş gibi yapmayın. Mahvoluşa giden yoldur bu. Hocalarınız, genellikle ne yaptığınızı hemen anlar ve o konuda daha çok soru sorarlar. Sonuçta bir dakikadan fazla zaman almayacak bir şey, sınavın büyük bir kısmını kapladığı gibi, değerlendirmenizde göz önüne alınacak önemli bir nokta haline gelir. Diğer taraftan, cevabı bildiğinizi düşünüyorsanız fakat emin değilseniz, tereddütlü olduğunuzu eklemek şartıyla aklınızdaki söylemekten çekinmeyin.

Üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı, kendilerinden başka herkesin beyninin reklamlarla yıkanmış olduğunu düşünür. Bunu aklınızdan çıkarın. Reklamlar hepimizin beynini yıkamaktadır; üstelik düşündüğümüzden çok daha fazla. Başka türlüsü nasıl mümkün olabilir? Amerikan firmaları, reklam ve halkla ilişkiler için yılda bir *trilyon* dolardan fazla (Gayri Safi Milli Hasıla'nın 6'da biridir bu) para harcamaktadır. Bu sektörler 150.000 kişiye iş sağlar –ki bu sayı Amerika'daki gazeteci sayısından 20.000 fazladır– ve gördüğümüz, okuduğumuz, duyduğumuz şeylerin yüzde 40'ı, ya doğrudan ya da dolaylı olarak bunlar tarafından üretilir veya bunların etkisini taşır. Giydiklerinizin, yediklerinizin ya da hafta sonunda yapmayı planladıklarınızın –politik tercihlerinizi saymıyorum bile– çoğu, fıldır fıldır dönen bu güler yüzlü yalan düzeneğinin işini ne kadar iyi yaptığının bir kanıtıdır.

Bunca reklama karşı koyabilmek için, bu "bilgi çağında" bile hazırda olmayan ve kolayca bulunmayan pek çok bilgiye ihtiyacımız olacaktır. Kanadalı düşünür John McMurtry'nin belirttiği gibi: "genetiği değiştirilmiş olan veya olmayan, emek

sömürüsü suçu işleyen veya işlemeyen, üretim-dağıtım sırasında kirlilik yaratan veya yaratmayan, birtakım canlı türlerini yok eden veya etmeyen, soykırımcı rejimlere kâr getiren veya getirmeyen" şeyleri öğrenmemiz, bu tür bilgileri "üretim sürecine karşı ayrımcılık" olarak değerlendiren yeni ticaret yasaları tarafından engellenmektedir. Özetle, kapitalistler, tüketici olarak bilinçli tercihler yapmak için ihtiyacınız olan bilgilere ulaşmanızı istemezler. Kapitalistlerin medyayı nasıl kontrol ettiği düşünülünce, seçmen ve vatandaş olarak bilinçli bir tercih yapmamızı sağlayacak bilgilere ulaşmanın da aynı şekilde zor olduğu anlaşılabilir. Popüler söylemler seçme özgürlüğünden bahsedip dursa da, gerçeklik bize reklam, halkla ilişkiler, haber yayıncılığı, eğlence ve –söyleme cüretini göstersem mi acaba?– "eğitimin" kilit aktörler olarak görev aldığı kapsamlı manipülasyonun resmini sunmaktadır.

Hegel "Özgürlük, zorunluluğun kavranmasıdır," demiştir. Bundan kastı, ancak eylem biçimlerimizin hepsinin kontrolümüz dışındaki güçler tarafından belirlendiği dikkate alındıktan *sonra*, ne yapacağımızı seçmek konusunda gerçek bir özgürlüğü deneyimleyebileceğimizdir. (Marx, nihai olarak şimdiye dek kontrol altında bulunan güçlerin kontrolünü ele geçirmeyi de buna ekleyecektir.)

‡ Yazılı sınavlarda yapmanız gerekeni açıklayan kilit sözcüğe dikkat edin. Örneğin "tartışınız" ifadesi, "karşılaştırınız" ifadesine kıyasla daha serbest bir alan sağlayarak daha çok süsleme yapma olanağı sağlar ve dolayısıyla "açıklayınız" ya da "değerlendiriniz" ifadelerine göre daha açık uçludur. Bu fiilleri ve zaman zaman bunların yerini alan "betimleyiniz", "savununuz", "eleştiriniz" vb. ifadeleri birbirinden ayıran nüansların farkında olmaya çalışın. Daha önce sizi uyarmış olduğum "sorulandan sapma hataları"nın büyük kısmı, bu fiiller arasındaki farkları yok saymaktan kaynaklanır. Ayrıca,

sizden hiçbir zaman bir konu hakkında bütün bildiklerinizi yazmanızın istenmeyeceğini de bilin ve böyle görünen bir cevap yazmadığınızdan emin olun.

Jesse Jackson'ın dediği gibi, "Fakir çalar, zengin zimmetine geçirir. Yoksul yalan söyler, zengin kaçamak yanıtlar verir." Bundan bir yüzyıl önce, T-Bone Slim rumuzlu muhalif mizah yazarı Huhta da benzer bir şeyi hatırlatmıştır: "Yasaları sadece fakirler çiğner; zenginlerse yasalardan kaçarlar." Uzmanlık dili (her akademik disiplinin kendine ait bir dili vardır), hukuki dil, bürokratik dil ve anlaşılmaz mesleki jargonlar... Kapitalist gerçekliği gizleme, hem bunlarla, hem de (Jackson'ın örneğindeki gibi) güzel sözler, kendi başına varlığı olmayan bir şeye nefes alan, canlı bir şeymiş gibi yaklaşma (Piyasalar yorgun düştü) ve yoğun bir edilgen fiil kullanımıyla gerçekleşir (Sosyal haklar azaltıldı). Bu sayede insanların bunların öznesini ve alternatiflerin neler olabileceğini görmesi engellenir. Söz gelimi, sivil kayıplara "manzum zarar" diyen Pentagon ve benzeri askerî kurumların suçu fazlasıyla açıktır ve tam da bu yüzden düzenin, dilsel manipülasyonlarını görmenin daha zor olduğu geri kalanı kadar tehlikeli değildir.

Bu manipülasyonun ne ölçüde bilinçli olduğu şuradan anlaşılabilir: "Dil: Kontrol Mekanizmasının Anahtarı." Bu ifade, bir muhafazakâr siyasi eylem komitesi olan ve o zamanlar başında, sonradan ABD Temsilciler Meclisi'nin başkanı olan Newt Gingrich'in bulunduğu GOPAC tarafından, meclis adaylarına dağıtılan broşürün başlığında yer alıyordu. Broşürün içinde, adaylara kendilerinden bahsederken "çevre, barış, özgürlük, adil, bayrak, biz-bizim, aile ve insanlık" gibi sözcükler kullanmaları öğütleniyordu. Rakiplerinden bahsederken kullanmaları tavsiye edilen ifadelerse şunlardı: "ihanet, hastalıklı, acınası, yalan, liberal, ikiyüzlülük, müsamahakâr ve çıkarcı."

Her köşe başında bizi bekleyen bu dilsel tuzaklar yüzünden, dünyayı bütünlüklü bir şekilde anlamlandırma mücadelesi; sürekli uyanık olmayı, hiçbir şeyi imtiyazlı kabul etmeyen keskin bir eleştirel bakışı, otoriteyi sorgulama cesaretini ve bu kadar çok kandırılmaya öfke duymayı gerektirmektedir.

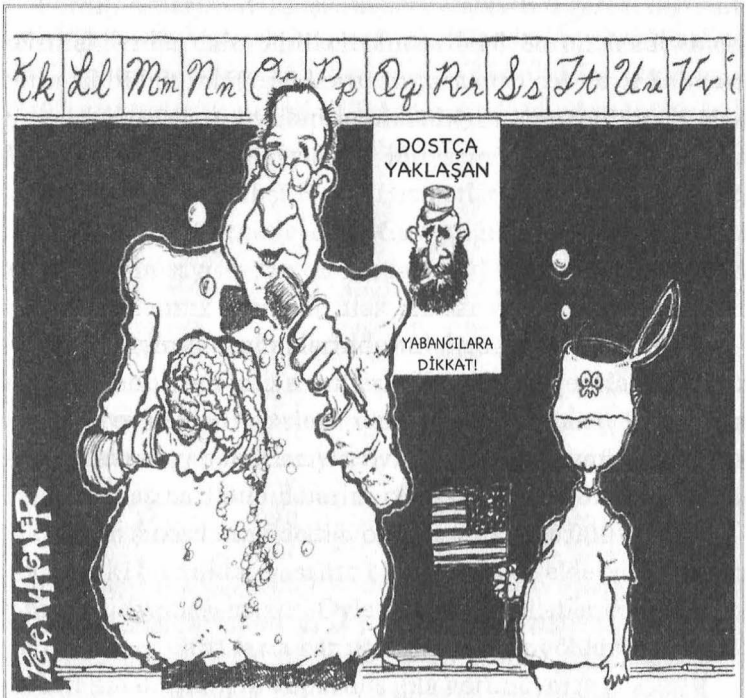
‡ Testler ne kadar yanlı olabilir? 1912'de, saygın bir psikolog olan Henry Goddard, Ellis Adasına[15] yeni ayak basmış göçmenlere "kültürel kodlardan etkilenmemiş" olduğunu iddia ettiği bir IQ testi yapmış ve aldığı sonuçlara göre Yahudilerin yüzde 83'ü, Macarların yüzde 80'i, İtalyanların yüzde 79'u ve Rusların yüzde 87'si "aklı kıt" çıkmıştır. Ayrıca "aklı kıt olan herkesin potansiyel suçlu" olduğunu da iddiasına eklemiştir.

Evet, o zamandan bu yana IQ testleri biraz daha iyi durumda, ancak hâlâ şu tür şeyler oluyor: "Soru: İş ve oyun arasındaki temel fark nedir? Yüksek IQ cevabı: İş, faydalı bir şey için kullanılan enerjiyken, oyun boşa harcanan enerjidir. Düşük IQ cevabı: İnsan çalışmak değil, oyun oynamak ister." Başka bir örnek: "Soru: Neden senatör ve milletvekilleri seçeriz (ya da seçmemiz gerekir)? Yüksek IQ cevabı: Senatör seçilmesi hükümeti halka karşı sorumlu hale getirir. Düşük IQ cevabı: Senatörler, ABD'deki insanları kontrol etmeye yarar." Buna bakarak söylersem, benim IQ puanım bayağı düşük olmalı.

Girdiğiniz testlerin çoğunun bu kadar taraflı olması pek olası değilse de; test sürecinin özelliklerini, testi oluşturan ve değerlendirenlerin yaklaşımlarını ve teste giren insanların –farklı sosyal çevrelerden gelmelerinden kaynaklanan– çeşitliliğini göz önünde bulundurmalı ve taraflılıktan kurtarılmasını geçin, bunun mümkün olduğunu dahi düşünmemelisiniz.

Hayat Sınavı Sorusu: Girdiğiniz son birkaç sınavı düşünün. Eğer olduysa, ne tür taraflılıklardan dolayı sıkıntı çektiniz?

15 Ellis Adası, New York şehrinin yukarı kısmında, Hudson nehrinin ağzında yer alır. Bu özelliği sebebiyle, 1892 ve 1954 yılları arasında göçmenler için bir transit noktası olarak kullanılmıştır. *–çev.*

"SİZ BUGÜNKÜ ÇOCUKLAR ÇOK ŞANSLISINIZ...
BEN KÜÇÜKKEN BİZE ASLA SERBEST BİR EĞİTİM VERİLMEDİ!

ALTI

✸

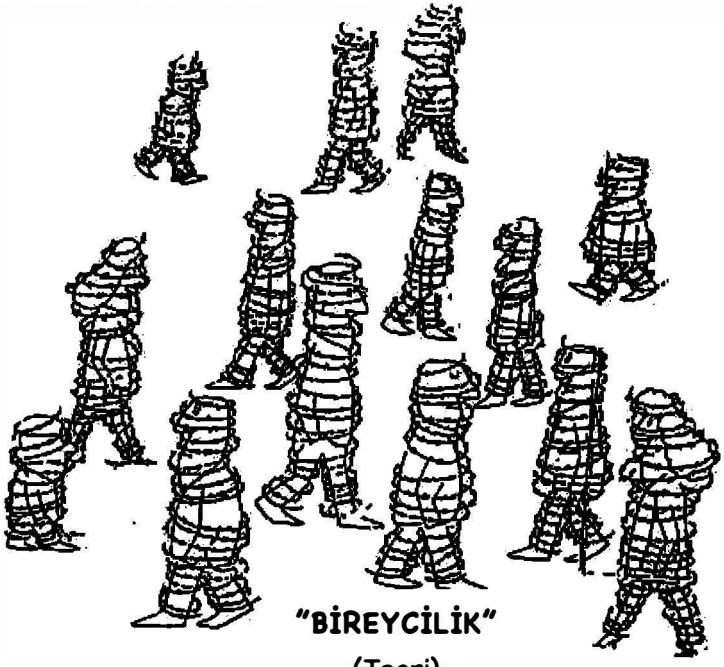
Bir patron, çalışanıyla konuşmaktadır: "Genç adam, şirkette çok hızlı yükseldin. İki yıl önce ofis elemanı olarak işe başlamıştın; birkaç ay içinde büro sekreterliğine geçtin; sonra satışçı oldun, sonra yönetici asistanı, en son da yönetici. Şimdi şirketin başkan yardımcısı sensin. Bu konuda ne diyeceksin?"

Çalışanı cevap vermiş: "Teşekkür ederim baba."

‡ Bu kitap size sınavlarda daha iyi notlar almanız için yardım etmeyi amaçlıyor. Eğer daha kötü notlar almak isterseniz, bir zamanlar Oxford Üniversitesi'nde öğrenci olan Scriblerus Redivivus'un (gerçek adıyla Edward Caswell) 1835 yılında basılan kitabı *The Art of Pluck* (Derslerden Çakma Sanatı), "aylaklığın" çeşitli şekilleri hakkında yazılmış bölümleriyle, sınavlarda nasıl başarısız olabileceğiniz konusunda size tavsiyeler sunuyor: Sigara, aşk hayatı, bilardo, romanlar, kürek çekmek ve alkol. Evet, bu liste bence de oldukça kısa. Hadi, siz de sınavlarda daha başarılı olmak istiyorsanız yapmamanız gerektiğini düşündüğünüz her şeyi yazın. Kendinize fazla yüklenmeyin, ama çok yumuşak da davranmayın.

John Guare'nin "Marco Polo Solo Şarkı Söylüyor" adlı oyununda bir trans kadın, erkek bedeninde bulunduğu sırada sperm bankasına bıraktığı spermle kendisini hamile bırakıyor ve böylece dünyaya hem annesi hem de babası olduğu bir oğlan çocuğu getiriyor. Tek başına bütün görevleri yüklenen bir

kişi! Kapitalizmin her türlü sorunu çözecek ideali budur işte. İşbirliği ve ortak çabayı boş verin. Bırakın her şeyi şerif halletsin. Toplumun, süper kahramanlar ve bir o kadar güçlü olan kötü karakterler karşısında büyülenmesi de bundandır; önemli olan her şey, onların arasında olur.

Bu durum, güzel çocuk hikâyelerine benzer, ne var ki sadece çocuklara değil büyüklere de anlatılmaktadır. Altındaki mesaj, her bireyin biraz hayal gücü ve sıkı bir çalışmayla –başkalarının yardımı olmadan– her istediğini elde edebileceğidir; istediklerine sahip olanlar tam olarak böyle yapmış olanlardır ve bu sebeple ellerindekini hak ediyorlardır. Niyetim, ne hayal gücünü ne de sıkı çalışmayı küçümsemek, ancak sizden şu soruya cevap vermenizi istiyorum: Trans bir kadın, kendisi-

ni gerçekten kendi spermleriyle hamile bırakabilir mi? Ya da şöyle sorayım: Biraz ortak çalışmanın işimize yarayabileceği zamanlar yok mudur?

‡ Yazılı sınavların hepsinde zamanınızı baştan planlayın, böylece her bölüme ve hatta mümkünse her soruya aşağı yukarı ne kadar süre harcayabileceğinizi bilirsiniz. Bu, her soruya

eşit zaman ayırmanız gerektiği anlamına gelmiyor, ancak ayıracağınız sürenin "yeterli" olduğuna kanaat getirmek için bir standardınız olmalı. Bilgiyi ölçen sınavlarda zor sorular daha çok, kolay sorularsa daha az zaman alır; bu ise soruların çoğu zor değilse, sorun yaratmaz. Birden fazla sorunun olduğu yazılı sınavlarda ise, daha iyi cevaplar biraz daha fazla zaman alır; abartmadığınız sürece bu da normaldir, çünkü hocanız aldığınız notu yazmak için kalemini kaldırdığı zaman hatırlayacağı şey, büyük olasılıkla en iyi ve en kötü cevabınız olacaktır.

Gelecek İçin Bir Tarif: İsyan À La Kral

R.F. Meyer

Malzemeler:

6 ya da daha fazla göç etmiş etnik grup

2-3 yerli etnik grup

2 fincan yoksulluk

1/4 fincan ırkçılık

1/2 fincan polis şiddeti

Tat vermesi için yüksek suç oranı ve keyfî şiddet

1 fincan başarısız eğitim sistemi (En az bir nesilde tutması için adamsendeci bir ortamda saklayın).

1/2 fincan düşük maaş (En iyi sonuç için Asgari Ücret markası tavsiye edilir).

1 fincan hayal, ezilmiş olsun.

Yoksulluk, ırkçılık, polis şiddeti, suç oranı ve keyfî şiddeti birlikte elekten geçirin ve kenara koyun. Küçük bir kapta başarısız eğitim sistemi ile düşük maaşları iyice karışıncaya kadar çırptıktan sonra bunu da kenara ayırın.

Büyük bir kapta, etnik grupları iyice tahrik olana kadar çırpın. Başarısız eğitim sistemi ile maaş karışımını ilave edin, iyice karışınca yoksulluk karışımını da ekleyin. Ezilmiş ya da öğütülmüş hayalleri de ekledikten sonra iyice karıştırın.

Sıkıca sarıp Los Angeles kâsesine koyun. Kenarlarını az miktarda, elde edilemez zenginlik ile kaplayın. Üstüne yoğun kirli hava serpin. Adalet sistemindeki bariz çarpıklık tarafından tetiklenecek ani bir öfke, hayal kırıklığı ve hınç artışıyla kaynayıncaya kadar, üstü sıkıca örtülü şekilde kavurucu güneşin altında bırakın.

Arzu ettiğiniz sayıda gazeteci ve bilirkişiye servis yapabilirsiniz.

Yanında, 1965 mahsulü Watts İsyanları şarabı tavsiye edilir.

Not: Bu tarif her şehre uyarlanabilir. Artanlar, uzun süre dayanır.

‡ Uygulamalı sınavlarda (deneyler ya da gözlem altında yapılan egzersizler gibi) "başlarken tüm alet ve malzemelerinizi önünüze dizin. İhtiyacınız olabilecek her şeyin yerini bildiğinizden ve elinizde hepsinden yeterli miktarda olduğundan emin olun." Sanki bunları siz bilmiyorsunuz da. Bilmiyorsanız, zaten bırakın sınava girmeyi, sokakta tek başına yürümenize bile izin verilmemeli. Bunları buraya yazmamın tek sebebi, sınavlar hakkında verilen özgün bir tavsiyenin nasıl bir şey olduğunu hatırlatmak. Devlet ve ekonomik sistemimiz hakkındaki bilgilerin çoğu da aynı şekilde suya sabuna dokunmaz; bu da demektir ki bu kitaba ihtiyaç duymanız için iki güzel sebebiniz bulunmaktadır.

1830'larda Amerika'da seyahat etmekte olan genç Fransız aristokrat Alexis de Tocqueville, Amerikalı yerlilerin kış ortasında evlerinden sürüldüğüne tanık olmuştu. Yaşlı, küçük ve hasta olan kişiler, karda ölüme terk edilmişti. Ancak

Tocqueville'i en çok dehşete düşüren, Amerikan önderlerinin kendilerince "tek bir ahlaki ilkeyi ihlâl etmeden" insanları öldürebilmesi olmuştu. Görünürde "insanlığın yasalarına karşı büyük bir saygı" gösterildiği halde, böylesine kontrolden çıkmış bir yıkımı başka bir yerde bulmanın imkânsız olduğunu düşünmüştü.

Bundan on yıl sonra, Amerika Birleşik Devletleri, sonraları başkan Ulysses S. Grant'in güçlü bir devletin zayıf bir devlete karşı açtığı en adaletsiz savaş olarak tanımlayacağı savaşta, Meksika'nın üçte birini ele geçirdi. Bu eylemi ideolojik bir mantığa büründürmeye çalışanlar, "kendini ortaya çıkaran kaderimizden" bahsediyorlardı. 1898'de ABD, bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım bahanesiyle, Küba ile Filipinler'i büyümekte olan Amerikan imparatorluğuna katmak için İspanya'yla bir savaşa girdi. Naom Chomsky, yakın tarihte Vietnam'a karşı açılan savaşın, "arkasında üç-dört milyon ölü ve harap olmuş üç ülke" bıraktığını belirtmiştir. Oysa o zamanlar, başkan Ronald Reagan'dan devlet kanalı PBS'e uzanan geniş bir ağ, bu savaşı asil bir dava ya da en kötü ihtimalle taktiksel bir hata olarak sunmuştur. Yani, tıpkı öncü atalarımızın yaptığı gibi, Amerika olarak "insanlığın yasalarına karşı büyük bir saygı" ile bu ülkeleri birer birer yok etmiş durumdayız.

Devletimiz, 1990'da söylenen şekliyle Kuveyt'teki feodal monarşiye özgürlüğünü geri vermek amacıyla yüz binlerce Iraklıyı öldürürken, dünyadaki en gelişmiş silahları kullandı. 1998'de, sınırları içinde yaşayanların bir kısmına kötü davranmasın diye gözdağı vermek amacıyla bombalanma sırası Yugoslavya'ya gelmişti. Bugün bile, paralarımız ve "askerî danışmanlarımız" Peru ve Kolombiya'daki (düne kadar Nikaragua, Guatemala, El Salvador, Endonezya ve Brezilya da buna dahildi) faşist orduların kendi halklarından binlerce

insanı öldürmelerine, işkence etmelerine ve ortadan kaldırmalarına yardım etmek için kullanılıyor ve adına da oradakiler lehine demokrasiyi korumak deniyor. Anlaşılan, Amerika'nın müttefikleri ile ona bağlı olanlar, Sırpların Kosovalılara yapmakla suçlandıkları şeylerden çok daha kötüsünü yaptıkları zaman, bu bir devletin kendi halkına kötü muamele etmesi olarak sayılmıyor.

Hitler, *Kavgam*'da Büyük Yalan teorisini ortaya atar. Bu teoriye göre herkes küçük yalanlar söyler, bu yüzden insanlar küçük yalanlarla karşılaştıklarında yalan olduğunu anlamakta zorluk çekmezler. Gerçekten de büyük yalanlar söyleme yürekliliğini çok az kişi gösterebilir; aynı şekilde insanların bunu yapabileceğinden kuşku duymak da pek yaygın bir tavır değildir. Bunun sonucu olarak, büyük yalanların, söyleyenin yanına kâr kalma olasılığı, küçük yalanlarınkinden çok daha fazladır. Üstelik, bu dersi hayatında uygulayan tek kişi de Hitler değildir. Tarihteki en büyük ve belki de bu nedenle en başarılı olmuş yalan, Amerikan devletinin dış politikalarının; insan haklarını koruma, demokrasiyi yayma ve özgürlüğü savunma üzerine kurulu olduğudur. Peki, ya bizi yönetenlerin amaçladığı gerçekten bu değilse nedir? Böylesine tüyler ürpertici bir tarihi, ne açıklayabilir?

ABD Deniz Kuvvetleri Generali Smedley Butler, 1931'de yeniden toplanan Amerikan Gazi Yardımlaşma Kongresi'nde bu sorulara yetkili bir ağızdan cevap vermiştir: "Ben Wall Street hesabına çalışan bir gangsterdim aslında. 1914'te Meksika ve özellikle Tampico'nun, Amerika'nın petrol çıkarları için güvenli hale getirilmesine yardım ettim. Haiti ve Küba'nın National City Bankası'nda çalışan çocukların hasılat toplayabileceği düzgün bir yere dönüştürülmesine katkıda bulundum. 1909-1912 arasında Brown Kardeşler'in uluslararası banka binası için Nikaragua'nın temizlenmesine yardım ettim. Amerika'nın

şeker çıkarları için 1916'da Dominik Cumhuriyeti'nin aydınlığa kavuşturulmasında rol oynadım ve ayrıca 1903'te Amerikan meyve firmaları için Honduras'ın 'düzene' sokulmasına yardım ettim." Bu şaşırtıcı itiraf, Amerikan dış siyasetine yön veren ve daima yön vermiş (biz izin verdiğimiz sürece de verecek) olan şeyin ne olduğunu anlamamızı sağlamalı.

Bir keresinde İngiliz bir muhabir, Mahatma Gandhi'ye Batı uygarlığı hakkında ne düşündüğünü sormuş. Gandhi'nin cevabı şu olmuş: "Batı uygarlığı? İyi fikirmiş aslında."

‡ Sözlülerde, süre hiçbir zaman hocaların akıllarındaki tüm soruları sormasına yetmez. Dolayısıyla siz cevap verirken bir sonraki soruya geçmek için araya girebilirler. Bu genellikle soruyla ilgili yeteri kadar şey söylemiş olduğunuza işarettir, söylediklerinizi beğenmediklerine değil; bu yüzden canınızı sıkmayın. Gelgelelim, aynı zamanda, sona bıraktığınız o muhteşem kapanışı hiçbir zaman duyamayacak oldukları anlamına gelir. Bu sebeple, ana hususlara olabildiğince çabuk gelmeye çalışın. Örnekler, özellikler, sonuçlar ve benzeri tespitlerinizin çoğunu sonraya bırakın, bunları süre yeterse belirtirsiniz. Ama unutmayın, bu tavsiye yalnızca sözlü sınavlar için geçerlidir.

YENİ DÜNYA SİPARİŞLERİ
TÜM DÜNYADA YENİ BİR BARIŞ VE REFAH DÜZENİ, ŞÜPHECİLİĞİ BİR KENARA BIRAKIN!
ÜÇÜNCÜ DÜNYA'NIN ÖZEL PROBLEMLERİNE KARŞI YENİ BİR FARKINDALIK VE YANINDA BİR DİLİM SALAM!
DÖRT NALA KÂR PEŞİNDE KOŞMANIN EKOLOJİK SONUÇLARINA KARŞI YEPYENİ BİR DUYARLILIK. HALKLA İLİŞKİLERLE BİRLİKTE SERVİS EDİLİR!

Bugün Okulda Ne Öğrendin?

Tom Paxton'un bir şarkısı

Bugün okulda ne öğrendin
Sevgili oğlum benim?
Öğrendim ki Washington asla yalan söylememiş,
Öğrendim ki askerlerin çoğunluğu ölmemiş
Herkes öyle özgürmüş ki,
Öğretmenim öyle söyledi
Bugün okulda bunu öğrendim işte,
Okulda ben bugün, öğrendim ki böyle
Bugün okulda ne öğrendin
Sevgili oğlum benim?
Öğrendim ki polisler ile biz dostuz,
Öğrendim ki adalet hepimiz için sonsuz
Öğrendim ki biz ara sıra hata yapsak bile,
Katiller ölürmüş suçları sebebiyle
Bugün okulda bunu öğrendim işte,
Okulda ben bugün, öğrendim ki böyle
Devletimiz hep güçlü olmalı,
Yanlış yapmaz ve her zaman haklı
Bizi yönetenler çok iyi insanlar,
Seçmeliymişiz onları tekrar tekrar
Bugün okulda bunu öğrendim işte,
Okulda ben bugün, öğrendim ki böyle
Öğrendim savaşların çok kötü olmadığını,
Öğrendim savaşlarımızın büyük olanlarını
Almanya'da, Fransa'da savaşmışız vaktiyle,
Ve bir gün benim de bir şansım olur belki de
Bugün okulda bunu öğrendim işte,
Okulda ben bugün, öğrendim ki böyle

‡ Bir sınava çalışırken, yeni şeyler okumaya olabilecek en kısa zamanı ayırıyor olmalısınız, fakat bu sizin okumanız gereken her şeyi zaten önceden okumuş olmanızı gerektirir ve ben bunun nadir görülen bir durum olduğunun farkındayım. Bu yüzden, genellikle halihazırda (şöyle böyle de olsa) bilinenleri iyice pekiştirmekle yeni şeyler öğrenmek arasında bir tercih yapılır. Şimdiye dek okumamış olduklarınız, okumanız gereken toplamın üçte birinden azsa, tavsiyem zamanınızın çoğunu tekrara ayırmanız olacaktır; bilhassa da genellikle sorular arasından seçim yapabildiğiniz ve en azından bir-iki soruyu çok iyi cevaplamanız gereken yazılı ve sözlülerde. Bilgiye dayalı sınavlarda ise, ben olsam okumaları tamamlamaya öncelik verirdim, çünkü önceden hiç okumadığınız şeylere dair fikir yürütmeniz, başka türlü mümkün olmaz. Ancak elbette en iyisi, okumaları zamanında yapmak ve böyle bir ikilemde kalmamak olacaktır.

Kapitalistlerin bakış açısına göre, Üçüncü Dünya'nın emperyalist sömürü sorunu yerine "borç" ya da "ödemeler dengesi" sorunundan konuşmak çok doğal bir şeydir. Bu, Amerika'nın güneyindeki ırkçıların "siyahiler meselesinden" bahsedip durmasına ya da Hitler'in "Yahudi sorununa" atıf yapmasına benzer.

"Ulusal borç" konusunda da aynısı geçerlidir. "Borç" sözcüğü, geri ödeme konusunda hukuki olduğu kadar ahlaki bir yükümlülüğe de vurgu yapar. Oysa Amerika'daki çoğunluk, *kendi* şirketleri kâr etsin diye, *kendi* devletleri aracılığıyla ve *kendi* çıkarları doğrultusunda *bizim* paramızı harcayan bir avuç zengine neden borçlu olsun ki? Ekstra vergiler ve azaltılan hizmetler yoluyla bizden sızdırmak istedikleri trilyonlarca paraya "haraç" demek daha yerinde olur, çünkü yönetenler, bunu yönettiklerinden daima zorla almıştır. İşin aslı, Amerika'da ve birçok başka yerde egemen kapitalist sınıf, hükmü altındaki

halkı "haraç" ödemeye zorladıktan sonra, üstüne bir de bunu "borç" olarak yutturmaya çalışmaktadır.

‡ Telafi sınavlarında, esas sınavın tarihinden daha sonra yapıldıkları için, çalışacak daha çok zamanınız olur. Bu, bir avantajdır. Ne var ki hocalar bunu bildikleri için, birçoğunun telafi sınavları, normal sınavlardan daha zor olduğu gibi, not verirken de daha katı davrandıkları açıktır. Bu, büyük bir dezavantajdır. Ayrıca telafi sınavları fazladan iş çıkardığı için, hocanın size büyük bir anlayışla yaklaşmasını beklememelisiniz. Dolayısıyla, telafi sınavlarına kalmaktan mümkün olduğunca kaçınmak en iyisi olacaktır.

Yakın zamanda yapılan bir ankette, seçmenlere devletin en çok para harcadığı alanlar soruldu. Ankete katılanların yaklaşık yarısının verdiği cevap, dış yardımlar ve sosyal devlet giderleri oldu. Oysa bu kalemlerin her biri, bütçenin ancak yüzde 1'ini oluşturmaktadır. Üstelik cevap verenler, "dış" yardımların yüzde 70 kadarının Amerika içinde, Amerikalılara iş ve kâr yaratmakta kullanıldığını veya sosyal yardım alan kişilerin birçoğunun halihazırda bir işi olduğunu, fakat kazandıkları paranın hayatlarını sürdürmeye yetmediğini de muhtemelen bilmiyordu. Burada esas sorun kullanılan terimler gibi görünüyor; bu şekilde kimileri havadan avanta alırken, yapılan küçücük şeyler, olduğundan fazla gösterilmek için iyice şişiriliyor. Alın size çözüm: İsimleri değiştirelim. Bundan sonra dış yardımların adı "ihracat teşviki" ya da "mali destek" olsun meselâ; yapılan devlet yardımlarına da "fiyat desteği" ya da "araştırma fonu" diyelim. Bu sayede, girişimci olarak desteğe ihtiyacı olanlar, şu anda şirketlerin bu isimler altında aldığı büyük meblağlara ulaşabilir; ayrıca tek derdi "destek" ve "devlet yardımı" terimlerinin kullanılması olan liberaller de memnun edilmiş olur.

Bunun alternatifi ise, şirketlerin çeşitli isimler altında aldığı bu ödenekleri, gerçekte olduğu şey neyse o şekilde, yani "devlet yardımı" adıyla (*Time* dergisine göre, sadece merkezî hükümet tarafından yılda 125 milyar dolar verilmektedir) anmak ve daha sonra devlet yardımlarına giden toplam parayı, nitelikleri uygun olan herkes arasında eşit şekilde dağıtmak olacaktır.

‡ Yazılı sınavlarda çok büyük harflerle yazmamaya çalışın. Okuduğum kâğıtlar içinde gerçekten kötü olanların neredeyse yarısı, iri harflerle yazılmış oluyor. Bu ikisini o kadar sık bir arada görüyorum ki, büyük el yazısı ile kötü ve/veya baştan savma bir akıl yürütme biçimini birbiriyle özdeşleştirmeye eğilimli hale geldim. Bu, bende oluyorsa, başka hocalarda da oluyordur. Sonuç olarak: Söyleyecek bir sözünüz varsa, iri harflerle yazarak aksi yönde bir izlenim uyandırmayın. Söyleyecek fazla bir sözünüz olmadığı zaman ise, varmış gibi pazarlamaya çalışmayın. Ayrıca kâğıdınızı karalamayın, bir şeyler çiziktirmeyin (bazı öğrenciler bunu yapıyor) ve çok fazla mürekkep lekesi bırakmayın. Bunlar da hocanızı benzer şekilde olumsuz etkileyecektir.

Kwegu ve Mursi kabileleri, Etiyopya'da sıradışı bir düzenlemeye tabi şekilde birlikte yaşamaktadır. Kwegular; zanaatkârlardan oluşur, kano ve balta yapar, silahları tamir ederler. Ayrıca timsahlarla dolu olan nehirde kanoların kürek-lerini çekme ve bal toplayıcılığı işini de onlar yapar. Mursiler ise çiftçi ve çobandır. Bir Kwegu erkeğinin, evlenmek için gelinin ailesine çeyiz olarak bir inek vermesi gerekir. Bu inek, bir Mursi'den alınır; karşılığında Kwegu erkeği yukarıda sayılan çeşitli işleri yapmak zorundadır. Tabii ki bu alışverişte zararlı çıkan, zaten birçok başka şekilde ayrımcılığa uğramakta olan Kwegulardır. Buna karşın verdiklerinin karşılığını yeterince aldıklarından kuşku duymazlar, çünkü Mursilerin bağışladığı inek olmadan istenen başlığı ödeyemeyeceklerine inanırlar.

İnek olmadan ya da ineği başka bir şekilde edinerek evlenme fikri akıllarından dahi geçmez. Halbuki bunu yapabilseler, Mursilere ihtiyaçları kalmayacak ve onlar için bunca iş yapmayı kabul etmeleri gerekmeyecektir.

O halde Kweguları, bizim için bu kadar açık olan bu gerçeği görmekten alıkoyan nedir? Elbette ortada bir zor kullanma tehdidi vardır, çünkü "sorun çıkaranlar" timsahların kol gezdiği nehre atılırlar; ama genel olarak, yapılan alışverişin adil olduğuna dair samimi bir inanç da söz konusudur. Görünen o ki, Kwegular bulundukları itaatkâr pozisyonda olmaları gerektiği tuzağına düşmüşlerdir, çünkü tarihsel süreçlerin yarattığı koşulları –evlenmek için ineğe duydukları ihtiyaç ile bunu ancak Mursilerin sağlayabileceği gerçeği– hatalı şekilde doğal bir işlevle, yani çiftleşme arzusuyla birleştirmektedirler.

Kweguların durumuyla, kapitalist toplumdaki emekçilerinki arasında bir paralellik söz konusudur. Toplumumuzda çoğu emekçi, ancak üretim, dağıtım ve mübadele araçlarını ellerinde bulunduran kapitalistler onları çalışan olarak kabul ettiği zaman bir işe sahip olur. Bunun sonucu olarak, çoğu emekçi, kapitalistler olmadan iş olmayacağına inanır. Halbuki çalışmak ya da insani ihtiyaçları yerine getirmek için doğayı dönüştürmek, türümüzün doğal bir işlevidir. Bu durum, insanın olduğu her yerde mevcuttur ve insanlığın kolektif hayatta kalma durumu için zaruridir. Bu bakımdan, Kweguların eşleşme ihtiyacına çok benzer. Bu sayede iş, tek derdi kârını maksimize etmek olan kapitalistlerin, makine ve fabrikaların çalışması için onları kimin kullanacağına karar vermesinin tarihsel süreçte belirlenen çağımıza ait formudur. Tıpkı Mursilerin, Kweguların evlenmek için ihtiyaç duyduğu inekleri sağlaması gibi. Ne yazık ki, kapitalistlerin emekçileri işe alışına odaklanmak, kapitalistlerin herhangi bir üretim yapılabilmesi için en az emekçiler kadar gerekli oldukları yanılgısına yol açmaktadır. Hatta işe almakla emekçilere bir iyilik yapmış olarak gö-

rüldükleri dahi olur. Ancak tıpkı Kwegular ve Mursilerde olduğu gibi, herhangi bir toplumda hayatın sürmesi için ihtiyaç duyulan şey ile bunun toplumumuzda büründüğü spesifik biçim, birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu işleyişten kimin kazançlı çıktığını belirtmeme gerek var mı?

İnsanlar, ancak, insan olarak yapabilecekleri ile tarihsel olarak ortaya çıkanı (şey, yer, zaman gibi) birbirinden ayırıp, süregelen bu şeylerin parçası olduklarını ve başka türlüsünün de mümkün olabileceğini kavradıkları zaman, kapitalizmin, her hareketlerini kısıtlayan deli gömleğini çıkarmak için mücadele verebilirler. Peki sloganımız ne olsun? "Dünyanın bütün Kweguları birleşin. Mursilerden başka kaybedecek hiçbir şeyiniz yok!"

‡ Tarihte kayda geçirilmiş ilk sınavlardan biri, antik Yunan filozofu Ksenofon'un "Kiros'un Eğitimi" başlıklı eserinde anlatılmıştır. O zaman on yaşlarında bulunan Kiros, kısa bir süre sonra Pers ülkesinin meşhur kralına dönüşecektir. Kiros'un hocası, ona çözmesi için şöyle bir problem verir: "Farz et ki sana büyük gelen bir pelerinin var (o dönemde bu giyiliyordu) ve senden büyük bir çocuk, üstünde kendisine küçük gelen bir pelerinle yanına geliyor. Ne yapmalısın? Bu olayda adalet nasıl sağlanır?"

Bunun cevabını bulmakta herhalde çok da zorlanmayan Kiros, hemen cevap verir: "Ne olacak, pelerinimi onunki ile değiştiririm. Böylece ikimizin de üzerine uyan pelerinleri olur." Bunu duyan öğretmeni, kırbacını çıkarıp (o zamanlar bu standart bir öğretim aracıydı) Kiros'a vurmaya başlar. "Yanlış!" diye bağırır. "Senin pelerinin sana ait, onun pelerini de ona. Herkes kendisine ait olana sahip çıkmalı." Bunun altında yatan mesaj şudur: Özel Mülke Saygı. Kırbaç ve sözcükler bir araya gelip defalarca tekrar edilince, kısa sürede sağduyuya karşı galip gelmiştir ve bu durum bugün de devam etmektedir, sadece mesajı iletmenin daha incelikli

yolları sayesinde öğretmenler, kırbacı biraz hafifletmiş durumdadır.

Bu şekilde bakıldığında, Kiros'un pelerininin hikâyesi, ilksel bir sınav biçimine, temel amacı öğrencinin ne bildiğini görmek değil, onu özel mülkiyet ve hiyerarşik ilişkilerin hem üretildiği hem de ihtiyaç duyulduğu toplumdaki hayata hazırlamak olan gelecekteki tüm sınavların numunesine dönüşmektedir.

Saygılarımla, Karl Marx. "İsyanınızın bir sebebi olsun."

YEDİ

✸

Savaşta ölen Vietnamlıların isimleri Washington DC'deki Vietnam Şehitler Anıtı'na yazılacak olsa, hepsi için gereken duvar sayısı: 69

West Point Harp Akademisi'nden mezun olabilmek için alınması gereken Vietnam Savaşı derslerinin sayısı: 0

"Askerlerim düşünmeye başlayacak olsaydı, hiçbiri cephede durmazdı." –Prusya Kralı "Büyük" Friedrich

‡ Son on yılın En İyi Sınav Ödülü, öğrencilerinden daha iyi bir elektrikli idam sandalyesi tasarlamalarını isteyen mimarlık profesörüne gidiyor. İstenen görevi tamamlayan herkes sınavdan kalmıştı. İşte bu, öğrencilere gerçekten bir şeyler öğretmiş bir sınav olmalı.

Massachusetts eyaletindeki Kuzey Adams şehrinde, altmış beş yaşındaki küçük işletme sahibi bir adam, kendisine Iraklılara karşı savaşmak üzere Suudi Arabistan'a gitmek için çok yaşlı olduğu söylendiği zaman büyük bir öfkeye kapılmıştı. "Muhallebi çocukları kenara çekilsin," diyordu, "Onların yerine ben gideyim." Bu adam, yani Bay D'Amico, kendini "Basra Körfezi'nde ortaya koyduğumuz duruşun sıkı bir savunucusu" olarak tanımlıyordu. Ancak biraz sıkıştırılınca, bu duruşun ne olduğundan çok da emin olmadığını itiraf etmişti. "Bunu bilmek isterim," demişti, "Ne için savaşıyoruz?" (*New York Times*, 15 Kasım 1990)

ORDU TIBBİ MUAYENE GÖREVLİSİ:
"Nihayet mükemmel bir asker geldi!"

50'lerin ortalarında Wisconsin Üniversitesi'nde lisans öğrencisi olduğum yıllarda, Amerikan Gaziler Cemiyeti, üniversite kütüphanesinde "Amerikan hayat tarzını" eleştiren çok fazla kitap bulunmasına karşı bir kampanya başlatmıştı. Dayanamayıp Gaziler Cemiyeti'ne bu ifadeyle ne kastettiklerini soran bir mektup yazmış, karşılığında Devlet Amerikancılık

Birimi Başkanı'ndan (evet böyle biri varmış) "Amerikan hayat tarzının" ne olduğunu tam olarak bilmediğini ancak bunun için canını vereceğinden şüphe duymamamı ifade eden bir cevap almıştım. Görünen o ki, sebebini bilmeden ölmeye ve öldürmeye hazır, insanları mezbahalarda katledilmeye gönderecek birtakım insanlar her zaman var. Ve bunların adına "vatansever" deniyor.

‡ Yazılı ve sözlülerde, konu hakkında hocanın bakış açısını savunmak gerekir mi? Bu çetin bir mesele. Benim deneyimime göre, hocanın görüşlerini benimsemekten ziyade, ne düşündüğünü bildiğinizi göstermek daha önemli. Esas tehlikeli olan, hocanın duruşunu savunan okumaları yapmamış ya da hocanın bu konuda söylediklerini dinlememiş görünmek. Dolayısıyla, önemli bir meselede hocanızın fikriyle ters düşecekseniz, onun duruşunu kısaca özetledikten sonra, neden buna karşı çıktığınızı belirtip ardından kendi görüşünüzü açıklayın. Bu, aşırı güvensiz ve sabit fikirli hocalar dışında herkeste işe yarayacaktır. Gerçi evet, öylelerinin sayıca o kadar az olmadığını ben de kabul ediyorum.

"Milliyetçilik" çoğunlukla insanın ülkesini ve halkını sevmesi olarak tanımlanır, ama komşu ülke ve halklara karşı duyulan bir küçümseme ve insanın kökenlerine dair kolektif bir yanlış fikir, bu konuda daha açıklayıcıdır.

"Vatanseverlik" büyük ölçüde *kendi* milliyetçiliğimizden bahsetmek için kullandığımız bir kelimedir. "Yurt sevgisi" ise pek çok kişi için bu duygunun üzerine sos yapılan boş sembollere –bayraklar, milli marşlar, efsaneler vs.– duyulan kör bir bağlılıktan ibarettir. Vatanseverler genellikle yurttaşlarını sevmez, çünkü bunların çoğu ya yanlış mezheptendir, ya ten renkleri yanlıştır ya da yanlış şiveyle konuşur.

Vatanseverlik, kapitalist rekabet ile bunun yarattığı güvensizliğin imkânsız kıldığı insani bağların yerine hayaletler ve başka

fantezilerden oluşan güveçte pişmiş bir türlüyü önümüze sürer. Tecrit olma halimiz ve yaşadığımız yalnızlık hissinin suyuna bandırılmış bayat bir ekmektir. Bizi, dolaylı olarak hepimizi soyup soğana çeviren sınıfın berbat başarılarıyla yaşamaya teşvik ederek, bu sınıfın hak ettiği, yerinde bir düşmanlık geliştirmemizi engeller. Vatanseverlik, her yerde ve daima, bizi yönetenlere diledikleri gibi kanımızı emmeleri için verilmiş bir açık çektir.

> "Vatanseverlik, hainlerin son kalesidir." –Samuel Johnson, 18. yüzyıl muhalif İngiliz yazarı
>
> "Vatanseverlik çocukken yediğimiz güzel şeylere duyulan sevgiden başka nedir ki?" –Lin Yutang, Çinli düşünür

Vatanseverlik için söylenebilecek en hoş şeyler bunlardır herhalde.

‡ Yazılı incelemeler ve kısa paragraf sınavlarında, cevabın yarısını hatırlayabildiğiniz bir soru karşısında ne yapmalı? Elbette en iyisi, başka bir soru seçmek olacaktır. Bunun mümkün olmadığı zamanlarda ise soruyu yorumlarken hatırladığınız kadarını merkeze alıp, hatırlamadıklarınızı ikincil önemde bırakabilirsiniz. Bunun yanı sıra, bağlantılı bilgi (bilgiden daha çok etkilenen hocalar için) veya argümanlarla (biz geri kalanlar için) cevabınıza takviye yapabilirsiniz. Bu ikincisinin tercih edildiği durumlarda, sorularla "kavgaya tutuşmak", yani sorunun varsayım ve sonuçlarına itiraz etmek, böyle bir soruyu kimin, neden sorabileceğini tahlil etmek ya da asgari bir cevap verebilmek için gerekli olan kanıtları sorgulamak gerekir. Söylediklerinizin içinde derinlikli biçimde ifade edilmiş olan küçücük bir kısım bile, hocalarınızın size, fazla dik başlı davranma hakkını bahşetmesini sağlar. Bu taktiğin işe yaraması için düzgün yazmak da faydalı olacaktır; böylece önündeki soru karşısında bir duruş sergilemeyi tercih etmiş, zeki ve belli bir görüşü savunan bir öğrenci olduğunuz izlenimini uyandırırsınız.

Kapitalizm, "bul karayı al parayı" oyununa çok benzer, kartlar o kadar hızlı yer değiştirir ki, renkli kartın nerede olduğunu tahmin etmek neredeyse imkânsızdır. Bunun sorumlusu kimdir ya da nedir? Kapitalizmin renkli kartı, işte budur. Bir kişinin, toplumun dağılmakta olduğunu gördüğü zaman –ki görmemek handiyse imkânsızdır– suçu nerede arayacağını bilmesi elzemdir. Sorunu gidermek, ama sahiden bunu yapmak, ancak böyle mümkün olabilir.

Temel olarak altı olasılık vardır:

1) Hiç kimse ya da hiçbir şey bunun sorumlusu değildir. (Yani, yaşadığımız sıkıntılar doğal ekonomi yasalarının bir sonucudur.)
2) Suçlu, sorunların baş gösterdiği somut şeylerdir. (Bu seçenekte kirliliğin sebebi arabalar ya da eski başkan Reagan'a göre ağaçlardır; teknoloji işsizliğe yol açar vb.)
3) Durumdan kendimiz sorumluyuzdur, dolayısıyla en çok sıkıntı çekenler bu durumu kendileri yaratmışlardır. (Pogo[16]: "Düşmanı bulduk, bizden başkası değil," demez mi?)
4) Suç, zaten çok hoşlanmadığınız bir gruptadır –Afrikalılar, Yahudiler ya da Japonlar (aklınıza ne gelirse artık), bu ise onlardan hoşlanmamak için yalnızca fazladan bir sebeptir.
5) Sorumlu, iktidardaki parti ya da ülke lideridir, sonuçta her istediklerini yapabilecekleri halde sorunu çözmede atıl kalmışlardır. (Gerçi muhalefet partisi de eline şans geçtiğinde aşağı yukarı aynı şekilde davranmıştır, ama olsun.)
6) Sorumlu, ekonomiyi idare eden ve elindeki gücü, kârını azami düzeye çıkarmak için kullanan sınıftır. (Bu güç; yatırım, ücretlendirme ve işe alımlarda doğrudan, kontrolleri altındaki devletin, kendi çıkarları doğrultusunda davranmasını sağladıkları sırada ise dolaylı biçimde kullanılmaktadır).

Eh, olasılıklar bunlar. Şimdi siz karar verin. Güvencesiz çalışma koşullarından, düşük maaşlı işlerden, işsizlikten, kirlilikten, yetersiz sağlık hizmetlerinden, varoşlardan, kötü okul-

16 Pogo, 1948 ve 1975 yılları arasında Amerika'da yayınlanmış karikatür serisinin başkahramanıdır. Sinik bir toplumsal mizah tarzı benimsemiştir, söz konusu olan ünlü alıntı ise yaratıcısının insanlığa karşı inançsızlığını özetlemektedir. *–çev.*

lardan –hatta yüksek suç oranından– ve daha sayısız sorundan en çok sorumlu olan kimdir ya da nedir? Bu sorunların hiçbirinin sorumlusu siz olmasanız bile, kim ya da ne olduğuna karar vermek sizin sorumluluğunuzdur. Kendinize karşı... Ailenize karşı... Geri kalanlarımıza karşı... "Bul karayı al parayı" oynarken bile, eğer hilenin nasıl yapıldığını bilirseniz renkli kartın nerede olduğunu bulmak –ve kazanmak– hiç de zor değildir.

‡ İyi bir not almakla sempatik biri olmak arasında bir ilişki var mıdır? Yoksa her öğrenciye eşit muamele gösterildiği doğru mudur? Hocalar sıradan insanlardır ve insanın, hoşuna giden ve kendisine özellikle hoş şekilde yaklaşan kişilerin daha zeki olduğunu düşünmesi sanırım normal ve insani bir şeydir. Fakat samimiyetsizlikten hoşlanmamak da bir o kadar normaldir, üstelik bunun geri tepmesi, fena bir iz bırakır. Dolayısıyla hocanızın başının etini yemeyin, ama çekinip özellikle uzak da durmayın. Herhalde bu hususta yapılacak en iyi şey, olduğunuz şekilde zaten hoşa giden birisi olduğunuzu varsayarak, her şeyi doğal akışına bırakmak olacaktır.

Marksistlikten Kapitalistliğe Dönmüş Biri, Taban Fiyatını Çok Düşük Buluyor

(New York Times, Serbest Kürsü Editörü, 24 Mart 1979)

Bertell Ollman

"Yüklen mavnayı, kaldır balyayı, Hesabı sağlam tut, kaybedersin satışı."

Old Man River şarkısı artık çok değişti[17]; benim için uyku, yemek, sağlık, eğlence, dostluk ve sohbet de öyle. Çünkü ben artık bir işadamıyım, üretim araçlarına henüz sahip değilsem

17 *Ol' Man River*, Mississipi'deki Afrika kökenli gemi işçilerinin sıkıntılarını anlatan meşhur bir Amerikan şarkısıdır. Yazarın atıfta bulunduğu kısmında aslında şöyle denmektedir: "Yüklen mavnayı, kaldır balyayı/ Biraz kafayı bulsan, yallah boylarsın hapsi." *–çev.*

de kiralamış durumdayım; emekçinin işvereni, metanın satıcısıyım.

Bundan bir yıl önce, benim gibi sosyalist olan başka birkaç üniversite hocasıyla birlikte, benim tasarladığım Marksist masa oyunu *Sınıf Mücadelesi*'ni[18] üretmek ve pazarlamak amacıyla bir şirket kurduk. Politika ve eğlenceyi kendi eğitsel taktiklerimizle bir araya getirmek için bir fırsat olarak başlayan bu girişim, kısa zamanda ciddi bir işe dönüşürken, ben de –çok etkili değilse bile– son derece ciddi bir işadamı haline geldim.

Oyun sektöründe nelerin üretim, dağıtım ve pazarlamasının yapılacağına, dolayısıyla Amerikalıların hangi oyunları oynayacağına, temel olarak dört büyük şirket karar veriyor. Muhafazakâr müşterileri kaçırmaktan çekinen bu dört büyükler, bizim oyunumuzu dikkate bile almazdı. Bağımsız bir üretici bulma çabalarımız tam bir kâbus oldu; bizden talep edilen para, herhangi bir büyük şirketin benzer bir ürün için ödeyeceği ücretin yaklaşık iki katıydı. Bankacılar ise, onlara Marksist bir masa oyununa yatırım yapma şansı sunduğumda çok eğlendiler; ancak paralarını, yalnızca buna ihtiyacı olmadığını kanıtlayabilen girişimcilere verme kuralını –bir tek küçük istisna dışında– bozmadılar.

Tüm bu çabalar, mağazada gezerken oyunun içeriğindense çoğunlukla kutunun rengini (siyah pek tercih edilmiyor) ve rafta kaplayacağı yeri düşünen müşterilerin masalarına ulaşabilmek içindi. New York'un dışında, oyunun "ideolojik niteliği" üzerine birtakım homurtular yükseldi –çünkü Monopoly, ideoloji konusunda çok nötrdür ya–, fakat basında çıkan 150 haberin de yardımıyla oyun her yerde bayağı satmaya başlamıştı. Bir Marksistin, şakadan anlaması ne kadar da şaşırtıcıydı! Bazı gazeteler milyon dolarlar kazandığımızı yazdı, ancak işin aslı şu: Oyun, 300.000 adet sattıktan sonra borçlarımız hâlâ kapanmamıştı.

18 Bu oyun 2013 yılında Yordam Kitap tarafından Türkçeye kazandırıldı. *–çev.*

Olayların akışı, bana kısa sürede iş yaşamında başarının ancak işadamı gibi hareket etmekle sağlanabileceğini öğretti. Birine ya da bir şeye ihtiyacım olduğunda aşırı dost canlısı, tersi söz konusu olduğunda ise sert ve müşkülpesent olmalıydım. Sancılı fiziksel semptomlar baş gösterdi; uykularım azaldı; rüyamda entrikalar çevirir oldum; çalışanlarımın (hepsi yakın arkadaşımdı) işe geç gelmesi gözüme batmaya başladı; kurumsal vergiler bana dert kaynağı oldu ve arkadaş toplantılarında sattığı oyundan başka bir şey konuşamayan sıkıcı bir adama dönüştüm. Normalde zevk aldığım aktiviteler, büyük bir satış yapmanın yeni keşfettiğim heyecanı yanında sönükleşti ve insanlığı giderek müşteriler ve potansiyel müşteriler şeklinde görmeye başladım.

Kafka'nın öyküsündeki bir gecede hamamböceğine dönüşen satıcının aksine, benim bir o kadar korkunç olan dönüşümüm yavaş yavaş gerçekleşti; öyle umuyorum ki dönüşüm henüz tamamlanmamıştır. Halbuki, en başta, işlerin kontrolüm altında olduğundan hiç şüphem yoktu ve profesör sakinliğimi bozmaya başlayan bu tuhaf duygular hoşuma gidiyordu.

Bunların olacağını görmem gerekirdi; sonuçta Marx, üstlendikleri işlevlerin, insanları nasıl ele geçirip kendi iradelerinden bağımsız olarak, onları olmadıkları bir şeye dönüştürdüğü konusunda uyarılarını yapmıştı. Bu bir "cisimleşme" süreciydi. Marx'a göre kapitalist, gerçek bir bireyden ziyade, üretim araçlarına sahip olma ve kâr etme amacıyla işçileri ve tüketicileri sömürme biçiminde gerçekleşen sosyoekonomik birtakım işlevlerin toplamıdır. Bu işlevler –ki bunlar "sermaye"de (daha çok zenginlik üretmek için kullanılan zenginlik) toplanır– kapitalist sisteme aittir ve bunların cismi olup çıkan kapitalist bireyi öncelerler. Gerçek bireyi alttan alta ve sinsi bir şekilde dönüştürerek, insanları yalnızca para kazanmanın bir aracı olarak görür hale getiren ise, bu işlevlerin ve bunları etkili bir şekilde icra etmek için gerekenlerin yarattığı baskıdır.

Kendilerinin yaratmadığı bir hortuma yakalanmış olan kapitalistler de –çoğu bunu göremese de– bu insanlık dışı sistemin kurbanıdır. Sosyalizmin emekçiler için iyi bir şey olduğunun uzun zamandır farkındayım, ancak şahsi kâr yerine toplumsal ihtiyaçlara hizmet eden bir sistemin, insan olarak kapitalistler için de kazançlı olacağını artık kavramış bulunuyorum. *Sosyalizm insanlaştırır.* Bu umut verici mesajı, Ticaret Odası'nın bir sonraki toplantısında da dile getirmeye niyetliyim.

Not (iki yıl sonra): Umut mesajım New York Ticaret Odası'nda pek olumlu bir tepki almadıysa da, Warner Brothers şirketinin hoşuna gitmiş olmalı ki *Sınıf Mücadelesi* oyunu hakkında bir film yapmak için hayat hikâyemi satın aldılar. Ancak korkunç derecede anti-sosyalist bir senaryo hazırlandıktan sonra fikir çöpe gitti ve böylece iş dünyası hakkında acı verici başka bir ders daha almış oldum.

‡ Sözlü sınavlarda soru seçme şansınız varsa, en iyi olduğunuz alandan başlayın. Bu kendinize olan güveninizi arttıracak ve başlar başlamaz performansınızla hocaları etkilemenize yardımcı olacaktır. İlk izlenimler çoğunlukla sürekli olur ve hocanın sonrasında göreceklerine vereceği tepkiyi etkiler. (Bu tavsiyeye kulak vermeyip en zayıf olduğu alandan başlamayı tercih eden bir öğrencinin sözlüsünden yeni çıktım. "Bir an önce olup bitsin," demişti. Sonuç, tam bir felâket oldu.)

Üniversiteden sonra sizi neler bekliyor? İş bulacak kadar şanslı olduğunuzu varsayalım. Hatta bunun tam zamanlı ve kadrolu bir iş olduğunu düşünelim (Yeni açılan pozisyonlar içinde yarı zamanlı ve geçici olanlar giderek arttığı için, ikincisi abartılı bir varsayım olabilir). Kendimizi iyice zorlayıp, maaşın da fena olmadığını farz edelim (Çoğu işte eskisinden düşük maaşlar verilmekte ve yeni pozisyonların çoğu asgari ücret seviyesine çekilmektedir). Şansınız bu kadar yâver gitmiş, peki

şimdi ne olacak? İş Stresi'ne hoşgeldiniz. Semptomlar şunları içermektedir: Bitkinlik, öfke, gerginlik, kas ağrıları, baş ağrıları, uykusuzluk ve sindirim sorunları. Henüz 1991 yılında bile, Amerika'da çalışanların yüzde 72'sinin şu ya da bu şekilde bu şikâyetten mustarip olduğunu görebiliriz. (*International Herald Tribune*, 11 Temmuz 1991) Üstelik bütün bunlar, "şanslı" olduğunuz durumda yaşanacaklardır.

Bahsi geçen araştırmada sayılan stres kaynaklı şikâyetlerin sebepleri arasında "sosyal güvenlik haklarının gözle görünür miktarda azalması... kurum içinde birtakım pozisyonların kaldırılması... fazla mesailerin sıklığı..." ve çalışanın yaptığı iş üzerinde kontrol sahibi olamaması gösterilmiştir. Üstelik tüm

bu koşullar, zaman içinde çok daha kötüleşmiş durumdadır; özellikle tam zamanlı çalışanların çalışmaya zorlandığı saatlerin artışı dikkat çekmektedir. Yakın zamanda yapılmış bir çalışmaya göre, 1983 ve 1997 yılları arasında evli kadınların iş yükü yılda 223 saat (yaklaşık 6 haftaya denk gelir) artarken, bu sayı erkekler için yılda 158 saattir (4 hafta); bu ise tam zamanlı bir işte çalışan Amerikalıların, gelişmiş ülkeler arasında en çok çalıştırılan emekçiler olduğunu gösterir. Yani Sam Amca'nın gerçekleştirdiği ilklerden bir başkası. Kısacası, kapitalistlerimiz, kârlarını maksimize etmek için, çalışanlarının sağlığı ve esenliği üzerindeki etkiyi hiç umursamadan, ne gerekiyorsa (başlarına belâ olmadığı sürece) yapmaktadır.

Bunu size söyleyen ben olduğum için üzgünüm, ama aldığınız "yüksek öğrenim", muhtemelen kendinizi hazırladığınız işi size sağlamayacak; çünkü iyi işlerin çoğu otomatikleştirilmiş, bilgisayarlar tarafından yapılır hale getirilmiş, yarı zamanlı, esnek ve geçici işlere bölünmüş, çok daha az ücret verilen ülkelere ihraç edilmiş ve/veya stres dolu birer kâbusa dönüştürülmüştür. Ancak "yüksek öğrenim" almak, böyle bir dünyada yaşamak isteyip istemediğinizi veya insan olarak bizim bundan daha iyisini gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğimizi düşünmek için bize biraz zaman verir. Bu fırsattan en iyi şekilde yararlanıyor musunuz?

‡ Diyelim bir sınavdan zayıf not aldınız (ya da almayı istediğinizden düşük bir not, ki bu pek çok öğrenci için yeterince kötü bir deneyimdir). Böyle şeyler olabilir, bu dünyanın sonu değildir, sizin dünyanızın sonu da değildir. Sınavlar hakkında "Nasıl Yapmalı?" diye tavsiyeler veren bir (*bu*) kitap, ne diye tutup başarısızlıktan bahseder? Eh, işleri gerçekçi konumda tutmak için küçük bir çaba olmasının yanı sıra, ara sıra başa gelen başarısızlıkların sunduğu sıradışı bir öğrenme fırsatını da size göstermek istiyorum. Kendimizi geliştirmek

için yapmak zorunda olduklarımızın, daha açık bir şekilde ortaya çıktığı başka bir zaman olabilir mi? Şunu hatırlamakta hepimiz için fayda var (Nixon'un hayatında söylemiş olduğu belki de tek doğru şey): "Gidişat zorlaştığı zaman, ancak dayanıklı insanlar yol alır."

Pek çoğunuz, iyi bir iş bulamazsanız küçük bir işletme açabileceğinizi düşünüyorsunuz, değil mi? "Amerikan Rüyası", iyi bir fikriniz varsa ve oyundaki tüm paranızı buna yatırıp çok çalışırsanız sizin de zengin olabileceğinizi söylemiyor mu? İnsanların tek yapması gereken, denemek. İnsanlar da bunu yapıyor ya da yapmak istiyorlar. Detroit'te seri üretim bandında çalışan işçiler arasında yapılan bir anket gösteriyor ki, işçilerin yüzde 80'i, ya daha önce kendi işini kurmuş ya da anket yapıldığı sırada bunu planlamakta. Horatio Alger,[19] son ve çaresiz bir ümitle, toplumda yükselmenin tek sıra halinde yürümeyi buyuran yegâne yolu olarak, insanların zihninde yaşamaya devam ediyor (Toplu çözümler ise *verbotten* –yani yasak). Zavallı Horatio. Klasik bir küçük işletme sahibi olsaydı, büyük ihtimalle iflas eder, ya kedisini ya da çocuğunu boğar veya hayatını (şanslıysa) bir fabrikada ya da Bowery mahallesinde otlanarak sürdürürdü. Çünkü bu yolu seçen pek çok kişinin öğreneceği gibi, iflas da en az elmalı turta kadar Amerika'ya ait bir şeydir –özellikle bankalara ve kredi kartı şirketlerine olan borçların, bugün hiç olmadığı kadar yüksek olduğu düşünüldüğünde.

Dun&Bradstreet Danışmanlık Şirketi'nin "uzmanları" tarafından yapılan bir araştırmaya göre, işletmelerin yaşadığı başarısızlıkların çoğu "iş idaresi bilgisinin" eksikliğinden kaynaklanıyor. Ne var ki bu, Titanik'teki insanların yüzme bilmedikleri için boğulduklarını söylemeye benziyor. Hatırlarsanız, bu gemi batmıştı. Aynı şekilde, açılan on küçük işletmeden

19 1800'lü yılların ikinci yarısında yazdığı 120'den fazla kitapla yoksulluktan zenginliğe uzanan Amerikan rüyasının klasik temsillerini yaratmış olan Amerikalı yazar. Öyle ki, bu türden başarı öykülerine "Horatio Alger efsanesi" denir. *–çev.*

dokuzu, 10 yıl içinde batıyorsa, başarılı olma olasılığı, en iyi dönemlerde bile son derece küçük demektir. İyi bir işletmeciliğin, kendini kurtarmış birkaç girişimin başarısında etkili olmuş olacağı muhakkaktır, ancak bir o kadar etkili olmuş diğer şeyler; zenginlik, aşırı miktarda fazla mesai ve son olarak yalan söylemeye ve başka insanları (kişinin eşi ve çocukları da dahil olmak üzere) sömürmeye hazır olmaktır.

Küçük işletmeler, ideolojik olarak fırsat eşitliği fikrine hayat veren, demokratik kapitalizmin üzerinde yükseldiği ya da yıkıldığı temel bir mantığa uyumlu hale getirme işlevi olarak (19. yüzyıldaki "özgür topraklar" söyleminden ya da günümüzde yüksek öğrenime görece daha kolay ulaşılabilmesinden bile fazla) görev yapar. Bunu mümkün kılan ise, pek çok insanın zengin olmak için gerçekten bir şansı olduğuna inanması ve yaşadığı mevcut aksilikleri geçici görmesidir. Amerikalı çalışanların çoğunun, geri dönüşü olmayacak şekilde içinde yer aldıkları işçi sınıfına ait olduklarını kabul etmemelerine şaşırmamalı.

Sonuç olarak, kapitalizm binbir yolla aynı yalanı tekrar eder, durmaksızın "girişimci ruha" methiyeler düzer, medya şapkasından ardı ardına küçük işletmelerin, gerçekleşme olasılığı düşük başarı hikâyelerini çıkartır ve böylece bunun yalnızca yapılabileceğini değil, *sizin* de bunu yapabileceğinizi göstermiş olur.

‡ Herhangi bir tür sınavda, soruları cevaplayamadığınız zaman, suçun daima (ya da sadece) sizde olduğunu düşünmeyin. "Daha çok yanlışımın çıkmamasına şaşırdım. Sorular çok kafa karıştırıcıydı." İtalya Ulaştırma Bakanı Raffaele Costa, ülkenin Ulaştırma Bakanlığı'nda çalışan "uzmanlar" tarafından hazırlanmış olan yeni ehliyet sınavından çakınca böyle söylemişti.

Bir sınavda soru size anlaşılır gelmiyorsa, bunu hocaya –derhal– sormaktan çekinmeyin. Hatasını gören hoca, soruyu başka bir şekilde sorabilir. Bunu, soru aşırı derecede kafa karıştırıcı olmasa bile yapabilirsiniz, böylece cevap verirken elinizde daha fazla veri olur.

"Küreselleşme", kapitalizm için kullanılan farklı bir isimden başka bir şey değildir; ne var ki bu, kılıcını tamamen çekmiş ve artık dünya ölçeğinde hareket eden bir kapitalizmdir.

Önceden var olan kısıtlama ve engellerin kalktığı ya da kalkmakta olduğu, kendinden aşırı derecede emin, görünürde rakibi kalmamış olan ve uzlaşma ya da özür dileme gereği hissetmeyen bir kapitalizm.

Küreselleşme aşamasındaki kapitalizmin başlıca özellikleri arasında şunlar sayılabilir:

1) Serbest ticaret,
2) Sermayenin serbest dolaşımı,
3) Daha düşük emek maliyeti arayışıyla endüstrilerin ulusal sınırlar arasında kolayca yer değiştirmesi,
4) Finansal sermaye ile bunu temsil eden bankalar ve hazine bakanlıklarının, endüstriyel ve ticari sermaye ile bunları temsil eden kurumlar üzerindeki etkisinin artması,
5) Tüketimin patlamasında bir sıçrama tahtası olarak kullanılan şahsi borçlarda yaşanan dikkat çekici artış,
6) Ulusal ve uluslararası çapta gerçekleştirilen şirket birleşmelerinde yaşanan artış ve buna müteakiben emek gücünün hiç şaşmaksızın radikal bir şekilde yeniden yapılandırılarak küçültülmesi,
7) Borsada "finansal araçların" –ulusal para birimleri, sigortalar, borçlar, vadeli malların alım-satımı vs.– yatırımın ana hedefi olarak somut mal üretiminin yerine geçmesi ve borsayı tam bir kumarhaneye çevirmesi,
8) Reklamlar, halkla ilişkiler çalışmaları ve markaların kendileri hakkında bilgiler sunduğu "infotainment" türü yayınların hızlı akışı ve bu akışın eğitim dahil olmak üzere hayatın her alanına nüfuz etmesi,
9) Pek çok tam zamanlı işin, geçici ve yarı zamanlı işlere dönüşmesi, sözleşmeli ve taşeron işçiliğin yayılması,
10) Özellikle kâr etmeye yönelik bilginin, dünya üzerindeki yayılımının hızında önemli ölçüde yükseliş,
11) Şirketlerin, olabilecek en düşük seviyede vergilendirilmesi;

12) Emekçilere, tüketicilere ve çeşitli gruplara zarar veren iş pratikleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması,
13) Temel olarak vergilerin azaltılması, fakat aynı zamanda düşük ücretlerle çalışmaya gönüllü olacak emekçi sayısının artması için geçen yüzyılda gerçekleştirilmiş ekonomik refah ve güvence reformlarına saldırmak,
14) Önceden devlete ait olan kurum ve işlevlerin birçoğunun özelleştirilmesi (elbette polis ve ordu dışında),
15) Yönetici perspektifinden yorumlanan sayısal bir ölçüt olarak "hesap verebilirlik" uygulamasının, eğitim dahil toplumun tüm sektörlerine yayılması,
16) Toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin kapitalizm çağında görülmüş en yüksek noktaya ulaşmış olması,
17) Emekçi sınıfın bağımsız bütün araçlarının zayıflaması,
18) Ulusal devletin, (ve dolayısıyla demokratik kontrol sistemlerinin) kapitalistlerin, çok fazla devlet kontrolü bulunmasını hiçbir zaman istemediği alanlarda zayıflaması,
19) Bütün bu gelişmeler karşısında, hâlâ biraz tutuk bir şekilde gerçekleşen katılımımızı örgütlemek, propagandasını yapmak ve bu uğurda zor kullanmak amacıyla IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Davos Forumu (bkz. Birinci Bölüm) ve NATO gibi çeşitli uluslararası kurumların oluşturulması ve güçlendirilmesi.

Ah, bir de tabii:

20) Sınavlar, daha çok ve her yerde (Yetişmekte olan nesli oluşturulan yeni mevkilere hazırlamak, ancak bunun yanı sıra bunlara yerleştirildikten sonra sızlanmadan iş görmelerini de garanti altına almak için yapılan çok sayıda sınav).

Bir arada düşünüldüğünde bu gelişmeler –ki temelde hepsi birbirine bağlıdır–, kapitalizmin yeni bir evresini oluşturur. Bunların, bizi kapitalizmin ötesine geçirdiğini düşünmek sık yapılan ciddi bir hatadır. Zira bu değişimlerle birlikte toplumumuz, olsa olsa her bakımdan daha da kapitalist bir biçim

almıştır. Sonuçta, dünyanın giderek büyüyen bir kısmı şahısların mülkiyetinde toplanmakta, mevcut varlıklar giderek artan bir oranda ihtiyaçları karşılamak yerine kârı maksimize etmek için (ihtiyaçlar ancak kârı maksimize ettiği ölçüde karşılanmalıdır) kullanılmakta, giderek daha çok sayıda insan yaşamak için emek gücünü satmakta ve giderek daha çok şey, (somut şeylerin yanı sıra düşünsel şeyler) üzerine fiyat etiketi yapıştırılarak satın alınabilir hale getirilmektedir. Paranın ve buna bol miktarda sahip olanların gücü ve prestiji ise her zamankinden fazladır. Bu, kapitalizmin şiddetinde son sınır, yani küreselleşmedir. Bu da küreselleşmeyle ilişkilendirilen sorunların kapitalist sistemdeki köklerine inmeden –liberallerin isteği bu yönde olsa da– çözülemeyeceği anlamına gelir.

Marx'ın zamanından bu yana kapitalizm çok mu değişti? Evet, elbette. Peki Marx'ın analizi bugün için hâlâ önemli mi? Tam da bu değişikliklerden dolayı, her zamankinden daha önemli.

‡ Bir sınava hazırlanırken, *uyku* ne kadar önemlidir? *Journal of Cognitive Science* (Mart, 2000) tarafından yayınlanan bir araştırma, güzel bir uyku ile iyi bir hafıza arasında açık bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, en yüksek sonuçları alan öğrencilerin, gece sekiz saat uyuduğu görülmüştür. Ayrıca, daha çok uyuyan öğrenciler, daha az uyuyanlara kıyasla öğrendikleri bilgi ve becerileri daha uzun süre hatırlayabilmektedir. Söz konusu çalışmayı yürüten Harvard profesörü Robert Stickgold, şunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir: "Harvard'da lisans öğrencisi olan birinin ertesi gün yapılacak bir sınavda ne kadar başarılı olacağını belirleyen şey, hangi hazırlık kursuna gittiği, SAT puanı ya da ne kadar sıkı çalıştığı değildir. Bunların hepsi bir tarafa bırakılırsa, başarı esas gece ne kadar iyi bir uyku uyunduğuna bağlıdır."

Bu, elbette öğrencinin sınavda sorulacak bilgileri daha önce okumuş ya da dinlemiş olduğu varsayımına dayalıdır; oysa sabahlamaların hemen hemen tamamı, daha önce bakmaya fırsat bulunamamış konulardaki eksikleri kapatmak için yapılır. Yine de Stickgold'un araştırması, sınavlardan önceki gece iyi bir uyku çekmenin, hazırlığın önemli bir parçası olduğunu göstermesi açısından önemlidir; bu ise –başka şeylerin yanı sıra– ilk defa yapacağınız okumaları sınavdan en az bir gün önce bitirmiş olmanız gerektiği anlamına gelmektedir. Sözlü sınavlarda ise, sabahlamak hayalet gibi görünmenize sebep olduğu gibi, aynı zamanda şevksiz ve tutuk bir performans sergilemenize yol açar. Üstelik, sağlığınız için de zararlıdır.

SEKİZ

✸

Newark'taki bir lisenin müdürü olan Joe Clark, okula huzur ve düzen getirince ülke çapında ün kazanmıştı. Müdürün bulduğu çözüm, sorun çıkaran herkesi okuldan atmaktı. Ancak tam da bu sebepten dolayı, bu kez de çevredeki suç oranı yükseldi; sonuçta sorun çıkaran bu çocuklar, işlerini dışarıda icra etmeye devam ediyorlardı. İşte, liberallerin bayıldığı bu türden çözümler, sorunlar karşısında sandalye kapmaca oynamaya benzer.

Liberaller, toplumsal sorunlarımızın pek çoğunu kavrayan ve bunlar için bir şeyler yapmayı yürekten isteyen insanlardır. Bu sorunların birbirinden bağımsız şekilde var olduğu fikriyle hareket ederek, her birini ayrı ayrı çözmenin mümkün olduğuna inanırlar. Ancak bunlar özünde birbiriyle ilişkiliyse, herhangi birini tek başına çözmek için verilecek uğraşların hepsi boşa çıkacak, hatta Joe Clark'ın durumunda olduğu gibi, sonuçta başka sorunları derinleştirecektir. Temel toplumsal sorunlarımızın birbirine bağlı olduğunu ve ancak bir arada çözülebileceğini kavramak, liberallikten radikal muhalifliğe giden yolu açar. (Bana aynen böyle oldu.) Bu sorunları bir arada çözmekse, bunların büyük çoğunluğunun temel sebebi olan toplumsal sistemin kendisinden, yani kapitalizmden kurtulmak anlamına gelir. Marksizm, bu sistemin nasıl ortaya çıktığını ve nasıl oluştuğunu açıklayarak bu tür muhalif bir kavra-

yışın eksikliğini tamamlar ve köklü bir değişim yaratmak için bir strateji oluşturmamıza yardımcı olur.

"Liberal, sokakta bir dilenci görünce sistemin düzgün çalışmadığını söyler; Marksist ise gayet düzgün çalıştığını." –Bill Livant

‡ Yazılı sınavlarda süre yetmezse, bitiremeyeceğiniz kısmın ana hatlarını belirten kısa bir taslak yazın. Bu sizin cevabı bildiğinizi ve süreniz daha uzun olsa yazabileceğiniz şeyleri göstermek için yeterli olacaktır. Ayrıca böyle bir taslak, sınav notunu verirken, tamamlamış olduğunuz cevapları daha çok dikkate almak konusunda pek çok hocayı kolayca ikna edecektir.

Muhafazakârlar mı? En azından ABD'de, bu kişiler toplumsal sorunların kurbanlarını, çektiklerinden dolayı suçlamakla o kadar meşgullerdir ki, böyle sorunların varlığını dahi kavramakta zorluk yaşarlar. Muhafazakârlar da kendi aralarında gruplara ayrılır: Maddi açıdan epeyce rahat olup bu rahatlığa sahip olmayanların çıkardığı patırtıyla keyiflerinin kaçmasını istemeyenler, maddi açıdan son derece güvencesiz olup sosyal basamaklarda kendilerinin hemen altında bulunanların yaratabileceği rekabetten korkanlar, farklı ya da yeni olan her şeye ve herkese karşı nefret ve önyargıyla yaklaşanlar. Amerika'daki muhafazakârların geneli, mevcut koşulları muhafaza etmekten ziyade, zamanda geri giderek, memnuniyetsiz olanların acılarını sessizce yaşadığı "eski güzel günlerin" fazlasıyla idealize edilmiş ve yalnızca hayallerde yaşayan bir versiyonuna dönmek isterler. Dolayısıyla, "gerici" tabiri bunlar için çok daha uygundur.

Peki, küçülmüş bir devlet, azaltılmış vergiler, bireysel sorumluluk ve aile değerleri gibi muhafazakâr idealler ne işe yarar? Evet, muhafazakârlar bunlar hakkında çok konuşur, ama söylediklerinin çoğu, başka ayıpları örtmesi istenen birer

kılıftan ve seçim programını hazırlayan halka ilişkiler şirketinin bir araya getirdiği bir sürü vaazdan ibarettir. Kendi çıkarlarına hizmet ettiği takdirde, güya "muhafazakâr" denen bu insanların, devletin büyümesine karşı çıktığı ya da devlet desteğini geri çevirdiği pek az görülür. Toplumumuzdaki en büyük "sosyal yardım kraliçeleri"[20] zenginlerdir ve bunların çoğu, yardım çeklerini; devlet sübvansiyonu olarak vergiden düşülebilecek kalemler ve garantili fiyatlar vb. biçiminde geri alan muhafazakârlardan oluşur. Devasa miktardaki ulusal borcumuz, bize Reagan döneminin muhafazakâr hükümetinden kalmıştır. Peki ya aile değerleri? Kapitalist medyadan dahi görebildiğimiz üzere, muhafazakâr aileler diğerlerinden daha iyi falan değildir. Dolayısıyla, muhafazakârlığın özü söylediklerinde değil, yaptıklarında ve bu yaptıklarının sebeplerinde aranmalıdır. Yaptıkları ise, her halükârda sahip oldukları güç ile maddi ayrıcalıkları; bencillik, güvensizlik ve önyargının birleşmesinden beslenen her türlü yolla –istediklerini olduğundan farklı göstermek de buna dahil– savunabilmektir.

‡ Tüm sınav türlerinde, soru bir metin ile birlikte verilerek, önce metnin okunması söyleniyorsa, genellikle bunu dikkate almayarak hızlıca bile olsa önce soruyu okumak daha akıllıca olur. Bu sayede metnin içindeki soruyla pek ilgisi olmayan noktalara takılmamış olursunuz. Bu durumda, elbette, metni okumayı bitirdikten sonra soruyu bir kez de daha yavaş olmak üzere tekrar okumanız gerekir.

20 Kişiyi dolandırıcılık ya da suiistimal yoluyla çok fazla devlet yardımı almakla suçlayan, Amerika'da özellikle kadınlar için kullanılan aşağılayıcı bir tabir. *–çev.*

Kapitalistler nasıl insanlardır? Neredeyse hiçbir şeyde anlaşamayan Marx ve Luther, bu konuda bire bir aynı şeyleri söylerler. Marx'a göre, "Sınai harem ağası, yani üretici, efendisini adice pohpohlamakta ve kendisine hayrı dokunsun diye onun körelmiş zevklerini beslemek adına en rezil yollara başvur-

makta dünyanın bütün harem ağalarını geride bırakır; üstelik 'iyi' bir Hristiyan olarak pek sevdiği komşusunun cebinden birkaç kuruş koparabilmek için yapar bunu. Sınai harem ağası, insanın en kokuşmuş heveslerine adamıştır kendini, ona kendi ihtiyaçlarını pazarlayan bir pezevengi oynar, ondaki en hasta istekleri uyandırır, her bir zayıflığı için pusuya yatmıştır. Böylece, daha sonra bu aşk hizmetlerinden dolayı para talep edebilecektir."

Luther ise der ki; işadamları "karabiber, zencefil ve safran gibi malları, ağırlığı artsın diye nemli depo ve kilerlerde saklamayı öğrenmiştir... Aynı şekilde, yanlış ölçüm, sayım ya da tartım yoluyla haksız kazanç sağlayamayacakları hiçbir ticari mal yoktur. Yapay renkler üretirler, en üste ve en alta güzel şeyleri koyup çirkinleri ortaya doldururlar; hilelerinin kesinlikle sonu yoktur ve bu numaraları çok iyi bildikleri için hiçbir tüccar, diğerine güvenmez."

Peki kapitalist sistemi yaratan kapitalistler midir, yoksa sistem mi kapitalistlerin bu şekilde davranmasına yol açar? İktisatçı Howard Sherman, bu kilit soruyu kavramamıza yardımcı olmak için küçük bir hikâye yazmıştır:

"Diyelim ki bir ev sahibi, yoksul bir kiracısına iyilik edip ondan kira almamaya karar verdi. Ev sahibi evin kredisini ödeyemeyecek ve banka eve el koyacaktır. Varsayalım ki krediye sahip olan bankanın direktörü, iyi kalpli ev sahibine iyilik edip onu mağdur etmemeye karar verdi. Bu durumda kâr düşecek ve banka direktörü görevinden alınacaktır. Hayal gücümüzü sınırlarına dek zorlayarak yine varsayalım ki, bu kez banka hissedarları, banka direktörüne iyilik edip onu kovmamaya karar verdiler. Sonunda banka iflas edecek, yeni bir banka krediye el koyacak ve iyi kalpli insanların tümünü işten atacaktır."

Görünen o ki, sorun güce sahip olan insanların açgözlü ve kalpsiz olması değildir, bazıları gerçekten böyle olsa da esas

sorun, oyunu oynadıkları –hepimizin oynamaya zorlandığı– kuralların, ahlakın çürümesini ödüllendirip iyiliği cezalandırmasıdır. Değiştirilmesi gereken, kârı maksimize etme buyruğunun verildiği kurallardır (Bunların kökleri ise, kendiliğinden yayılan bir değer ya da zenginlik olarak sermayenin doğasında yatar). Ancak yine de uyanık olmalıyız. Çünkü bunlardan çıkar sağlayan kapitalist sınıfın gücü elinden alınmadıkça, kuralları değiştirmemiz de mümkün olmayacaktır.

‡ Bir sınava çalışırken önemli bilgileri ezberlemek. Bunun için yüzde yüz garantili bir yöntem bulunmasa da şimdi yazacaklarımın bir bileşimi işinize yarayabilir:

1) Bilgileri, gerekirse özet halinde ve tercihen kendi sözcüklerinizle birkaç kez tekrarlayarak yazmak.

2) Bunları, bir başkasına ya da kendinize yüksek sesle okumak.

3) Bilgileri kâğıda bakmadan söylemeye çalışmak ve başarılı oluncaya dek denemeyi sürdürmek.

4) Bilgilerin, içinde yer aldığı bağlam, sorun ya da tartışmayla ilişkisini kurmak (Bu, belki de tüm adımlar içinde en önemlisidir).

5) Bilgiler karmaşıksa, bunlar arasındaki bağlantıları zihninizde kurarken her birini yakından tanıdığınız bir yapı (ev gibi) ya da sistemin (insan bedeni gibi) bir parçasıyla özdeşleştirmek.

6) Bilgilerin içinde ya da bunları çağrıştıracak başka bir şeyde, bellemesi daha kolay olan ve ihtiyacınız olduğunda bilgileri size hatırlatacak bir ya da birkaç parola, hatta belki bir sayı belirlemek.

Dönem boyunca birkaç kere gözden geçirilmiş bilgilerin, son gece sabahlayarak öğrenilenlerden daha kolay hatırlanacağını belirtmekte fayda var. Ayrıca yüksek sesle çalan müziğin,

bir-iki bira içmenin, birazcık ot tüttürmenin ya da gece ayakta kalmanın hatırlamanıza yardımcı olacağı fikrine kapıldıysanız, bunu hemen unutun. Bütün bunlara ek olarak, yoğun düşünce gerektiren derslerde öğrencilerin, zamanlarının çoğunu salt bilgileri ezberlemek için harcayıp, bunları çıkabilecek sorularda kullanacak şekilde yorumlamayı göz ardı ettikleri şeklindeki izlenimimi de paylaşmak istiyorum.

Diğer derslerinizde ise –ne yazık ki bunlar muhtemelen aldığınız derslerin çoğunluğunu oluşturuyor–, temel olan ve hocanızın özellikle üstünde durduğu bilgileri ezberlemeyi ihmal etmeyin.

1947'den bu yana dünyada silahlar için toplam 15 trilyon, yani 15.000 milyar dolar harcandı. Bunun yaklaşık yarısı ABD'ye, dörtte biri SSCB ile Rusya'ya ve kalan dörtte biri de dünyanın geri kalanına ait. Sayının büyüklüğü hakkında bir fikir vermek gerekirse, bunun yarısının (ya da ABD tarafından harcanan kısmının), Üçüncü Dünya'nın tamamını Fransa düzeyinde, hem de asgari bir kirlenme oranıyla sanayileştirebilmek için yeterli olacağı tahmin ediliyor. Dünyamızın, fakirliği, okuma-yazma eksikliğini ve birçok hastalık türünü ortadan kaldıracak kadar zengin olmadığını kim söylemiş? Sorun, yalnızca son elli yıldır bizi yönetenlerin, kitlesel imha silahları üretmekle ve silah üreticilerinin kârını maksimize etmekle daha çok ilgilenmesidir. Bunların yerine, farklı öncelikleri olan başka yöneticiler koysak, neler yapabileceğimizi bir düşünün.

‡ Yazılı sınavların başında, önce durup cevaplarınızın birer taslağını çıkarın (Bir saatlik sınavda bu işe on dakika ayırmak sorun olmaz). Bu taslağın içinde, mümkünse giriş ve sonuç kısmınız, birbirine bağlamayı düşündüğünüz temel tespitleriniz/argümanlarınız ve değinebileceğiniz düşünürlerin bir listesi olmalı. Taslağın ne kadar ayrıntılı olması

gerektiği, öğrenciden öğrenciye değişir. Adını hatırlayamadığım biri, yazmanın "tam olarak ifade edilemeyene doğru hücum" olduğunu söylemişti. Çoğu kez bir şeyi tam olarak nasıl söyleyeceğimizi, ancak söylerken buluruz. Bu yüzden cevabı yazmaya başlamadan tam bir taslak çıkaramıyorsanız bunu dert etmeyin ve ayrıca yazarken düşünceleriniz başka bir yöne doğru evrilirse kendinizi taslağınıza bağlı kalmak zorunda da hissetmeyin.

Şu sözü kim söylemiştir: "Güzel şeylerin çoğu emekle üretiliyorsa, bunlar üzerinde hak sahibi olanın, üretimde emeği geçenler olması gerekir. Oysa dünyanın görüp geçirdiği çağlar boyunca hep birileri emek sarf etmiş, birileri de hiçbir emeği olmadan meyvelerin büyük kısmını yalayıp yutmuştur. Bu yanlıştır ve böyle sürmemelidir. Her emekçinin, emeğinin tam ya da en azından mümkün olduğunca yakın bir karşılığını almasını sağlamak, bütün iyi hükümetlere yaraşacak olan hedeftir."

Eğer bu sözleri emek değer kuramına benzetip Karl Marx dediyseniz, yanıldınız. Marx'ın teorisine benzemediği için değil, gerçekten benziyor. Ama bunları söyleyen 16. ABD Başkanı Abraham Lincoln'dür (1847'deki bir konuşmasından alınmıştır). Şaşırabilirsiniz, fakat şunu söyleyen de odur: "Bu kapitalistler, halkın kanını emmek için genellikle uyum içinde ve bir arada hareket ederler." (1837)[21]

‡ Cevapları evde yazılan (*take-home*) sınavlar: Hocalar bazen size sınav sorularını verip, ki bu genellikle bir yazılı sınav olur, bir hafta gibi bir süre içinde cevapları teslim etmenizi isterler. Soruları alır almaz taslağınızı ve hatta mümkünse cevabın bir müsveddesini yazarsanız verilen sürenin çoğunu yazdıklarınızın doğruluğu üzerine düşünmeye ayırabilirsi-

21 Gerçi Lincoln, bu sözleri sarf ettiği tarihlerde –ikisinde de– henüz başkan olmamıştı. *–çev.*

niz. Bazı konularda düşüncelerimizin en iyi meyvelerini vermesi günler alabilir. Bu, bazen ilk fikirlerimizi geliştirmekle olur, bazen de bunları değiştirerek. Benim deneyimim, bu kitap da dahil olmak üzere, ne yazarsam yazayım hep böyle oldu.

Evde yapılan sınavlar genellikle diğerlerinden daha zor olur, çünkü öğrencilerin bunlar üzerinde harcayacağı zamanı kısıtlamak mümkün değildir. Bu da daha uzun ve ayrıntılı cevaplar anlamına gelir ve bunun en azından bir kısmı, rekabetten kaynaklanır. Çünkü ortada daima şu ya da bu şekilde bir çan eğrisi bulunur. Hocaların, sınıfın genel düzeyinden ve bundan daha az miktarda da olsa okudukları en iyi ve en kötü sınav kâğıdından etkilenmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla sınıf arkadaşlarınızın her zamankinden daha iyi performans göstereceğini bildiğiniz zaman, ki evde yapılan sınavlarda söz konusu olan durum hep budur, sizin de her zamankinden daha özenli bir kâğıt vermeniz önem kazanır. Bu yüzden, hocanızın bu tür sınavlar üzerinde harcamanızı öğütlediği zamanı yarısı kadar artırmak akıllıca olacaktır.

Şu sözleri kim söylemiştir: "Biz ne tür sebepler öne sürersek sürelim, asla unutmamamız gerekir ki sıradan insan davranışını belirleyen şey, ekonomik motivasyondur... İş dünyası, diğer bütün ilişkilerin, en çok da siyasi ilişkilerin zeminini oluşturur." Bunları yaygın olarak kullanılan adıyla ekonomik determinizme (Marx'ın kendisi bu tabiri asla kullanmamıştır) benzeterek Karl Marx dediyseniz, yine yanıldınız. Marx'ın görüşlerine benzemediği için değil; çünkü sahiden de benziyor. Ancak bunu söyleyen, ünlü Wilson İlkeleri'nin isim babası, 28. ABD Başkanı Woodrow Wilson'dur. Şunu söyleyenin de aynı insan olduğunu öğrenmek sizi yine şaşırtabilir: "Gerçek şu ki, hepimiz büyük ve kalpsiz bir ekonomik sistemin içine kısılıp kalmış durumdayız."

‡ Sınav notları: Aldığınız bir nota itiraz etmenin bir karşılığı olur mu? Elbette; ama bu hocaya ve itiraz sebebinize (ya da normalde yapabileceğinizden daha kötü olan performansınız için gösterdiğiniz mazerete) bağlıdır. Eğer herhangi bir sebepten ötürü notunuzun, olması gerekenden düşük olduğunu düşünüyorsanız, bunu hocaya belirtmekte tereddüt etmeyin. Ama bunu yaparken mümkün olduğunca inatçı olmayan bir tavır takınmaya çalışın. Hiçbir hoca, emir gibi algıladığı bir şeyin karşısında boyun eğmek ya da hakaret saydığı çıkışlara olumlu yaklaşmak istemez.

Hocalar verdikleri notu değiştirmeye açık olduklarını göstermekten hoşlanmazlar, çünkü bunun karşılığında bir yığın itiraz arasında boğulacaklarından korkarlar. Sınıfta söyledikleri şeyleri, bu hususta son sözleri olarak kabul etmeyin. İstisnalar her zaman olur ve bu siz de olabilirsiniz. Şimdiye dek, öğrencilerin itirazlarını dinledikten sonra pek çok notu değiştirdiğim olmuştur ve sonuç hiçbir zaman daha düşük bir not olmadı.

Şu sözü kim söylemiştir: "Ordu ve sanayi iş birliğinin, maksatlı olsun ya da olmasın, devletin kurumlarında haksız bir nüfuz elde etmesine karşı tetikte olmalıyız. Yanlış güçlerin felakete yol açacak şekilde yükselme potansiyeli vardır ve sürecektir." Bu pek Marx'a benzemiyor, ama bir şekilde sol muhalefete ait gibi duruyor, değil mi? Ama bu sözlerin sahibi, 34. ABD Başkanı ve eski ordu generali Dwight Eisenhower'dir. (1961'deki veda konuşmasından)

Ne oluyor yani? Nasıl olur da bütün bu başkanlar (ki başka başkanlar da sayabilirdim) bu kadar solcu, hatta Marksist görüşler taşıyabilir? Demek oluyor ki, ne kadar muhafazakâr olursa olsun, herkesin, birtakım sorunların köküne inerek toplumumuzun gerçekte nasıl işlediğini gösteren sol eğilimli bazı fikir ve görüşleri bulunuyor. Bazı sorunların kökenine dair

kanıtlar, o kadar kuvvetli ki... Ancak –işin püf noktası tam da burada– bu fikirler, yalıtılmış olarak bir başlarına kalıyor. Belli bir düzenek içinde büyük resmi oluşturacak şekilde diğer muhalif fikirlere bağlanmıyorlar. Etrafları yüzeysel görüşlerle sarılı biçimde öylece havada asılı duruyorlar ve sonuç olarak, kişinin genel kavrayışı ve hareketleri üzerinde hiçbir zaman ciddi etkileri olmuyor. Örneğin, adı geçen başkanların hiçbirisi, bu tekil sol fikirlerine dayanarak solcu bir adım atmamıştır. Belli ki bize gereken, fikirleri birbirine bağlayarak bir model oluşturmak, bir fikrin nasıl diğerlerine yol açıp neden olduğunu ve aynı zamanda diğerlerinin bir parçası haline geldiğini görmek. Bu model, toplumumuzun işleyişi için koyulan sınırları temsil ederek onun yapısının anlaşılır hale gelmesini ve günlük hayatlarımızı teşkil eden, görünürde birbirinden kopuk birçok olaya ilişkin daha derin bir kavrayışı mümkün kılacaktır.

Marx'ın temel katkısı, bu modeli görünür kılmak olmuştur. Bu çalışmada kendisine verilen ayrıcalıklı konumun ve çıplak gerçekleri ortaya koymaktan ziyade bu bağlantıların üzerindeki örtüleri kaldırmaya odaklanmamın sebebi de budur. *Statükodan* memnun olmayanların, bu modeli kavradıkları an, değiştirmek için harekete geçmekle kalmayıp aynı zamanda nasıl yapmaları gerektiğini de iyi bileceklerinden korkan düzen savunucularının, bu bağlantıları bulanıklaştırmak, maskelemek ve inkâr etmek (ve aynı zamanda Marx'ı reddetmek) için bu kadar çok uğraşması da, yine bundan kaynaklanır.

‡ Aslında savaş kıyafetleri giyip, üstüne bir de kask takmanız gerek, çünkü –herhalde şimdiye dek anlamış olacağınız üzere– okul gerçekten bir muharebe alanıdır ve bu savaşta kılıç ya da tüfek kullanarak yapılabilecek bir şey yoktur. Siz zavallı öğrencilerse, bu savaşa –tıpış tıpış– katılmakla kalmaz, aynı zamanda pek çok çarpışmanın sebebi ve karşıt güçlerin

uğruna çekiştiği büyük ödülün ta kendisi olursunuz. Okulda başınıza gelen her şey, sizi şu ya da bu yola çekmek üzere yapılmış bir komplodur. Hiç kimse ya da hiçbir şey tarafsız değildir ve şimdilik –epey de uzun bir süredir– hâkim tepelerin hepsi, sizi yoğurup müstakbel işvereniniz için uysal işçilere dönüştürmek isteyenlerce tutulmuştur. Ders programınızı *onların* ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilerle donatılmış, ufku dar zorunlu derslerle doldurarak; bunları öğretmesi için sorun çıkarmayacak hocalar işe alarak, biat etmeyi ödüllendirip muhalefeti cezalandırarak ve adına sınav dedikleri bilgi yarışmalarını birbiri ardına dizerek, sizi oyalamak için sahip oldukları tüm gücü kullanırlar.

Yine de üniversite tartışmalı bir alandır. Çünkü tüm bunların eğitiminize katkısı olsun diye yapıldığına sizi ikna etmek için, yönetenlerimizin arada bir bazı muhalif seslerin duyulmasına izin vermesi gerekir. Bu ise, tartışmaya açık bir ortam olduğu izlenimini yaratır. Aksi takdirde üniversiteyi İncil okullarından biriyle karıştırabilir ve bizi yönetenlerin sadece bilmenizi değil aynı zamanda inanmanızı da istediği öğrendiğiniz tüm bu şeylere karşı sağlıksız bir şüphecilik geliştirebilirsiniz. Adil olmak gerekirse, bunların karşısında akademik özgürlüğe gerçekten kıymet veren ve hatta muhaliflerin yarattığı entelektüel meydan okumadan keyif alan insanlar da vardır. Yine de genele baktığımızda, akademideki muhalifler, gerçekte sırf burada öğretilen değersiz yığını meşrulaştırıp sizi daha güzel kandırmak için hoş görülmektedir.

Diğer taraftan, biz muhaliflerse payımıza düşen bu küçücük alan ve süreyi onları utandıracak sorular ileri sürmek ve mümkünse alışılmışın dışında cevaplar sunmak için kullanırız. Bu, adil bir dövüş değildir elbette, çünkü büyük silahlar üniversitelerimizi idare edenlerin elindedir; ama öğrenciler, mezun olduktan sonra giymek zorunda kalacakları ayakka-

bıların, yürümeyi zorlaştıracak kadar dar olduğu gerçeğini daha ne kadar görmezden gelebilir ki? Üstelik kapitalizmde hayat böyle sürdükçe, ayakkabı gittikçe daha çok sıkacaktır. Ayakkabısını değiştirmek isteyen?

DOKUZ

✹

‡ Zamanında birisi, sınavları, öğretmenin ağzından çıkıp öğrencinin beynine hiç uğramadan doğruca eline geçen bir şey olarak tanımlamıştı. Sizce bu kuru bir iftira mı? Böyle olduğunu söyleyebilmek isterdim. Ancak şu hikâyeye kulak vermek gerekmiyor mu?

İnsanların kolayca ikna edilen varlıklar olduğunu herkes bilir, ama pek az kişi bu genellemeye kendisini de dahil edecektir. Öğrencilere, karşılarındaki otoriteye farkında olduklarından çok daha fazla boyun eğdiklerini göstermek amacıyla, lisans düzeyinde verdiğim Siyaset Teorileri Tarihi'nin açılışını genellikle absürt bir dersle yaparım. Yeni ve zor bir konuyu ne kadar iyi anlayabildiklerini ölçmek istediğimi söyleyerek, ilk yirmi dakika boyunca heyecan verici bir yenilik olan "Orantısal Siyaset Teorisi" üzerine bazı şeyler anlatırım. Sonrasında ise, sınıftan on beş dakika içinde şu soruya cevap vermesini isterim: "Orantısal Siyaset Teorisi nedir ve siz bu teori hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Detaylarına fazla girmeden, "OST"nin, "Politika, politik aklın mantık bilimidir," prensibine dayalı olduğunu ve buradan hareketle her düşünürün harf ve sayılardan oluşan bir kombinasyonla temsil edilebileceğini iddia ettiğini söylemekle yetineceğim. Buna göre, Locke'la Rousseau'yu toplayarak Marx'a, Platon'dan Aristo'yu çıkararak Mill'e ulaşmak mümkündür.

Öğrencilerin kâğıtlarını topladıktan sonra, içlerinde söylediklerimin saçma olduğunu yazan biri olup olmadığını sorarım. Sahiden de birkaç el kalkar, ama geri kalanından hiçbir ses çıkmaz. Öğrencilerin yüzde 90'ı, açıklamamdan dolayı şoka girmiş olur. Bazı sinirli gülüşmeler olur, birkaç öğrenci ise epey öfkelenir. Bütün bunlara verdiğim karşılık, duyduğumuz (ya da okuduğumuz) şeylere daima eleştirel bir gözle bakmanın ne kadar önemli olduğunu belirtmek olur –yoksa bakın neler oluyor! Üstelik, bunun sırf "otoritenin" ağzından çıktı diye saçma sapan sözleri doğru kabul ettikleri ilk olay olduğu ne belli? Başka öğretmenler, haber sunucuları ya da muhabirler, politikacılar, rahip/papaz/haham/imamlar ve hatta anne babalarıyla bile aynı şeyi yaşamış olabilirler mi acaba? Bu olayda ben, en azından saçma konuştuğumu itiraf etmiş oluyorum, peki ya diğerleri? Ayrıca, öğrenciler bunu nasıl ayırt edecek? Şunu da eklemem gerekir ki, onların yerinde ben olsaydım, epey korkardım; çünkü kafaları, gereğinden fazla saygı besledikleri insanların söylediği saçmalıklarla dolu.

Açıklamamın ardından, sınıfta kişilerin mazeretlerini dinlediğimiz ve toplumsal ilişki biçimlerindeki hangi şeyin, eleştirel ruhlarını bu kadar köreltmiş olabileceğini anlamaya yönelik hararetli bir tartışma yapılır. Sonra onlara bir daha hiçbir zaman saçma sapan şeyler söylemeyeceğime dair söz veririm, ancak sözümü tutup tutmadığıma ilişkin beni yargılayabilecek olan –kendilerine söylenenlerin mantıklı olması konusunda ısrarcı olmayı sürdürerek– sadece onlar olacaktır. Dersin ilerleyen aşamalarında sundukları ödevlerdeki ve sınavlardaki hataları düzeltirken, öğrencinin kendi düşüncelerini savunabildiğini gösteren ufacık bir işareti bile görmezden gelmem; benim söylediklerimi tekrar etmektense ileri sürdüğüm argümanlara karşı çıkanlara –bunları bildiklerini varsayarak– daha yüksek not vermem de buna dahildir.

Bu hikâyeden yola çıkarak, *sizin*, kendi hocalarınızın derslerinde yaptığınız ödevler ve girdiğiniz sınavlara ilişkin nasıl dersler çıkarılabilir? Sanırım her şey, sizin düşünmenizi, gerçekten düşünmeyi kastediyorum, ne kadar istediklerine bağlı. Eh, peki, hocanız, bu sıralar eleştirel düşünceye önem verdiğini gösteren ne söyledi ya da yaptı? Eğer hiçbir şey yapmadıysa, dikkatli olmanızda yarar var.

19. yüzyılın ortalarına kadar kadın ölümlerinin en büyük sebebi, çocuk doğururken yakalandıkları loğusa hummasıydı. Enfeksiyonun sebebi ise, doğumu gerçekleştirmeden önce ellerini yıkamayan doktorlardı. Macar bir doktor olan Philip Semelweiss, bu iki koşul arasında bağlantı kuran ilk kişiydi. Onun uyarısı üzerine, çalıştığı hastanedeki asistanlar ellerini yıkamaya başladığı zaman, loğusa humması vakaları neredeyse tamamen ortadan kalktı. Topladığı kanıtlar kesin gibi görünüyordu. Fakat ne yazık ki Louis Pasteur'un mikrop teorisini geliştirmesine henüz on yıllar vardı, bu ise Semelweiss'ın haklı olduğu halde neden haklı olduğunu açıklayamamasına sebep oluyordu. Çünkü bulduğu olguları anlamlı bir şekilde ifade etmesini sağlayacak bir teori yoktu. Bunun sonucunda, tüm bir tıp kurumu, topladığı tüm kanıtlara –istatistik kanıtlar da buna dahil– rağmen Semelweiss'ın hayat kurtarıcı keşfini ciddiye almadı. Duyduklarına inanmadılar, çünkü bunu yerleştirebilecekleri teorik bir çerçeve yoktu. Teorinin önemi, işte bu kadar büyüktür.

Toplumumuzda pek çok insan; azınlığın artan serveti ile çoğunluğun büyüyen sefaleti, kapitalist sınıfın çıkarlarıyla devletin eylemleri, para sahibi olmakla özgür olmak ve fakir olmakla güçsüz olmak arasındaki bağlantıları fark etmektedir. Az önce gördüğümüz gibi, bu sezgiler, Marx'ın ya da Marksistlerin üzerine zimmetli değildir; bunlar Amerikan başkanlarında bile bulunabilir. Buna karşın, çoğu insan bu

gözlemleri pek ciddiye almaz. Gördüklerini anlamlandırmalarını sağlayacak bir teoriden yoksun oldukları için –yani nasıl bir önem atfedeceklerini bilemediklerinden– insanlar bunları görmeyi ya bırakır, ya gördükleri şeyi hemen unutur ya da bunun kendilerinde yarattığı kafa karışıklığına "paradoks" adını vererek onu yüceltir. Marksizm, tam da ihtiyaç duyulan teoriyi sağlar; peki, ama bu nasıl bir teoridir?

‡ Yazılı sınavlarda öğrencilere çoğunlukla seçmeleri için birkaç soru verilir: "Aşağıdaki 7 sorudan 4'ünü cevaplayınız." Soruların hepsini baştan seçmeniz gerekmez. Kararsızlıkların olması doğaldır; örneğin, son iki sorunuzun hangileri olacağını baştan seçemeyebilirsiniz. Bu sizi endişelendirmesin. Düşünce akışınızın en iyi seçimleri yapabilecek hale gelmesi için, belki de önden bir-iki soru cevaplamanız gerekiyordur.

Dr. Oliver Sacks, *Karısını Şapka Sanan Adam* adlı kitabında, beyni hasar gördüğü için şekillerin bütünlüğünü kavrama yeteneğini kaybeden bir hastasından bahseder. Hasta, karşısındaki şeyin özelliklerini gayet iyi görmekte, ancak bunları bir araya getirememektedir. Ve çoğu şey ancak kendisinden daha büyük bir şeyin parçası olarak anlam ifade ettiği için, bu adam hiçbir şeyin ne olduğunu anlayamamaktadır. Örneğin, yüzleri tanıyamamaktadır.

Sacks'ın ortaya çıkardığı bu rahatsızlık, kendisinin tahmin ettiğinden çok daha yaygındır, ancak çoğu insan için sebep, biyolojik ya psikolojik olmaktan öte, sosyolojik ve tarihîdir. Hepimizin, kapitalist sistemde sosyalleşirken edindiği deneyimler, bizi, hayatımıza giren ayrıntıları görmeye, ancak bunların birbirleriyle ilişkilenme biçimlerini ihmal ederek bu ilişkilerden çıkan daha büyük formları kaçırmaya meyilli hale getirir. Sosyal bilimler ise, önce insanlık bilgisini birbiriyle rekabet eden ve her birinin farklı bir dili olan uzmanlaşmış disiplinlere bölerek, sonra da niceliksel tekniklere verilen öne-

min bir parçası olan deneyimimizin, neredeyse sadece istatistiksel incelemeye müsaade eden küçük parçalarına odaklanarak, bu eğilimi desteklemiş olur.

Bu kitap, toplumumuzun, görmelerine engel olmak üzere eğitildiği "biçimlerle" doludur. Emekçi sınıf ile kapitalist sınıf, kapitalistlerin çıkarlarıyla hükümetin işleyişi ve yabancılaşma duygusuyla paranın gücü (buna geleceğiz) arasındaki bağlantılar, bunlardan yalnızca bazılarıdır. Bunların hepsinde, çoğu insan, parçaları oldukça net görebildiği halde, bağlantıları ve bu bağlantıların toplamından oluşan genel formu, yani kapitalizmi, yeterince açık şekilde göremez. Bu sebeple kapitalizm, sosyal bilimlerde neredeyse görünmezdir. Oysa, tıpkı Dr. Sacks'ın hastasında olduğu gibi, parçalara anlam ve değer katan şey, ancak bağlantılar ve bunun sonucunda doğan formun kendisidir. Bir anda tüm "paradoks" ve gizemler –örneğin artan zenginliğin göbeğinde büyüyen yoksulluk gibi– anlam kazanıverir. ("Kapitalizm tam da budur. Böyle görünür. Böyle çalışır.") Ancak toplumumuzu yöneten ve toplumla ilişkilenme biçimlerimizi (eğitiminiz de buna dahildir) belirleyenler, bu anlama vakıf olmamamızı tercih edecektir.

Bunun yöntemine gelince, tahrip etmeden birbirinden ayrılamayacak şeylerin –yüzlerce cephede tekrarlandığı gibi– bu şekilde birbirinden ayrılması, "diyalektik-karşıtı" düşüncenin temel özelliğidir. "Diyalektik" düşünce ise, nesne ve olayları, aralarındaki bağlantılar üzerinden kavrama amacıyla yapılan sürekli çabalara denir. Bu çabalar, önceleyen koşullar ve gelecekteki olasılıklarla olan bağlar kadar, halihazırda bunları nelerin etkilemekte olduğunu (ve bunların neleri etkilemekte olduğunu) da içerir. Diyalektiğin alet çantasını oluşturan ve başka türlü kafa karıştırıcı olabilecek (benim de bu kitabın okuyucularından uzak tutmaya çalıştığım) kavramlar –örneğin, "çelişki", "bütünlük", "soyutlama" vb.– bu bağlantıları

gruplayarak düşünmeyi kolaylaştırmak için yaratılmıştır. Pek çok insanın toplumu kavrayışının çok büyük bir parçasını teşkil eden bir sürü ıvır zıvır, paradoks, yarı-gerçek ve hatta düpedüz saçma olan şeyleri daha iyi anlamlandırabilmek için, genellikle, bizden gizlenen birçok gerçeği bilmek yetmez; bildiğimiz bu gerçekleri aynı zamanda daha diyalektik bir şekilde görebilmemiz gerekir.

‡ Doğru Yazım Kuralları

Steve Rubin[22]

1. Her zamirin bağlı olduğu bir öncül vardır, onlarla uyumlu olması gerekir.
2. Fiiller, özneye uygun olarak çekilmeliyiz.
3. Bağlaç olan "de"leri, "da"ları, "ki"leri soru eki olan "mi"leri ayırmayı ihmalmi ediyorsunuzki bende size bunu öğreteyim?
4. Olumsuz her belgisiz sıfatla kesinlikle olumsuz fiil kullanmayın.
5. Yan cümlecikler vardır. Onları bağlaçlar kullanarak temel cümleye bağlamak gerekir.
6. Türkçede kesme işaretlerinin nasıl kullanıldığına dikkat edin.
7. Yardımcı fiilleri ayırmaya dikkatedin.
8. Uzun cümlelerde okuyucuyu rahatlatmak için aralarda gerekli olan noktalama işaretlerini kullanmaya özen gösterin.
9. Bunu herkesle söylemeyin, ama ismin halleri çok önemlidir.
10. Yarım kalmış cümleler
11. Mektuplar ödevler haberler makaleler ve diğer yazı türlerinde virgüller bir dizi öğeyi birbirinden ayırmak için kullanılır.
12. Gerekli olmayan virgülleri, kullanmaktan kaçının.
13. Anlamı çok bilinmiyorsa kıslt. kullanmayın.
14. Eksik bir yazmadığınızı kontrol edin.

22 Türkçeye uygun olması amacıyla çevirmen tarafından bu listeyle oynanmıştır. *-çev.*

15. Bir şey yazılırken ihtiyaç olmayan çok fazla sayıda gereksiz sözcük kullanma alışkanlığı edinme yoluna gidilmemelidir.
16. 100 yıldır, 5 gün, 8. sınıf gibi kullanımlarda sayılar, metin içerisinde yazıyla yazılır.
17. Az ve öz konuşmak gerekirse, klişe kalıplardan vazgeçin.

Şimdi dürüst olalım. Her kuralın kendi uyarısı olan hatayı içerdiğini kaç numarada fark ettiniz? Eğer 5'ten yüksekse, durum iyi değil. 10'a kadar geldiyseniz, ya okuma ya da dil bilgisiyle ilgili yardım almalısınız. Eğer fark etmeden sonuna kadar geldiyseniz, belki de bu dilde bir şey yazmak için yeterli değilsinizdir. Bir başka seçenek ise; hocaların otoritesine o kadar fena saplanmışsınız ki, böyle hatalar yapabilecekleri aklınıza dahi gelmiyor. Bu, bir sürü öğrencinin benim verdiğim absürt derse kolayca kanmasına benziyor. Her iki durumda da, artık sorunun kaynağını bildiğinize göre, bunu düzeltmek için çalışmaya başlayabilirsiniz. Zaman zaman bu "iyi yazım" kurallarının çoğunun istisnası olabilir (bu kitabı okurken de görmüş olabileceğiniz gibi), ama istisnanın ne zaman kabul edilebilir olduğunu anlamak için, önce kuralı bilmeniz gerekir.

Dünyadan kopmuş ve yapayalnız olduğunuz, hiçbir yere ait olmadığınız, kimsenin sizi umursamadığı, dışarıda kalmış ve bu yüzden de etkisiz ya da güçsüz bir insan olduğunuz hissi altında eziliyor musunuz? Eğer öyleyse, asla yalnız değilsiniz. Bu durum, içinde yaşadığımız devrin en büyük muammasıdır, çünkü bu "normal sıkıntının" nereden kaynaklandığı, bir türlü anlaşılamamaktadır. Bir o kadar büyük diğer bir gizem kaynağı ise, paranın toplumumuzda sahip olduğu sıradışı güç ile pek çok insanın bu güce erişebilmek için neredeyse her şeyi yapmaya hazır ve istekli oluşudur.

Bu iki gizemli durum arasında bir ortaklık yok gibi görünse de, Marx ikisini de "yabancılaşma" adını verdiği sorunun

farklı boyutları olarak ele alır. Birçok psikolog ve sosyolog da bu terimi kullanır, ancak "yabancılaşmanın" anlamını bir tür psikolojik sıkıntıyla sınırlı olarak ele alırlar. Diğer taraftan, Marx için esas can alıcı nokta, bu hisleri yaşayan insanın genel durumu ve bilhassa paranın bunun üzerindeki etkisidir. Yabancılaşma konusunda ileri sürdüğü argümanlarda, toplumumuzdaki çalışma deneyiminin temelinde yatan dört ilişkiye odaklanmıştır:

1) Birey ile nasıl, hangi koşullar altında, hangi hızda ve nasıl bir maaş/ücret karşılığında yapılacağına, hatta yapılıp yapılmayacağına ve ne zaman başlayıp ne zaman biteceğine başkalarının karar verdiği üretim faaliyeti arasındaki ilişki,
2) Birey ile söz konusu bu faaliyetin ortaya çıkardığı ve başkalarının kontrolünde olup yine başkalarının amaçları doğrultusunda kullanılan ürün arasındaki ilişki (Bir şeyi üretmek, üreten elin sahibine bunu kullanma hakkı vermez),
3) Birey ile özellikle hem üretim faaliyetini hem de bunun ortaya çıkardığı ürünleri kontrol eden diğerleri arasındaki, iki tarafın da kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek eylemlerinin diğeri üzerindeki etkisini düşünmediği ilişki (Böylece karşılıklı ilgisizlik ve rekabet, insan etkileşiminin tipik bir özelliği haline gelir),
4) Birey ile türler, yani insan olmanın anlamı arasındaki ilişki.

Marx'a göre, birey ile "üretim faaliyeti", "ürünler" ve "çalışırken işbirliği içinde bulunulan diğer insanlar" arasındaki bağlar, insan doğasının temelini oluşturmaktadır. Bu çerçeve içindeki herhangi bir şeyin, kişinin kontrolünden çıkması durumunda gerçekleşen "bağları koparma", insanların birlikte büyüme ve gelişme potansiyelinden çok şey götürmekte ve onları insani bakımdan olumsuz etkilemektedir.

Marx'ın yabancılaşma üzerine sürdürdüğü tartışma üretime odaklansa da bu dört ilişki, insanların faaliyet ve ürünleri

(hizmet ve fikirler de dahil olmak üzere), bunları kendi özel çıkarlarını geliştirmek için kullanan başkalarının kontrolüne veren kapitalist hayatın farklı alanlarında da –eğitim, siyaset, kültür, bilim ve din– görülecektir. Örneğin; derslere gelmek, sınavlara girmek, harç ücreti ödemek vb. gibi eylemlerle tanımlanan bir grup olarak öğrencilerin; notlar, diplomalar, hocalar ve üniversitenin kendisi gibi bir dizi "ürün" üretmekte olduğu düşünülebilir. Bütün yapıyla bir üniversite olarak ilişki kuran, eylemler yoluyla orayı üniversiteye dönüştüren onlardır –ya da siz. Aksi halde, sıradan bir binadır sadece. Aynı şekilde, amfilerde dur durak bilmeden konuşan o kadın ya da adamı bir hocaya dönüştüren, yine sizin bunu kabul eden yaklaşımınızdır.

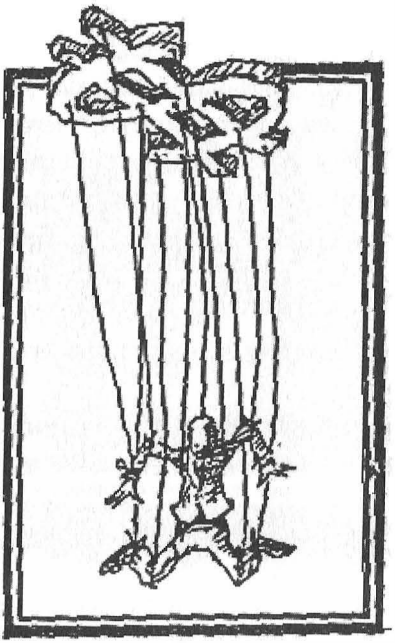
Bütün bu faaliyetler ve bunların ürünleri, üniversitelerimizin üst düzey idarecileriyle yönetim kurullarının kontrolü altındadır. Onlarsa üretilen bu değerleri ustalıkla kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanırken, öğrencilerin çıkarlarına karşı nispeten ilgisiz kalırlar. Bunun sonucunda, hayatlarının böylesine önemli bir kısmını kapsayan üniversite bağlamından tamamen koparılmış ve konu hakkında söyleyecek neredeyse hiçbir şeyi olmayan öğrenciler ortaya çıkar. Halbuki bu bağlam, onların öğrenci olarak ne oldukları kadar, insan olarak kim oldukları (Marx bunu geniş ölçekte insan tabiatının özellikleri olarak yorumlar) sorusunun da temel bir parçasıdır. Kapitalist evrende öğrenci olarak kimliklerini ortaya koyarken, insan olarak olumsuz etkilendikleri düşünülürse, pek çok öğrencinin kendini dünyadan kopuk, tek başına ve güçsüz hissetmesinde şaşıracak bir şey yoktur. Peki, paranın bu gizemli gücü nereden gelmektedir? Para, insanların ancak satmaya kâdir ve istekli oldukları şeyleri alabilir. Toplumumuzda neredeyse her şey buna dahildir, bunun sebebi, bizi dünyaya –ürettiğimiz ürünlere, bunları üreten faaliyete ve bunların üretiminde kullanılan kuvvet, muhakeme ve zeka nitelikle-

rine– bağlayan bağların çoğunun, yabancılaşmış eylemlerin çeşitli biçimleriyle birlikte budanmış olmasıdır. İnsanlar, sahip oldukları uzuvları ya da kim ve ne olduklarını tanımlayan bütünden ayrılamayacak parçalarını satmazlar. Dolayısıyla, örneğin, feodalizmde serfler –elbette onlar da ezilmenin farklı bir türünü yaşamıştır– emek güçlerini ya da emeklerinin sonucu olarak ortaya çıkan ürünü satmazlar. Hatta bunu akıllarından bile geçirmezler. Ancak insanlar, yukarıda anlatıldığı şekilde kendi niteliklerinden, koşullarından, faaliyet ve ürünlerinden yabancılaşma yoluyla koparıldıkça, dünyanın ve bu dünyadaki hayatlarımızın satılabilir hale gelmiş olan kısmı çoğalmış, bunun yanı sıra, bunu satın alacak olan paranın gücü de artmıştır.

Başka bir deyişle, para ancak insanların yabancılaşma sonucunda artık olmadıkları şeyleri satın alabilir. Marx'ın paradan "insanlığın yabancılaşmış yetenekleri" şeklinde bahsetmesi bundandır. Bir zamanlar sahip olup zaman içinde kaybettiğimiz yetenek ve nitelikler, artık paranın gizemli kılığı içinde karşımıza çıkar. Gücü, bizden alınan kendi gücümüzdür; gizemlileştirilmiş, bir "şeye" dönüştürülmüş, zenginlerin ve çıkarları bizimkine karşı olanların ellerinde bizim aleyhimize çevrilmiştir. Bu sebeple, *New Yorker* dergisindeki "Para, hayat karnesidir," yazılı karikatür, yalnızca kapitalizmde bazılarının, diğerlerinden daha iyi durumda olduğunu değil, aslında hepimizin oldukça kötü durumda olduğunu göstermektedir.

Kapitalizmin tarihi, yabancılaşmaları yüzünden insanların gitgide birbiriyle daha az ilişkili hale gelişlerinin, kendisini bir tür olarak diğer hayvanlardan ayırdığı için her şey üzerinde daha az kontrol sahibi oluşlarının ve yaşamak için ihtiyaç duyduğumuz şeylerin sürekli artan bir hızla başkalarının özel mülkü haline gelişinin hikâyesi olarak yazılabilir. (Şair Wordsworth'ün sözleriyle, "Şeyler eyerin üstünde oturur

ve dizgine koştukları insanlıktır.") Veya aynı tarih, bizimle benzer durumdaki insanların, yaşamak için ihtiyaç duyduğumuz ve artık üzerinde kontrolümüzün bulunmadığı şeyleri bize vermesini sağlayacak tek araç olarak paranın, bu yolla insanlar üzerinde nasıl daha önce hiç sahip olmadığı bir güç elde ettiğinin öyküsü olarak da anlatılabilir. Yani, başlangıçta bizi harekete geçiren iki gizem; insanların yalnızlaşma ve güçsüzlük duygusu ile paranın ve sıradışı gücün, aynı olgunun, başka bir deyişle kapitalist toplumdaki yabancılaşmış hayat sürecinin, iki yüzü olduğunu kavradığımız anda çözülmektedir.

‡ Sınavlara çalışmak. Hocanız nasıl bir sınav yapacak? Yalnızca onun söylediklerine bel bağlamayın. Dersi sizden önce almış olan öğrencilere sorun; hocanın bağlı olduğu bölüm ya da okuldaki bir birim tarafından yayınlanıyorsa, ders hakkındaki dönem sonu değerlendirmelerine bakın veya önceki yıllarda yapılmış sınavları bulmaya çalışın. Kâğıdı gördüğünüzde ne kadar az sürpriz yaşarsanız, sınavda iyi bir cevap kâğıdı verme olasılığınız o kadar artar.

Notlar ile para arasındaki ilişki nedir? Antik Yunan mitolojisinde Procrustes, hazırladığı yatakların, misafirlerinin boyuna mutlaka tam gelmesini isteyen bir hancıdır. Boyu kısa gelenlerin vücudu gerdirilir, uzun kalanların bacakları yatağın boyuna göre budanır. Hem

para hem de notlar, toplumumuzda Procrustes'in yataklarının işlevini görür. Para, birbirinden çok farklı olan şeyleri fiyat ekseninde kıyaslayabilmemizi sağlar. Notlar ise, birbirinden çok farklı olan insanları verilen bir sayıya ya da harfe göre kıyaslamamızı olanaklı kılar. Bir şeye parasal bir değer atfettiğimiz anda, bu şeyin diğer özellikleri daha az önem taşımaya ya da hepten görmezden gelinmeye başlar. Yine insanları "A", "B", "C" ya da "1", "2", "3" şeklinde gördüğümüz zaman, her birinin kendine has özellikleri de aynı şekilde kaybolur.

"Metalaşma" şeylerin birer fiyat edindiği sürece denir. Yemek, giymek, yaşamak vs. için yapılmış şeyler, pazara ulaşır ve bu andan itibaren büyük ölçüde fiyatı ekseninde değer görür. Notlar, öğrenme sürecinin metalaştırılması olarak düşünülebilir. Paranın, satın alabileceği farklı türdeki ürünlerin yerine geçmesi gibi, notlar da, farklı tür ve seviyedeki pek çok bilginin dublörlüğüne soyunur. Notlar, insanın yetenek ve başarılarının muazzam çeşitliliğini tek bir boyuta (sınavda sorulana) indirgedikten sonra değerlendirme yapılır ve sonunda öğrenciler, hocaların ve halkın gözü önündeki yerini alır. Birçok öğrencinin not kaygısının, tıpkı paraya duyulan açlık gibi, çılgınlık seviyesine ulaşmasında şaşıracak hiçbir şey yoktur.

Notların bu gücü elde edebilmesinin tek sebebi, –parada olduğu gibi– temsil ettiği faaliyetin bunlarla iştigal eden insanlardan koparılarak onların karşısına dikilmiş olmasıdır. Daha önce yabancılaşmadan bahsederken söylediğimiz gibi, öğrencilerin, aldığı eğitimin bir parçası olarak yaptığı her şey, üniversiteleri idare edenlerce kontrol edilmekte ve esas olarak onların yararına kullanılmaktadır. Böylece, eğitim almak gibi ortak bir çıkar etrafında toplanan bir grup olan öğrenciler, sınavlar yüzünden sınırlı miktardaki bir fayda uğruna rekabet eden yüzlerce tekil bireye bölünürler. Not verme işlemi ise, yalnızlaştırılmış bireyleri alıp en çok müstakbel işverenlerinin

çıkarlarına yarayacak yeni ve yapay gruplarda bir araya getirir ("A" seviyesindeki öğrenciler, çan eğrisinin altındaki öğrenciler, vs). Notlar, basit bir kontrol mekanizması olmanın ötesinde, akademik köleliğin işi tamamına erdirdiğinin bir işaretidir. Ezme-ezilme ilişkisinin, kollarına basılan damgaya olimpiyat madalyası muamelesi edercesine, bizzat kurbanlarının kendi elleriyle sürdürüldüğü bir biçimidir.

Saygılarımla, Karl Marx. "İsyanınızın bir sebebi olsun."

ON

✸

Kurbağalar üzerinde çalışan bir bilim adamı, günlüğüne şunları yazmış:

> "Birinci Gün: Kurbağanın arkasından yüksek ses çıkarınca 4 buçuk metre zıpladı. İkinci Gün: Kurbağanın arka ayaklarından birini hareketsiz hale getirdim ve dünkü sesi tekrarladım. Kurbağa yalnızca 1 metre yükseğe zıpladı. Üçüncü Gün: Kurbağanın arka ayaklarının ikisini de hareketsiz hale getirdim ve aynı sesi çıkardım. Kurbağa hiç zıplamadı. Sonuç: Kurbağanın iki ayağı da hareketsiz kalınca sağır oluyor."

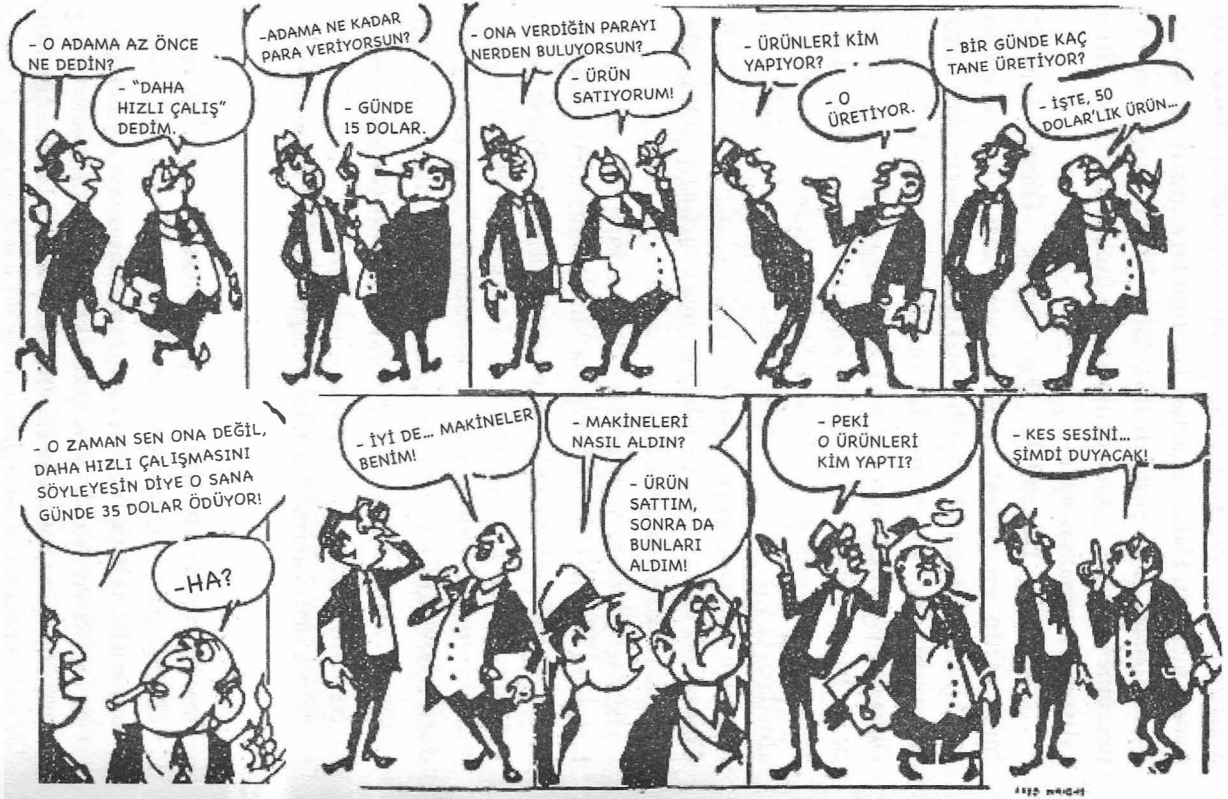
Sosyal bilimler, bizi yönetenlerin geceleri yataklarında huzurla uyuyabilmesi için birçok teknik geliştirmiştir; ama herhalde hiçbiri, öznel tepkilerin, hem devlet hem de iş dünyası tarafından destekleniyor olması sebebiyle bunların sebebini oluşturan nesnel koşulların yerine geçirilmesi kadar kıymet görmez. Zira bu sayede kapitalizm, ipin ucundan çabucak kurtuluverir. Bütün dikkatler, bizim acı çeken vatandaşlar olarak bilmemiz gereken şeyler yerine, eften püften sorunlara veya sorunlar önemli olsa da bunların herkes tarafından zaten bilinen boyutlarına çevrilir. Böylece, örneğin, *New York Times*'da yayınlanan büyük bir çalışma, kadınların erkeklerden çok daha fazla ev işi yaptığını (8 Aralık 1988), bir başkası ise yoksulluk ile yetersiz beslenme arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu açıklar. Oysa kapitalizm ile her yıl gerçekleşen önlenebilir milyonlarca ölüm ve yaralanma arasındaki ilişkiyi

araştıran büyük ölçekli tek bir çalışma bile yoktur –birkaç yıl önce Amerikan Hayat Sigortası Forumu tarafından yapılan ve ortalamadan uzun yaşayan insanların "ılımlı muhafazakâr" (tercümesi: "paralı") olma eğilimi taşıdığını açıklayan yanıltıcı çalışmayı saymazsak eğer.

"Yoksulluk Dünyadaki En Büyük Ölüm Sebebi", İngiltere'nin en liberal gazetelerinden biri olan *Guardian Weekly*'nin 7 Mayıs 1995 tarihli baskısının ön sayfasında böyle yazıyordu. Aynı gazete, bundan birkaç hafta önce de "Zengin Daha da Zenginleşirken, Yoksul Daha da Yoksullaşıyor" şeklinde bir başlık atmıştı. Çıkarılması kaçınılmaz olan sonuç şu ki, zenginler, toplumdaki varlığın giderek daha büyük bir payını almalarıyla yalnızca yoksulların daha fazla zorluk yaşamasına neden olmuyor, aynı zamanda onları sahiden öldürüyorlar. Cinayet bir suçtur evet, ama böyle büyük ölçüde yapıldığında, pek çok insan bunu görmekte zorlanıyor.

Birkaç yıl önce yapılan bir felsefe konferansında, şakacı biri, kara tahtalardan birine şöyle bir yazı yazmıştı: "Radikal felsefe, parmağıyla gerçeğe işaret eder; ana akım felsefe ise bu parmağı incelemekle uğraşır." Kimi saygın istisnalara karşın, siyaset bilimi, iktisat, psikoloji, sosyoloji ve hatta tarihte bile durum böyledir.

‡ Sınavlarda kopya çekmek... Woody Allen bir keresinde metafizik sınavında kopya çekerken yakalandığını itiraf etmişti: "Hoca beni yanımda oturan çocuğun ruhuna bakarken gördü." Ancak genellikle durum bundan daha ciddidir. Rutgers Üniversitesi'nde profesör olan Donald McCabe'in yakın zamanda yaptığı bir çalışmaya göre, Amerika'daki üniversite öğrencilerinin yüzde 41'i, sınavlarda en az bir kere kopya çekmiştir. İş hayatında bir kariyer planlayanlara sorulduğunda ise, bu sayı yüzde 76'ya çıkmaktadır. Ayrıca, aileleri yılda 150.000 dolardan (ayda 12.500 dolar) fazla kazanan öğrenci-

- O ADAMA AZ ÖNCE NE DEDİN?
- "DAHA HIZLI ÇALIŞ" DEDİM.
-ADAMA NE KADAR PARA VERİYORSUN?
- GÜNDE 15 DOLAR.
- ONA VERDİĞİN PARAYI NERDEN BULUYORSUN?
- ÜRÜN SATIYORUM!
- ÜRÜNLERİ KİM YAPIYOR?
- O ÜRETİYOR.
- BİR GÜNDE KAÇ TANE ÜRETİYOR?
- İŞTE, 50 DOLAR'LIK ÜRÜN...
- O ZAMAN SEN ONA DEĞİL, DAHA HIZLI ÇALIŞMASINI SÖYLEYESİN DİYE O SANA GÜNDE 35 DOLAR ÖDÜYOR!
-HA?
- İYİ DE... MAKİNELER BENİM!
- MAKİNELERİ NASIL ALDIN?
- ÜRÜN SATTIM, SONRA DA BUNLARI ALDIM!
- PEKİ O ÜRÜNLERİ KİM YAPTI?
- KES SESİNİ... ŞİMDİ DUYACAK!

lerin kopya çekme olasılığının, yıllık kazancı 25.000 doların (ayda yaklaşık 2000 dolar) altında kalan ailelerin çocukları olan öğrencilere göre, yüzde 50 daha fazla olduğu da sonuçlar arasındadır. Kopya çekmeyi âdet haline getirmiş olanlar, bu alışkanlığı nereden edinmiştir dersiniz?

ABD parlamentosunun Iowa eyalet temsilcisi olan Jim Leach, Iowa Eyalet Üniversitesi basketbol takımının yıldız oyuncularından birinin, yüzünde maske olmaksızın elinde bir tüfekle kampüsteki Burger King'e girişini anlatmıştı. Çocuk içeri girip, kasadaki çalışandan paraları istemiş. Tezgâhın hemen arkasında takımın bir fotoğrafı asılıymış ve üstelik söz konusu oyuncu da resimdekilerden biriymiş. Kasiyer: "Selam Koca Sam," deyince hırsız: "O ben değilim," diye cevap vermiş.

Bazı hırsızlıklar vardır, suçlunun kimliğini saklaması, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, imkânsızdır. Bazılarında ise suçu kimin işlediğini bulmak için biraz hafiyelik gerekir. İnsan sömürüsü, bu ikinci kategoriye girer. Kapitalistler, emekçilerin ürettiği zenginliğin büyük, hatta çoğunlukla en büyük kısmını (işin doğrusu, onlara maaş olarak geri dönmeyen her şeyi) emekçilerin elinden almaktadır. Marx'ın ekonomi politiğinin merkezinde yatan; bu hırsızlığın, onu sağlayan koşulların ve yarattığı etkilerin araştırılmasıdır. Sömürülen insanların tamamını düşündüğümüzde, bu, muhtemelen dünya tarihindeki en büyük hırsızlıktır.

Sömürü durumunda hırsızın kim olduğunun doğrudan görülememesi, patronların ortaya çıkan bu zenginlikten pay almaya hakları olduğu konusunda diretmesi yüzündendir. Üretimde kullanılan makine ve ham maddeler onlara ait değil midir? Hepsi, onların "özel mülkiyetindedir." Ne var ki, bu özel mülkiyetin daha önceki nesillerde yine emekçiler tarafından üretilmiş ve asla onlara geri dönmemiş olan zenginliğin bir parçası olduğu, küçük bir hafiyelikle bile ortaya çıkarılabi-

lir. Bir başka deyişle, kapitalistlerin babalarımızdan ve büyük babalarımızdan çaldıkları, onlara, bugün de bizim tarafımızdan üretilen zenginliğin aslan payına el koymak için gereken maddi zemini hazırlamaktadır. Fransız anarşist Proudhon'un meşhur isyanı bundandır: "Mülkiyet hırsızlıktır!"

‡ Yazılı ve sözlülerde, net olmakla kesinlik arasında ciddi bir fark vardır. Aristo'nun bize öğrettiği gibi, pek çok cevap, doğası gereği kesinliğe izin vermezken, öte yandan hakkında net bir tutum alamayacağımız çok az husus bulunur. Hatta kesin bir cevap vermenin neden imkânsız olduğu sorusu da buna dahildir. Hocalar genellikle netliğe çok değer verir. Sınavlara hazırlanırken çıkmasını beklediğiniz sorulara vereceğiniz cevapları bir arkadaşınıza anlatmak ve sizi ne kadar anlayabildiğini görmek faydalı olabilir. Her halükârda bildiklerinizi başkalarına öğretmeye çalışmak, öğrenme sürecini tamamlamanın ideal bir yoludur (Kesinlikle sınava girmenin kendisinden daha iyidir).

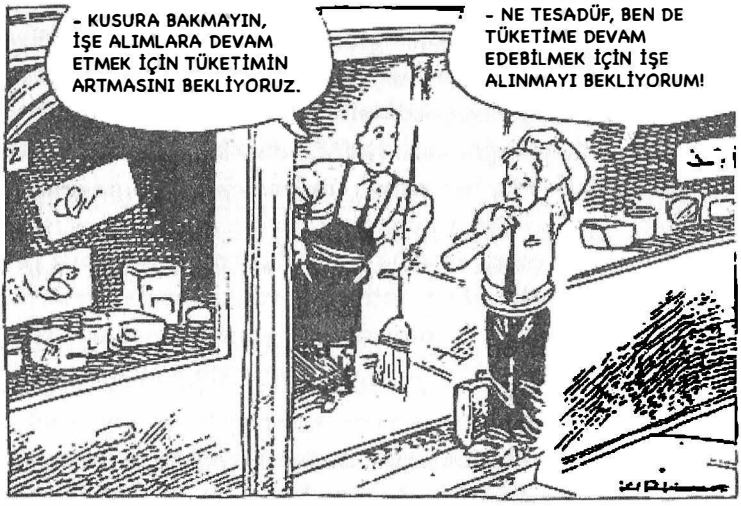
Bir uçağın pilotu, yolculara verilecek iki haberi olduğunu anons eder. İyi haber, uçağın, belirlendiği şekilde saatte 500 mil hızla ilerlemekte olduğu ve tüm mekanizmasının sorunsuz bir şekilde çalışmaya devam ettiğidir. Kötü haber ise, kaybolmuş olduklarıdır. Kapitalizmi eleştiren çoğu solcuya göre, sistem bu uçağa benzer. Pek çok ürünü verimli bir şekilde üretir, evet, fakat bunlar ne tür ürünlerdir ve bunların çoğunu kim alır? İnsanlığın şahit olduğu bunca çile düşünülünce, sistem tıpkı uçak gibi yolunu kaybetmiş görünmektedir.

Marx ise, uçağın yolunu kaybettiğini kabul etmeyecektir. Kapitalist sistem son derece güzel biçimde egemenlerin beklentilerine karşılık verir. Fakat bu uçak, ciddi ve gittikçe kötüleşen motor arızalarına sahiptir, dolayısıyla yakın zamanda düşmesi muhtemeldir. Kapitalizm, sürdürülemez hale gelmektedir. Yoksa çoktan gelmiş midir?

‡ Bir sınava çalışırken, aralar vermek çok önemlidir. Bunun için, genel olarak üstünden geçmeniz gereken kısmın miktarını ve daha da önemlisi ne kadar zamana ihtiyacınız olduğunu bilmeniz gerekir. Ara vermek başka şeylerle, fiziksel ve psikolojik gerginliğinizi alacak herhangi başka bir işle uğraşmayı kapsar ve bu her zaman dinlenmek anlamına gelmez. Amaç, çalışmaya ara verdiğiniz zamanın ardından, çalışmaya daha fazla enerji ve daha büyük bir konsantrasyonla geri dönmenizi sağlamaktır. İhtiyaç duydukça mola vermenin sağlayacağı faydayı kendinizden esirgemeyin. Ancak vereceğiniz araları mümkün olduğunca önceden planlamanız iyi olacaktır.

Kafası kesilmiş bir tavuğun, düşüp ölmeden önceki birkaç saniye boyunca nasıl koşturduğunu hiç gördünüz mü? Eğer tavuğun yoluna çıkacak kadar küçük ve bahtsızsanız, bu son çırpınışlar sırasında canınız fena halde yanabilir. Kapitalizm bu tavuğa çok benzer. Öldüğünün farkında değildir, ancak ölüm acısıyla ortalıkta dört dönerek, etrafındaki her şeye korkunç zararlar vermektedir.

Kapitalizm, yatırıma ayrılacak olan muazzam miktardaki zenginliğe denk gelen sermayeye sahip olmak için gereken koşullar sağlanamadığı anda ölmüştür. Sayısı hızla artmakta olan son ürünlerin hepsini satmak için zorunlu olan şartların, benzer şekilde ulaşılmaz olduğu gün ölmüştür. Günümüzde, ürünlerin üretim ve dağıtımına yönelik, kâr edecek yeterince yatırım olmadığı halde, böyle yatırımlara ihtiyacı olan devasa bir kitle vardır. Halihazırda üretilmiş olan ürün yığınını satın alma gücüne sahip insan sayısı ise, bu yığını eritmek için asla yeterli değildir.

Bu sorunların birbirini etkilemesi başka bir yolla daha olur: Marx, toplumda var olan tüm zenginlik ya da değerin emekçiler tarafından üretildiğini belirtir, fakat bunun ancak bir kısmını maaş ve ücret olarak geri alabilmektedirler. Marx'ın "artık değer" adını verdiği diğer kısma, kapitalistler tarafından el koyulur; kapitalistlerin sahip olduğu bütün para ve gücün kaynağını da bu oluşturur. Toplumdaki tüketicilerin büyük kısmını oluşturan emekçiler ise, ellerine geçenle yaşamak için ihtiyaç duyduklarını ya da daha ziyade ihtiyaç duyduklarının güçleri yettiği kadarını satın alırlar. Bu ise daima ürettiklerinin çok altındadır. Devam edelim; tüketicilerin, kapitalistlerin satmak istedikleri şeylerden çok daha bol miktarda satın alacak paraya sahip olması kapitalistlerin çıkarınadır, fakat emekçilerine ödedikleri maaşları kendileri için sorun çıkarmayacak şekilde ve en düşük miktarda tutmak da onların çıkarınadır, çünkü bu sayede artık değeri azami seviyeye çıkarmış olurlar. Bu iki amaç birbiriyle açıkça çelişmektedir: Kapitalistlerin, emekçilerden koparmayı başardıkları artık değer arttıkça, aynı insan-

lar bu kez tüketici rolüne geçtiği zaman tamamladıkları ürünleri onlara satmak konusunda ortaya bir zorluk çıkmış olur. Dolayısıyla, kapitalist sistemin özünde tam anlamıyla "aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık" sözüyle özetlenebilecek bir durumun yattığını söylebiliriz.

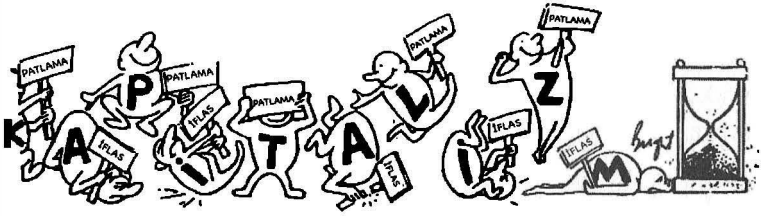
Daha önceleri, bu çelişki iyice büyüdüğünde ekonomik krizlere ve bunalıma sebep olur, servet birikiminin yeterince ziyan edilmesinin ardından çoğunlukla büyük bir savaş yardımıyla her şey başa sarılırdı. Bu sayede yeni yatırımlar ve bazı yeni ürünler için fırsatlar doğar, bunları hâlâ arz edebilecek durumda olan kapitalist firmaların kâr etme imkânları artmış olurdu. Ancak, bugün içinden geçtiğimiz krizde, bu türden sistem-içi düzeltmelerin artık mümkün olmadığı görülmektedir. Nükleer silahlar çağında büyük çaplı bir savaşın çıkması düşünülemez bile (eğer gerçekleşirse, ortada hasadı kaldıracak kimse olmayacaktır); Vietnam'da ve Basra Körfezi'nde yaşanan küçük çaplı savaşlar ise I. ve II. Dünya Savaşlarının kapitalizmde oynadığı ekonomik rolü üstlenecek kadar yıkıma yol açmamaktadır. Ortaya çıkmış olan alternatifler de –eski "sosyalist" topraklarda yapılan yatırımlar, kredilerin genişletilmesi, uzay araştırmaları gibi– durgunluğu yok edemeyecek kadar ufaktır.

Her bunalım durumunda görülen yaygın israf ve tahribata gelince; emek verimliliğinde –otomasyon, bilgisayarlaştırma ve robotlaştırmanın yardımıyla– yaşanan patlama o kadar büyüktür ki, kapitalizm büyük ihtimalle bir daha asla bugün istihdam edilmekte olan emekçiden fazlasına ihtiyaç duymayacaktır; mevcut taleplerin üzerine kullanılamaz hale gelen ürünlerin yenilenmesi ihtiyacı eklense bile sonuç değişmez. Tersine; işsizliğin, geçici ve yarı zamanlı işlerin, dünya çapında büyük bir hızla artacağı kesindir. Bütün bunlar, emekçilerin gelecekte sınıf olarak ürettikleri ürünleri giderek daha az alabilecekleri, kapitalistler tarafından bakınca ise iş yerinde emekçilerin

sömürülmesi gittikçe şiddetlenirken (onlardan kendine aktardığı artık değeri de arttırarak) diğer yandan kârlı yatırımlar yapma olanaklarının daha da azalacağı anlamına gelmektedir.

Kapitalist sistem, varlığı için gerekli koşullardan mahrum kaldığı zaman –yatırım yaparken ve son ürünü satarken– sürekli derinleşen ve bir türlü kontrol altına alınamayan toplumsal ve ekonomik sorunlarla da birlikte, artık bundan sonra olsa olsa, bayır aşağı yuvarlanacaktır. Bu yüzden kapitalizm, kafası kesik tavuğa benzemektedir; sefaletine nihayet bir son verinceye dek, etrafta dört dönerek insanlara zarar vermeye devam edecektir.

Hintli tarihçi Ranagit Guha'dan eski bir Bengal atasözü öğrenmiştim: "Bir inek çok süt veriyorsa, birkaç çifte yemekten bir şey olmaz. Ama dışkıdan başka bir şey vermiyorsa..." Kapitalist sistemde de hızla yaklaştığımız durum budur; sorulacak tek soru ise: "Bu çiftelere daha ne kadar katlanacağız?"

‡ Yazılı sınavlarda cevabın uzunluğu önemli midir? Lisedeki bir tarih öğretmenimin dönem ödevime not verirken, yazdığım hiçbir şeyi okumadan, gözümün önünde sayfaları saydığını hatırlıyorum. Bu kadar nobran olan az öğretmen vardır, ancak bir kural olarak uzun cevaplar daha çok takdir edilir ve bunun yapılmasının sebebi, her zaman çok fikir ya da bilgi sahibi olunması değildir. Ne var ki, yalnızca yer doldurarak hocanızın değerli vaktini aldığınız bariz olduğu zaman bu taktiğin elinizde patlaması olasıdır.

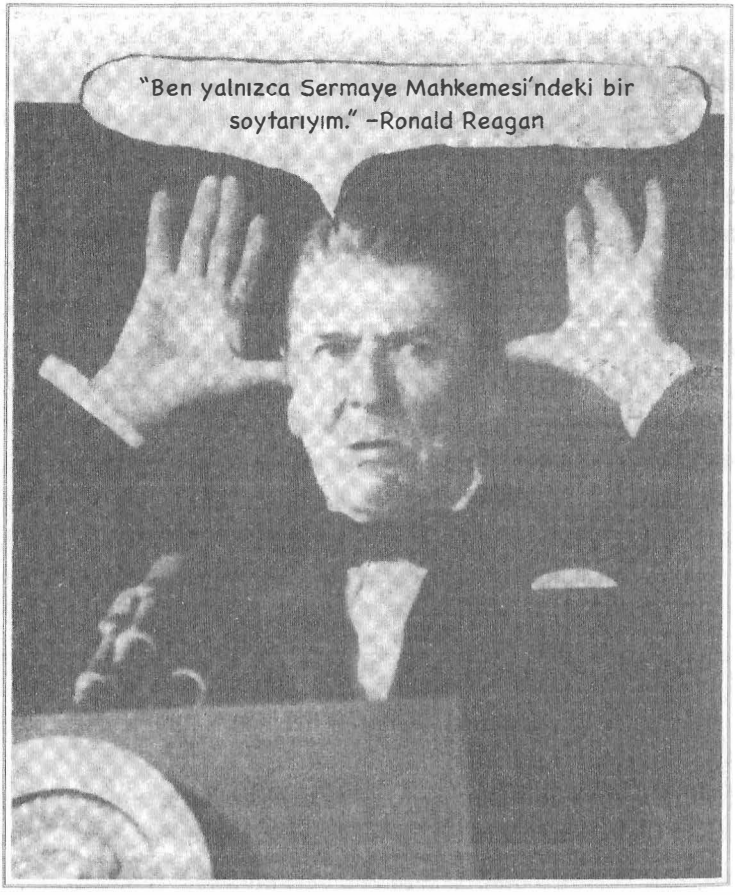
Chrysler, Continental Bank gibi şirketleri ya da tasarruf ve kredi endüstrisini sübvanse etmek söz konusu olduğunda, fazla zorlanmadan milyar dolarlar bulan devletin, kötüleşen okulları iyileştirmek ya da ihtiyacı olan herkese düzgün bir sağlık hizmeti vb. sağlamak için çok daha azını bile bulamaması, size de komik gelmiyor mu? Çoğu kabine üyesiyle ve Temsilciler ve Yüksek Mahkeme hâkimlerinin kişisel olarak varlıklı olmalarının yanı sıra, seçim yarışlarına harcadıkları paranın büyük kısmının da, işadamlarıyla onların dalkavukları tarafından sağlanıyor olmasının, bununla bir ilgisi olabilir mi acaba? Çok mu kaba oldu? 19. yüzyılın sonlarında, Pennsylvanialı bir Cumhuriyetçi olan Senatör Boies Penrose'un kendisini dinleyen işadamlarına söylediği sözlere kulak verelim:

> "Ben iş bölümüne inanıyorum. Siz, bizi meclise gönderiyorsunuz; biz ise size paranızı kazandıran yasaları geçiriyoruz. Sonra siz kazandığınız kârla seçim kampanyamıza katkıda bulunmayı sürdürerek, daha fazla para kazanmanızı sağlayacak yeni yasalar geçirmemiz için bizi meclise tekrar gönderiyorsunuz." (*New York Times*, 28 Ekim 1986)

Ne yazık ki bugün Washington'dakiler, bu kadar dürüst ya da dilbaz değildir; peki ama yaptıkları şeyler bundan farklı mıdır? 18. yüzyılda, kapitalizm henüz gerçek yüzünü gizlemesi gerektiğine kâni olmadan evvel, burjuva ekonomi politiğinin "babası" sayılan Adam Smith şunları açıkça yazmıştır:

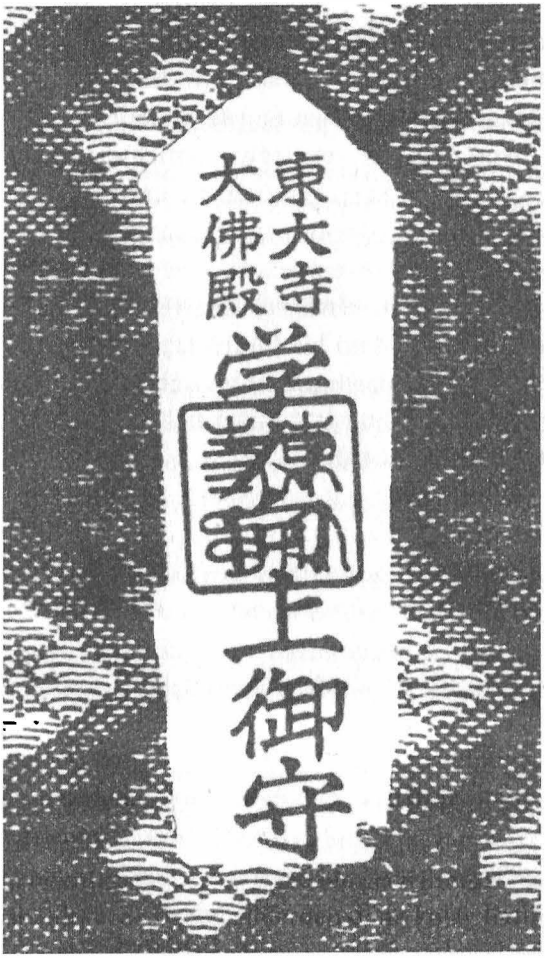
> "Sivil devletin, mülkiyetin güvenliği adına tesis edilmiş olması, gerçekte onun, zenginin yoksula veya mülk sahibi olanların hiçbir mülkü bulunmayanlara karşı savunulması için tesis edilmiş olduğu anlamına gelir."

Ya da "Kurucu Atalarımız"dan biri olan John Jay'in, Anayasa'yı kaleme alanların çoğu tarafından paylaşılan bir duyguyla söylediği gibi: "Ülkeyi, ona sahip olanlar yönetmelidir."

‡ Japonya, sınavların çılgınlık raddesine vardığı bir ülkedir. Öğrenciler, Eylül'de okullar açılır açılmaz büyük bir sınava alınır ve yaz başında gerçekleştirilen diğer büyük sınava kadar, daha küçük çaplı dört-beş sınav daha yapılır. Bu –başka bir sınavla– üniversiteye girene kadar, her yıl böyle devam eder. Sınavlarda alınan puanlar başarı için böylesine belirleyici olunca, bu durum büyük bir dershane endüstrisi yaratmıştır. Milyonlarca öğrenci, her gün devlet okulundaki ders-

lerin ardından bu dershanelere gider ve pek çok aile bunların astronomik ücretlerini ödeyebilmek için ağır borçların altına girer. Eğitimin her seviyesi için, anaokulu dahil, dershaneler mevcuttur. Ayrıca bazı dershanelerin geçmiş performansları daha iyi olduğundan, öğrencileri bu iyi dershanelerin giriş sınavlarına hazırlamak için de başka dershaneler bulunur.

Tahmin edebileceğiniz gibi, bu sınavların büyük kısmı ezbere dayalıdır. Pek az yorum gerekir ve eleştirel düşünceye duyulan ihtiyaç bundan da azdır; dolayısıyla sonuç olarak ortaya, her hafta yayınlanan bilgi yarışmalarında rekor kıracak (Japon televizyonlarında en çok bu programların izlenmesi bir tesadüf değildir) disiplinli, hayal gücü kıt ve intihara eğilimli milyonlarca parlak çocuk çıkmasında şaşıracak bir taraf yoktur. Bu konuda kendinizi Japon akranlarınızdan üstün sanmayasınız diye belirtmek isterim ki kapitalist dünyada ivme kazanan eğitim reformları(!) da aynen bu yönde ilerlemektedir. Üstelik bunların hepsi, rekabet yeteneğini arttırma adına yapılmaktadır. İyi ama, kime karşı rekabet? Ne uğruna? Neden? Daha insanca ve gerçekten öğrenmeyi sağlayacak başka bir seçenek yok mu?

Bu sınav uğurunu, verdiğim tavsiyeler işinize yaramazsa diye sizin için Kyoto'daki bir Budist tapınağından getirdim – fiyatı 5 dolardı. Sınavların ulusal bir kâbus olduğu Japonya'da *milyonlarca* öğrenci, sınavlara girerken bu uğuru ya da benzerlerini üstünde taşımaktadır.

ON BİR

✸

Amerikalı toplum bilimci Barrington Moore demiştir ki:

> "Bir değerler sistemini koruyup başkalarına aktarmak uğruna; insanlar dayak yiyor, zorbalık görüyor, hapse gönderiliyor, toplama kamplarına atılıyor, tatlı sözler ediliyor, rüşvet veriliyor, kahraman ilan ediliyor, gazete okumaya teşvik ediliyor, duvarların önünde kurşuna diziliyor ve hatta bazen, sosyoloji öğretiliyor."

Bunun yerine iktisat, psikoloji ya da siyaset bilimini de koyabilirsiniz. Hatta Moore'un belirtmeyi ihmal ettiği bu disiplinler içinde en önemli olan sonuncusudur.

Ancak kapitalizmin değerlerini koruyup başkalarına aktaran hocaların –çoğu bunu özel teşebbüsün güzelliklerini methederek değil, kapitalizmi verili bir şey olarak kabul edip, bunu sorgulayan büyük soruları görmezden gelerek yapar– bu görevden memnun olduğunu, hatta yaptıklarının tamamen bilincinde olduğunu düşünmeyin. Örneğin, 1964 yılında 500 siyaset bilimci arasında yapılan bir ankette, her üç kişiden ikisi, disiplinleri içinde gerçekleştirilen bilgi üretiminin "yüzeysel ve önemsiz" olduğu yargısı ile kavramları oluşturma ve geliştirme çalışmalarının "detaylara boğulmuş ve büyük ölçüde jargondan ibaret" olduğu yargısına "katılıyorum" ya da "tamamen katılıyorum" cevabını vermiştir. Bu sonuçların bugün farklı olacağını düşünmek için hiçbir sebep yoktur. Yaptıkları

işten gerçekten tatminsizlik duyan siyaset bilimciler ile akademisyenlerin pek çoğunda derin ve süregelen bir rahatsızlık vardır, ancak kendi yaptıklarını muhafazakârlıkla nitelemek yerine (söz konusu anketin de gösterdiği gibi) değersiz buldukları sürece –ki birincisi yönetenlerimiz için çok değerlidir– bu durumun değişme şansı yoktur.

‡ Sözlüden önce yazılı bir sınav yapılıyorsa, sözlüdeki soruların şunları içermesi olasıdır:

1) Yazılı sınavda zorlandığınız yerler (özellikle yazılı olarak size verilen yorumlarda belirtilmişse),

2) Sözünü ettiğiniz kişi ve eserler,

3) Belirgin tutum aldığınız argümanlar (aksi görüşlere sahip yazarlarla birlikte),

4) Sınavı yapanların özellikle sevdiği her türlü fikir (bunlar çoğunlukla bir şekilde kendi çalışmalarıyla ilgili çıkar).

Kapitalizmin, işleyebilmesi için devletin yardımına ihtiyacı vardır. Kapitalist bir toplumda devlet, dört ana işleve sahiptir:

1. Kapitalistlerin sermaye biriktirmesine (kârlı yatırımlarla zenginliklerini büyütmelerine) yardım etmek,
2. Kapitalistlerin "değeri gerçekleştirmesine" (ürettiklerini satmasına) yardım etmek – Yılın Satış Elemanı olarak devlet,
3. Bu gelişmelerin altında yatan toplumsal ilişkileri (esas olarak kapitalistlerin emekçiler üzerindeki egemenliğini) tehdit edecek her türlü hareketi bastırmak ya da etkisiz hale getirmek,
4. Yukarıda sayılanların hepsini halkın gözünde meşrulaştırmak için niyet ve eylemlerini milli çıkar, özgürlük, demokrasi, adalet ve vatanseverlik sözleri arkasına gizlemek.

Devletin yaptığı hemen hemen her şey, bu başlıklardan bir tanesinin altında yer alabilir; çünkü bu aslında *bizim* değil, *onların* devletidir; kapitalistlerce kontrol edilir ve onların çıkarlarına hizmet etmeye adanmıştır. Bu, dış politikada olduğu gibi

iç politikada da geçerlidir. Giderek daha fazla yatırım, ikraz ve satış, ABD sınırları dışında gerçekleşirken; Amerikalı kapitalistler, devletten ülke içinde aldıkları yardımın aynısını dünyanın diğer yerlerinde de beklemektedir. "Emperyalizm" işte bu emre ve bununla ilişkili olan politikaların toplamına verilen addır –ve gerçek bir emir olarak anlaşılmalıdır, zira bundan yüz, hatta elli yıl önce, kapitalistlerin ihtiyaçlarına tamamen uygun koşulları sağlamak için yabancı topraklar askerî güçle işgal edilmiştir.

Yakın döneme geldiğimiz zaman, kapitalizmin "küreselleşme" denen evresinde; krediler, yatırımlar, sözde yardım paketleri (bunlar büyük ölçüde ürünlerimizin satın alınması ve munis bir ordu oluşturmak için kullanılmaktadır) ve hatta kültürden oluşan bir zincirin desteğiyle, gelişmekte olan ülkelerdeki aynı hedeflere bir o kadar etki ve çok daha az muhalefet yaratacak şekilde ulaşılabileceği keşfedilmiştir. Bu zinciri uygulamaya koymak için gereken yardım; IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi, tamamı Amerikan devletinin ve dolayısıyla Amerikan sermayesinin hâkimiyeti altında olan dünya(!) organizasyonları tarafından sağlanmaktadır. Bu stratejide, söz konusu talihsiz ülkelerde yükselmekte olan orta sınıfın, bizimkini kopya etmesi çok önemlidir. Böylece, tüm parçalar yerli yerine oturduktan sonra devlet başkanı ya da başbakan denen şahsın oralı olup olmaması artık fark etmez. Bizim kapitalistlerimizin isteklerini yerine getirmekten başka bir seçeneği yoktur.

‡ Bir sınava psikolojik olarak hazırlanmak nasıl olur? Bunları anlatmaya, kaçınmak gereken durumları listeleyerek başlamak yerinde olabilir. Sınav günü çok yorgun, gergin ya da korkulu olmak size iyi gelmeyeceği gibi, aşırı rahat, kaygısız ve önemli hiçbir şey yokmuş gibi davranmak da çok yararlı olmayabilir. Bunlar yerine, algıyı keskinleştirip konsantras-

yonu arttıracak yaratıcı bir gerilim ile başarılı olacağınızı bilmekten ileri gelen soğukkanlı bir özgüveni birleştirmeye gayret etmek gerekir. Kendinizi sınavın bir an önce başlamasını isterken bulduğunuzda bilirsiniz ki dizginler artık avucunuzdadır. Bir kural olarak; arzu ettiğiniz zihinsel ve duygusal koşullar, doğrudan yaratılabilir şeyler değil de, büyük ölçüde sınava hazırlanırken yaptıklarınızın getirdiği yan mahsûllerdir. Dolayısıyla, bu hazırlığın içinde yer alacak her şey, bu kitaptaki sınav taktiklerini öğrenmek de dahil olmak üzere, psikolojik durumunuzu nasıl etkilediği yönünden de değerlendirilmelidir.

İyi ama, demokratik yollarla seçtiğimiz hükümet, neden kapitalistlerin istediğini yapıyor? Öncelikle, daha evvel de belirtildiği gibi, devletin kendisi kapitalistler ve onların avukatlarından oluşmaktadır ve en azından ABD'de, hangi partinin iktidarda olduğunun gerçekte bir önemi yoktur. İkincisi, herhangi mühim bir siyasi pozisyona ciddi bir şekilde aday olmak bugün küçük bir servete mal olmaktadır; kapitalistlerse finansal olarak desteklemek için ancak kendi görüşlerini paylaşan (veya hiçbir görüşü olmayıp yalnızca kapitalistlerin istediklerini yapmaya gönüllü olan) adayları tercih ederler. Kapitalistlerin elinde bulundurduğu basın organlarında görünür olmak da aynı önceliklere tâbidir. Üçüncüsü –ki bunun altı yeterince çizilmemektedir–, hem zenginlik hem de iş yaratmanın, kapitalist yatırımların yönü ve miktarı tarafından belirlendiği kapitalist bir toplumda yaşadığımız düşünülürse, hükümetler bu türden yatırımları teşvik edecek politikaları benimsemeye mecburdur. Kapitalistler yalnızca kârlarını maksimize etmek amacıyla yatırım yaptığından, bu üçüncü gerekçenin sonucu; onların daha ucuz, kazancı daha garantili bir üretim yapacakları, ürünlerini daha kolay satacakları ve bunların hepsinin kültür tarafından onaylanacağı

politikalar anlamına gelmektedir. Bu yapısal bir zorluktur; yönetimdeki bir hükümet, kapitalizmi topyekûn devirmeye niyetli olmadıkça, ekonomi iktidarda kimin bulunduğundan ve bunların yola koyulurken güttükleri niyetlerden bağımsız olarak belli birtakım politikalar gerektirir. Sosyal demokrasinin büyük açmazı işte tam burada yatar; Alman Sosyal Demokrat, Fransız Sosyalist ve İngiliz İşçi Partilerinin yakın geçmişteki tarihleri, bunu kanıtlamaktadır. Bu partiler, bir yandan ekonominin kapitalist özünü korumak, diğer yandan emekçilerin çıkarlarını koruyacak devlet programları uygulamak istemiştir; yani aynı anda olamayacak iki şeyi yapmaya niyetlenmişlerdir. Ancak sonuç, kapitalistlerin yatırımlarını durdurarak bütün ekonomiye zarar vermek ve sosyal demokrat hükümeti, işçiden yana olan politikalarını tersine çevirmeye zorlamak olmuştur. Aynı tersine dönüş; İsveç, İspanya, Yeni Zelanda, Jamaika ve başka birçok ülkenin yakın tarihlerinde görülebilir.

Kapitalist, Anayasayı Kutluyor!

Toplumun, üretim fazlasını yatırıma dönüştürme gücü kapitalistlerin elindeyken, onların çıkarlarına ters düşecek bir politika gütme imkânı son derece dardır. Gelgelelim, toplumun zenginliklerinin kapitalistlerin kontrolünde kalmasını kabul etmek gibi bir şart yoktur. Bir ekonomiyi düzenlemenin başka yolları, uyulacak başka kurallar, yatırım kararlarını belirleyecek bir avuç kişinin kârını maksimize etmek dışında ölçütler de vardır. Hayal gücünüzü azıcık serbest bırakın; bunları siz de göreceksiniz.

‡ Yazılı ve sözlülerde, söylediklerinize dair sağlam kanıtlar sunmanın yolu, kişinin bağlı olduğu disipline ve düşünce ekolüne göre değişir. Ancak iyi bir cevap vermenin büyük parçasını, bu kanıtları nasıl düzenlediğiniz, nasıl sıralayıp sunduğunuz ve aksi yöndeki kanıtları nasıl ele aldığınız oluşturur. Bunlardan bilhassa sonuncusu, sizin, pozisyonunuzu destekleyen öğelere olduğu kadar, ters düştüğünü düşündük-

lerinize de açık biri olduğunuzu gösterecektir. Bu ise, aynı zamanda iyi bir bilim insanı olmanın da gereğidir.

Herhalde pek çoğunuz, mahkemelerin, özellikle Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin bu anlatılandan farklı olduğunu düşünüyorsunuzdur. William O. Douglas, II. Dünya Savaşı'ndan hemen önce Yüksek Mahkeme üyeleri arasına katıldığı zaman, o sırada Başhâkim olan Charles Evan Hughes ona şöyle demiş: "Bir şeyi daima aklında tutmalısın. Biz, Anayasa'ya göre çalışırız, ancak verdiğimiz kararların yüzde 90'ı duygusaldır. Akılcılığımızı ise tercihlerimizi destekleyecek mantığı kurgulamak için kullanırız." Dolayısıyla, tarafsız adaleti unutun; hakkaniyeti unutun. Douglas, Yüksek Mahkeme'de geçirdiği sürecin ardından şu sonuca varmıştır: "Halk, Yüksek Mahkeme'nin iç işleyişi hakkında ne kadar çok şey bilirse... bu elit kurumun devlet yapısında sahip olduğu özel güçleri haklı çıkarmak o kadar zor olur. Yargıçlar da bunun farkındadır." Tüm o siyah cübbeler, davudi sesler ve ancak dolgun ücret alan papazvari avukatların çözebileceği hukuki kuş dili bundandır. Yüksek Mahkeme, Oz Büyücüsü'nün, kapitalist aşırılıklarla için için kanayan topraklara sihirli Anayasal değneğiyle şöyle bir dokunarak, onu "hukukun üstünlüğünün" geçerli olduğu bir Walt Disney masalına çevirmeye çalıştığı yerdir. Amaç, hiçbir şekilde adalet sağlamak değildir, sadece yapılanları meşrulaştırmaktır.

‡ Sınavdan erken çıkmak. Eğer amacınız diğer öğrencileri (en azından daha da çok heyecanlanmalarına sebep olduğunuz için sizden nefret etmeyecek olanları) etkilemekse, hiç durmayın. Hocanız büyük olasılıkla ya cevapları bilmediğinizi ya da fazla kolay bir sınav hazırladığını düşünecektir. Ancak olabilecek en iyi notu almak istiyorsanız, bu en yoğun dakikaları boşa harcamayın. Zihinsel açıdan, sınavın son üçte birlik dilimi, muhtemelen en verimli olacağınız zamandır.

Soruları ve cevapları tekrar okumak –düzeltecek ufak hatalar ya da eklenecek şeyler daima olur– genel performansınızı mutlaka arttıracaktır.

Burjuva ideolojisinin esas problemi, Amerika'da dendiği gibi, salonun ortasında duran filin nasıl gizleneceğidir. Burada fil, elbette kapitalizmdir. Salonda dolanan bir filden daha dikkat çekicidir ve özellikle zarar verdiği insanlar karşısında saklaması ve savunulması daha zordur.

Kapitalizm, tüm akılcılaştırma yöntemlerinden arındırılarak kendi haline bırakılsa, kölecilik ya da feodalizmden daha çekici değildir. Ve bu yüzden asla kendi haline bırakılmaz. Aksine, Marx'ın "burjuva ideolojisi" adını verdiği, incelikli bir fikir ve kavram dizisiyle sürekli desteklenir. Bu ideolojinin bir kısmı, insanların kapitalist toplumdaki yaşama ve çalışma deneyimlerini yansıtır. Örneğin, parayla birtakım şeyler satın aldıktan sonra, paranın –tüm toplumsal ilişkilerden bağımsız olarak para denen somut cismin– sahip olana tüm istediklerini sağlayan gizemli bir gücü olduğu hissine kapılmak işten değildir. Marx, canlı olmayan bir şeyin kendi özel güçleri bulunan bir varlık olduğu inancına "fetişizm" der ve bu kavram, yabancılaşma teorisinde önemli bir rol oynar. Ancak günümüzde ideolojinin büyük kısmı; basın, okullar, reklamlar, kitlelerin izlediği sporlar, mahkemeler, din kurumları ve birçok başka şeyden oluşan devasa bir bilinç endüstrisinin ürünüdür. Bu bilincin başlıca hedefi, bizi kapitalizmin iyi bir toplum olduğuna ya da –bunu yapamıyorsa– toplumun doğal bir biçimi olduğuna (böylece ister iyi, ister kötü olsun bu konuda yapılacak bir şey olmadığına) inandırmak ya da –bunu da yapamazsa– kim olduğumuzla ve bize olanlarla ilgili kafamızı iyice karıştırarak içinde yaşadığımız ve yaşamak istediğimiz toplum hakkında oturup doğru düzgün düşünmeye bile başlayamamamızı sağlamaktır.

Bu hedeflere üç ana şekilde ulaşılır: Kapitalizmi gizleyerek, onu farklı bir kılığa sokarak ya da savunarak. Herhangi bir şeyi gizlemek, genellikle önüne başka bir şey koyularak yapılır. Kapitalizm, bunun için fazla cüsseli olduğundan, burjuva ideologları, kapitalizmi göz önünden kaldırmanın yollarını bulmuştur. Bunun için kullanılan temel yöntem, başka bir isim vermektir. Alman bir sosyolog, bu işe yönelik 28 farklı isim tespit etmiştir; bunların en önemlileri arasında "piyasa toplumu", "modern toplum", "postmodern toplum", "küreselleşme", "endüstriyel toplum", "bilgi toplumu" ve "bilişim toplumu" adları sayılabilir. Daha önce gördüğümüz gibi, kapitalistler de popüler basında başka isimlerle anılmayı tercih ederler. "Kapitalizm" yerine kullanılan bu farklı isimler, toplumsal gerçekliği çeşitli şekillerde düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda bu gerçekliğin belli yönlerini vurgularken diğer yönlerini önemsizleştirir ya da hepten yok sayar.

Kapitalizmi çarpıtmanın bir örneği, onu bireysel seçimlerin bir sonucu olarak görmek, tüketici olarak piyasada yaptığımız alımları bir model gibi kullanmaktır. Bu yaklaşım, tıpkı seçenekler üzerindeki tarihî ve yapısal kısıtlarda olduğu gibi, seçim yapan bireyleri nelerin etkilediğini ya değersizleştirir ya da tamamen görmezden gelir. Bu yaklaşımın akademideki araçları, genel olarak Rasyonel Seçim Teorisi ve yöntemsel bireyciliktir. Kapitalizmi savunmanın bir örneği ise, kapitalizmin özgürlük ve demokrasi için gerekli bir ön koşul olduğunu ileri sürmektir. (Öyledir de. "Kapitalist" özgürlük ile "kapitalist" demokrasi açısından sahiden öyledir ve bunun neye benzediğini hepimiz gördük.) Kapitalizmi gizlemek, çarpıtmak ve savunmak çoğunlukla aynı anda gerçekleşir, ancak belirleyici olanın bunlardan ilki olduğunu görmek için, hepsini birbirinden ayırmak önemlidir. Kapitalizmi başka bir kılığa büründürmek ya da savunmak kolay bir iş değildir, özellikle de buna

bağlı sorunların önemli ölçüde dikkat çektiği şu sıralar. Fakat, fil örneğinde olduğu gibi, eğer kapitalizmi gizleyebilirseniz, kılık değiştirmeye ya da savunmaya gerek kalmaz. Bu yüzden, burjuva ideolojisinin çabaları temel olarak –hele şimdi her zamankinden fazla–, kapitalizmi gözlerden uzak tutmak üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bizi yönetenler kapitalizmin nesini saklamaya çalışır? Şöyle kısa bir liste yapılabilir:

1. Toplumumuz için en uygun tanımın –çünkü bu isim, toplumumuzun nasıl işlediğine (özellikle hayatın diğer tanımların çoğunlukla görmezden geldiği veya üzerini örttüğü bir alan olan üretim konusunda), bu işleyişin kimin için daha iyi, kimin için daha kötü olduğuna ve değişim potansiyeline odaklanmaktadır– "kapitalizm" olduğu,
2. Toplumun gerçek yönetenlerinin; üretim, dağıtım ve mübadele araçlarını ellerinde tutan ve üretim fazlalığından faydalananlar olduğu,
3. Seçim sürecinde istedikleri kadar demokratik bir ön sevişme yapsınlar, seçilen tüm hükümetlerin kapitalistlerin çıkarlarına hizmet ettiği çünkü hepsinin bizim değil onların hükümeti olduğu,
4. Elde ettiği kâr, faiz ya da kira geliri ile geçinmeyenler olarak, yaşamak için iş bulmak zorunda olduğumuz gerçeğinden ötürü (kabul etmeyi istesek de istemesek de), hepimizin birer emekçi olduğu,
5. Biz emekçiler için yaşam ve çalışma koşullarının kötü olduğu ve çok daha kötüye gideceğinin görüldüğü –bu sırada kapitalistlerin zenginliği ise devamlı olarak artmaktadır–,
6. Toplumun niteliksel olarak daha iyi, daha insanca, adil, özgür, demokratik, eşitlikçi ve ekolojik olarak akılcı bir şekilde örgütleneceği modellerin geliştirebilir olduğu,
7. Toplumun mevcut düzeninden fayda sağlayanların, bize yukarıdakilerin hepsi hakkında sürekli yalan söylediği ve son olarak;

8. Emekçiler –tanımın geniş anlamıyla– bir defa bu yalan ve yarı-gerçekleri aşabilirlerse, kazanabileceğimiz gerçeği.

Kapitalistlerin tüm bu gerçekleri görünmez kılmasının en iyi yolu ise birinciyi, yani kapitalist bir toplum olduğumuzu gizlemekten geçer; çünkü insanlar bu gerçeği öğrendikten sonra, arkasından gelenleri görüp kavramaları çok daha kolay hale gelir. Erasmus, *Deliliğe Övgü*'de tiyatroda bir oyunu izlerken birdenbire sahneye atlayarak, kim olduklarını ortaya çıkarmak için oyuncuların maskelerini parçalayan adamın hikâyesini anlatmıştır. Marx'ı bu adam, kapitalistleriyse sahnedeki oyuncular olarak düşünürseniz; böylece hem Marx'ın yaptığı şeyi hem de kapitalistlerin bundan neden hoşlanmadığını anlamaya başlayabilirsiniz.

‡ Sınavda nereye oturmalı? "Dalga geçiyorsunuz herhalde." Hayır, geçmiyorum. Çok küçük bir fark yaratacak olsa da, tıpkı Yirmi Bir oynarken ya da genel itibariyle hayatta ne yapıyorsak onu yaparken kaybedenleri, birer kazanana dönüştürmek için bu kadarı bile yeterli olabilir. Hocaya yakın otururseniz, muhtemelen sınav kağıdını ilk görüp son teslim edenlerden olursunuz, bu ise bir şeyler yazmak için size fazladan bir dakika kazandırabilir. Eğer seçim size bağlıysa, yanına oturmamanız gereken insanlar, en yakın arkadaşınız (gerginlik sebebiyle, böyle bir anda size yardımcı olmayacaktır), sınıfın en iyi öğrencisi (siz kafanızda bir şeyleri toparlamaya çalışırken onun sürekli yazması moralinizi bozabilir) ve bacağını sallayıp duran çocuk (sebebi malum) olmalıdır. Ek olarak, dışarıdan gürültü geliyorsa kapı ve pencerelerden de uzak durmaya çalışmalısınız.

"Bir kent, daima en az iki kısımdan oluşur ve bu iki kısım daima birbiriyle savaş halindedir: zenginler ve yoksullar." Bunu söyleyen Marx değil, Platon'dur. Bahsettiği savaşta çoğunluk yoksulların elindeyken, gücü sağlayan araçları satın

alacak para ve yoksulların düşünme şeklini etkileyecek vasıtalarsa zenginlerin elindedir. Çok uzun bir süre boyunca, yaygın kanaat bu yönde olmuştur. Bugün bile, köle toplumlarını inceleyen biri, köleler ve köle sahipleri arasındaki ayrımın belirleyici rolünü kavramakta zorlanmayacaktır. Feodalizm de genellikle serfler ile feodal beyler arasındaki ayrım çerçevesinde yorumlanır. Her ikisinde de, toplumdaki geniş çaplı politik ve kültürel gelişmeleri belirleyen şey, yiyecek, giysi vb. şeyleri üretenlerle üretimin yapıldığı araçları kontrol edenler arasındaki çatışma olmuştur.

Öyleyse, kapitalizmde yaşanan değişiklik, toplumun içeriğinde değil, insanların büyük bir bölümünün toplumu yukarıda anlatılan şekilde görme konusundaki becerisi ya da isteğinde gerçekleşmiştir. Kapitalizmde de, hepimizin kullandığı malları üreten insanlar –bunlara "emekçi" denmektedir– ile bu malların üretim ve dağıtımında kullanılan, temel olarak makineler, fabrikalar ve ofislerden oluşan araçlara sahip olan ve bunları kontrol eden çok daha küçük bir grup vardır. İşte bunlar kapitalistlerdir. "Sınıf mücadelesi" denen şeyin özünde, bu iki sınıfın iş, maaş, çalışma koşulları vs. –ve bu konularda karar alan kurumsal güç– üzerinde yaşadığı çatışma yatmaktadır.

Marx'a göre tarih, –türümüzün kayıt altına alınmış tarihi esas olarak sınıf mücadeleleri tarihidir; özellikle üretim biçimlerindeki (ya da zenginliğin nasıl üretildiği, dağıtıldığı ve mübadele edildiği hususundaki) değişikliklerin yarattığı etkilerden ötürü. Bu tarihi öğrenmeden içine doğduğumuz toplumu anlamlandırmaya çalışmak, bir filmin orta yerinde salona girip öncesinde olanları hiç bilmeden olay örgüsünü anlamaya çalışmaya benzer. Bu şekilde film izlemeyi kim ister ki? Ne var ki, çağımızda, insanların çoğunda görülen tarihsizlik eğilimi, insanların topluma, bir filme asla yapmayacakları şekilde yak-

laşmalarını sağlar. Ancak bugünü olduğu kadar gelecek olasılıklarını da düzgün bir şekilde anlamak istiyorsak, toplumumuzun bütün önemli yönlerini şekillendirip bugünkü rengini vermiş olan, önceki sınıf mücadelelerini ihmal edemeyiz.

Düşünceleri "sınıf mücadelesi" teriminin etrafında örmenin önemli bir siyasi artısı, emekçilerin çektikleri sıkıntıları, bundan kimin sorumlu olduğunu, değişimden hangi grupların yarar göreceğini ve bu grupların nasıl bir araya getirilebileceğini birbirine bağlamaya yardımcı olan "sınıf analizinde" yatar. Kapitalistler, ne kadar çok emekçinin bu bağlantıları kurmasını engellerse, sahip oldukları güç ile ayrıcalıklar o kadar artar; zenginlerin kontrolü altındaki basın ve eğitim kurumlarının "sınıf mücadelesi" tabirine handiyse ambargo koymuş olmasının ve kültürümüzde bu fikrin yokluğa sürgün edilmiş bulunmasının sebebi de budur. Örneğin, *sizin* hocalarınızdan birinin sınıf mücadelesinden bahsettiğini ne zaman duydunuz?

Papa ve diğer muhafazakârların sıkça dile getirdiği bir eleştiri, sınıf mücadelesinin solun bir icadı olduğudur. Eski bir rahip ve Haiti'nin eski devlet başkanı olan Jean Bertand Aristide, buna şiddetle karşı çıkmaktadır: "Sınıf mücadelesini ne Karl Marx icat etti, ne de ben icat ettim. Sınıf mücadelesinin icat edilecek bir şey olduğunu, herhalde ancak Vatikan meydanlarından ya da Petionville tepelerinden [Haiti'nin başkenti Port-au-Prince'deki zengin bir banliyö bölgesi] çıkmayan biri düşünebilir. Peki, Port-au-Prince'in merkezinde sınıf mücadelesinden kaçmak mümkün mü? Bu bir tartışma konusu değildir, var olan bir gerçektir."

‡ Düzenli çalışmak neden gereklidir? Bunun, sınavlarda iyi notlar almanın en iyi yolu olduğunu söylememi bekliyor olabilirsiniz. Öyledir elbette. İşin bu kısmı barizdir. Elimde, dersinizin okumalarını zamanında yapmanız konusunda aklınızı çelmek için başka bir şey var. Düzenli çalışmak, öğren-

meyi aslında mümkün olan o keyifli hale dönüştürür. İşini zamanında yapan bir öğrencinin hayatı deneyimleyişi farklıdır. Okumalarından daha çok zevk alır ve daha çok öğrenir, çünkü acelesi yoktur. Konuyu bir bağlam içerisine oturtacak zamanı vardır; böylece bunların, bildiği diğer şeylerle ya da toplumda olanlarla nasıl ilişkilendiğini görebilir. Sınıfta aptal gibi görünme korkusu yaşamaz ve derslerden daha çok şey öğrenir. Sınavları daha az dert eder. Ayrıca hocalarla, fikirlerine katılmadıklarıyla bile, kurduğu ilişkide daha rahattır ve otoritelerini sorgulayabilir. Tüm bunlar sayesinde, hocayı da bir lise öğretmeni ve sınav koçu gibi hareket etmekten gerçek bir üniversite profesörü olmaya doğru evriltir ve bunun entelektüel karşılığını da bolca alır.

Neden düzenli çalışmak gerek? Çünkü eğitiminiz boyunca bir şeyler öğrenmek istiyorsunuz; çünkü öğrenmek içinizi korku ve endişeyle değil, heyecanla doldurmalı (öğrendiklerinize karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirmek size heyecanların en büyüğünü verebilir) ve çünkü –evet, elbette– daha iyi bir not almanın en kesin yolu budur. Öyleyse tek bir ders için bile olsa bir kereliğine deneyin ve düzenli çalışmanın bir öğrenci olarak tüm hayatınızda yaratabileceği muazzam değişimi kendi gözlerinizle görün.

ON İKİ

✸

Marx, eserlerini herkes için yazmamış olan tek büyük politik düşünürümüzdür. Elbette, herkes yazdıklarını alıp okuyabilir ve içinde herkesin öğreneceği önemli şeyler vardır. Ancak mesajının kalbinde yatan fikir, insanların, hâkim üretim biçimiyle sürdürdükleri ilişkiden doğan farklı hedef ve çıkarlara sahip olduğudur. Bu bağlamda söylediklerini dikkatle dinlemek, anlamak için zihinde gerekli bağlantıları kurmak ve anladıktan sonra da söyledikleri doğrultusunda eylemde bulunmak, yalnızca emekçilerin çıkarınadır; sermayeyi harekete geçirmek için emek gücünü satın alan kapitalistlerin çıkarına olan şey ise aksine dinlememek, hatta Marx'ın söylediklerini çarpıtmak ve inkâr etmektir.

Sınıfsal çıkar, sınıfının kendine has koşullarında sağlayacağı faydalardan ötürü insanın yapmasının ve inanmasının mantıklı geldiği her şeyi içerir. Kapitalistler için bu, daha çok kâr etmelerini sağlayan ve gelecekte de bu kârı sürdürmelerini garantileyen şeyler anlamına gelir. Marx'ın yazdıkları, haklı olarak bu çıkarlar için tehdit edici görülür. Emekçilerin temel çıkarları ise daha yüksek maaşlarda, daha kısa çalışma saatlerinde, daha güvenli ve garantili işler elde etmede ve bu hedeflerin uzun vadeli olması ile tüm emekçiler tarafından ulaşılabilmesi için gerekli koşulları yaratmada saklıdır. Emekçilerle kapitalistlerin sınıfsal çıkarları arasındaki uyuş-

mazlık, bu iki grup arasında süregelen sınıf mücadelesinin temelini oluşturur.

Bütün emekçilerin ve kapitalistlerin kendi sınıfsal çıkarlarının farkında olmadığı ortadadır, fakat bana kalırsa çoğu kapitalist farkındadır. Emekçilerin, kendi sınıfsal çıkarlarını kavrayabilmeleri için, hem kapitalizm içinde süren hayatın zorluklarını hem de bu hayatın okullar, basın, din kurumları vs. tarafından sürekli taraflı bir şekilde yorumlanması aracılığıyla önlerine koyduğu çok sayıda engeli aşması gerekir. Ancak çalışma hayatının gerektirdiği işbirliği ve hepsinin patron tarafından aynı sömürüye (maaş düşürümü, iş hızlandırma, geçici işten çıkarmalar vs. yoluyla zorlu dönemlerde iyice belirgin hale gelir) maruz bırakıldığı gerçeği sayesinde, çoğu emekçi zamanla sınıfsal çıkarlarının en azından bir kısmının bilincine varır. Marx bu durumu tasvir edip açıklamak kadar, değiştirebilmek amacıyla da yazmıştır –bu sebeple temel olarak (kelimenin geniş anlamıyla) emekçilere hitap eder– çünkü insanlık, kapitalistler de dahil olmak üzere, ancak emekçilerin çoğunluğu çıkarlarının bilincine vardığında (başka bir deyişle "sınıf bilinci" edindiğinde) kapitalizmden sosyalizme geçebilecektir.

Sosyalizmden insan olarak herkes yarar görecektir. Dolayısıyla, kapitalizmi sosyalizmle değiştirmek, herkesin insani çıkarınadır. Ayrıca kapitalizmde gerçekleşip herkesin insani çıkarlarına ters olan bir yığın şey vardır; doğanın büyük bir körlük içinde katledilmesi gibi. Peki böyleyse, Marx sosyalizmin gerekçelerini gösterirken, insani çıkarlara neden sınıfsal çıkarlara verdiği önemi vermemiştir? Emekçilerin yanı sıra, insan olmalarından hareketle kapitalistlerin duygularına neden hitap etmemiştir? Cevap, Love Canal mahallesi[23] ya da

23 ABD'nin Niagara şehrinde bulunan bir mahalle. 1950'lere dek bölgede bir atık sahası bulunan Hooker Kimya Şirketi'nin araziye 22,000 ton toksik atık gömmüş olduğu anlaşıldığında büyük bir şehir planlama skandalına konu olmuştur. –*çev.*

benzer bir yerde yaşamadıkça (hatta o zaman bile), insani çıkarların, insanın ne düşünüşünde ne de davranışlarında sınıfsal çıkarlarla aynı baskıyı yaratamayacağıdır. (Bunun istisnası ancak gençler, özellikle de öğrenciler olabilir.) Yaratabilseydi, her biri insani çıkarların bir biçimine seslenen büyük dinler, toplumumuzu uzun zaman önce yeryüzündeki bir cennete çevirmiş olurdu.

Sınıfsal çıkarlar, yaşam ve çalışma koşullarını devrimci pratiğe dökmek için emekçilerin geçmesi gereken köprü gibi, kapitalist sınıf tarafından devamlı ideolojik bombardımana tutulur ve sosyalistler bu köprüyü sürekli onarıp yeniden inşa ederler. Sosyalist politik eylemin en büyük amacı, kapitalistler ve onların paralı askerleri bunu engellemek için ellerinden geleni yaparken, emekçilerin kendi sınıfsal çıkarlarının bilincine varmasını sağlamaktır.

‡ Avusturalya'nın yerli halkı Aborjinlere ilk defa IQ testi verildiğinde, ortaya çıkan sonuçlar her birinin yüksek oranda geri zekâlı olduğunu söylüyordu. Burada hatalı olan yalnızca soruların kültürel olarak taraflı oluşu değil, aynı zamanda her öğrencinin soruyu kendi başına cevaplaması koşuluydu. Aborjin toplumunda önemli sorunların hepsine topluca çözüm bulunmaktadır, bu yüzden öğrenciler kendilerine test kâğıdı verilir verilmez arkadaşlarından fikir almak istemişti. Sınavı yapanlara göre ise bu ancak bir kopya çekme çabası olabilirdi, bu sebeple öğrencilerin birbiriyle konuşmasına izin vermemişlerdi.

Toplumumuzda, sorunların belli bir kısmını bireysel olarak, belli bir kısmını da aynı ya da benzer sorunları yaşayan başka insanlarla işbirliği içinde toplu olarak çözeriz. Sınavlar, bizi, herkesin tüm soruları tek başına çözmesi gerektiği fikrine yönlendirir ve düşünme sürecimizdeki işbirliği boyutunu görmezden gelir. Bu şekilde başkalarından ayrılıp tek başına

bırakıldığımızda, *onların* bildiklerimizi değerlendirmesi bir miktar daha kolay olabilir, ama bizi kontrol etmeleri kesinlikle çok daha kolaydır.

"Kendini Bileceksin," sözü, pek çok farklı düşünce ekolünün öğretilerini özetlemektedir. Hangi "kendimiz"? Sonuçta, hepimizin birçok farklı kimliği bulunur –ırk, cinsiyet, ulus, din, canlı türü, sınıf vs.– ve bunların her birinin kendi çıkarları, sorunlara atfettikleri ve kendilerine göre farklılaştırdıkları önem dereceleri vardır. Öyleyse kilit soru, mevcut olan sorunla en çok ilgili olan kimliğimize (bizi biz yapan şeylerin o kısmına) nasıl yoğunlaşacağımızdır. Marx'ın, bir sınıfın üyeleri olarak sahip olduğumuz kimliğe öncelik vermesinin sebebi, emekçileri idealize ettiğinden ya da emekçilerin siyahlar, kadınlar veya ezilen başka bir gruba göre daha fazla acı çektiğine inanmasından değil, Marksistlerin kavrayıp çözmeye çalıştığı sorunların kendine has doğasındandır.

Olası yanlış anlaşılmaları önlemek için belirtmem gerekir ki, geçen yıllar içinde emeğin yapısında ve emek gücünün doğasında önemli değişimler yaşandığının, bugüne dek ABD tarihinde sınıf temelli siyasetlerin pek de başarılı olamadığının, emekçilerin çoğunun ilgisini çekemediğinin, işçi sendikalarının evvelki dönemlerinde verdikleri kahramanca sözleri sonradan asla tutmamış olduğunun, bugün sol muhalefet içindeki daha başarılı olmuş toplumsal hareketlerin etnik kimlik, toplumsal cinsiyet ve çevre meseleleri etrafında örgütlendiğinin ve sınıfa vurgu yapan kimi sosyalist ve işçi gruplarının diğer ezme yöntemlerine karşı pek de duyarlı davranmamış olduğunun tamamen farkındayım. Bunların hepsi doğrudur, ancak bu benim iddiamı değiştirmez: Çektiğimiz sıkıntıların büyük bölümünden sorumlu olan kapitalizm, elindeki kozların hepsini tüketmeye devam etmektedir, kapitalizmden kurtulmak her emekçinin yararınadır ve emekçiler bunu yapıp yerine

çok daha iyi bir şey koymak için gereken güce –nüfus içindeki oranları ve ekonomik sistemdeki konumları dolayısıyla– kendi başlarına sahiptirler.

‡ "Cepheye girince herkesin aklı başına gelir," derler. Bir sınava çalışırken böylesi bir yardıma –çok şükür ki– güvenemeyiz. Bunun yerine, dikkatimizi toplamak için çaba sarf etmemiz gerekir. Bu dikkatin bir kısmı irade gücü, bir kısmı kişinin duygusal durumu, bir kısmı ise belli bir konuya duyduğunuz merakın bir sonucudur. Ne yazık ki, sınava çalışma noktasına geldiğinizde derse dair bir ilginizin olup olmadığına karar vermek ya da var olmayan merakı uyandırmak için artık çok geçtir. Dolayısıyla değişiklik yaratabileceğiniz tek şey duygusal durumunuz ile iradenizdir.

"İrade gücü" denen şey çoğunlukla kökten inanışlarınız ya da duygu halinizin, özünde stratejik olarak yaklaşmak gereken davranışlarınızı etkilemesine izin vermemektir. Bir sınava girmekteki amaç, dersin bu noktasına kadar gelmekle kabul etmiş olacağınız üzere, iyi bir sonuç almaktır. Kısacası, şimdi dersin ya da hocanın ne kadar kötü olduğundan şikâyet etmenin sırası değildir. Bunun daha önce yapılmış olması gerekir ve elbette daha sonradan yapmak için de bol bol vaktiniz olacaktır. Fakat şu anda, savaşı kazanmak için plan oluşturan bir general konumundasınız. Dikkatinizi toplayın!

Yalancı Şifa İlaçları "Her Derde Deva"

İnsanları, kapitalist toplumun her gün yüzlerine çarpan adaletsizliklerini ve mantıksızlığını görmekten men eden şey nedir? Bir dönem etrafta çokça dağıtılan ve hiçbir derde deva olmayan uyduruk reçetelerle sunulan ilaçlar. Bunların benim oluşturduğum kısa bir listesini sunuyorum. Bir düşünün bakalım, son dönemde bunların kaç tanesini yuttunuz?

1. Önemsizleştirme: "Göründüğü kadar kötü değil."
2. Başka isim verme: Öldürmenin adı "sivil zayiat" olur.
3. Birbirinden ayırma: Yoksulluk, işsizlik, yetersiz beslenme vb. sorunları birbirinden tamamen ayrıymış gibi ele almak.
4. Küçültme: "İnsanların yalnızca yüzde 25'i aç."
5. Polyannacılık: "Demek ki yüzde 75'inin yiyecek ekmeği var."
6. Toplumsal bağları yok etme: "Yalnızca kendini düşüneceksin. Seni, senden başka kimse düşünmez."
7. Mağduru suçlama: "Eğer daha çok uğraşsalardı; daha iradeli, daha sabırlı olsalardı..."
8. Suçu insan doğasına atma: "İnsanlar böyledir."
9. Sıradanlaştırma: "Onlar, geceleri sokakta uyumaya alışkındır."
10. Normalleştirme: "Bu, hep böyleydi."
11. Her şeye büyük felaketlerle cevap verme: "Tamam bu kötü olabilir, ama Yahudilerin yok edilmesiyle (ya da II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarıyla, Somali'deki açlıkla vs) karşılaştırınca o kadar da büyük bir şey değil."
12. Araç/Amaç mantığı: "Eh, omlet yapmak istiyorsan birkaç yumurta kırılacak elbet."
13. Aşırı genelleştirme: Bir şeyi görüp derinden incelemeyi sağlayan özel ayrıntıları dümdüz etmek. Örn: "Kapitalist sınıf" yerine "yöneten elit kesim"; "sömürü" yerine "baskı" denmesi.
14. Beyhude kılma: "Zaten bir şey yapılamaz."
15. Oyalama: "Sorunu incelemek için yeni bir komite oluşturmalıyız."
16. Unutma: Televizyon izlemek, konsere gitmek, top oynamak.
17. Vitrin dolaşma: Sürekli bir şeyler satın almak, olmuyorsa hayalini kurmak. Amerika'da ergenlik çağındaki kızların bir numaralı boş zaman geçirme aktivitesi vitrinleri dolaşmaktır. Üstelik bu şekilde, kaldırımda uyuyan evsiz kişiyi de görmemiş olursunuz.
18. Önemsiyormuş görüntüsü verme: "Biz bağışımızı yaptık."

19. Topu başkasına atma: "Bununla ilgilenen kuruluşlarımız yok mu?"
20. İşi Süpermen'e havale etme: "Madonna buna karşı mücadele ediyor."
21. Elçiye zeval etme: "Yeter be Ollman. Bunları bize niye anlatıyorsun?"

Başka bir deyişle; pratik olun, biraz maço davranın (yani duygularınızı gizleyin), işiniz bitene kadar idare edin, eşek gibi çalışın, ayaklarınız yerde, kafanız ise kuma gömülü olsun. Anlayış gereken yerde sabırsızlık edin, darbeyi indirmek gereken yerde ise sonsuz hoşgörü gösterin. Vatansever olun, ülkenizi olduğu gibi, tüm yumru ve çıbanlarıyla birlikte sevin ve bunları baştan savabilmek için edilen onca laf kalabalığından gurur duyun. Daima umudunuz olsun. Güzel bir gün geçirin ve size verdiğim bu reçetedeki ilaçlardan her gün bir doz almayı unutmayın. Ne dert kalır, ne tasa!

Eh, bu izlenebilecek yollardan bir tanesidir. Bu kitap ise farklı bir yol önermektedir.

‡ Kitabın başında, insanların başına gelen çoğu şey için duyduğu suçluluğu hafifletmeye çalışmıştım. "Bu sizin suçunuz değil," demiştim. Oysa sınavlar, toplumun size bunun tersini söyleme şeklidir. Böylece iş bulamadığınızda, bulduğunuz iş sıkıcı veya düşük ücretli olduğunda, kirasını ödeyebileceğiniz bir ev bulamadığınızda ve bunun gibi daha birçok durumda kendinizi suçlarsınız. Aynı okuldaki gibi diye düşünürsünüz, istediğiniz notu alamadınız, çünkü ya yeterince çalışmadınız ya da gereken yetenekler sizde yok. Sorumluluk sizde, kim olduğunuz ve ne yaptığınızdadır (ya da yapmadığınızda). Dolayısıyla, suçlu olan da sizsiniz. Okula başladığınız günden beri girdiğiniz yüzlerce, hatta belki binlerce sınav, test ve quiz; istenen etkiyi yaratmıştır. Peki, –bu kitabın başından beri iddia ettiğim gibi– ya size dağıtılan deste

hileliyse? Bizi yöneten sınıf için tüm bu sınavların en önemli işlevi, aleyhinize çalışan toplumsal düzeni kişisel bir eksiklik olarak algılamanıza sebep olmaktır.

On yedi yaş grubu gençler arasında yapılan bir araştırmaya göre, katılanların yüzde 47'si "herkesin yeteneğine göre, herkesin ihtiyacına göre" sözlerinin *Komünist Manifesto*'da değil, ABD Anayasası'nda yer aldığına (durum tam tersiydi elbette) inanıyordu. Bazı muhafazakârların aceleyle ileri sürdüğü gibi, bu yalnızca yetersiz eğitimin bir sonucu mu? Yoksa, toplumsal adalete duyulan büyük bağlılığın ve böylesine mantıklı olan bir fikrin, ülkemiz için kurucu nitelik taşıyan bu belgede mutlaka yer alacağına dair safça bir inanışın sonucu mu? Gençlerin adalet için beslediği güçlü sezgiyi hafife almayın, ta ki alacakları eğitim(!) bunun gerçekten ne anlama geldiği ve elbette neler gerektirdiği konusunda gözlerinin önüne (geçici?) bir perde çekene dek.

"HER NEREDE BİR ADALETSİZLİK VARSA, SALDIRI ŞEKLİ DAİMA HAKİKİ BİR NEZAKETTİR."

T-BONE SLIM

ON ÜÇ

✷

Amerikalı mizah yazarı James Thurber'a bir arkadaşı sormuş, "Karın nasıl?" Thurber da şöyle karşılık vermiş: "Neye göre nasıl?" Evet, bu fıkrayı daha önce de sınavlarla ilgili olarak anlattığımı biliyorum, ama bence toplum hakkında da aynı derecede önemli bir ders barındırıyor. Hayatta vardığımız yargıların çoğu, şu ya da şekilde bir karşılaştırma içerir, ama karşılaştırma nesnesinin ne olduğu her zaman çok açık değildir. Ama yapılan kıyaslama, ki bunu çoğu zaman bilincinde olmadan ya da alışkanlıktan, başka alternatifleri düşünmeden yaparız, varılan yargı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olacaktır.

Peki toplumumuzu değerlendirirken referans alınan karşılaştırma nesnesi nedir? Statüko savunucularının kabul ettirmek için direttiğinin aksine, bu referans son derece farklı bir tarih ve koşullara sahip olan, bambaşka bir ülke olmamalıdır. Bu farklılıklar yüzünden o ülkedekiler isteseler de bizim gibi olamazlar ve biz de onlar gibi olamayız. Dolayısıyla ABD'ye yönelik eleştirilere şunun gibi cevaplar vermek son derece yersizdir: "Sonuçta Hindistan'daki insanlardan daha iyi besleniyorsun," veya "Kuzey Kore'dekilerden daha özgürsün." Öte yandan ABD, sahip olduğu tarih ve koşullardan ötürü, şu andaki halinden çok daha iyi olabilecek potansiyele sahiptir. Nasıl ki bir atlet yapabileceklerine göre değerlendirilirse, her

toplum da sahip oldukları ve neler yapabileceği hesaba katılarak değerlendirilmelidir. Hayatın hangi alanında olursa olsun, isabetli bir yargıda bulunmak için uygun olan tek kriter budur. Şu halde; sahip olduğumuz zenginlik, sanayi, beceri, eğitim, demokrasi geleneği ve benzerlerinin olanaklı kıldığı kıyaslamalar düşünülünce, ülkemizin mevcut halinden nasıl memnun olunabilir?

‡ Sınavların, öğrencileri kapitalist toplumdaki hayata hazırlama yollarının uzun bir listesi:

1. Bir şeyi belli bir süre zarfında ve belli bir formda aktarmalarını sağlayarak, öğrencileri, kendilerini bekleyen çalışma hayatının katı disiplinine hazırlamak.
2. Normalde yaptıklarından daha hızlı düşünüp yazmaya zorlayarak, iş yerinde karşılaşacakları hızlandırmalara –zihnen, duygusal olarak ve ahlâken– hazırlamak.
3. Öğrencilerin sınavlara hazırlanırken edindikleri özdisiplin; çalışma hayatında kendilerini bekleyen saygısızlık, kişisel sömürü ve can sıkıntısıyla baş etmelerine de yardımcı olacaktır.
4. Sınavlar, sorgulamaya açık olmayan direktiflerdir: –"Bunu tartışın", "Şunu ana hatlarıyla belirtin," vs.– Bu kadar çok sınava girmek ise insanı müstakbel işvereninden gelecek direktifleri düşünmeden kabul etmeye şartlandırır.
5. Verilebilecek cevapların sonsuza uzanan çeşitliliğini A, B, C, D şeklinde kalıplara sığdırmak, öğrencileri ileride taşıyacakları kimliğin önemli bir kısmını oluşturacak olan, kişiliksiz iş kategorilerine de alıştırır.
6. Hocaların üstün bilgisi yüzünden, öğrenciler, başka hiyerarşik düzenlerde –iş yerinde ya da siyasette– kendilerinden yukarıda bulunanların da daha fazla şey bildiğini varsayma eğilimi taşır.
7. Hocaların birçoğunun, gerçekten öğrencilerin iyiliğini istemesinden ötürü, öğrencilerin çoğu, başka hiyerarşik dü-

zenlerde benzer konumda bulunan insanların da mutlaka bu şekilde hissedeceği yanılgısına düşer.

8. Okul yılları boyunca kötü notların, Demokles'in kılıcı gibi tepelerinde sallandığı öğrenciler, sonraki durumları ne olursa olsun, ani ve acılı bir şekilde cezalandırılma korkusundan yakalarını asla kurtaramaz.

9. Öğrencilerin daima bilmediği çok fazla şey olduğu için, sınavlar –özellikle de bunların sıklığı– endişe düzeylerini arttırırken kendilerine duydukları güveni azaltma eğilimindedir; bunun sonucu olarak pek çoğu mevcut kurumları eleştirebilecek kadar bilgisi bulunduğundan hiçbir zaman emin olamaz ve hatta bunların yerine daha iyisini koyma düşüncesinin verdiği rahatsızlık, fiziksel anlamda vücutlarına da yansır. Böyle bakınca, hayatın kendisinin insanın asla tam olarak hazırlanamadığı ve bir türlü yetiştiremediği bir sınavlar dizisi gibi hissedilmesinde şaşıracak bir şey var mı? Bunu teyit edecek bir şey arıyorsanız, rüyalarınıza bir bakın.

Sınavlar mı? Bunlar, öğrencileri çalışma masaları ile statükoya, önlerindeki daha büyük at yarışına hazırlayacak olan bostan çarkına, kaçıp gitmeye kalkarlarsa ateş alacak olan kafalarına dayalı tabancaya ve belki de en kötüsü, tüm bu zırdeliliği normal kabul edecek kadar kafalarını bulandıran ilaçlara bağlayan zincirin ta kendisidir.

Bir adam bacaklarını kaybetmişse, bu onun neden koşamadığını açıklamak için yeterlidir. Tekniğinin hatalı ya da tavrının yanlış olduğunu söylemenin, sonuca katacağı hiçbir şey yoktur. Aynı şekilde, Marx'ın sosyalizmi kurmak için gerekli gördüğü koşulların hiçbirinin, 1917'de Rusya'da veya 1949'da Çin'de mevcut olmadığını ortaya koyduktan sonra, bu ülkelerde kurulan rejimlerin kötü ekonomik ve siyasi stratejiler izlemiş olduğunu ya da bunların sonraki deneyimlerinin sosyalizmin düzgün işlemediğini gösterdiğini söylemenin ne an-

lamı olabilir ki? Bacakları olmayan adamın durumunda bunu yapmak, suçun büyük kısmını onun omuzlarına bırakır. Rusya ve Çin'in durumunda ise, başarısızlığın suçu büyük ölçüde siyasi liderlerde ve/veya sosyalizm fikrinin kendisinde aranmış olur. Kısacası, bu rejimlerin hayata geçirildiği imkânsız koşullara değinmek başka bir şeydir (yazarların çoğu bunu kısaca da olsa yapar), bunlardan yola çıkarak mantıksal bir çıkarım yapmak ise bambaşka. (Bunu, pek çoğu yapmaz).

Adına "sosyalist" denen ülkelerin, sosyalizmi inşa edecek konumda olmayışlarını bir kenara koyarsak, bu durum yaptıklarıyla, birçok vatandaşının durumunu iyileştirmiş olmadıkları anlamına gelmez (Doğu Avrupa ülkelerinde insanların giderek daha çok teslim ettiği bir durumdur bu). Üstelik, kapitalizm koşullarının, Batı Avrupa ve birkaç diğer ülkede meydana getirdiği sermaye birikimini, başka bir yerde gerçekleştirebildiğine dair bir belirti de söz konusu değildir. Öyleyse bu sözde "sosyalist ülkelerde" sosyalizmin yokluğuna işaret etmiş olmam, bu ülkelerin başardığı her şeyi tümden reddettiğim ya da gelişime giden yolun kapitalizmle inşa edilmesini, yarattığı tüm dehşet ve ikna edici olmayan sonuçlara rağmen dolaylı yoldan onayladığım şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu kitap boyunca odaklandığım şey daha ziyade kapitalizmin ne olduğu ve beraberinde getirdiği sorunları çözmek için halihazırda sunduğu araçlarla neler yapabileceğimizdir. Sosyalizm, ancak bu bağlamda ve ancak bu anda gerçek bir olasılık haline gelir.

"Rus halkını köleye çevirecekler." (Good Morning, 1921)]

‡ Grup halinde çalışmak, bu süreci büyük bir titizlikle düzenlemenizi gerektirir. Grup olarak toplanmanın iki temel amacı vardır: Grup üyelerinin zor soru ve metinleri anlamasını kolaylaştırmak ve herkesin, bildiklerini iyi bir cevap vermek için kullanabilme becerisi geliştirmesini sağlamak. Bu amaçların ikisi de önemlidir, ancak benim bu kitapta ilgilendiğim daha çok ikincisi olduğundan, verdiğim sınav tüyolarının pek çoğunu grup çalışmalarınızda da kullanabilirsiniz.

Geçmiş sınav sorularına çalışmak, –cevap vermekten öte, olası yaklaşımları belirlemek amacıyla– bilhassa başka insanlarla birlikte çalışmak için etkili bir yöntemdir. Çalışma grupları, sözlü sınavlarda sınavı yapacak olan komitenin

rolüne bürünebilir; kırbaç elden ele geçirilerek her öğrenci sırayla "komitenin" sorularını sorabilir. Gerçekçi sorular geliştirmek için sözlüler hakkında daha önce söylediklerime bakabilirsiniz. Ne kadar çok pratik yaparsanız o kadar rahatlar ve asıl olay esnasında –muhtemelen– daha etkili olursunuz.

Peki, öyleyse sosyalizm, yani bizim gerçekleştireceğimiz türlüsü neye benzerdi? Marx, halihazırda devlet başkanı, üniversitenizin yönetim kurulu, iş yerindeki patronunuz, ev sahibiniz, gazete patronları konumunda olanlar ile televizyon kanalları, film yapım şirketleri, spor kulüpleri ve devlet makamlarının herhangi bir düzeyinde bulunanlar tarafından verilen kararlara, sosyalizmde sizin de katılacağınızı öngörmüştür. Demokrasiyi, yani halkın yönetimde söz sahibi olmasını, toplumun tüm alanlarına yaymak, bu dönemin en temel farkı olacaktır. Sosyalizm, paranın ve bunun çoğunluğuna sahip olanların, kapitalist toplumdaki hayatı belirleyen diktatörlüğüne karşı bir alternatiftir. Buna göre, azınlığın kârını maksimize etme hedefi, her yerde toplumsal ihtiyaçlara hizmet edecek olan insani hedeflerle yer değiştirecektir.

Ekonomik anlamda bu, insanların gerçekten ihtiyaç duyduğu şeyleri daha çok üretmenin yanı sıra –ki bu bizim zengin ülkemizde birkaç yıl içinde yoksulluğu ortadan kaldırabilir– daha kaliteli üretim yapmak ve bunları daha adaletli bir şekilde dağıtmak, aynı zamanda doğayı korumak, emekçi ve tüketicilerin sağlığını dikkate almak ve çalışma saatlerini düşürmek ("sosyal ihtiyaçlar") için çabalamak anlamına gelmektedir. Yapılması mümkün bir şeydir bu, çünkü toplumda mevcut bulunan üretim faktörlerinin hepsi, tam verimlilikle kullanılacaktır. Boşta duran makineler, israf edilen ham maddeler ve her şeyden önce, işsiz emekçiler olmayacaktır. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana silahlara harcanmış olan 15 trilyon

doları tekrar hatırlayın; mevcut üretimde yapılan israfı, bunun karşılığında üretilmeyenleri, zenginlerin gösterişli oyuncaklarını ve böyle şeyleri düşünmemizi engelleyecek baskı ve beyin yıkama yöntemlerine harcanan parayı; bunların hepsini düşünün –makineleştirme, bilgisayarlaştırma ve robotlaştırma hususunda gerçekleşen hızlı gelişmeleri de hesaba katın– ve şimdi bana bunun yapılamayacağını söyleyin.

Demokrasinin, insanların her konudaki karar süreçlerine katılımını sağlayacak olan kurumsal biçimleri; iş yeri, okul ve bakım evlerindeki öz yönetim komitelerinden kent ve bölge meclislerine, hem ulusal hem dünya ölçeğindeki hükümetlere, ayrıca üyelerinin herkes tarafından seçilerek önceliklerinin genel tartışmalar neticesinde ve çoğunluğun oyuyla belirleneceği bir merkezî planlama ve koordinasyon birimine kadar uzanabilir.

Sosyalizmin başlangıcında şahsi mülkiyet altındaki kimi küçük işletmelerin varlığı sürebilir, ancak nihai hedef; üretim, dağıtım ve mübadele araçları ile toplumsal tüketim araçlarının (parklar, sinemalar, demiryolları vb) –fakat kesinlikle kişisel tüketim araçlarının *değil* (arabalar, kıyafetler, evler gibi)– mümkün olan en kısa sürede tamamen halk mülkiyetine geçmesidir. Kişisel eşyalar dışında mirasın tamamen ortadan kaldırılması sonucunda, küçük kapitalistler dahi işletmelerini çocuklarına bırakamayacak ve böylece onlar da herkes gibi gerçekten bir iş bulmak zorunda kalacaktır.

Çalışma hayatındaki ücret farklılıkları büyük oranda düşürülecek, ancak mümkün olan en iyi performansı göstermek için böylesi bir teşvike ihtiyaç duyan insanlar var olduğu sürece tamamen ortadan kaldırılmayacaktır. Zenginleşme arzusu ile yoksul düşme korkusundan kaynaklanan bu dürtünün yerini zamanla başka tür teşvikler (bir işi iyi yapmanın verdiği gurur, iş arkadaşlarının övgüsü, topluma hizmet etmekten kaynakla-

nan tatmin vs.) aldıkça, ücretler aynı miktarda çalışan herkes için aynı olma yönünde değişecektir. Bu ücretler ise insanların istedikleri şeyleri almalarına yetip de artacaktır; çünkü bugün paralar saçılan pek çok şey bedava olacak (örneğin: üniversite ve özel kurslar da dahil olmak üzere eğitim, sağlık hizmeti ve muhtemelen son derece hızlı bir şekilde ulaşım, iletişim, eğlence vb.), barınma ya da temel gıda ve giyim ürünleri gibi diğer kalemler ise büyük oranda devlet tarafından finanse edilecektir. Ayrıca üretimin, kârlarını maksimize etme peşindeki bireyler yerine demokratik bir toplumsal planlama tarafından belirlenmesi ve kullandığımız şeylerin giderek fiyatından çok ihtiyaca göre dağıtılması sonucu, paranın toplumdaki rolü zamanla azalacak, bununla birlikte insanların zihni üzerindeki etkisi de küçülecektir.

Sosyalist toplumun her noktasında, öncelikle eğitim ve aynı zamanda iş ve oyun sırasında, bencillik ve farklı olana duyulan korkuya karşı koymak için özel bir çaba gösterilecek, buna karşılık işbirliği ve birbirini önemsemeyi yücelten değerler öne çıkarılacaktır. İnsanların ortaya koydukları birçok eylem, ürün ve sosyal ilişkiyi etkileyen temel kararlarda söz sahibi olması sonucu dönüşecek; yabancılaşma –bunun yanı sıra yalnızlık ve güçsüzlük hisleri–, yerini giderek güçlenme ile birlikte tek ve bütün bir insanlık topluluğuna karşı derin bir aidiyet duygusuna bırakacaktır. Süreç içinde; özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi kapitalizmin yola çıkarken ortaya koyduğu (bunu teslim etmek gerekir), ancak daha sonra altını gittikçe oyarak tahrip ettiği (bunun içinse utanmalıdır) bütün o asil idealler, sonunda toplumda bir arada sürdüğümüz hayatın gerçekçi bir tarifine dönüşecektir.

Burada ana hatlarıyla çizdiğim bu tablodan anlaşılacağı üzere, paylaşacak çok az şey bulunduğunda sosyalizm düzgün işleyemez, ancak ortada zaten bir maddi bolluk varsa ve so-

run yalnızca bunun kötü bir şekilde dağıtılmasıysa, işleyebilir. Sosyalizm, endüstrileşme henüz gerçekleşmemişse işlemez, ancak gerçekleştiği yerlerde işleyebilir. Ürünlerin üretim ve dağıtımı için halihazırda karmaşık organizasyon yapısı kurulmamışsa işlemez, ama kurulduğu yerlerde işleyebilir. Eğer toplum, farklı ve birbiriyle rekabet eden çıkarlara sahip pek çok farklı sınıfa bölünmüşse işlemez, ancak çoğu insanın maaşlı ya da ücretli çalışan haline geldiği ve aynı temel çıkara sahip olduğu bir toplumda işleyebilir. Sosyalizm, demokrasi olmayan yerde işlemez, ancak demokrasinin olduğu ve insanların bunun etki alanını, toplumun tamamını kapsayacak şekilde genişletmeyi seçtiği yerlerde işleyebilir. Bu ikinci durumun sonucu, yalnızca sosyalizmin düzgün işlemesi değil, aynı zamanda başka hiçbir şeyin işleyemeyecek olmasıdır. Bu koşulların asla var olmadığı Sovyetler Birliği, Çin gibi ülkelerde yaşananlar, bize şimdi ve burada neler yapabileceğimizi göstermekten tamamen uzak ve konuyla ilgisizdir. Medyanın, sosyalizm tartışmalarının merkezine bu ülkelerdeki olumsuz deneyimleri koyması ise, bize yalnızca medya patronlarının kimlerden oluştuğunu ve geleceğe ilişkin hakiki olasılıkların neler olduğu konusunda, biz geri kalanları yanıltmanın onların nasıl da işine yaradığını hatırlatmalıdır.

Mevcut koşulların sosyalizmi gerçek bir olasılık haline getirdiğini kabul ettikten sonra, insan yine de şunu sorabilir: Emekçiler bu koşulları neden sadece bu şekilde kullansın? Cevap şu ki, tarih boyunca yöneten sınıflar toplumu daima kendi sınıfsal çıkarlarına uygun şekilde inşa etmeye çalışmıştır; öyleyse emekçilerin yöneten sınıf haline geldikten sonra neden başka şekilde davranmasını bekleyelim? Şu anda emekçilerin temel sınıfsal çıkarı, sömürülmelerinin altında yatan koşulları ortadan kaldırmaktır ve yukarıda anlatılan tedbirlerin hepsi, bu amaca hizmet etmektedir.

‡ Her bir bireyin, diğerleriyle ölümcül bir rekabet içine atıldığı tipik bir sınavın alternatifi, öğrencilerin ortaya müşterek bir ürün koymak için birlikte çalışacağı ORTAK SINAV'dır. İstenen sayıda öğrenci "oyuna" katılabilir. İşin en eğlenceli kısmı herhalde başlangıçta, katılımcıların üzerinde çalışmak için farklı sorular önerdiği ve bunların faydalarını savunduğu kısımda yaşanacaktır. Bunların birkaç tanesini seçip daha derin bir çalışma için ekiplere ayrılan öğrenciler, konu hakkında herhangi bir öğretmenin anlatacağı genel bilgiyi kolaylıkla öğrenebilir.

Araştırma tamamlandıktan sonra öğrencilerden biri, diğerlerinin bulduğu bilgileri ve vardıkları sonuçları birleştirir. Ardından, bütün grup, tartışmak ve sonuçlar üzerinde değişiklik yapmak için bir araya gelir. Son olarak, öğretmen öğrencilerin ürettiği son ürünü okuma ya da dinleme ve fikrini belirtme şansı yakalar ve ardından soru sorma, itiraz etme ve benzer şeyler için sıra yine öğrencilerdedir. Verilen not, cevaplanacak soruların başlangıçta seçilmesinden öğrencilerin eleştirilere nasıl tepki verdiğine kadar bütün süreci değerlendirir ve katılan herkes aynı notu alır. Not almaktan topyekûn vazgeçmemiz de mümkündür elbette. Zaten bu noktada kimin nota ihtiyacı olur ki? Öğrencilerin olmasa gerek. Ne yazık ki, içinde bulunduğumuz sistemde bu mümkün değildir (Bunu biliyorum, bir kere denedim ve yaptığım deney Dekanlık'ta son buldu).

Şüphesiz ki burada tarif edilen süreç, öğrencilerde belli bir sorumluluk duygusu ve büyük ölçüde işbirliği olmasını gerektirmektedir, ancak bu özelliklerin geliştirilmesinde oynayacağı rolün yanı sıra, öğretmenin otoritesini aşmak bile tek başına öğrencilerin kendilerine güven duymalarını sağlayacaktır. Eğitim, yöneten sınıfın çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek bilgi, beceri ve yaklaşımları üretmekten vazgeçip, öğrencilerin insan olarak taşıdıkları potansiyeli

gerçekleştirmelerine yardım etmeyi hedeflediği zaman, iş birliğini teşvik eden sınavları daha sık görebiliriz. O zaman gelene kadar böyle bir sınav yöntemini sadece denemek bile, neler kaçırdığımızı görmek açısından çok kıymetli olabilir.

İrlandalı yazar George Bernard Shaw'a göre "barbar" sözcüğünün tanımı, "kendi ülkesinin ahlaki yapısını insan doğası olarak varsayan kişi" olarak yapılabilir. Siz de Shaw'un barbarlarından biri misiniz peki? İnsan doğası ya da insanın özünde nasıl bir varlık olduğu, herhalde hakkında bu kadar az şey bilindiği halde bu kadar emin olunan yegâne konudur. Bu bakımdan, öğrencilerin, sosyalizmi eleştirirken, en çok, insanların bu ölçüde işbirliği gerektiren bir toplumda yaşamak için fazla bencil, umursamaz, korkak ve nefret dolu olduğunu ileri sürmesi, sanırım anlaşılabilir bir şey. Buradan yola çıkarak sık sık denir ki, sosyalizm hoş bir fikir olsa da, işlemesi mümkün değildir. Üstelik bu itirazı dillendirenler, kanıttan da yoksun değildir, zira hepimiz biliriz ki pek çok insan –belki kendimiz de dahil– bu olumsuz özelliklerin bir kısmını sergilemektedir. Gelgelelim, burada referans alınan "insanlık" dünya nüfusunun küçücük bir parçasını oluşturur; tek bir toplumdan –bizimkinden– ve hatta bu toplumun içindeki bir-iki gruptan derlenmiştir. Oysa, "ilkel" toplumlardan en gelişmişlerine, günümüzdekiler kadar geçmiştekileri de içine alacak şekilde hakkında bir şeyler bildiğimiz bütün toplumlara bakacak olursak, bugüne dek insanların yaptığı, inandığı, istediği, korktuğu, ümit ettiği vs. şeylere dair muazzam genişlikte bir yelpazeyle karşılaşırız. Tüm bunların arasından iyi ya da kötü birtakım özellikleri çekip çıkarmak ve insan doğasına atfetmek imkânsızdır. Bütün bu bulguların ortaya koyacağı tek şey, insan olmakla özdeşleştirilen biçimlerin çeşitliliği ve türümüzün çok farklı koşullara adapte olabilmesini sağlayan sıradışı esnekliğidir.

Shaw'un "barbarları" gibi, insan doğasına dayanarak sosyalizmi eleştirenler, kapitalist toplumumuzda yaşamanın insanı dönüştürdüğü varoluş biçimiyle insan doğasını birbirine karıştırmaktadırlar. Sosyalistler ise, insanların işbirliği yapmasının ve herkesin birbirine (ancak özellikle genç ve çocuklara) karşı ilgi göstermesinin mümkün kılındığı, teşvik edildiği, destek olunduğu, özendirildiği, övüldüğü ve hatta ödüllendirildiği bir toplumda bu özelliklerin, zamanla insan doğasının bir parçası olarak gelişeceğine inanırlar. Şunu net bir şekilde vurgulamalıyım ki, burada kesinlikle insanların özünde iyi, sevgi dolu ve yardımsever varlıklar olduğunu ileri sürmüyorum. Bu farklı bir görüştür ve şüphesiz kimi sosyalistler bunu savunsa da, ben bu fikri daha çok anarşistlerle özdeşleştiririm. Benim de sahip olduğum Marksist bakış açısına göre, insanlar doğaları gereği iyi ya da kötü değildir; ikisi için de bir potansiyelleri vardır ve sonuç bu ikisinin arasındaki herhangi bir şey olabilir. İnsanların geliştirdiği somut karakter özellikleri, ait oldukları toplumun ve bu toplum içinde ait oldukları sınıfların mümkün, işe yarar, elverişli, arzu edilir ve hatta bazen gerekli kıldığı niteliklerin bir karışımıdır. Geçmişten günümüze insan davranışının ortaya koyduğu bulguları en iyi açıklayan görüş budur. Öyleyse gelecekte sosyalizm koşulları altında gerçekleşebilecek olanı neden açıklayamasın ki?

İtalyan komünist düşünür Antonio Gramsci, "İnsan nedir?" sorusunun (felsefenin herhalde en önemli sorusudur bu) aslında "İnsan ne olabilir?" şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiştir. Bugüne dek buna tam bir cevap vermek elbette mümkün olmamıştır, ancak tarih, sosyoloji ve antropoloji bilimleri; insanların işbirliği, karşılıklı ilgi ve yaratıcılık potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak konusunda kimi koşulların diğerlerinden daha çok işe yaradığını ortaya koyan bulgularla doludur. Dolayısıyla sosyalist tasav-

vurun bütünü, bu potansiyelin tamamıyla ortaya çıkmasını sağlayacak koşulların oluşturulmasına dair bir çaba olarak özetlenebilir.

‡ Okul dışında kimler sizi sınava tabi tutar? Yani hocalarınızdan başka kim sizi sorguya çeker ve bu kişilerin sizden istedikleri nedir? En başta sizin uygun bir çalışan olup olamayacağınızı öğrenmek isteyen potansiyel işvereniniz vardır, sonra yasaları çiğneyip çiğnemediğinizi anlamaya çalışan polis, onlara ne kadar borcunuz olduğunu bilmek isteyen Gelir Vergi Dairesi (IRS), yardım almayı hak edip etmediğinizi, halihazırda bir yerden elinize yardım geçip geçmediğini ve kurallarına uyup uymadığınızı ölçmeye çalışan sosyal yardım, barınma ve işsizlik kurumları, siyasi adayları seçilebilmek için hangi görüşlere sahipmiş gibi yapmak gerektiği konusunda bilgilendirme yapan kamuoyu yoklamaları ve size bir şeyler satabilmek için numaralar bulmaya çalışan çeşit çeşit satışçı ve reklamcılar vardır. Bu sınavların elbette eğitimle hiçbir ilgisi yoktur, ancak sınavı yapanların, sizin davranışlarınızı denetlemesiyle ve kendilerine uygun olacak biçimde şekillendirmek istemesiyle çok ilgisi vardır. Bütün bunlardan çıkardığınız bir mesaj yok mu?

M.Ö. 1800'lü yıllarda Sümerli bir baba, oğluna şöyle yazmış: "Okula git, hocanın karşısında dur, ezberini oku... Mütevazı ol ve üstlerinden hep çekin." O zamanlar insanlar, aradaki bu bağlantıyı görmekte pek zorlanmıyormuş sanırım.

Komünizm, sosyalizmin daha sonraki, ileri bir aşamasıdır. Kapitalizmden sosyalizme geçiş belki bir yüzyıl ya da daha fazla zaman içinde tamamlandıktan sonra, kurulmuş olan ekonomik, toplumsal ve politik temeller yeni ve niteliksel açıdan daha üstün bir yaşam biçiminin yolunu açacaktır. Komünizmle birlikte, insanlık tarihinin yabancılaşmanın değişik formlarıyla tanımlanan dönemi artık sona erecektir. İnsan olmanın; temel

eylemler, ürünler ve sosyal ilişkiler açısından anlamının birbirinden ayrılmış, gizemlileştirilmiş ve saldırgan, dışsal bir denetime tabi tutulmakta olan öğeleri nihayet yeniden birleşmiş ve artık herkesin dahil olduğu emekçiler sınıfının müşterek denetimine bırakılmış olacaktır. Bu süreçte, bencilce rekabet ve karşılıklı umursamazlık, yerini esaslı bir işbirliği ve karşılıklı ilgiye bırakacaktır. Toplumsal etkileşim artık araçsal bir şey olmaktan çıkacak, insanlar birbirleriyle yalnızca diğerini sevdiği için ya da birlikte bir şeyler yapmanın keyfinden dolayı ilişki kuracaktır. Hiçbir temel gıdada kıtlık olmayacak, zenginlik ise eşya mülkiyetinden değil –bunlar elbette isteyenler için yine de mevcut olacaktır– boş vakitlerin artmasından anlaşılacaktır. İnsanlar artık istedikleri ve yeteneklerinin fırsat verdiği her şeyi yapabileceklerdir; bunun için toplum onlara yardımcı olacak ve bu olumlu özgürlükten herkes faydalanacaktır. İnsan türünün içinde sakladığı yaratıcı potansiyelin tamamen ortaya çıkması, bu dönemde yaşayacak kadar şanslı olanları bekleyen heyecan verici bir macera olacaktır.

Komünizm ise sekse çok benzer. Kimsenin çıkıp fazladan savunuculuğunu yapmasına gerek olmayacaktır. Çoğu kişinin, en temel insani çıkarlarının burada yattığını görmesi için, kapitalizmin esintileri yüzünden komünizmin etrafını sarmalamış olan gizemlileştirmeyi kaldırıp atmak, genel itibariyle yeterli olacaktır. Sonuçta komünizm, kapitalizmin maddi başarıları ve sosyalist sistemde gerçekleştirilecek olan toplumsal ilerlemeyi, filozofların en yüksek idealleri ve bütün büyük dinlerin öğretileriyle birleştiren bir şeydir. Daha evvelki dinî ve ahlaki sistemlerin güzelliklerinin birkaç kat misliyle, şimdi ve burada gerçekleşmiş halidir.

Biraz fazla mı oldu? Haklı olabilirsiniz. Bu yüzden komünizmi tamamına erdirilmiş bir toplum biçimi olarak değil de, kavraması görece kolay olan sosyalizmin evrimini sürdüreceği

bir doğrultu olarak görmek çok önemlidir. Bizden sonra gelenler kıskanılacak bir görev üstlenecek ve insan türünün gideceği bu yolun ne kadar uzun olacağına onlar karar verecektir.

‡ Gençleri toplumsal olarak eğitmenin iki temel yolu, sınavlar ve cinsel baskıdır. İki durumda da, bütün bir toplum gençlerin sırtına biner –duyguların etrafta serbestçe uçuşması toplumsal olarak kabul edilir bir forma kavuşur– ve gençlerin iradesi, onları eğitenlerin iradesini yansıtıncaya kadar da oradan inmez. İlk hedef, sahip oldukları en kuvvetli duygular bastırılarak, ikinci hedef ise eğitim adı altında onları bitmek bilmeyen bir sınavlar serisine boğarak –ki fark edildiğinden çok daha etkilidir– gerçekleştirilir. Böylece yeniden düzenlenen duygular, artık ele geçirilmiş olan iradeyle etkileşime geçerek, ortaya insanın gerçek benliğinin esir olduğu bir kişilik çıkarır.

Bu zindandan kaçmak için, onun yapıldığı malzemeyi tanımak yetmez, aynı zamanda yapının nasıl işlediği ve kim tarafından, neden inşa edildiği hakkında da bir şeyler bilmek gerekir. Bunlar gelmiş geçmiş en büyük ve tehlikeli mahallede, yani küresel kapitalizmde, sokakta hayatta kalabilmenin incelikleri değil midir? Öğrenciler, ancak bu sokakları tanıdıkları zaman doğru yargılara varıp özgürlüklerini geri kazanmak için gereken stratejileri geliştirebilirler. Bu temel meseleleri kavramadan kalkışılan bir isyan hür değil, olsa olsa dik başlı bir isyandır; isyan zannedilen o şeyse ancak kendi kendinin imhası olabilir. Uyuşturucu almak, korunmadan cinsel ilişkiye girmek ya da tarihi belli olan bir sınava hazırlanmayı reddetmek, özgür birer eylem değildir, çünkü genel bağlamı ya da bu eylemlerin sonuçlarını bütünüyle hesaba katmaz. Özgürlük yalnızca istediğini yapmak değildir, aynı zamanda nasıl yapacağını, ne zaman yapacağını, neden yapmak gerektiğini ve bazen de neden yapmamak gerektiğini bilmeyi içerir.

"KONSERVE KAPİTALİZM YAPABİLİR"

ON DÖRT

✸

O halde, muhafazakâr yazar William Buckley'nin sorduğu gibi: "Karl Marx'ı gömmenin vakti geldi mi?" (*New York Daily News*, 12 Aralık 1980) Bu, soruyu soranın, Cacus hakkında ne düşündüğüne bağlıdır. Cacus, Roma mitolojisindeki yarı insan-yarı canavar bir karakterdir; çaldığı öküzleri geri geri iterek mağarasına sokar ve böylece ayak izlerini, öküzler sanki mağaradan dışarı çıkmış gibi gösterir. Marx, bu hikâyeyi Luther'den alıntıladıktan sonra şaşkınlıkla şöyle söyler: "Mükemmel bir tablo bu; başkalarından alıp inine götürdüğü şeyler sanki kendisine aitmiş gibi davranan karakter, bir kapitaliste o kadar çok benziyor ki! Üstelik bunları geri geri yürüterek, bu şeylerin zaten onun ininden çıktığı görüntüsünü veriyor."

Kapitalistler kendilerini zenginliğin üreticisi, iş sağlayıcısı, bağışçısı ve halkın velinimeti olarak sunar. Yaptıklarına şöyle bir bakınca, onların onayı olmadan hiç kimse ve hiçbir şey, bir milim yol alamazmış gibi görünür. Bunlar kumdaki "ayak izleridir". Herkes görsün diye bırakılmıştır. Bunlara bakıp, kapitalistlerin kâr olarak kendilerine saklamayı başardıkları her türlü şeyin, adil ve hakkıyla kazanılmış bir ödül olduğunu düşünmek çok kolaydır.

Halbuki, tıpkı Cacus'te olduğu gibi, bu şekilde hikâyenin tamamı açıklanmış olmaz. Öküzlere ne olduğunu bulmak için bir önceki geceye gitmek (biraz tarih okuması yapmak) ve kafamızı mağaradan içeri uzatmak (büyük bağlamı değer-

lendirmek) gerekecektir. Gerçeğin tamamını keşfettiğimizde ise, bunun görünürdeki gerçeğin tam tersi olduğunu anlarız. Kapitalistlere gelince, onların topluma hizmet falan etmediğini (dolayısıyla bir ödülü de hak etmediğini), aksine toplumdaki geri kalan herkesin onlara hizmet etmekte olduğunu görebilmek için biraz araştırma yaparak, çoğu işadamının servetini, önceki nesil emekçilerin emek fazlasından elde ettiğini (işin tarih kısmı) ve toplumumuzdaki yasalar ile geleneklerin onlardan yana olduğunu (geniş bağlam) ortaya koymak şarttır. İşadamının, önemli kararlar alacak güce sahip olduğu inkâr edilmez, yani "ayak izleri" oradadır, ancak bu gücü toplumsal ve tarihsel bağlama oturtmak, izlerin anlamını tamamen tersine çevirir.

Marx'ın genel olarak bütün teorileri, farklı şekillerde de olsa bu işi görür. Yani, kapitalizm, görünenin arkasındaki gerçek ilişkileri, yüzeydeki olayların altında yatan süreçleri, sınıfsal iş birliğinin arkasındaki sınıf mücadelesini ve mevcut eşitliksizliğin içinde bulunan eşitlikçi düzen potansiyelini sakladığı müddetçe, işin aslını açığa çıkarmak için Marksizme ihtiyaç olacaktır. Kapitalistler ve "Karl Marx'ı gömme vaktinin geldiğinde" ısrar eden "entelektüel hizmetkârlarına" gelince... Eh, insanların, mağarasında olup bitenleri öğrenmesini engellemekten Cacus'ün de bir çıkarı vardı elbette.

‡ Okuma yaparken, not tutarken veya bir sınava çalışırken, öğrendiklerinizi daima "büyük resme", temel olay akışına, merkezde yer alan soruya, parçası olduğu ana teori ya da tartışmaya bağlamaya çalışın. Bu, size elinizdeki materyalin çoğunu sınıflayıp değerlendirmek ve aynı zamanda önem sırasını belirlemek için bir zemin sağlayacak, böylece yazılı ve sözlü sınavlarda cevaplarınızı organize etmede tahmin edemeyeceğiniz kadar faydası olacaktır. Ayrıca, uzun vadede öğrendiklerinizi ezberlemenin sırrı da buradan geçer.

Zen Budizm rahiplerinden biri, bir gün öğrencilerinin karşısına koca bir sopayla çıkmış ve onlara bir soru soracağını duyurmuş. Öğrenci cevabı bilemezse, bu sopayla ona vuracakmış. Fakat cevabı bilirse, öğrenci sopayı yine yiyecekmiş. Buraya kadar anlaşıldı mı? Ardından rahip sorusunu sormuş ve sopasını kaldırmış. Bu durumda öğrenciler ne yapsın? Sopadan kaçmanın bir yolu var mı? Beş-on öğrenci "Evet" cevabını verip sopa yemiş; diğer birkaç tanesi ise "Hayır" demiş ve yine sopa yemiş; derken bir öğrencinin aklına parlak bir fikir gelmiş ve rahibin elinden *sopayı kapmış*. Kurtulmanın tek yolu buymuş ve işe de yaramış.

ABD'de, biz de benzer bir ikilemle karşı karşıya kalıyoruz. Siyasette bize sunulan seçenek ya Demokratlara ya da Cumhuriyetçilere oy vermek; oysa hangi parti kazanırsa kazansın biz hep kaybediyoruz. Birçok kişinin yaptığı gibi oyumuzu bir partiden alıp ötekine, sonra da tekrar diğerine vermek, sopa yememize ve bir hüsranı diğerinin takip etmesine engel olmuyor. Gerçek şu ki, bize verilen seçenekler yanlış. Böyle bir çözüm yoluna izin verdiğimiz sürece, yaşadığımız büyük sorunların hiçbirini çözemeyiz. Peki ama bu sopayı kapmamız, nasıl mümkün olacak?

‡ Sözlü sınavlarda bazen cevabınızı bir soruyla ya da sizi sınav yapanlara soru hakkındaki fikirlerini söyletecek bir şekilde bitirebilirsiniz. Hocalarınız, zaten bu kadar uzun süre sessiz kalmak yüzünden acı çekmektedir ve birçoğu size son bir "ders" vermekten gocunmayacaktır. Eğer sınavı yapanların kendi aralarında tartışmalarını sağlayabilirseniz, bu sizi kendilerine denk biri olarak görmeye başladıklarının bir işaretidir. Bir başka deyişle, birinci sınıf ve keyifli bir sınav geçirdiğinizin bir belirtisi.

Devrim: Öncelikle, ne değildir? Yalnızca bir hükümet değişikliği, böyle bir değişim sağlamak için kullanılacak ana-

yasaya aykırı her türlü şiddet eylemi veya bir günde, hatta bir yılda gerçekleşecek bir şey değildir. Sözcüğün kökünden de anlaşılacağı gibi, devrim tekerin tam bir devir yapmasıdır. Bir toplumun ekonomik, sosyal ve politik hayatının baştan ayağa dönüşmesidir; bu dönüşümü ise iktidardaki sınıf yerine, farklı çıkarları olan ve bu çıkarları farklı bir şekilde eyleme geçiren başka bir sınıfı geçirerek gerçekleştirir. Eğer demokratik süreçler yeterince olgunlaşmışsa –ki Marx, kendi zamanında İngiltere, Hollanda ve ABD için böyle düşünür– bu dönüşümün seçim sandığı yoluyla gerçekleşmesi mümkün olabilir (ancak bu ne kolay ne de garantili bir iştir). Öyle ya da böyle, devrim uzun bir döneme yayılır ve genellikle mevcut yöneten sınıfı kollayan oyun kuralları, tamamıyla yürürlükten kalkana kadar başvurulacak pek çok farklı mücadele biçimini içerir.

Kritik olan nokta şudur ki, devrimlerin temel sebebi devrimciler değil somut koşullardır. Bu koşulların en önemlileri şöyle sıralanabilir:

1. İnsanların zaten kötü olan hayatları daha da kötüye gidiyorsa,
2. Mevcut toplumun gedikleri arasında niteliksel olarak daha iyi bir toplum potansiyeli belirmiş ve giderek daha fazla insanın gözünde gerçekleştirilebilir bir seçenek haline gelmekteyse,
3. Ezilenler daha önce var olmayan bir birlik geliştirmişse,
4. Giderek ağırlaşan sorunlara bir çözüm getirilememesi, insanların mevcut toplumsal, siyasi ve ekonomik düzenlemelerin adil olduğuna ya da düzgün çalışabileceğine dair besledikleri inançta etkili bir düşüş yaratmışsa,
5. Yöneten sınıfın içinde veya yöneten sınıf ile özellikle ordu, polis, medya, muhtelif profesyoneller ve aydınlar gibi daha önce onlara sadakatle hizmet etmekte olan gruplar arasında çatlaklar oluşmaya başlamışsa.

Ancak bir devrim, bütün bunların üzerine dezavantajlı sınıflara mensup insanlara doğru bağlantıları kurabilmeleri ve gerekli siyasi çıkarımları yapabilmeleri için yardım edecek – bunun için kullanılan teknik terim "sınıf bilinci"dir– yeterince devrimci varsa gerçekleşebilir. "Tetikleyici olay", halkı rejime karşı öfkeyle dolduracak yeni bir yılgınlık kaynağıdır; devrimde temel bir rol oynamasına karşın bu türden olaylar sürekli yaşanmaktadır. Bunların tetikleyici bir nitelik kazanması, ancak az önce saydığım koşullar mevcut olduğunda mümkündür. Üstelik bütün bunların ötesinde, şu sözler anlaşılmadan "devrimin" anlamı yine de tam manasıyla kavranamaz: "Komik duruma düşme tehlikesini göze alarak söyleyeceğim ki, gerçek devrimciyi yönlendiren, sahip olduğu büyük bir sevgi hissidir." –Che Guevara

‡ Sınav psikolojisi. Kendinizi nasıl hissettiğiniz, nasıl bir sınav geçireceğinizi de etkiler. California Üniversitesi'nde yapılan

bir araştırma, sınavdan önce biraz Mozart dinlemenin, pek çok öğrencinin sınavda alacağı puanı yükselttiğini ortaya koymaktadır. Neden Mozart peki? Dinleyip, cevabı kendiniz bulun. Sınav başladıktan sonra sizi en çok rahatlatacak şey, bir süre derin nefes almaktır. Olumlu düşünmeye ihtiyaç duyarsanız; çok başarılı olduğunuz önceki bir sınava, teslim ettiğiniz bir ödev için aldığınız övgülere veya bunu da becerebileceğinizi hissettirecek herhangi bir şeye odaklanmayı deneyebilirsiniz.

Reform ile devrim arasında nasıl bir ilişki olduğu Polonyalı Marksist Rosa Luxemburg tarafından net bir şekilde ortaya koyulmuştur: "Bir tarafta gündelik mücadele, diğer tarafta sosyal devrim vardır. Sosyalist hareketin, içinden kendi yolunu çizdiği diyalektik çelişkinin şartlarıdır bunlar. Buradan anlamamız gereken, hareketin ilerleme kaydetmesinin en iyi yolunun, kendisini sürekli tehdit eden iki tehlike, yani kitlesel niteliğini kaybetme ile hedeften uzaklaşma tehlikesi arasında sürekli dümen çevirmek olduğudur. Bir tanesi, yeniden bir hizip konumuna dönme tehdidi taşır, diğeri ise bir burjuva reform hareketine dönüşme tehdidi."

Elbette her siyasi parti "reform" çağrısı yapar. Ancak içinde bulunduğumuz muhafazakâr dönemde, yazar Barbara Ehrenreich'in Cumhuriyetçi Parti'yle ilgili olarak söylediği gibi bu, 1995'te Oklahoma şehir merkezinde gerçekleşmiş olan bombalama olayından bir "yenileme" olarak bahsetmeye benzer. Gerçek reform, bir tarafıyla insanların hayatlarını iyileştiren değişiklikler (ki bu her zaman kıymetlidir) içerirken, toplumun temel sorunlarını ve sınıflar arasındaki ilişkileri el değmemiş bir şekilde bırakır. Her reformun aynı zamanda sınıf mücadelesi üzerinde çelişkili bir etkisi vardır. Reformlar, yöneten sınıfın esnekliğini ve güya sıradan insanın iyiliğini düşündüğünü söyleyerek, sistemin pek çok kişinin gözünde

daha meşru ve dolayısıyla daha kabul edilebilir olmasını sağlar. Diğer yandan, reform için verilen mücadele başarılı olursa –yöneten sınıfın bir reforma önayak olması pek nadir gerçekleşeceğinden– ezilen grupların özgüveni artar ve başka meseleler için verilecek mücadeleleri güçlendirmek için gerekecek örgütsel ve diğer araçlar hazırlanmış olur. Bir reform, bu iki etkiden hangisinin baskın olacağına bağlı olarak, devrimci bir dalgalanmanın altını da boşaltabilir, kilit bir parçası olarak hizmet de edebilir.

Ancak küreselleşme aşamasında kapitalizmin geçirdiği tüm değişimlerle birlikte, anahtar soru artık şu olmuştur: Kapitalizmin reforme edilmesi, hâlâ mümkün müdür? Yakın dönemde, bu konudaki başarısızlıklara işaret eden delillerin baskınlığına rağmen, liberaller ve sosyal demokratlar bu soruya "evet," diyerek cevap vermeyi sürdürmektedir. Kitabın burasına kadar geldiyseniz, benim cevabımın ne olduğunu tahmin edebilirsiniz.

‡ Sınav psikolojisi. Seks bunu nasıl etkiler? Koçlar, enerjilerinin büyük bir kısmını aldığı ve çok fazla rahatlattığı düşüncesiyle, eğittikleri atletlerin müsabakadan önceki gün cinsel ilişkiye girmesini istemez. Bu doğru olsaydı –ki ben oldukça şüpheliyim– başka türlü rahatlayamayan aşırı gergin insanların sınavdan önceki gün seks yapması için çok makul bir sebep olabilirdi. Diğer yandan, sınava aşırı rahat girmek, gerçekten bir sorun olabilir. İhtiyatla yaklaşmayı gerektiren nazik bir konudur bu.

Yeni bir partiye ihtiyacımız var mı? Muhtemelen evet; ancak sizin desteğiniz için birbiriyle rekabet eden zaten onlarca solcu parti var. İdeali, elbette kitlesel, emekçiler tarafından

(mavi yakalılar kadar beyaz yakalılarca) idare edilen ve emekçi sınıfının çıkarlarına hizmet edecek bir emekçi partisi olurdu; ancak kendilerine parti desin veya demesin, işte, okulda ve toplumun her yerinde sosyalist fikirleri teşvik edecek örgütlere her zaman ihtiyaç vardır.

Mevcut kuvvetler arasındaki muazzam dengesizlik düşünüldüğünde, yapılacak temel iş, nerede olurlarsa olsunlar, dinleyebilecekleri her yerde insanlara sosyalist bilinci yaymaktır. Üstelik, kapitalizmde hayat kötüleşmeye devam ettiği ve sosyalist bir alternatifin işaretlerinin çoğalıp bunların görmezden gelinmesi zorlaştığı sürece, dinlemeye hazır olan insanlar sürekli artacaktır. "Yeterli" sayıda insan –bu sayı kaçtır, bilmiyorum– durumlarının gittikçe kötüye gitmesinden sorumlu olanın Yahudiler, siyahlar, Japonlar, insan doğası ya da şans değil, *kapitalizmin* ta kendisi olduğunu anladığı zaman izleneecek siyasi stratejiye dair sorular, yeni bir ışık altında tekrar belirecek ve bu kez cevaplaması çok daha kolay olacaktır. Ancak bir cevap aramak için o zamanı beklememelisiniz, çünkü sizin arayışınız, sonunda cevabın belireceği sürecin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bir fikir: Arayışınızın bir parçası olarak, bu kitaptan beğendiğiniz karikatürleri çoğaltıp kampüste (ya da mahallenizde?) görünür yerlere asabilir; ailenize, arkadaşlarınıza, hatta telefon şirketine, bankanıza, öğrenci işlerine vs. (emin olun ki çalışanlar bunu kendi aralarında dolaştıracaktır) e-mail atarken altına bunlardan bir-iki tanesini ekleyebilirsiniz. Evet, elbette ciddiyim.

‡ Sınav psikolojisi. Uyuşturucu maddeler işe yarar mı? Şahsen bunlarla ilgili bir deneyimim olmadı, ancak elbette kullanmış olan bazı insanlar tanıdım. Genel olarak, uyuşturucu madde kullandıklarında sınavda çok başarılı olacaklarına inanırlardı, ancak çoğunlukla aldıkları sonuç düşündükleri

kadar iyi olmazdı. Üstelik yan etkilerden ve bağımlılıktan ötürü sorun yaşarlardı. Uzak durmak, çok daha iyi olacaktır.

Devrimci bir partinin nasıl bir programı olmalı? Bu kitapta sunulan analizden yola çıkarak, çalışma alanıyla ilgili bazı talepler aşağıda bulunmaktadır:

1. Çalışmak isteyen herkes için iş seçenekleri,
2. İnsanların sahiden ihtiyaç duyduğu şeylerin (başka bir deyişle, ikna edilmeleri bile gerekmeden istedikleri şeyler) üretilmesi,
3. Geçimi sürdürmeye yetecek bir maaş (yasal "asgari ücret" miktarını ikiye, hatta üçe katlaması işten bile değildir),
4. İş güvenliği,
5. Tehlikesiz, keyifli ve çevreye duyarlı bir iş,
6. Daha iyi bir işe geçmek için gerekli olan becerileri geliştirme olanağı,
7. Etnik kökeni, cinsiyeti vs. ne olursa olsun, girişimde herkes için fırsat ve indirim uygulama eşitliği,
8. Ustabaşı ve yöneticilerin seçimi de dahil olmak üzere, demokratik karar alma süreçleri,
9. İşte çeşitlilik ile aynı anda ve yerde birden fazla iş yapma olanağı,
10. İş ile yüksek öğrenim veya uzmanlık eğitimlerini birleştirme fırsatı,
11. Son olarak, giderek kısalan iş saatleri ile birlikte farklı ilgi alanlarına eğilmek ve yeni yetenekler geliştirmek için daha çok boş vakit.

Bunlar devrimci taleplerdir, çünkü kapitalizm, istediği kadar reforme edilsin, bunları sağlayamaz. Oysa sosyalizm sağlayabilir. Bunlar, devrimci parti programının bir parçası olarak çoğu emekçinin istediği şeyleri su yüzüne çıkarmakla birlikte, bunun da üstüne çıkarak emekçilerin neleri hak ettiklerine dair tahayyüllerini genişletmelerine yardımcı olabilir.

Bu talepler bir araya geldiklerinde, gerçekleştirilebilmeleri için yapısal bir değişimin gerekliliğine de işaret eder. Mesele, yalnızca türümüzün şu anda kapitalizmin bize sunduklarından fazlasını hak etmesi değildir; yuvamız olan gezegenin giderek bozulduğu düşünüldüğünde, daha azıyla yetinmeyi çok uzun bir süre kaldıramayacağımız da ortadadır.

‡ Sınav psikolojisi. Dua etmeye ne dersiniz? Özgüveninizi arttıracak olan her şey bir artıdır; dolayısıyla dua etmenin size iyi geldiğini düşünüyorsanız öyle yapın. Aynısı, üzerinizde şans getiren tılsımlar taşımak ya da şeytanı kovsun diye omzunuzun üzerinden tuz atmak için de geçerli. Ancak Hıristiyanların dediği şu lafı unutmayın: "Tanrı, ancak kendi kendisi için çabalayanlara yardım eder." Yani dualara, tılsımlara ya da okutulmuş tuza fazla bel bağlamayın.

Neden sosyalizm? Sunulabilecek bir yığın argüman olmakla birlikte, bunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkün:

1. Eğer emekçi sınıfının parçasıysanız –mavi, beyaz ya da isterse pembe yakalı olsun– bu sizin çıkarınızadır.
2. Sosyalizm, kapitalizmle özdeşleşen sefalet ve diğer adaletsizliklerin yanı sıra, kâr hırsıyla çevrenin tahrip edilmesi sebebiyle yakın bir zamanda gezegenimizin yaşanmaz hale getirilecek olması karşısındaki tek alternatiftir.
3. İşbirliği ve karşılıklı ilgiyi geliştirmek; ahlaki açıdan (tüm büyük dinî ve dinî olmayan ahlak sistemlerine dayanarak), rekabet ve karşılıklı umursamazlığın teşvik edilmesinden üstündür.
4. Üretim ve dağıtımı, demokratik şekilde geliştirilmiş bir plan çerçevesinde ve toplumsal ihtiyaçlara hizmet edecek şekilde örgütlemek, bunların denetimsiz bir piyasanın kaprisleri tarafından belirlenmesine izin vermekten çok daha akılcıdır.
5. Sosyalizm aynı zamanda daha verimlidir, çünkü kapitalizmin (özellikle kriz zamanlarının) aksine, üretimin tüm öğelerinden (makineler/fabrikalar, ham madde ve emekçiler) tam verimlilikle faydalanacaktır.

6. Sosyalizm insani değerleri ve güzelliği önemsediği için, kapitalist üretimin çoğunluğuna nüfuz etmiş olan ucuzluk ve çirkinliğe bir son verecektir.
7. Gerçeği istediği için, toplumsal hayatımızın büyük bir kısmını kirleten, düpedüz yalan olarak kabul edilebilecek yanıltıcı reklamlar ve göz boyayıcı sözlere duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracak; bilgiyi serbest bırakarak, bilginin azınlığın kârına değil, insanlığa hizmet etmesini sağlayacaktır.
8. Eşitlik istediği için, kapitalizmi çirkin kılan çeşitli baskı biçimlerini –kadınlara karşı, eşcinsellere karşı vs.– ekonomik düzen açısından işlevsiz ve aynı zamanda yasadışı bir hale getirecek; bunların yerleştirdiği önyargıları insanların zihninden silmeyi kendine görev edinecektir.
9. Özgürlük istediği için, tarihte ilk kez sosyalizm, herkesi insan olarak sahip olduğu potansiyeli tam anlamıyla gerçekleştirmek yolunda özgür kılacaktır. (Pek tesadüfi olmayan bir şekilde, Marx'ın "özgürlük" tanımı tam da budur).

Sosyalizmin sunduğu bunca şey varken, sorulması gereken esas soru, herhangi bir insanın neden hâlâ kapitalizmi desteklediğidir. "Sosyalist Düşünce" üzerine verdiğim dersi alan bir öğrencinin ödevinde yazdığı şu cümleler bu soruya verilmiş en iyi cevaptır: "Ben bir sosyalist değilim, çünkü komşumunkinden daha büyük ve güzel olan evime sahip olmaktan memnunum. Sosyalist değilim, çünkü babamdan kalacak mirası almak istiyorum. Sosyalist değilim, çünkü çalışıp çalışmama özgürlüğüne sahip olmak istiyorum... Sosyalist değilim çünkü Mercedes-Benz marka bir arabayı Datsun markaya, Cartier marka bir saati Timex markaya tercih ederim. Herkesin aynı ihtiyaç ve çıkarlara sahip olduğunu söyleyerek kendimi kandırmıyorum, çünkü hepimiz farklı insanlar olarak doğuyoruz."

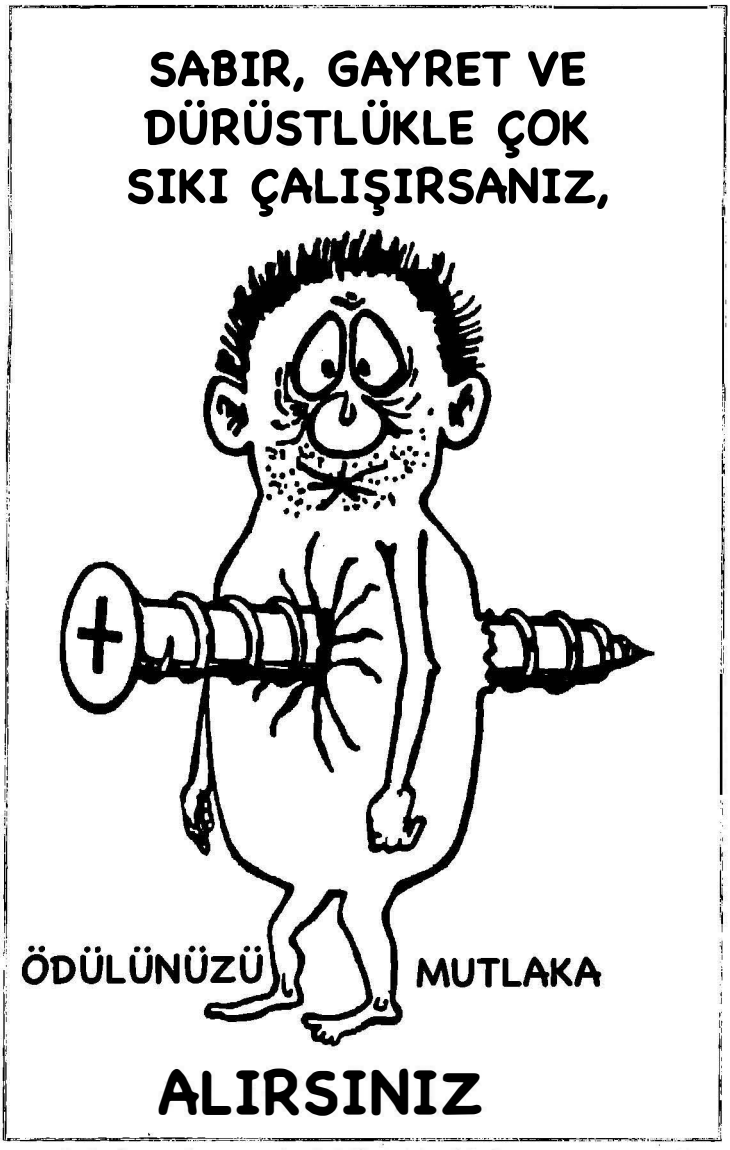
Bu kişinin sosyalizme itiraz etmesi (parasal açıdan) anlaşılabilir bir durum. Anlaması zor olan ise, –aynı pahalı elbisele-

rin üzerine oturmadığı ve asla oturmayacağı– pek çok insanın, neden onunla aynı fikirde olduğu.

‡ Sınavlar ne bildiğinizi anlamanın verimsiz bir yolu mudur? Genellikle öyle. Daha önce çok sayıda sınava girdikleri için rahat durumda olanlara haksız bir avantaj sağlar mı? Hiç şüphesiz. Sınavınızı kontrol edecek olan kişi, ortalama (yani epeyce) bir taraflılığa ve notunuzu etkilemesi muhtemel olan bir sürü sevimsiz huya sahip mi? Elbette. Öyleyse sınavlar neden yapılıyor ve özellikle neden bu kadar çok yapılıyor? Gerçek şu ki, sınavlar bir şeyler öğrenmekten çok topluma ayak uydurma, öğrencileri okulların bürokratik ihtiyaçlarına ve müstakbel işverenlerinizin davranışsal ve ideolojik beklentilerine göre sınıflandırmaya yarar. Başlıca işlevleri, kontrol etmek ve kontrol edilmeyi öğretmektir. Bu yüzden bilgiyi ölçtükleri kadar, sizin sınava girme ve direktifleri izleme becerilerinizi de ölçerler. Tüm kitap boyunca savunduğum gibi, burada öğrenimin oynadığı rol pek küçüktür.

Ne var ki, ölçülen bir şey daha vardır ve sınavı yapan çoğu kişinin hesaba katmadığı bu şey, oyunda avantaj sağlama yeteneğidir. Sınavların özünde ne olduğunu ve nasıl bir mantığa dayandığını anlarsanız, sizi sınava tabi tutanlardan bir adım önde olursunuz. Onlara istediklerini verebilir, diğer türlü alacağınızdan daha yüksek bir not alabilir ve sınavları size başarı getirecek şekilde idare ederken bunların sizi idare edip şekillendirmesini en aza indirebilirsiniz. Bir sonraki sınavda oyuna avantajlı bir şekilde başlamak için gerekli tüyolar, bu kitabın bütün okuyucularına verilmiştir.

Tamam, adil davranmak adına, diğerlerinden daha iyi olan bazı sınavların ne bildiğinizi de ölçtüğünü artık itiraf edeceğim. Fakat her ne kadar herkesin dikkat ettiği kısım bu olsa da, uzun uzadıya anlatmaya değecek kadar baskın bir durum değildir. Üstelik, kısaca bahsedilecek olduğu zaman dahi, önce temel toplumsal rolünü açıklığa kavuşturmak gerekir.

Bunu kabul etmek zorunda değiliz! Ait olduğumuz toplumu idare etmek için, çok daha iyi bir yol var.

ON BEŞ

ON EMİR (KOMÜNİST VERSİYONU)

1. Daha fazla katlanmayacaksın.
2. Çektiğin acılar için tek suçlunun sen olduğunu söyleyenlere inanmayacaksın.
3. Yaşadığın öfke ve hüsran büyüdüğü zaman, acısını sevdiklerinden ya da senin gibi eziyet çekenlerden çıkarmayacaksın.
4. Karşına çıkan hiçbir adaletsizliğe göz yummayacaksın.
5. Senin ve sevdiklerinin emeğini sömürenlerin edindikleri haksız kazançları yanlarına bırakmayacaksın.
6. Bundan daha iyisini yapabileceğimizi görmeyip, geri kalan hayatını da ziyan etmeyeceksin.
7. Annene ve babana saygı duyacaksın, özellikle de bir sendika veya sol harekete üyeyse.
8. Komşun sosyalist harekete katıldığında sağduyusunu kıskanmayacaksın. (Ama yaptığının aynısını yapabilirsin.)
9. Örgütleneceksin.
10. Harekete geçme zamanı geldiğinde yüzüstü bırakıp kaçmayacaksın.

-VAY!
- ÇOK İYİ NİŞAN!
Pinc!
- EVLAT, HARİKASIN!
Hihihi!
- SEN ŞU ARI KOVANINI VUR DA GÖRELİM...
- YO, HAYIR! O OLMAZ.
- OLMAZ MI? NİYE?
- ONLAR ÖRGÜTLÜ!
-VAY!

‡ Okuyucular, bu kitapta sınavlara dair sunduğum eleştirileri, hocaların soru sormasına bir itiraz olarak algılamamalı. Sorular, eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır, ancak iki yönlü olması gerekir. Öğrencilerle hocalar arasındaki soru alışverişi sürekli ve hatta sıradan olmalı, ancak bu nedenle hararet azalmamalıdır. Diğer yandan, hocadan gelen sorulara "Büyük Sınav" gibi muamele etmeye, sınav öncesinde yapılan tartışmaları mutlaka sınava hazırlık olacak şekilde düzenlemeye ya da sorulan soruların cevaplarından yola çıkarak notlar vermeye lüzum yoktur. Eğer içinizden bazıları, bu etmenler olmadan öğrencilerin çalışmayacağını düşünüyorsa, bu ancak eğitimin, toplumumuzda hakiki bir merak ve sahip olunan ihtiyaçlarla ne derece bağını koparmış olduğunu gösterir. Böyle bir yabancılaşmanın varlığını inkâr etmek bir yana, ne kadar yaygın olduğunu görmezden gelmek dahi mümkün değildir.

Bu soruna çare bulmak için daha küçük, daha samimi sınıflar oluşturulmalı, genel ders programı ve derslerin içeriği hazırlanırken öğrencilerin de katılımı sağlanmalı ve daha en baştan, öğretilenlerin öğrencilerin hayatıyla doğrudan ilişkili olacağı net bir şekilde ortaya koyulmalıdır. Ayrıca, elbette hiç kimse istemediği bir dersi almaya zorlanmamalıdır. Zorunlu dersler gerçek bir öğrenmenin ölüm fermanı gibidir. Eğitime dair bu değişikliklerin çoğunu gerçekleştirebilmek için büyük ölçekli toplumsal reformlar gerekse de, öğrenmenin nasıl olması *gerektiği* üzerine düşünmek için beklemeye gerek yoktur. Amaç gerçekçi bir eğitimse, -ki bu konunun derinlikli, kalıcı, eleştirel ve dengeli bir şekilde kavranmasıyla birlikte daha derine inme arzusu da beraberinde gelmelidir- soru sormayı bir sınava dönüştüren teçhizatın tamamı, istenen şeyin tersine hizmet etmektedir.

Muhafazakârlar şunu söylemeyi çok sever: Yirmisinde sosyalist olmayanın kalbi, kırkında hâlâ sosyalist olan birininse aklı yoktur. Bunu söyleyenler genellikle hayatlarında asla sosyalist olmamış ileri yaştaki insanlar olduğu için, hiçbir zaman bir kalbe sahip olmadıklarını itiraf ediyor olabilirler. Ümidim o ki, bu kitapta derlediğim olgu ve argümanlar akıllarının da pek fazla olmadığını kanıtlayacaktır. Öyleyse, hem kalp hem de akıl, sosyalist bir devrim için çağrı yaparken, sosyalizme karşı çıkmanın anatomik bakımdan tek açıklaması, patlamakta olan bir öd kesesi olsa gerek.

Eski bir köle olan, siyah özgürlük savaşçısı Frederick Douglas, durumu çok daha güzel ifade etmiştir: "Mücadele yoksa, ilerleme de olmaz. Bir taraftan özgürlük istediğini iddia edip diğer taraftan toplumsal bir kalkışmaya karşı çıkanlar, ekmeden biçmek isteyenlerdir; onlar okyanusu ister ama o heybetli uğultusunu istemezler, yağmuru ister ama şimşek ve yıldırım istemezler. İktidar, talep edilmediği sürece hiçbir şey vermez. Bugüne kadar bunu yaptığı görülmemiştir ve görülmeyecektir. Bir halkın sessizce nelere boyun eğdiğini öğrenirseniz, kendilerine yapılan haksızlık ve yanlışlara nereye kadar dayanabileceklerini de bulmuş olursunuz. Bunlara, ya sözleri ya da yumruklarıyla –ya da ikisiyle birden– karşı koymadıkları sürece de, bu iş böyle sürecektir. Zalimlerin sınırları, ezilenlerin tahammülleriyle belirlenir."

‡ Son olarak, Marksizm, sınavlarınızın daha iyi geçmesinde size yardımcı olur mu? Buna net bir "evet" ile cevap vermek isterdim, ancak cevabım yine de biraz muğlak olmak zorunda. Marksizm; değişimin gerekliliğini ve aradaki bağlantıların önemini vurguladığı, üniversite ile sınav ortamını uygun toplumsal bağlam içine oturttuğu ve kimin sizin tarafınızda olup kimin olmadığı konusunda gözünüzü açtığı ölçüde, sizi daha derinlikli düşünen bir insan ve daha başarılı bir öğren-

ciye dönüştürecektir. Ancak diğer yandan; hocaların bazılarının dahi anlayamadığı "sınıf", "sınıf mücadelesi", "sömürü", "yabancılaşma" gibi birtakım kavramları önünüze koyduğu, birçok sınavın yüzeyselliği ve fazlasıyla taraflı oluşu karşısında sizi tahammülsüz kılarak öfkelenmenize neden olduğu ölçüde, başınızı derde sokabilir ve hatta notunuzu da düşürebilir. Ne kadar faydalı olursa olsun, bütün kuvvetli ilaçlar –ki Marksizm en kuvvetli olanlardan biridir– yanlış zamanda ve yanlış şekilde kullanıldığında zararlı olabilir. Dolayısıyla akıllı olun –sinsilik biçiminde değil, sokakta uyanık davranmayı bilecek şekilde– ve dikkatli davranın; bu kitabın anlatmaya çalıştığı Marksizm, belki de sınavlarınız için burada topladığım sınav tüyolarının hepsinden daha faydalı olacaktır...

Yer, Roma; M.Ö. 5. yüzyılın ortaları. İngiltere, 1647 yılı. Fransa, 1788. Rusya, 1916. Küba, 1958. ABD, (?). Bu tarihlerde, bu sayılan yerlerin hiçbirinde, çoğunluk, büyük bir toplumsal ve siyasi devrime tanıklık etmek –ve pek çoğunda aynı zamanda iştirak etmek– üzere olduğunu bilmiyordu. Sonuçta, daha önce hiç böyle bir şey yaşamamışlardı. Ve her yerde olduğu gibi, muhtemelen geçmişleri nasılsa, geleceklerinin de öyle olacağına inanıyorlardı. Bunun sebebi, genellikle belli bir anda insanların ne istediğine ya da neyi kabul ettiğine çok fazla önem atfedilmesidir. Oysa koşullar ve insanların buna verdiği tepkiler değişebilir, hem de çok hızlı bir şekilde.

Örneğin, John Goldthorpe'la birlikte bir grup sosyolog, 1962'de İngiltere'nin Lutton kentindeki Vauxhall otomobil fabrikasında çalışan işçilerin yaklaşımlarına dair büyük bir çalışma yürütmüşlerdir. Burada işçiler, görece az maaş almaktadır ve yönetim pek çok benzerine göre daha katıdır. Yapılan yüzlerce derinlikli görüşmeye dayanarak varılan sonuç, işçilerin genel olarak paylarına düşenlerle bir sorunu olmadığıdır. Bundan birkaç ay sonra, bu araştırmanın yer aldığı kitap

henüz baskıya bile gönderilmemişken, bahsi geçen Vauxhall işçileri, İngiltere tarihindeki en şiddetli grevlerden birini başlatır. Elbette hiç kimse, bunun asla gerçekleşmeyeceğinin garantisini vermiş olan akademisyenler kadar şaşırmamıştır. Pek çok örnekten biri daha: 1968 baharında, Fransa'da öğrenci grevlerinin bastırılmasının ardından, Fransız işçi sınıfının yurt genelindeki işletmelere el koyacağını kim öngörebilmiştir? Ne işçilerin kendisi, ne de onları anladığını iddia edenler; hiç kimse.

Dolayısıyla, bugün ve şu anda olanlar ve olmayanlardan ötürü umutsuzluğa kapılmayın. Pasif bir emekçi sınıfı mı dediniz? Sınıf mücadelesi şu anda yedinci devre arasına girmiştir; beyzbol oyunundan pek anlamayan[24] ve sınıf mücadelesi hakkındaki bilgisi ondan da az olanlar ise oyunun bittiğini zannetmektedir. Halbuki, asıl belirleyici olacak devreler, henüz oynanmamıştır. Tarih hâlâ bize zafer bahşedebilir; özellikle de siz, tek tek her biriniz, böyle meselelerde "apolitik" olmanın mümkün olduğu yanılgısıyla bu mücadelede sizin tarafınızda olanlara karşı hareket etmeye son verirseniz.

‡ Benim yaptığım sınavlar mı? Merak ediyorsanız söyleyeyim, katılmak zorunda olduğum yüksek lisans sınavları haricinde, öğrencilerime sınav yapmayalı on beş yıldan fazla oldu. Şu var ki, öğrencilerin sınavlara hazırlanırken yaptıklarının, verdiğim siyaset teorisi ve metodoloji derslerinde göstermelerini istediğim eleştirel kavrayışı edinmek için iyi bir yol olduğunu düşünmüyorum. Aynı şekilde, neler bildiklerini ölçmenin en iyi yönteminin bu olduğuna inanmadığım gibi, her dönemin son birkaç haftasında endişe katsayılarının fırlamasını izlemekten de hiç zevk almıyorum. Bazı derslerde

24 Dokuz devreden oluşan beyzbol müsabakalarının yedinci devresinde ilk yarı tamamlandıktan sonra ara verilmesi adettendir. Oyun uzatılmadığı takdirde, izleyicilerin genellikle gezinip ihtiyaçlarını giderdiği bu aranın ardından, beş yarı devre daha oynanır. *–çev.*

dönem ödevi yazmalarını istediğim oluyor, fakat çoğunlukla bir Fikir Defteri tutmalarını istiyorum, bir nevi entelektüel günlük olan bu defterde, öğrenciler yaptıkları okumalardan, derslerde anlattıklarımdan ve toplumdaki olaylardan yola çıkarak hem sorular soruyor hem de cevaplar arıyorlar. Bu defterleri tutmak, sanırım öğrencilerin hem hoşuna gidiyor; hem de düşüncelerinin ders boyunca nasıl geliştiğini kayıt altına alan bir belgenin ellerinde bulunmasından (ders sonunda bunu geri alıyorlar) memnun oluyorlar.

"Hayal gücünüz açık olsun", "Gerçekçi ol, imkânsızı iste", "Kaldırım taşlarının [Fransa'da bunları polislere fırlatırlardı] altında kumsal vardır", "Yasaklamak yasaktır". Bunlar, gelişmiş bir kapitalist ülkenin, sosyalist devrime en çok yaklaştığı an olan Mayıs 1968'de Fransa'da kullanılan sloganlardır. Bugün Fransa'nın önde gelen gazetecilerinden biri olan Marc Kravetz, yoldaşlık ettiği devrimcilerin o günlerdeki dizginlenemeyen coşkusunu şu sözlerle anlatıyor: "Böylesi bir özgürlük ve neşe anını yaşamak her nesle nasip olmaz. Her şey büyük, müşterek bir şenlik gibiydi."

Bunu söylemeyi unutmuş muyum? Devrimler sıkı çalışma ve kararlılık gerektirmesinin yanı sıra, aynı zamanda son derece heyecanlı ve eğlencelidir. Evet, *eğlenceli*, düzenin savunucuları bile bunu kabul etmek zorunda kalır. Fransa'da en son kurulan muhafazakâr hükümetin bir üyesi olan Alain Robert, o günleri şöyle hatırlıyor: "Elbette onların tarafında değildim, ama çok önemli bir hareketti. Bugünkü gençlerin de öyle bir dönem yaşamasını isterdim doğrusu." (*International Herald Tribune*, 1 Haziran 1993) Bugünkü gençlerin öyle bir dönem yaşamasını ben de isterdim, Alain.

‡ Sınavlarda kopya çekmek. Bu, üzerine ayrı bir kitap yazmayı gerektirir. Bu işi, kapitalizmin ne kadar harika bir toplum olduğunu anlatmak isteyen hocalarınıza bırakıyorum. Ancak,

tüm prensipler gibi bunun da istisnaları vardır; William H. Whyte'ın *The Organization Man* (Örgüt İnsanı) adlı kitabında yer alan "Kişilik Testinde Nasıl Kopya Çekilir?" başlıklı şahane makalesi, bunun güzel bir örneğini sunmaktadır. Hiç kimse, nelerin aleyhinde kullanılacağını anlamadan, olası işvereninin yaptığı bir sınavda kendi cevaplarını doğrudan sunmamalıdır. Dolayısıyla kişilik testlerinde kopya çekmenizi tamamen onaylıyorum. Başka sınavlara gelince, yakalanmasanız bile, kopya çekmek ancak kaybedenlerin kullanacağı bir çıkış yoludur. Oyunun kurallarını öğrenip akıllıca oynayarak kazanmak varken, hile yapmakla niye uğraşasınız ki? Bu kitabın tek amacı, bu konuda –sınavlarda olduğu kadar hayatta da– size yardım etmek. Hadi bakalım, gösterin günlerini! *Merde puissance treize!*[25]

Bertolt Brecht, Sarı Nehir'in var olup olmadığına karar vermek için yapılan bir felsefe konferansından bahseder. Konferans o kadar uzamıştır ki sonunda Sarı Nehir taşmış, konferansa katılanlar da sularına kapılıp gitmiştir. Sarı Nehir'in var olup olmadığını hâlâ bilmediğimiz için, kimileri bunu şüphesiz ki acı bir felaket olarak görecektir. Kimilerine göreyse, gerekeni yapmak konusunda fazla oyalanmamakla ilgili bir uyarıdır bu.

Evet, nasıl gidiyor bakalım? Kitapla aranız iyi miydi? Bana bir rapor vermeye henüz hazır değilseniz, sizin yerinize ben de yazabilirim (Hep, kitaplarımdan birinin değerlendirmesini kendim yazmak istemişimdir, ama şimdiye dek cesaret edememiştim ya da belki doğru kitabı bulamamıştım).

> "Ollman'ın *Sınavlarda Neler Yapmalı? ve Dünyayı Nasıl Değiştirmeli?* adlı kitabı beni çok sinir etti, çünkü geçen sınavda yapmış olmam gerektiği halde yapmadığım her şeyi tek tek görmeye başladım. Sınavdan nasıl geçtiğime bile şaşırıyorum. Ancak verilen bütün bu güzel tavsiyeler sayesinde, bir sonraki

25 "13. köküne sıçayım!": Fransa'da öğrencilerin sınavlardan önce birbirlerine "bol şans" dilemek için kullandığı argo tabir. *–çev.*

sınavda kesinlikle hazır olacağım. Bundan bu kadar emin olmamın sebeblerinden biri, Ollman'ın, sınavların eğitimden çok farklı işlere yaradığını da açıklaması oldu. Eğitim konusundaki başka hiçbir kişisel gelişim kitabı, bunun gibi çifte görev yapmıyor. Sınavların, beni toplumu yönetenlerin istediği gibi uysal bir emekçi ve vatandaşa dönüştürmek için kullanıldığını –hocalar tarafından değil (onlar yalnızca bu iş için tutulmuş emekçiler)– idrak etmiş olmak, aynı sınavları kendi yararıma kullanabilmemi sağlayan zihinsel mesafeyle birlikte manevi hakkı da beraberinde getiriyor. Artık ruhumu kaybetmeden, sınavların hakkından nasıl gelebileceğimi biliyorum.

Gelgelelim, sınavların tarafsızlık maskesi parçalanıp dağılsa da, toplumun her yanına nüfuz etmiş olan ve bağlı bulunduğumuz zincirler yerinde duruyor. Ollman'ın kitabının ikinci yarısı bu zincirleri, bunların kim tarafından, nasıl başımıza bela edildiğini ve kendimizi serbest kılmak için neler yapabileceğimizi anlatıyor. Bu kitabı, eğitim alanındaki diğer kişisel gelişim kitaplarından ayıran bir özellik de bu. Ancak burada Ollman'ın gereğinden büyük işe soyunmuş olduğunu düşünmekten ziyade, diğer kitapların sorumluluğun çok azını yüklendiğini ve hepimizin katılmaya zorlandığı toplumsal oyunu mutlak kabul ettiklerini görmek daha yerinde olur. Bu oyunun taraflı kurallarını sorgulamayan bir eğitimin ya da bu konuda neler yapabileceğimizi göstermeyen bir kişisel eğitim kitabının, ne kıymeti olabilir ki?"

Hay Allah, bunu ben niye söylemedim ki?

- HAMBURGERLERİ NASIL YAPTIKLARINI AZ ÖNCE ÖĞRENDİM!
- SİZ SOLCULAR VE KOMPLO TEORİLERİNİZ. TATLIM, TOPLA KENDİNİ.

Gelecek

Şimdi Seç, Sonra Öde

1. Sosyalizm. (Sosyalizmi inşa etmek için gereken koşulların hepsi şu anda mevcuttur.)
2. Barbarlık (Marx'ın tabiriyle), yani uygarlığın iflasıyla birlikte sonsuz bir iç savaşlar serisi. (Barbarlığın nasıl bir şey olacağı konusunda en iyi fikri verecek olan herhalde Somali, Arnavutluk, Ruanda ve Afganistan'da olanlardır.)
3. Çevre kirliliği ve nükleer katliam sebebiyle yaşanmaz hale gelmiş bir gezegen. (Kâr yüzünden meydana gelen kirliliğin, mevcut artış hızı devam ettiği takdirde, kalan zamanımız elli ila yüz yıl arasındadır –en fazla.)

Bunlar, elimizdeki *mümkün olan* seçeneklerdir. Hem gündelik deneyimlerimizin hem de Marx'ın analizinin net bir şekilde ortaya koyduğu gibi, demokratik kapitalizm, bu şekilde uzun süre daha devam edemez. Bu sebeple, güya mantığıyla hareket edip mevcut durumun değişmeden ya da pek az değişerek sonsuz bir geleceğe uzanacağını düşünen gerçekçiler, aslında en mantıksız "ütopyacılar"dır. Bu nedenle, mevcut durumun alternatiflerini çok ama çok dikkatli bir şekilde incelemek gerekir. Sonra da sıra bir *seçim* yapmaya gelir. (Yalnız karar verme işini fazla uzatırsanız, son iki seçeneğin kendiliğinden ortaya çıkabileceğini aklınızda tutun.)

Kendilerini bir şekilde aradan sıyırmak için telaşla çırpınan okuyucular varsa, onlara sorularım olacak: "Bu değilse ne? Sen değilsen kim? Şimdi değilse ne zaman?" (*Talmud*'dan özür dileyerek)

Kitap Sonu Sınavı

Nihayet, dersimin tüm içeriğini, tek bir basit soruya sığdırmayı başardım: "Bir ampulü takmak için, kaç kapitalist gerekir?"

İşte bu kadar. Evet, gerçekten. Cevap vermek için on saniyeniz var. Doğru cevap ve alacağınız not bir sonraki sayfanın alt kısmında yer alıyor.

Son Söz

"Duygular"

Paylaşalım sevinci ve kederi...
Cüret edelim her şeye...
Her şeyden önce kaçınmak gereken
Hiçbir şey söylememektir,
Hiçbir şey istememek
Ve hiçbir şey yapmamak.

(Karl Marx'a ait bir gençlik şiiri)

ya da

General Pinochet tarafından hayatına son verilen Şilili şair ve şarkıcı Victor Jara'nın sözlerini yazdığı şarkıda dendiği gibi: Unutma, "Bugün, yarın olabilecek gündür."

ya da

Abbie Hoffman'ın sözleriyle, "Tarihe iz bırakın. Bu işte para olmayabilir, ama muhasebecilik okumaktan daha heyecan ve[...]

[Verdiğiniz cevap, "Bu işi yapacak işçiyi işe almak için bir (ya da daha fazla)" ise: Sınavdan kaldınız ve dersi tekrar almanız gerekiyor, yalnız bu sefer sayfa atlamayın. Eğer cevabınız "Hiç" ise: Ampul takmak ya da yapılması gereken herhangi bir şeyi yapmak için, kapitalistlere ihtiyacımız olmadığının farkındasınız ve yüksek onur derecesiyle mezun oldunuz, şimdi gidip öğrendiklerinizi başkalarıyla paylaşabilirsiniz.]

OLLMAN AİLE FOTOĞRAFI

Reagan maskesi takan Bertell ile şeytani bir Kontra kılığına girmiş olan Paule; 1985 yılında, New York şehrinde yapılan Cadılar Bayramı Yürüyüşünde, ABD'nin Nikaragua'daki sivil savaşa müdahil oluşunu protesto etme hazırlığında.

‡ Hayat Sınavı Sorusu: Resimdeki bebek kimdir?

DİZİN

adalet(sizlik) 16, 74, 76, 90, 100, 105, 110, 170, 175, 190
Al Capone 66
Alger, Horatio 123
Allen, Woody 157
Amerikancılık 66, 113
Amerikan dış siyaseti 103
Amerikan hayat tarzı 113, 114
Amerikan rüyası 123
Amerikan Rüyası 123
anarşi 203
Anayasa (ABD) 165, 175, 190
Aristide, Jean Bertand 181
Aristo 143, 160
Armey, Dick 85
artık değer 162, 164
Atwater, Lee 31
Augustinus, Aziz 49

Barbar(lık) 202, 203, 232
Basil, Aziz 49
bilinç endüstrisi 176
bireycilik 177
Bir Fabrikatörü Anma Töreni 29
Birleşmiş Milletler Yaşam Kalitesi Endeksi 28
borsa 26, 126
Brecht, Bertolt 82, 229
Buckley 208
Bugün Okulda Ne Öğrendin? 105
Bush, George (Baba) 20
Butler, General Smedley 102
Büyük Çekim Merkezi 57, 58

Cacus 208, 209
Camara, Piskopos Dom Helder 49
çevre kirliliği 73, 76, 90, 232
Che Guevara 212
Çin 30, 80, 194, 195, 200
cinsel baskı 206
çelişki 35, 147, 163

Davos 25, 127
demokrasi 33, 54, 170, 177, 193, 199, 200
Descartes, René 56
devrim 210-213, 225
devrimci parti 217
diyalektik 147, 148, 213
dış yardımlar 107
Doğru Yazım Kuralları 148
Dooley, Bay 86
Douglas, Frederick 225
Douglas, William O. 175
Dumpty, Humpty 60
"Duygular," Marx'ın şiiri 233

eğitim 25, 26, 48, 55, 56, 67, 76, 80, 81, 88, 89, 99, 100, 126, 127, 151, 154, 168, 181, 190, 193, 199, 201, 206, 230
Ehrenreich, Barbara 213
Einstein, Albert 33
Eisenhower, Dwight 139
ekonomik determinizm 138
ekonomik kriz 163
emek değer kuramı 137
Emperyalizm 171
Erasmus 179

FBI 51, 87
feodalizm 54, 55, 152, 180
fetişizm 176
Finkbeiner, Carty (Toledo Valisi) 72
Ford, Henry 80
Fourier, Charles 61
France, Anatole 85

Gandhi 103
Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) 45, 46, 91
Gingrich, Newt 93
Goddard, Henry 94
Goldthorpe, John 226
Goldwyn, Samuel 31
Gramsci, Antonio 203
Grant, Ulysses S. 101
Guare, John 96
Guha, Ranagit 164

Hala, Victor 233
Hall, Bolton 67
Hegel 92
Hemmingway, Ernest 56
Hermes 66
Hightower, Jim 73
Hitler, Adolf 102, 106
Hoffman, Abbie 233
Hoover, J. Edgar 51
Hughes, Charles Evan 175

iflas 123, 134
insan doğası 150, 188, 202, 203, 216
insani çıkarlar 184, 185, 205
IQ testi 94, 185
İsa 49, 50
israf 47, 163, 197
işsizlik 46, 54, 76, 188, 204

Jackson, Jesse 93
Jay, John 165
Jerome, Aziz 49
Johnson, Samuel 115

kanun 85
kapitalizm 15, 16, 22, 35, 37, 44, 47, 51, 54, 55, 57, 58, 60, 66, 79, 116, 125-127, 129, 147, 156, 160, 161, 163-165, 176-178, 184, 186, 195, 209, 217, 232
kâr 37, 38, 51, 63, 64, 65, 68, 74, 90, 92, 102, 106, 107, 119, 120, 126, 134, 161, 163, 178, 183, 208, 218
Kavgam 102
kimlik 186
King, Martin Luther 51, 159
Kiros'un pelerini 111
Komünist Manifesto 190
komünizm 204, 205
Kravetz, Marc 228
Ksenofon 110

küreselleşme 125, 126, 128, 171, 177, 214
Kurtuluş Teolojisi Hareketi 51
Kwegu ve Mursi kabileleri 108

Lama, Dalai 51
Leach, Jim (Iowa temsilcisi) 159
Lee Atwater 31
Lehrer, Tom 39
Lenin 72
liberal(izm) 93, 131, 157
Lieberman, (Joseph) 76
Lincoln, Abraham 137
Livant, Bill 11, 131
London, Jack 77
Luce, Henry 31
Luther, Martin 51, 133, 134, 208
Luxemburg, Rosa 213

MacDonald, Ramsay 83
Marksizm 30, 51, 130, 146, 225, 226
Marx 54, 56, 64, 92, 111, 119, 129, 133, 137-140, 143, 145, 149-152, 155, 159-162, 176, 179-181, 183, 184, 186, 194, 197, 208, 209, 211, 219, 232, 233
Maskeli Süvari ile Tonto 45, 46
McLuhan, Marshall 69
McMurtry, John 11, 91
Medya (basın) 38, 62, 71, 125, 200, 212
Meyer, R.F. 99
milli çıkarlar 35
milliyetçilik 114
miras 75, 219
Moore, Barrington 169
muhafazakâr(lık) 35, 93, 118, 131, 132, 139, 157, 208, 213, 228

Nietzsche, Frederick 72
Nixon, Richard 123

"Okumuş Bir İşçi Soruyor" 82
özel mülkiyet 111, 159

Paine, Tom 55
Papa 51, 181
para 55, 59, 72, 73, 79, 91, 107, 118, 119, 126, 133, 134, 145, 152-154, 162, 165, 176, 180, 233
Pascal 68
Pasteur, Louis 145
Paxton, Tom 105
Penrose, Senatör Boies 165
Pinochet, General Augusto 233
Piyasa 26, 61
Platon 143, 179
Postman, Neil 81
Potlaç 53
Procrustes 153, 154
Proudhon, P. J. 160

Rasyonel Seçim Teorisi 177
Reagan, Ronald 31, 33, 101, 116, 132, 166, 234
refah 26, 127
reform 51, 213, 214
Robert, Alain 228
Roelofs, Mark 11, 39

Sacks, Dr. Oliver 146, 147
Sarı Nehir 229
seçim 71, 72, 106, 132, 165, 177-179, 211, 232
Semelweiss, Dr. Philip 145
serbest girişim 89
serbest piyasa 90

serbest ticaret 35, 89, 90, 126
sermaye 64, 119, 126, 166, 170, 195
Shaw, George Bernard 202, 203
Sherman, Howard 11, 134
sınıf
  orta - 26, 35, 39, 54, 79, 88, 106, 138, 147, 149, 163, 180, 181, 184-186, 188, 190, 200, 209, 210-213, 226, 227
sınıf bilinci 184, 212
sınıf mücadelesi 180, 227
Sınıf Mücadelesi (oyun) 118, 120
sınıfsal çıkar 183-185
Slim, T-Bone 93
Smith, Adam 165
sömürü 159
sosyalizm 184, 195, 197, 199, 200, 202, 203, 217, 218, 219, 232
Sovyetler Birliği 33, 52, 200
sömürü 51, 54, 106, 188, 193, 226

Talmud 76, 232
Tarafsızlık (nesnellik) 230
Thurber, James 20, 192
Tocqueville, Alexis de 100, 101
Tombalası 35
Twain, Mark 56

vatansever(lik) 114, 115, 189
Vietnam Savaşı 31, 112

Westmoreland, General William 31
Whitehead, Alfred North 56
Whyte, William H. 229
Wilson, Woodrow 138
Wordsworth, William (şair) 152

yabancılaşma 57, 147, 149, 150, 152, 176, 199, 226
Yutang, Lin 115

Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı 34
Zihinsel Esir Kampı 32, 33

Sınavların bir matematiği olduğunu biliyor musunuz? Matematiği varsa formüle de edilemez mi? O hâlde tüm sınavlarda kullanılabilecek bir *altın anahtar* bulunabilir?

Elinizdeki kitap, size bu altın anahtarı sunuyor. Sınav sistemini *açıklarını* göstererek tanıtıyor ve başarılı olmanızı sağlayacak ipuçlarını veriyor.

Kitabı bitirdiğinizde tüm bu tüyoları edinmenin yanı sıra, neden bu kadar çok sınava tabi tutulduğunuzu öğrenecek, kapitalist sistemin bütününe dair fikir edinecek ve sınavların, istediğiniz hayatla aranızdaki köprü değil, sadece sopanıza bağlanmış birer havuç olduğunu göreceksiniz.

Sınavlarda Neler Yapmalı ve Dünyayı Nasıl Nasıl Değiştirmeli?, en az *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı* kadar etkili, hayatın bütününe dair ipuçları sunan bir kitap. Ne var ki, bu kitabın özünde yatan düşünce şu: Boyun eğmek korkunç bir şeydir.

"Meslek sırlarını ifşa eden ünlü bir profesörün kaleme aldığı bu kitap olmaksızın hiçbir öğrenci başarılı olamaz. Sistemin –yani hem sınav sisteminin hem de siyasal sistemin– nasıl alt edileceğini öğrenmek istiyorsanız, bu kitabı kaçırmayın."

Prof. James O'Connor, *Capitalism, Nature, Socialism* dergisi editörü

"Ollman'ın sınavlara dair verdiği ipuçları kusursuz... Ekonomi politik hakkında sergilediği bilgelik, sistematik bir analizden ziyade anekdotlar ve örneklerle aktarılıyor."

Prof. Andrew Ross, *Social Text* dergisi editörü

"Ollman bu eşsiz çalışma için radikal bir bilim ile muhteşem bir mizah duygusunu bir araya getirmiş. Sınavlarla ve kapitalizmle baş etmek üzerine anlaşılır, esprili ve eleştirel bir temel metin."

Prof. Ira Shor, New York Şehir Üniversitesi, İngiliz dili profesörü.

16 TL. KDV DAHİL

ISBN: 978-605-172-092-0

Yordam Kitap

YordamKitap YordamKitap